PARAMATTHA-DĪPANĪ

THERAGĀTHĀ-AṬṬHAKATHĀ

OF

DHAMMAPĀLÂCARIYA

Pali Text Society

Paramattha-Dīpanī Theragāthā-Aṭṭhakathā

The Commentary of DHAMMAPĀLÂCARIYA

EDITED BY

F. L. WOODWARD, M.A.

(EDITOR OF "UDĀNAṬṬHAKATHĀ" AND "SĀRATTHAPPAKĀSINĪ" COMMENTARIES ON UDĀNA AND SANYUTTA-NIKĀYA)

VOL. I.

(*to end of* First Nipāta, *v.* 120)

London
Published for the Pali Text Society
by
LUZAC & COMPANY, LTD.
46 Great Russell Street, W.C.1
1971

First published 1904
Reprinted 1971

SBN 7189 0486 9

Reprinted through the generosity
of
Mr Cheah Beng Leong
Penang, Malaysia

PRINTED IN ENGLAND BY
STEPHEN AUSTIN AND SONS LTD., HERTFORD

PREFACE

THIS edition of the Commentary on the Theragāthā is based on the following sources, to which I refer in the notes by letters:

A=The Sinhalese palm-leaf MS. at the Adyar Oriental Library, Madras. I am much obliged to the Director, Dr. G. Srinivasa Murti, for allowing me the use of this MS., and to Professor C. Kunhan Raja, M.A., for sending it and for information supplied. This MS. is clearly written, but by a scribe of S. Ceylon, who copied most of the Pāli-Sinhalese MSS. (as appears by the handwriting), but evidently knew little Pāli beyond the words in ordinary use. Hence much nonsense occurs, and many repetitions, omissions of words, lines and even of whole pages. Moreover, it stops short in the middle of the 6th number of the 3rd Nipāta, without remark by the scribe. Nevertheless, it has been useful to me in supplying correctly words, or clues to words, where the other MSS. are corrupt.

B=A transcript of a Burmese MS., done by the late Miss Mabel Hunt in 1911-12. The MS. was procured for the Pāli Text Society by the late Professor Duroiselle of Rangoon University College. The first half of this was collated by the late Dr. M. Bode with the Sinhalese MS. (called S below). This has been of great help, but has the peculiarities of spelling usual in Burmese MSS. Very often it preserves what must have been the original version of passages.

C=The Colombo Hewavitarne printed edition by Suriyagoda Sumangala and Webada Sangharatana, Theras. This is well printed and arranged, but the editors, except in the *Nidāna*, or Introduction, have

given no references to passages quoted in the text, and hardly any variant readings; also words are inserted and paraphrases given where the text is uncertain. It is based on five Sinhalese MSS. and a Burmese printed edition.

O=The text of Hermann Oldenberg (P.T.S.), 1883. Some of the readings of this edition cannot stand.

S=A Sinhalese palm-leaf MS. of the Royal Library at Copenhagen (in photographed sheets), which ends in the 16th Nipāta. This is a beautifully written and very accurate piece of work by one who was evidently a good Pāli scholar. It is the one used by Oldenberg and referred to in his Preface and notes as D, and he gives extracts from it in his notes. The faded condition of these sheets makes it sometimes very hard to decipher.

As stated in the Preface to the Colombo Edition, there are extant no Sinhalese MSS. beyond the 16th Nipāta. For the concluding Nipātas, therefore, this edition is based entirely on Burmese versions. I am hoping to get help from Professor Maung Tin, Principal of Rangoon University College, in the shape of a transcription of the concluding Nipātas.

This first volume contains the First Nipāta only, 120 gāthās. There are no Nipātas 15, 17-19, 21-29, 31-39, 41-49, 51-59.

B, transcript and S were kindly sent to me from Paris by Professor J. Przyluski. They had been in the hands of a pupil for some years, who failed to do the work.

I must add that I have found Dr. C. A. Rhys Davids' fine work *The Psalms of the Brethren* of the greatest use; also that of Dr. W. Stede, *The Pādas of Thera- and Therī-gāthā, with a Synoptical Table of Repeated Pādas* (*J.P.T.S.*, 1927). Lastly, I must express my thanks to Mr. E. M. Hare, of Colombo, who took great pains to acquire for me a copy of the Colombo edition, referred to above, which is now very hard to obtain.

As regards Dhammapāla's work: The introduction to each thera's verses is generally based on the *Apadāna* tradition; but in the case of the "great" theras that of the *Anguttara*

and *Dhammapada* Commentaries is closely followed, but with some compression and omission of marvels. How these Apadānas were fitted to the several theras cannot be known. Some of the shorter ones might apply to anyone; they are merely a record of the offering of a fruit or flower to some great one. The MSS. quote them entire. I have not included any for the following reasons: (*a*) I do not believe that Dhammapāla did so in his Commentary. They have been added by the scribes. He does not refer to Apadānas in his Nidāna or Introduction, but does in one or two cases quote a phrase or line. These Apadānas are inserted always after the words *arahattaŋ pāpuṇi*, etc., and sometimes in a clumsy fashion. A number of theras, I think thirty-one, have no Apadāna; these are mostly in the 6th Nipāta. In one case a non-existent Apadāna is given. The Burmese MSS. sometimes omit them altogether. Those actually given are sometimes wrong; for instance, those of the two Revatas are confused. Mahākaccāna's *Apadāna* has already been assigned to Uttara (*v.* 121), whereas the two which stand under his own name are not mentioned. To give another example: No. vii, 3 *Bhadda* is given the *Apadāna* of *Bhaddiya-Kāligodhāya-putta*, one of the '*etad-aggas*.' Looking through the versions given in our MSS. I find that they differ in almost every line from those of our P.T.S. edition, and from each other; but I have not seen the *Apadāna Commentary*. In my references to the *Apadāna* I give the volume and page of Miss Lilley's two volumes (1925-7). (*b*) Their inclusion would swell this work to twice its size. Some of them exceed two hundred lines. I have therefore given only the first two lines.

F. L. WOODWARD.

ROWELLA, TASMANIA,
1939.

CONTENTS

Paramattha-dīpanī nāma Theragāth'aṭṭhakathā

NAMO TASSA BHAGAVATO ARAHATO SAMMĀSAMBUDDHASSA

Mahākāruṇikaŋ *Nāthaŋ* ñeyya-sāgara-pāraguŋ[1]
Vande nipuṇa-gambhīraŋ vicitra-naya-desanaŋ.

Vijjā-caraṇa-sampannā yena niyyanti lokato
Vande tam uttamaŋ *Dhammaŋ* Sammāsambuddha-pūjitaŋ.

Sīlâdi-guṇa-sampanno ṭhito magga-phalesu yo
Vande[2] *Ariya-sanghaŋ* taŋ puñña-kkhettaŋ anuttaraŋ.

Vandanā-janitaŋ puññaŋ; iti yaŋ ratana-ttaye
Hat' antarāyo sabbattha hutvâhaŋ tassa tejasā.

Yā tā[3] *Subhūti*-ādīhi kata-kiccehi tādīhi
Therehi bhāsitā gāthā therīhi ca nirāmisā

Udānâdi-vidhinā c' eva[4] gambhīrā nipuṇā subhā
Suññatā-paṭisaŋyuttā Ariya-dhamma-ppakāsikā,

Therā-gāthā ti nāmena *Therī-gāthā* ti tādino
Yā *Khuddaka-nikāyasmiŋ*[5] sangāyiŋsu mahesayo,

Tāsaŋ gambhīra-ñāṇehi ogāhetabba-bhāvato
Kiñcâpi dukkaraŋ kātuŋ *Aṭṭha-saŋvaṇṇanā* mayā

Saha-saŋvaṇṇanaŋ yasmā dharate Satthu-sāsanaŋ
Pubbâcariya-sīhānaŋ tiṭṭhate va vinicchayo.

---

[1] *Cf. Commentaries on Udāna, Itivuttaka, Petavatthu, Vimānavatthu, Netti.*

[2] B. vande 'haŋ.

[3] B, S. yathā.

[4] B. *omits.*

[5] B. nikāyamhi.

Tasmā tam avalambitvā ogāhetvāna pañca pi[1]
Nikāye upanissāya *Porāṇ' aṭṭhakathā*-nayaŋ
Suvisuddhaŋ asankiṇṇaŋ nipuṇ' attha-vinicchayaŋ
Mahāvihāra-vāsīnaŋ samayaŋ avilomayaŋ
Yāsaŋ attho duviññeyyo ānupubbī-kathaŋ vinā,
Tāsaŋ taŋ taŋ vibhāvento dīpayanto vinicchayaŋ
Yāthābalaŋ karissāmi *Aṭṭha-saŋvaṇṇanaŋ* subhaŋ
Sakkaccaŋ *Thera-gāthānaŋ Therī-gāthānam* eva ca.
Iti ākankhamānassa saddhammassa cira-ṭṭhitiŋ
Tad atthaŋ vibhajantassa nisāmayatha sādhavo ti.

Kā pan' etā Theragāthā Therīgāthā ca? Kathañ ca pavattā ti[2]? Kāmañ câyam attho gāthāsu vutto yeva; pākata-bhāva-karaṇ' atthaŋ pana puna pi vuccate:—Tattha *Theragāthā* tāva Subhūti-therâdīhi bhāsitā. Yā hi te attanā yathâdhigataŋ magga-phala-sukhaŋ paccavekkhitvā, kāci udāna-vasena, kāci attano samāpatti-vihāra-paccavekkhanā-vasena, kāci pucchā-vasena, kāci parinibbāna-samaye sāsanassa nīyānika-bhāva-vibhāvana-vasena abhāsiŋsu, tā sabbā Sangīti-kāle ekajjhaŋ katvā *Theragāthā* icc' eva dhamma-sangāhakehi sangītā.

Therīgathā pana theriyo uddissa desitā. Tā pana *Vinaya-piṭakaŋ Suttanta-piṭakaŋ Abhidhamma-piṭakan* ti tīsu piṭakesu *Suttanta-piṭaka*-pariyāpannā. *Dīgha-nikāyo Majjhima-nikāyo Saŋyutta-nikāyo Anguttara-nikāyo Khuddaka-Nikāyo* ti pañcasu nikāyesu *Khuddaka-nikāya*-pariyāpannā

Suttaŋ Geyyaŋ Veyyākaraṇaŋ
Gāthā Udānaŋ Itivuttakaŋ
Jātakaŋ Abbhutadhammaŋ Vedallan ti

navasu sāsan' angesu *Gāthā*-sangahaŋ gatā.[3]

Dvâsītiŋ Buddhato gaṇhiŋ, dve-sahassāni bhikkhuto;
Caturāsīti sahassāni ye 'me dhammā pavattino ti
(Thag. 1024).

Evaŋ Dhamma-bhaṇḍâgārikena paṭiññātesu caturāsītiyā dhamma-kkhandha-sahassesu katipaya-dhamma-kkhandha-sangahaŋ gatā.[4]

---

[1] B. pañcami.
[2] B. pavattati.
[3] *Other books of* P.D. *omit* gatā.
[4] B. *adds* sugāthā s. g.

Tattha *Theragāthā* tāva nipātato eka-nipāto ekuttara-vasena yāva cuddasa-nipāto ti, cuddasa-nipātā; soḷasa-nipāto, vīsati-nipāto, tiŋsati-nipāto, cattāḷīsa-nipāto, paṇṇāsa-nipāto, saṭṭhi-nipāto, sattati-nipāto ti, ime satta nipātā ti eka-vīsati-nipāta-sangahā. Nipatanaŋ, nikkhipanan ti, *nipāto*. Eko ekeko gāthānaŋ nipāto nikkhepo etthā ti, *eka-nipāto*. Iminā nayena sesesu pi attho veditabbo. Tattha eka-nipāte dvādasa vaggā, ekekasmiŋ vagge dasa-dasa katvā vīsuttara-sataŋ therā; tattakā[1] eva gāthā. Vuttaŋ hi:

Vīsuttara-sataŋ therā kata-kiccā anāsavā
Ekakamhi[2] nipātamhi susangītā mahesihī ti.

Duka-nipāte ekūna-paṇṇāsa therā aṭṭha-navuti gāthā; tika-nipāte soḷasa therā aṭṭha-cattāḷīsa gāthā; catukka-nipāte terasa therā dve-paṇṇāsa gāthā; pañcaka-nipāte dvādasa therā saṭṭhi gāthā; chakka-nipāte cuddasa therā caturāsīti gāthā; sattaka-nipāte pañca therā pañca-tiŋsa gāthā; aṭṭhaka-nipāte tayo therā catu-vīsati gāthā; navaka-nipāte eko thero nava gāthā; dasa-nipāte satta therā sattati gāthā; ekādasa-nipāte eko thero ekādasa gāthā; dvādasa-nipāte dve therā catu-vīsati gāthā; terasa-nipāte eko thero terasa gāthā; cuddasa-nipāte dve therā aṭṭha-vīsati gāthā; paṇṇarasa-nipāto n' atthi. Soḷasa-nipāte dve therā dvattiŋsa gāthā. Vīsati-nipāte[3] dasa therā pañca-cattāḷīsâdhikāni dve gāthā satāni. Tiŋsa-nipāte tayo therā sataŋ pañca ca gāthā. Cattāḷīsa-nipāte eko thero dve-cattāḷīsa gāthā. Paṇṇāsa-nipāte eko thero pañca-paṇṇāsa gāthā. Saṭṭhi-nipāte eko thero aṭṭha-saṭṭhi gāthā. Sattati-nipāte pi eko thero ekā-sattati gāthā. Sampiṇḍetvā pana dve satāni catu-saṭṭhi ca therā sahassaŋ tīṇi satāni,[4] saṭṭhi ca gāthā ti. Vuttam pi c' etaŋ:

Sahassaŋ honti tā[5] gāthā tīṇi saṭṭhi-satāni ca
Therā ca dve-sata-saṭṭhi cattāro ca pakāsitā ti.

Therīgāthā pana eka-nipāto ekuttara-vasena yāva nava-nipātā ti nava-nipāto, dasa-nipāto, ekādasa-nipāto, dvādasa-nipāto, soḷasa-nipāto, vīsati-nipāto, tiŋsâ-nipāto, cattāḷīsa-

---

[1] A. tatthakā.
[2] A, B, S. ekakasmiŋ.
[3] *For* Nip. 15 *see Preface. There are no* Nipātas 17-20, 21-30, *etc.*
[4] A. sahassan ti tiŋsa satāni.
[5] A. katā.

nipāto, mahānipāto ti, soḷasa-nipāta-sangahā. Tattha ekanipāte aṭṭhārasa theriyo aṭṭhāras' eva gāthā; duka-nipāte dasa theriyo vīsati gāthā; tika-nipāte aṭṭha theriyo catuvīsati gāthā; catukka-nipāte ekā therī catasso gāthā; pañcakanipāte dvādasa theriyo terasa-saṭṭhi gāthā; chakka-nipāte aṭṭha theriyo aṭṭha-cattāḷīsa gāthā; satta-nipāte tisso theriyo eka-vīsati gāthā. Aṭṭha-nipātato paṭṭhāya yāva soḷasanipātā ekikā theriyo taŋ taŋ nipāta-parimāṇā gāthā. Vīsati-nipāte pañca[1] theriyo aṭṭhārasa-satā gāthā. Tiŋsanipāte ekā therī catuttiŋsa gāthā. Cattāḷīsa-nipāte eka therī aṭṭha-cattāḷīsa gāthā. Mahānipāte pi ekā therī pañca sattati gāthā. Evam ettha nipātānaŋ [vaggānaŋ][2] gāthānañ ca parimāṇaŋ veditabbaŋ. Evaŋ paricchinna-parimāṇāsu pan' etāsu *Theragāthā* ādi. Tatthâpi

Sīhānaŋ va nadantānaŋ dāṭhīnaŋ girigabbhare
Suṇātha bhāvitattānaŋ gāthā attûpanāyikā[3] ti
(Thag. I. i).

Ayam paṭhama-mahāsangīti-kāle āyasmatā Ānandena tesaŋ therānaŋ thoman' atthaŋ bhāsitā gāthā ādi. Tattha *sīhānan* ti, sīha-saddo "Sīho, bhikkhave, migarājā" ti (S. iii, 84; A. v, 32, *etc.*) ādīsu miga-rāje āgato. "Atha kho Sīho senāpati yena Bhagavā ten' upasankamī" ti (A. iii, 38, *etc.*) ādīsu paññattiyaŋ veditabbo. "Sīho ti kho, bhikkhave, Tathāgatass' etaŋ adhivacanaŋ Arahato Sammāsambuddhassā" ti (A. iii, 122) ādīsu yattha Tathāgate va vuttaŋ; tattha yathā Tathāgate sadisa-kappanāya āgato, evaŋ idhâpi sadisakappanā-vasen' eva veditabbo. Tasmā *sīhānaŋ vā* ti, sīhānam iva; sandhi-vasena sara-lopo; evaŋ 'sa[4] te ti ādīsu viya. Tattha *ivā* ti nipāta-padaŋ. *Suṇāthā* ti, ākkhyāta-padaŋ; itarāni nāma-padāni. *Sīhānaŋ vā* ti ca sambandhe sāmi-vacanaŋ. Kāmañ c' ettha sambandhi[5] ca sarūpato na vutto,

---

[1] *There are five and* 1139 *verses acc. to* O.T.; A, C. *read* catasso theriyo satta-navuti gāthā.

[2] B. *adds*.

[3] A, B, S. bhāvitatthānaŋ . . . atthūpan.

[4] M. i, (*Sabbâsava-sutta*) *p.* 11 *ff.*, *and* MA. i, 77 (evaŋ 'sa te ti, evaŋ assa te. Evaŋ etena upāyena na honti, no aññathā ti vuttaŋ hoti).

[5] A. sambhanti.

atthato pana vutto va hoti. Yathā hi "Oṭṭhass' eva mukhaŋ etassā" ti vutte "oṭṭhassa viya mukhaŋ etassā" ti ayam attho vutto eva hoti; evam idhâpi sīhānaŋ vā ti vutte pi, sīhānaŋ[1] nādo viyā ti ayam attho eva hoti. Tattha mukha-sadda-sannidhānaŋ hotī ti ce, idhâpi nadantānan ti pada-sannidhānato, tasmā *sīhānaŋ vā* ti nidassana-vacanaŋ; *nādantānan* ti tassa nidassitabbena sambandha-dassanaŋ. *Dāṭhīnan* ti tabbisesanaŋ.

Girigabbhare ti, tassa pavatti-ṭṭhāna-dassanaŋ. *Suṇāthā* ti, savane[2] niyojanaŋ. *Bhāvitattānan* ti, sotabbassa[3] pabhava-dassanaŋ. *Gāthā* ti, sotabba-vatthu-dassanaŋ. *Attûpanāyikā* ti, tabbisesanaŋ. Kāmañ c' ettha *sīhānaŋ nadantānaŋ dāṭhīnan* ti, pullinga-vasena āgatānaŋ, lingaŋ pana parivattetvā sīhīnan[4] ti ādinā itthi-linga-vasenâpi attho vattabbo, eka-sesa-vasena vā sīhā ca sīhiyo ca sīhā, tesaŋ sīhānan ti ādinā sādhāranā h' etā tisso nidāna-gāthā thera-gāthānaŋ therī-gāthānañ cā ti.

Tattha sahanato hananato ca sīho; yathā hi sīhassa miga-rañño bala-visesa-yogato sarabha-miga-matta-vara-vāraṇâdito pi parissayo nāma n' atthi, vātâtapâdi-parissayam pi so sahati yeva, gocarāya pakkamanto pi yeva tejussadatāya matta-gandha-hatthi-vanamhi sādike samāgantvā abhīrū acchambhī[5] abhibhavati, abhibhavanto ca te aññadatthu hantvā[6] tattha mudu-maŋsāni bhakkhayitvā[7] sukhen' eva viharati; evam ete pi mahātherā ariya-bala-visesa-yogena sabbesam pi parissayānaŋ sahanato rāgâdi-sankilesa-balassa abhibhavitvā hananato pajahanato tejussada-bhāvena kutoci pi abhīrū acchambhī jhānâdi-sukhena viharantī ti sahanato hananato ca siho viyā ti sīhā.

Sadd' atthato pana yathā kantan' atthena ādi anta-vipallāsato[8] takkaŋ vuccati, evaŋ hi sahan' atthena[9] sīho veditabbo. Tathā sahan' atthenâpi sodarâdi-paṭikkhepena, nirut-

---

1 A. dāṭhā. 2 B. bhavane.
3 A. so sabbassa; S. sotabba-pabhava-d.
4 A. sīhanaŋ; B. sīhinaŋ.
5 *For acchambhī see* PJ. ii. 88; *for sahana* M. i, 71; SA. ii. 46.
6 A, S. gantvā; B. hantā. 7 A. bhakkhah°; B. bhakkhay°.
8 S. anga-v. 9 B, S. sahan°; C. bhiŋsan°.

ti-nayena[1] pana vuccamāne vattabbam eva n' atthi. Athavā yathā miga-rājā kesara-sīho attano tejussadatāya eka-cārī viharati, na kiñci sahāyaŋ paccāsiŋsati, evam ete pi tejussadatāya vivekâbhiratiyā ca eka-cārino ti eka-cāriy' aṭṭhenâpi sīho viyā ti sīhā. Ten' āha Bhagavā; 'Sīhaŋ v' ekacaraŋ nāgan' ti (S. i, 16). Athavā asantasana-java-parakkamâdi-visesa-yogato sīhā viyā ti sīhā ete mahātherā. Vuttaŋ h' etaŋ Bhagavatā; 'Dve 'me, bhikkhave, asaniyā phalantiyā na santasanti. Katame dve? Bhikkhu ca khīṇâsavo sīho ca miga-rājā' ti (A. i, 77). Javo hi sīhassa aññehi asādhāraṇo, tathā parakkamo. Tathā hi so usabha-satam pi langhitvā vana-mahisâdīsu nipatati; potako[2] pi samāno pabhinna-madānam pi matta-vara-vāraṇānaŋ patamānānaŋ (nāgo)[3] bhinditvā daṇḍa-kaḷīra-vaŋsaŋ[4] khādati; etesaŋ pana ariya-magga-javo iddhi-javo ca aññehi asādhāraṇo, sammappadhāna-parakkamo ca niratisayo, tasmā *sīhānaŋ vā* ti, sīha-sadisānaŋ viya. Sīhassa c' ettha hi anupamatā daṭṭhabbā, accanta-visiṭṭhassa sahanâdi[5]-atthassa theresveva labbhanato.

Nadantānan ti, gajjantānaŋ; gocara-parakkama-tuṭṭhivelâdīsu[6] hi yathā sīhā attano āsayato nikkhamitvā, vijambhitvā, sīha-nādaŋ abhīta-nādaŋ nadanti, evam ete pi visayajjhatta-paccavekkhanā-udānâdi-kālesu imaŋ abhītanādaŋ nadiŋsu. Tena vuttaŋ *sīhānaŋ va nadantānan* ti.

Dāṭhīnan ti, dāṭhāvantānaŋ, pasaṭṭhānaŋ vā atisayadāṭhānan[7] ti vā attho. Yathā hi sīhā ativiya daḷhānaŋ tikkhānañ ca catunnaŋ dāṭhānaŋ balena paṭipakkhe abhibhavitvā attano manorathaŋ matthakaŋ pūrenti, evam ete pi catunnaŋ ariya-magga-dāṭhānaŋ balena anādimati-saŋsāre

---

[1] B. niratthi.

[2] A. patanto pi bhāsiyamāno pabh.; B. potako pi; C. patako pi; S. patanto pi.

[3] *I add nāgo as Comy. has confused lions and elephants here.*

[4] B. daṇḍa-kaḷīra; C. danta-kaḷīra-maŋsaŋ; S. k. vaŋsaŋ. *Above*, A. patiyamānānaŋ; B. paṭimānaŋ; S. paṭamānaŋ.

[5] A. sīhanādi.

[6] A. dolâdīsu; B. velâdīsu; C. dohal°.

A. dāṭhīnavant° p. v. a. d.; C. pasattha-dāṭhīnaŋ atis°.

anabhibhūta-pubbaŋ paṭipakkhaŋ abhibhavitvā attano manorathaŋ matthakaŋ pāpesuŋ. Idhâpi dāṭhā viyā ti dāṭhā ti sadisa-kappana-vasen' eva veditabbo.[1]

Girigabbhare ti pabbata-gūhāyaŋ; samīp' atthe bhummavacanaŋ. Girigavhare ti keci paṭṭhanti. Pabbatesu vanagahane vana-saṇḍe ti attho. Idam pana tesaŋ virocanaṭṭhāna-dassanañ c' eva sīha-nādassa yogga-bhūmi-dassanañ ca; 'nadantānaŋ girigabbhare' ti yojanā. Yathā sīhā yebhuyyena giri-gabbhare aññehi durāsadatāya jana-vivitte vasantā attano dassanena uppajjanakassa khuddaka-miga-santāsassa pariharaṇ' atthaŋ gocara-gamane sīha-nādaŋ nadanti, evam ete pi aññehi durāsada-giri-gabbhara-sadis' eva suññâgāre vasantā guṇehi khuddakānaŋ puthujjanānaŋ taṇhā-diṭṭhi-parittāsa[2]-parivajjan' atthaŋ vakkhamāna-gāthā-sankhātaŋ abhīta-nādaŋ nadiŋsu. Tena vuttaŋ:

Sīhānaŋ va nadantānaŋ dāṭhīnaŋ girigabbhare
Suṇātha bhāvitattānaŋ gāthā attûpanāyikā ti.

Suṇāthā ti, savanâṇattika-vacanaŋ, tena vakkhamānānaŋ gāthānaŋ sannipatitāya parisāya sotu-kāmataŋ uppādento savane ādaraŋ janeti, ussāhaŋ samuṭṭhāpento[3] gāravaŋ bahumānañ ca upaṭṭhapeti. Athavā sīhānan ti ādīnaŋ padānaŋ[4] parikappanāya[5] vinā mukhya-vasen' eva attho veditabbo. Tasmā daḷha-tikkha-bhāvena pasaṭṭhâtisaya-dāṭhatāya dāṭhīnaŋ giri-gabbhare nadantānaŋ sīha-gajjitaŋ gajjantānaŋ sīhānaŋ miga-rājūnaŋ viya tesaŋ abhīta-nāda-sadisā gāthā suṇāthā ti attho. Idan vuttaŋ hoti: Yathā sīha-nādaŋ nadantānaŋ sīhānaŋ miga-rājūnaŋ kutoci pi bhayâbhāvato so abhīta-nādo tadañña-miga-santāsa-karo,[6] evaŋ bhāvitattānaŋ appamattānaŋ therānaŋ sīha-nāda-sadisā[7] sabbaso bhaya-hetūnaŋ suppahīnattā abhīta-nāda-bhūtā pamatta-jana-santāsa-karā gāthā suṇāthā ti.

Bhāvitāttānan ti, bhāvita-cittānaŋ. Cittaŋ hi 'attā hi kira duddamo' ti (Dhp. 159), 'Yo ve ṭhitatto[8] tass' eva ujū' ti

---

[1] B, S. sadisa-kappana-vasena; A. sankappana°.
[2] B. t. d. varitāsa; S. parīta.
[3] B. samuttejento.
[4] *So* A, B; S. *omits*; C. udānaŋ.
[5] B. sadisa-kap.
[6] A. santāpakāro.
[7] B. -sadisiyo; S. -sadiso.
[8] A. yo veditabbo; S. yo ve attānaŋ saŋvaraŋ uju-atta.

ca (? Sn. 215, yo ve ṭhitatto tasaraŋ va ujuŋ), 'Atta-sammā-panidhī' ti ca (Sn. 260) evamādīsu attā ti vuccati. Tasmā adhicittânuyogena samatha-vipassanâbhivaḍḍhana-cittānaŋ samatha-vipassanā-bhāvanā matthakaŋ pāpetvā ṭhitānan ti attho. Athavā *bhāvitāttānan* ti, bhāvita-sabhāvānaŋ sabhāva-bhūta-sīlâdi-bhāvitānan ti attho. Gīyatī ti, *gāthā*. Anuṭṭhubhâdi[1]-vasena isīhi pavattitaŋ[2] catuppadaŋ chappadaŋ vā vacanaŋ. Aññesam pi taŋ-sadisatāya gāthā vuccanti. Att' atthâdi-ppabedhe atthe upanenti, tesu vā upanīyantī ti *attûpanāyikā*. Athavā *bhāvitattānan* ti, bhāvitatta-bhāvānaŋ; attabhāvo hi āhito aham-māno etthā ti attā ti vuccati; so ca tehi appamāda-bhāvanāya āvajjana-bhāvanāya bhāvito, samma-d-eva guṇa-gandha-gāhāpito.[3] Tena vuttaŋ: Tesaŋ kāya-bhāvanā sīla-bhāvanā citta-bhāvanā paññā-bhāvanā ti, catunnam pi bhāvanānaŋ paripuṇṇa-bhāvaŋ dasseti.[4]

Bhāvanā ti ca sambodhi-paṭipadā idhâdhippetā. Yāsaŋ sacca-sambodhi atthi sā duvidhā, abhisamayato tadatthato ca. Sambodhi pana tividhā, sammā-sambodhi pacceka-sambodhi sāvaka-sambodhī ti. Tattha sammā-sāmaŋ sabba-dhammānaŋ bujjhanato bodhanato ca sammā-sambodhi; sabbaññuta-ñāṇa-pada-ṭṭhānaŋ, magga-ñāṇaŋ magga-ñāṇa-pada-ṭṭhānañ ca sabbaññuta-ñāṇaŋ *sammāsambodhī* ti vuccati. Tenâha: 'Buddho ti yo so Bhagavā sayambhū anācariyako pubbe ananussutesu dhammesu sāmaŋ saccāni abhisambujjhi. Tattha ca sabbaññutaŋ patto, balesu ca vasībhāvaŋ patto' ti (Nid. I, 457). Bodhaneyya-bodhan' attho hi balesu ca vasī-bhāvo.

Paccekaŋ sayam eva bodhī ti, *pacceka-sambodhi*. Ananubuddho sayambhū-ñāṇena saccâbhisamayo ti attho. Sammāsambuddhānaŋ hi sayambhū-ñāṇatāya sayam eva pavattamāno pi saccâbhisamayo ti sânubuddho appamāṇānaŋ[5] sattānaŋ saccâbhisamayassa hetu-bhāvato. Imesaŋ pana so ekassâpi sattassa saccâbhisamaya-hetu na hoti.[6]

Satthu dhamma-desanāya savanante jātā ti, *sāvakā*[7]; sāvakānaŋ saccâbhisamayo *sāvaka-sambodhi*.

---

[1] A. anulabhīsâdi. [2] B. bhāvattitaŋ. [3] B. bāhāpito.
[4] *Cf.* D. iii, 219. [5] A, B. aparimaṇānaŋ.
[6] B. hetunā hotī ti. [7] *Cf.* UdA. 125.

Tividhâpi esa tiṇṇaŋ bodhisattānaŋ yathā-sakaŋ āgamanīya-paṭipadāya matthaka-ppattiyā satipaṭṭhānâdīnaŋ satta-tiŋsa bodhi-pakkhiya-dhammānaŋ bhāvanā pāripūrī[1] ti veditabbā; itarâbhisamayānaŋ tadavinā-bhāvato. Na hi saccikiriyâbhisamayena vinā bhāvanâbhisamayo sambhavati. Sati ca bhāvanâbhisamaye pahānâbhisamayo pariññâbhisamayo ca siddho yeva hotī ti.

Yadā hi Mahābodhisatto pāramī-paripūrita-bodhisambhāro carima-bhave kata-pubba-kicco bodhi-maṇḍaŋ āruyha, "na tāv 'imaŋ pallankaŋ bhindissāmi yāva na me anupādāya āsavehi cittaŋ vimuccissatī" ti paṭiññaŋ katvā aparājita-pallanke nisinno asampattāya[2] eva sañjhā[3]-velāya Mārabalaŋ vidhamitvā, purima-yāme pubbe-nivāsânussati-ñāṇena anekâkāra-vokāre pubbe nivuṭṭha[4]-kkhandhe anussaritvā, majjhima-yāme dibba-cakkhu-visodhanena cutûpapāta-ñāṇa-anāgataŋsa-ñāṇāni adhigantvā, pacchima-yāme "kicchaŋ vatâyaŋ loko āpanno, jāyati ca jīyati ca mīyati ca cavati ca uppajjati ca; atha ca pan' imassa dukkhassa nissaraṇaŋ na ppajānāti parāmaraṇassā" ti ādinā (D. ii, 30) jarāmaraṇato paṭṭhāya paṭicca-samuppāda-mukhena vipassanaŋ abhinivisitvā mahāgahanaŋ chindituŋ nisada-silāyaŋ pharasuŋ nisedento[5] viya kilesa-gahanaŋ chindituŋ loka-nātho ñāṇa-pharasuŋ tejento buddha-bhāvāya hetu-sampattiyā paripākaŋ gatattā sabbaññuta-ñāṇâdhigamāya vipassanā-gabbhaŋ gaṇhāpento antarantarā nānā-samāpattiyo samāpajjitvā, yathā-vavatthāpite nāma-rūpe tilakkhaṇaŋ āropetvā, anupada[6] - dhamma - vipassanā - vasena anekâkāra - vokāra-saŋkhāre sammasanto, chattiŋsa koṭi-sata-sahassa-mukhena sammasana-vāraŋ vitthāretvā,[7] tattha mahāvajira-sankhāte vipassanā-ñāṇe tikkhe sūre pasanne vuṭṭhāna-gāminī-bhāvena pavattamāne, yadā taŋ maggena ghāṭeti, tadā magga-paṭipātiyā diyaḍḍha-kilesa-sahassaŋ khepento agga-magga-kkhaṇe sammāsambodhiŋ adhigacchati nāma, agga-phala-

[1] A. pāripūretī.
[2] B. asammattāya; S. asampannāya.
[3] A. sajjhā; B. sañchā.
[4] A, C. nivutta.
[5] B. nisento; C. sunisadento; S. nisadanto.
[6] A. anupa; S. anupubba.
[7] A. vāraŋ vikāretvā; B. cāraŋ

kkhaṇato paṭṭhāya adhigato nāma. Sammāsambuddhabhāvato dasabala-catu-vesārajjâdayo pi tassa tadā hatthagatā[1] yeva hontī ti; ayaŋ tāva abhisamayato sammā-sambodhipaṭipadā. Tadatthato pana mahâbhinīhārato paṭṭhāya yāva Tusita-bhavane nibbatti[2] etth' antare pavattaŋ bodhisambhāra-sambharaṇaŋ. Tattha yaŋ vattabbaŋ taŋ sabbâkāra-sampannaŋ *Cariyāpiṭaka-vaṇṇanāyaŋ* vitthārato vuttam evā ti. Tattha vutta-nayen' eva gahetabbaŋ.

Pacceka-bodhisattā pi pacceka-bodhiyā katâbhinīhārā anupubbena sammā vā pacceka-sambodhi-sambhārā tādise kāle carim' attabhāve ṭhitā ñāṇassa paripāka-gata-bhāvena upaṭṭhitaŋ[3] saŋvega-nimittaŋ gahetvā, savisesaŋ bhavâdīsu ādīnavaŋ disvā, sayambhū-ñāṇena pavatti-pavatti-hetuŋ nibbatti-nibbatti-hetuñ[4] ca paricchinditvā, "so 'idaŋ dukkhan' ti yoniso manasikarotī" ti (M. i, 9) ādinā āgata-nayena catusacca-kammaṭṭhānaŋ paribrūhentā, attano abhinīhārânurūpa-sankhāre parimaddantā, anukkamena vipassanaŋ ussukkāpetvā, magga-paṭipātiyā agga-maggaŋ adhigacchantā, pacceka-sambodhiŋ sayambhū[5]-abhisambujjhanti nāma; agga-phala-kkhaṇato paṭṭhāya pacceka-sambuddhā nāma hutvā, sadevakassa lokassa agga-dakkhiṇeyyā honti.

Sāvakā pana Satthu sabrahmacārino vā catu-sacca-kammaṭṭhāna-kathaŋ sutvā, tasmiŋ yeva khaṇe kāl' antare vā tajjaŋ paṭipattiŋ anutiṭṭhantā ghaṭantā vāyamantā vipassanaŋ ussukkāpetva, yadi vā paṭipadāya vaḍḍhantiyā,[6] saccāni paṭivijjhantā attano abhinīhārânurūpa-siddhi-agga-sāvaka-bhūmiyā vā kevalaŋ vā agga-magga-kkhaṇe sāvaka-sambodhiŋ adhigacchanti nāma; tato paraŋ sāvaka-buddhā nāma honti sadevake loke agga-dakkhiṇeyyā. Evaŋ tāva abhisamayato pacceka-sambodhi sāvaka-sambodhi ca veditabbā.[7]

Tadatthato pana yathā mahābodhisattānaŋ heṭṭhimaparicchedena cattāri asankheyyāni kappānaŋ kappa-satasahassañ ca bodhi-sambhāra-sambharaṇaŋ icchitabbaŋ, maj-

---

1 A. mahanta-g. 2 B. bhavanenappatti.
3 S. uppajjitaŋ.
4 A. nibbatti nibbatti; B. nipatti nivatti; C. nivutti nivutti.
5 B. *omits*. 6 A, B. paṭipadā calantī ti.
7 *Cf.* PJ. ii, 47 *for what follows.*

jhima-paricchedena aṭṭha asankheyyāni kappānaŋ kappa-sata-sahassañ ca, uparima-paricchedena soḷasa asankheyyāni kappānaŋ kappa-sata-sahassañ ca; ete ca bhedā paññâdhika-saddhâdhika-viriyâdhika-vasena veditabbā.

Paññâdhikānaŋ hi saddhā mandā hoti, paññā tikkhā. Tato ca upāya-kosallassa visada-nipuṇa-bhāvena na cirass' eva pāramiyo pāripūriŋ gacchanti. Saddhâdhikānaŋ paññā majjhimā hoti, tesaŋ nâtisīghaŋ nâtisanikaŋ pāramiyo pāripūriŋ gacchanti. Viriyâdhikānaŋ pana paññā mandā hoti, tesaŋ ciren' eva pāramiyo pāripūriŋ gacchanti. Yathā mahābodhisattānaŋ na evaŋ pacceka-bodhisattānaŋ. Tesaŋ hi sati paññâdhika-bhāve dve asankheyyāni kappānaŋ sata-sahassañ ca bodhi-sambhāra-sambharaṇaŋ icchitabbaŋ, na tato oraŋ. Saddhâdhika-viriyâdhikâpi vutta-paricchedato paraŋ katipaye eva kappe atikkamitvā pacceka-sambodhiŋ abhisambujjhanti; na tatiyaŋ asankheyyan ti. Sāvaka-bodhisattānaŋ pana yesaŋ agga-sāvaka-bhāvāya abhinīhāro tesaŋ ekaŋ asankheyyaŋ kappānaŋ sata-sahassañ ca sambhāra-sambharaṇaŋ icchitabbaŋ. Yesaŋ mahāsāvaka-bhāvāya tesaŋ kappānaŋ sata-sahassam eva; tathā Buddhassa mātāpitunnaŋ upaṭṭhākassa puttassa ca. Tathā yathā

Manussattaŋ linga-sampatti-hetu Satthāra-dassanaŋ
Pabbajjā guṇa-sampatti adhikāro ca chandatā
Aṭṭha-dhamma-samodhānā abhinīhāro samijjhatī ti
(JA. i, 14).[1]

Evaŋ vutte aṭṭha-dhamme samodhānetvā kata-paṇidhānānaŋ mahāsambodhisattānaŋ mahâbhinīhārato-ppabhūti savisesaŋ dānâdīsu yutta-ppayuttānaŋ divase divase Vessantara-dāna-sadisaŋ mahādānaŋ dentānaŋ tad-anurūpasīlâdike sabba-pāramī-dhamme āciṇantānam pi yathā-vutta-kāla-paricchedaŋ asampatvā[2] antarā eva Buddha-bhāvappatti[3] nāma n' atthi. Kasmā? Ñāṇassa aparipaccanato. Paricchinna-kāle nipphāditaŋ[4] viya hi sassaŋ Buddha-ñāṇaŋ yathā-paricchinna-kāla-vasen' eva vuḍḍhiŋ virūḷhaŋ[5] vepul-

[1] *Cf.* PJ. ii, 48 *ff.*; *quoted* UdA. 133; *Buddhavaŋsa*; P.T.S. *ed.*, *p.* 9, *v.* 59.
[2] B. asammatvā.
[3] A. buddhappati; B. buddhuppatti.
[4] A. nippād°; B. nibāditaŋ.
[5] B. buddhiviruḷhi.

laŋ āpajjantaŋ gabbhaŋ gaṇhantaŋ paripākaŋ gacchatī ti. Evaŋ

Manussattaŋ linga-sampatti vigatâsava-dassanaŋ
Adhikāro ca chandatā, ete abhinīhāra-kāraṇā ti
(PJ. ii, 51).

Ime pañca dhamme samodhānetvā katâbhinīhārānaŋ pacceka-bodhisattānaŋ 'adhikāro ca chandatā' ti dvanga-samannāgatāya patthanāya vasena kata-paṇidhānānaŋ sāvaka-bodhisattānañ ca, tattha tattha vutta-kāla-paricchedaŋ asampatvā, antarā eva pacceka-sambodhiyā yathā-vutta-sāvaka-sambodhiyā ca adhigamo n' atthi. Kasmā? Ñāṇassa aparipaccanato. Imesam pi yathā mahābodhisattānaŋ dānâdi-pāramī hi paribruhitā paññā-pāramī anukkamena gabbhaŋ gaṇhanti, paripākaŋ gacchanti, Buddha-ñāṇaŋ paripūreti, evaŋ dānâdīhi paribrūhitā anupubbena yathârahaŋ gabbhaŋ gaṇhanti, paripākaŋ gacchanti, pacceka-bodhi-ñāṇaŋ sāvaka-bodhi-ñāṇañ ca paripūreti. Dāna-paricayena h' ete tattha tattha bhave alobh' ajjhāsayatāya sabbattha alagga-mānasā[1] anapekkha-cittā hutvā, sīla-paricayena susaŋvuta-kāya-vācatāya parisuddha-kāya-vacī-kammantā parisuddhâjīvā indriyesu gutta-dvārā bhojane mattaññuno hutvā, jāgariyânuyogena cittaŋ samādahanti. Svâyaŋ tesaŋ jāgariyânuyogo gata-paccāgatika-vatta-vasena veditabbo. Evaŋ pana paṭipajjantānaŋ adhikāra-sampattiyā appakasiren' eva aṭṭha-samāpattiyo pañcâbhiññā chaḷabhiññā adhiṭṭhāna-bhūtā pubba-bhāga-vipassanā ca hattha-gatā yeva honti. Viriyâdayo siddhā pana tad antogadhā yeva.

Yañ ca hi pacceka-bodhiyā sāvaka-bodhiyā vā atthāya dānâdi-puñña-sambharaṇe abbhussahanaŋ, idaŋ *viriyaŋ*. Yaŋ tad anuparodhassa sahanaŋ, ayaŋ *khanti*. Yaŋ dāna-sīlâdi-samādānâvisaŋvādanaŋ, idaŋ *saccaŋ*. Sabb' atthakam eva[2] acala-samādānâdhiṭṭhānaŋ, idaŋ *adhiṭṭhānaŋ*. Yā dāna-sīlâdīnaŋ pavatti-ṭṭhāna-bhūtesu sattesu hitesitā, ayaŋ *mettā*. Yaŋ sattānaŋ kata-vippakāresu ajjhupekkhanaŋ, ayaŋ *upekkhā* ti.

---

[1] A, B. asanga-mānatāsā. [2] A. -katam eva; B. sabbattham.

Evaŋ dāna-sīla-bhāvanāsu sīla-samādhi-paññāsu ca sijjhamānāsu viriyâdayo siddhā eva honti. Tad eva paccekabodhi-atthāya sāvaka-bodhi-atthāya ca dānâdi-paṭipadā tesaŋ bodhisattānaŋ santānassa bhāvanato paribhāvanato, bhāvanā nāma; visesato dāna-sīlâdīhi samabhisankhate santāne pavattā samatha-vipassanā-paṭipadā. Yato te bodhisattā pubba-yogâvacara-samudāgama-sampannā honti, ten' āha Bhagavā: 'Pañc' ime, Ānanda, ānisaŋsā pubbayogâvacare. Katame pañca? Idh', Ānanda, pubba-yogâvacaro diṭṭh' eva dhamme paṭikacc' eva aññaŋ ārādheti; no ce diṭṭh' eva dhamme paṭikacc' eva aññaŋ ārādheti, atha maraṇa-kāle aññaŋ ārādheti, atha deva-putto samāno aññaŋ ārādheti, atha Buddhānaŋ sammukhī-bhāve khippâbhiñño hoti, atha pacchime kāle pacceka-sambuddho hotī' ti (*Pubbayogâvacara-sutta?*).[1]

Iti pubba-bhāga-paṭipadā-bhūtāya parāmita-paribhāvanāya[2] samatha-vipassanā-bhāvanāya nirodha-gāminī-paṭipadābhūtāya abhisamaya-sankhātāya magga-bhāvanāya ca bhāvitatta-bhāvā hi Buddha-pacceka-buddha-sāvaka-bhāvitattā nāma; tesu idha Buddha-sāvakā adhippetā. Ettha ca *sīhānaŋ vā* ti, iminā therānaŋ sīha-samāna-vuttitā-dassanena attano paṭipakkhehi anabhibhavanīyataŋ te ca abhibhuyya pavattiŋ dasseti. *Sīhānaŋ va nadantānaŋ . . .* pe . . . *gāthā* ti, iminā thera-gāthānaŋ sīha-nāda-sadisatā-dassanena tāsaŋ paravādehi anabhibhavanīyataŋ te ca abhibhavitvā pavattiŋ dasseti. *Bhāvitattānan* ti, iminā tadubhayassa kāraṇaŋ vibhāveti. Bhāvitatta-bhāvena therā idha sīhasadisā ti vuttā; tesañ ca gāthā sīha-nāda-sadisā. *Attûpanāyikā* ti, iminā abhibhavane payojanaŋ[3] dasseti.

Tattha therānaŋ paṭipakkho nāma sankilesa-dhammo, tad-abhibhavo tadanga-vikkhambhana-ppahānehi saddhiŋ samuccheda-ppahānaŋ, tasmiŋ sati paṭippassaddhi-ppahānaŋ nissaraṇa-ppahānañ ca siddham eva hoti. Yato te *bhāvitattā* ti vuccanti? Magga-kkhaṇe hi ariyā appamāda-bhāvanaŋ bhāventi nāma; aggaphala-kkhaṇato paṭṭhāya bhāvitattā

---

[1] *Quoted* PJ. ii, 47; *cf.* S. v, 69, *etc.*

[2] A. paribhav°; B, S. pabhavānāya; C. paribhāvitāya.

[3] B. saŋyojanaŋ.

nāmā ti; vutto c' āyam attho[1]:—Tesu tadanga-ppahānena tesaŋ sīla-sampadā dassitā, vikkhambhana-ppahānena samādhi-sampadā, samuccheda-ppahānena paññā-sampadā, itarena tāsaŋ phalaŋ dassitā. Sīlena ca tesaŋ paṭipattiyā ādikalyāṇatā dassitā.[2] 'Ko câdi-kusalānaŋ dhammānaŋ sīlañ ca suvisuddhaŋ' (S. v, 143, 165); 'Sīle patiṭṭhāya' (S. i, 13); 'Sabba-pāpassa akaraṇan' (D. ii, 49; Dhp. 183) ti vacanato sīlaŋ paṭipattiyā ādi-kalyāṇatā ca, avippaṭisārâdi-guṇâvahattā. Samādhinā majjhe-kalyāṇatā ca dassitā; 'Cittaŋ bhāvayaŋ, kusalassa upasampadā' ti vacanato samādhi-paṭipattiyā majjhe-kalyāṇatā ca, iddhi-vidhâdi-guṇâvahattā. Paññāya pariyosāna-kalyāṇatā ca dassitā; 'Sacitta-pariyodapanan' (D. ii, 49; Dhp. 183) ti; 'Paññaŋ bhāvayan' ti vacanato paññā-paṭipattiyā pariyosānaŋ, paññuttarato kusalānaŋ dhammānaŋ. Sā ca kalyāṇaŋ iṭṭhâniṭṭhesu tādi-bhāvâvahanato.

Selo yathā ekaghano vātena na samīrati
Evaŋ nindā-pasaŋsāsu na samiñjanti paṇḍitā ti
(Vin. i, 185; Dhp. 81; Thag. 643)

hi vuttaŋ. Tathā sīla-sampadāya tevijja-bhāvo dassito, sīla-sampattiŋ hi nissāya tisso vijjā pāpuṇanti. Samādhi-sampadāya chaḷabhiññā-bhāvo, samādhi-sampattiŋ hi nissāya cha abhiññā pāpuṇanti. Paññā-sampadāya pabhinna-paṭisambhidā-bhāvo, paññā-sampadaŋ hi nissāya catasso paṭisambhidā pāpuṇanti. Iminā tesaŋ therānaŋ keci tevijjā, keci chaḷabhiññā, keci paṭisambhidā ppattā ti ayam ettha dassito ti veditabbaŋ.

Tathā sīla-sampadāya tesaŋ kāma-sukhânuyoga-sankhātassa antassa parivajjanaŋ dasseti, samādhi-sampadāya atta-kilamathânuyoga-sankhātassa, paññā-sampadāya majjhimāya paṭipattiyā[3] sevanaŋ dasseti. Tathā sīla-sampadāya tesaŋ vītikkama[4]-ppahānaŋ kilesānaŋ dasseti, samādhi-sampadāya pariyuṭṭhāna-ppahānaŋ, paññā-sampadāya anusaya-ppahānaŋ dasseti. Sīla-sampadāya vā duccarita-san-

---

[1] A. jhāyimato; B. vayamatto; S. vāyamatthe; S_1 jhāyimanto; *I read with* C.

[2] *For what follows cf.* VM. 4.

[3] B. paṭipadāya.

[4] A, B. vitakka.

kilesa-visodhanaŋ, samādhi-sampadāya taṇhā-sankilesa-visodhanaŋ, paññā-sampadāya diṭṭhi-sankilesa-visodhanaŋ dasseti. Tadanga-ppahānena vā tesaŋ apāya-samatikkamo dassito, vikkhambhana-ppahānena kāma-dhātu-samatikkamo, samuccheda-ppahānena sabba-bhava-samatikkamo dassito ti veditabbaŋ. *Bhāvitattānan* ti vā ettha sīla-bhāvanā citta-bhāvanā paññā-bhāvanā ti, tisso bhāvanā veditabbā. Tāya bhāvanāya tadantogadhattā sīla-bhāvanā ca paṭipattiyā ādī ti sabbaŋ purima-sadisaŋ. Yathā pana sīhanādaŋ pare miga-gaṇā na sahanti, kuto abhibhavo? Aññadatthu sīha-nādo va te abhibhavati. Evam eva aññatitthiya-vādā therānaŋ vāde na sahanti, kuto abhibhavo? Aññadatthu thera-vādā te abhibhavanti. Taŋ kissa hetu? 'Sabbe sankhārā aniccā,' 'Sabbe sankhārā dukkhā,' 'Sabbe dhammā anattā' ti nibbāna-dhātu ti pavattanato.

Na hi dhammato sakkā kenaci aññathā kātuŋ appativattiyato.[1] Yam pan' ettha vattabaŋ taŋ parato āvibhavissati; evam ettha sankhepen' eva paṭhama-gāthāya attha-vibhāvanā veditabbā.

Dutiya-gāthāyaŋ pana ayaŋ sambandha-dassana-mukhena attha-vibhāvanā:—Tattha yesaŋ therānaŋ gāthā sāvetukāmo te sādhāraṇa-vasena nāmato gottato guṇato ca kittetuŋ *yathā-nāmā* ti ādi vuttaŋ. Asādhāranato pana tattha tattha gāthāsu yeva āvibhavissati. Tattha *yathā-nāmā* ti, yaŋ yaŋ nāma, Subhūti Mahākoṭṭhito[2] ti ādinā nayena nāma-dheyyena yathā-paññātā ti attho. *Yathā-gottā* ti, yaŋ yaŋ gottā, Gotamo Kassapo ti ādinā nayena kula-ppadesena yāya yāya jātiyā samaññātā[3] ti attho. *Yathā-dhamma-vihārino* ti, yādisa[4]-dhamma-vihārino; pariyatti-paramatāyaŋ aṭṭhatvā yathânurūpa-samāpatti-vihārino hutvā vihariŋsū ti attho. Atha vā *yathā-dhamma-vihārino* ti, yathā-dhammatāya vihārino ca yādisa-sīlâdi-dhammā dibba-vihārâdīsu abhiṇhaso viharamānā yādisa-vihārā cā ti attho. *Yathâdhimuttā* ti, yādisa-adhimuttikā, saddhā-vimutti-paññā-vimuttīsu yaŋ yaŋ adhimuttikā, suññata-mukhâdīsu va yathā yathā nibbānaŋ adhimuttā ti, yathâdhimuttā:

---

[1] C, S. appativattaniyato.
[2] A, B. -koṭṭhiko.
[3] S. paññattā ti; B. paññāti.
[4] B. yāhi sadh°.

Nibbānaŋ adhimuttānaŋ atthaŋ gacchanti āsavā ti
(Dhp. *v*. 266)

hi vuttaŋ. Ubhayañ c' etaŋ pubba-bhāga-vasen' eva veditabbaŋ.

Yathā-dhammā yathā-vihārino ca arahatta-ppattito pubbe yeva hi yathā-vuttam adhimuttaŋ,[1] na parato. Ten' āha Bhagavā; 'Asaddho akataññu ca sandhicchedo ca yo naro' ti (Dhp. 97; Nidd. i, 237) ādi. Yathā-vimuttā ti pi pāṭho. Pañña-vimutti-ubhato-bhāga-vimuttīsu yaŋ yaŋ vimuttikā ti attho.

Sappaññā ti, tihetuka-paṭisandhi-paññāya pārihārika-paññāya bhāvanā-paññāya cā ti tividhāya pi paññāya paññāvanto. *Vihariŋsū* ti, tāy' eva sappaññatāya yathā-laddha-phāsu-vihāren' eva vasiŋsu. *Atanditā* ti, analasā; atta-hita-paṭipattiyaŋ yathā-balaŋ para-hita-paṭipattiyañ .ca[2] uṭṭhānavanto[3] ti attho. Ettha ca nāma-gotta-gahaṇena tesaŋ tesaŋ therānaŋ pakāsa-paññata-bhāvaŋ dasseti, dhamma-vihāra-gahaṇena sīla-sampadaŋ samādhi-sampadañ ca dasseti. *Yathâdhimuttā sappaññā* ti, iminā paññā-sampadaŋ; *atanditā* ti, iminā sīla-sampadâdīnañ kāraṇa-bhūtaŋ viriya-sampadaŋ dasseti. *Yathā-nāmā* ti, iminā tesaŋ pakāsana-nāmataŋ[4] dassento, *yathā-gottā* ti, iminā saddhânusārī-dhammânusārī-gotta-sampatti-samudāgamaŋ, *yathā-dhamma-vihārino* ti ādinā sīla-samādhi-paññā-vimutti-vimutti-ñāṇa-dassana-sampatti-samudāgamaŋ,[5] *atanditā* ti, iminā evaŋ atta-hita-sampattiyaŋ ṭhitānaŋ para-hita-paṭipattiŋ dasseti.

Atha vā *yathā-nāmā* ti, idaŋ tesaŋ therānaŋ garūhi[6]-gahita - nāma - dheyya - dassanaŋ, sāmañña-matta-kittanato. *Yathā-gottā* ti, idaŋ kulaputta-bhāva-dassanaŋ, kula-padesa-kittanato, tena tesaŋ saddhā-pabbajita-bhāvaŋ dasseti. *Yathā-dhamma-vihārino* ti, idaŋ caraṇa-sampatti-dassanaŋ sīla-

[1] B. vutta adhimuccanaŋ; A. vuttam adhivuccanaŋ; S. yathā muttaŋ adhimuttaŋ.
[2] A. samitaya; B. sadhitaya.
[3] S. calanavanto.
[4] A. pakāsanā; C. pakāsa°.
[5] B. sampannāgaman; S. samupāgamanaŋ.
[6] A, B, S. garū°; C. gurū°.

saŋvarâdīhi samangī-bhāva-dīpanato. *Yathâdhimuttā sappaññā* ti, idaŋ nesaŋ vijjā-sampatti-dassanaŋ āsava-kkhaya-pariyosānāya ñāṇa - sampattiyā adhigama - paridīpanato. *Atanditā ti, idaŋ* caraṇa[1]-*sampattīnaŋ* adhigamûpāya-dassanaŋ.

Yathā-nāmā ti vā iminā tesaŋ pakāsana-nāma-mattaŋ yeva dasseti. *Yathā-gottā* ti pan' iminā pacchima-cakka-dvaya-sampattiŋ dasseti. Na hi sammā appaṇihit' attano pubbe[2] ca akata-puññassa saddhânusārī-dhammânusārī-gotta-sampatti-samudāgamo sambhavati. *Yathā-dhamma-vihārino* ti, iminā tesaŋ purima-cakka-dvaya-sampattiŋ dasseti. Na hi appaṭirūpe dese vasato[3] sappurisûpanissaya-rahitassa ca tādiso guṇa-viseso sambhavati. *Yathâdhimuttā* ti, iminā saddhamma - savaṇa - sampadā - samāyogaŋ dasseti. Na hi 'parato ghosena' (A. i, 87, § 9) vinā sāvakānaŋ sacca-sampaṭivedho sambhavati. *Sappaññā atanditā* ti, iminā yathā-vuttassa guṇa-visesassa abyabhicāra - hetuŋ[4] dasseti, ñāyârambha-dassanato.[5]

Aparo nayo: *Yathā-gottā* ti, ettha gotta-kittanena tesaŋ therānaŋ yoniso manasikāra-sampadaŋ dasseti, yathā-vutta-gotta-sampannassa yoniso manasikāra-sambhavato. *Yathā-dhamma-vihārino* ti, ettha dhamma-vihāra-gahaṇena saddhamma-savaṇa-sampadaŋ dasseti, saddhamma-savaṇena vinā tadabhāvato. *Yathâdhimuttā* ti, iminā matthaka-ppattaŋ[6] dhammânudhamma-paṭipadaŋ dasseti. *Sappaññā* ti, iminā sabbattha-sampajāna-kāritaŋ. *Atanditā* ti, iminā vutta-nayena atta-hita-sampattiŋ paripūretvā ṭhitānaŋ paresaŋ hita-sukhâvahāya paṭipattiyaŋ akilāsu-bhāvaŋ dasseti. Tathā *yathā-gottā* ti, iminā nesaŋ saraṇa-gamana-sampadā dassitā, saddhammânusārī-gotta-kittanato. *Yathā-dhamma-vihārino* ti, iminā sīla-kkhandha-pubbangamo samādhi-kkhandho dassito. *Yathâdhimuttā sappaññā* ti, iminā paññā-kkhandhâdayo; saraṇâgamañ ca sāvaka-guṇānaŋ ādi, samādhi majjho, paññā pariyosānan ti ādi-majjha-pariyo-

---

[1] B, S, S₁ vijjā-caraṇa-sampannānaŋ.
[2] A. puññe.
[3] B. desena sato.
[4] *Cf.* UdA. 138.
[5] S. yāyārambh°; S. ñāṇ°.
[6] A. mattikappattaŋ; B. mattakapp°; S. matthakapp°.

sāna-dassanena sabbe pi sāvaka-guṇā dassitā honti. Īdisī pana guṇa-vibhūti yāya sammā-paṭipattiyā tehi adhigatā. Taŋ dassetuŋ *tattha tattha vipassitvā* ti ādi vuttaŋ. *Tattha tatthā* ti, tesu tesu arañña-rukkha-mūla-pabbatâdīsu vivitta-senâsanesu. *Tattha tatthā* ti vā, tasmiŋ tasmiŋ udānâdi-kāle. *Vipassitvā* ti, sampassitvā; nāma-rūpa-vavatthapana-paccaya-pariggahâdīhi diṭṭhi-visuddhi - kankhā - vitaraṇa - visuddhiyo sampādetvā, kalāpa-sammasanâdi-kkamena pañcamaŋ visuddhiŋ adhigantvā paṭipadā-ñāṇa-dassana-visuddhiyo matthakaŋ pāpana-vasena vipassanaŋ ussukkāpetvā. *Phusitvā* ti,[1] patvā, sacchikatvā. *Accutaŋ padan* ti, nibbānaŋ; taŋ hi sayaŋ acavana[2]-dhammattā adhigatānaŋ accuti-hetu-bhāvato. 'N' atthi ettha cutī' ti, *accutaŋ*; sankhata-dhammehi asammissa-bhāvatāya tadatthikehi paṭipajjitab-batāya ca *padan* ti ca vuccati.

Katantan ti, kataŋ tassa[3] antaŋ. Yo hi tehi adhigato ariya-maggo, so attano paccayehi uppāditattā kato nāma; tassa pana pariyosāna-bhūtaŋ phalaŋ katanto ti adhippetaŋ; taŋ katantaŋ agga-phalaŋ. Atha vā paccayehi nipphādi-tattā katā nāma sankhata-dhammā, taŋ nissaraṇa-bhāvato katanto nibbānaŋ; tan kat' antaŋ paccavekkhanto 'adhigataŋ vata mayā ariya-maggâdhigamena idaŋ ariya-phalaŋ, adhigatā asankhata-dhātū' ti, ariya-phala-nibbānāni vimutti-ñāṇa-dassanena paṭipattiŋ avekkhamānā.

Athavā sacca-paṭivedha-vasena yaŋ ariyena karaṇīyaŋ[4] pariññâdi-soḷasavidhaŋ kiccaŋ agga-phale[5] ṭhitena nipphā-ditattā pariyositattā kataŋ nāma. Evaŋ *katantaŋ paccavekkhantā*, etena pahīna-kilesa-paccavekkhanaŋ dassitaŋ. Purima-nayena pana itara-paccavekkhanānī ti ekūna-vīsati pi paccavekkhanāni dassitāni honti.

Imam atthan ti, ettha *iman* ti sakalo thera-therī-gāthānaŋ attho. Attano itaresañ ca tattha sannipatitānaŋ dhamma-sangahaka-mahātherānaŋ buddhiyaŋ viparivattamānatāya[6] āsanna-paccakkho ti ca katvā vuttaŋ. *Atthan* ti; 'channā

---

[1] A. phussitvā; S. sitvā; B. *omits*.
[2] B. avacana.
[3] A. katantassa; B, C. katassa.
[4] A, C. sakaraṇīyaŋ.
[5] B. -phalena nipph°.
[6] S. viparītavagga°.

me kutikā' ti ādīhi gāthāhi vuccamānaŋ attûpanāyikaŋ parûpanāyikaŋ lokiya-lokuttara-paṭisaŋyuttaŋ atthaŋ. *Abhāsisun* ti, gāthā-bandha-vasena kathesuŋ. Taŋ-dīpaniyo idāni mayā vuccamānā tesaŋ bhāvitattānaŋ gāthā attûpanāyikā suṇāthā ti yojanā. Te ca mahātherā evaŋ kathentā[1] attano sammā-paṭipatti-pakāsanīhi gāthāhi sāsanassa ekanta-nīyānika-vibhāvane pare pi tattha sammā-paṭipattiyaŋ nīyojentī ti etam atthaŋ dīpeti āyasmā Dhammabhaṇḍâgāriko; tathā dīpento ca imāhi gāthāhi tesaŋ thomanaŋ tāsañ ca tesaŋ vacanassa nidāna-bhāvena uttānaŋ[2] gatam evā ti dassetī ti daṭṭhabbaŋ.

Nidāna-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

---

[1] B. karontā.

[2] B. bhāvenaṭṭhapanaŋ ṭhānagataŋ; S. bhāvena ca ṭhapanaŋ; C. pākataŋ uttānaŋ.

SUBHŪTI

[1] Idāni *channā me kuṭikā* ti ādi-naya-pavattānaŋ thera-gāthānaŋ attha-vaṇṇanā hoti. Sā panâyaŋ attha-vaṇṇanā, yasmā tāsaŋ tāsaŋ gāthānaŋ atth' uppattiŋ pakāsetvā vuccamānā pākaṭā hoti[1] suviññeyyā ca, tasmā tattha tattha atth' uppattiŋ pakāsetvā va attha-vaṇṇanaŋ karissāmā ti.

Tattha *channā me kuṭikā* ti gāthāya kā uppatti[2]? Vuccate: Ito kira kappa-sata-sahassa-matthake anuppanne yeva Padumuttare Bhagavati loka-nāthe, Haŋsavatī nāmake nagare aññatarassa brāhmaṇa-mahāsālassa eko putto uppajji. Tassa Nanda-mānavo ti nāmaŋ akaŋsu. So vaya-ppatto tayo vede uggaṇhitvā, tattha sāraŋ apassanto, attano parivāra-bhūtehi catu-cattāḷīsāya mānavaka-sahassehi saddhiŋ pabbata-pāde isi-pabbajjaŋ pabbajitvā aṭṭha samāpattiyo pañca ca abhiññāyo nibbattesi, antevāsikānam pi kammaṭṭhānaŋ ācikkhi. Te hi na ciren' eva jhāna-lābhino ahesuŋ.

Tena ca samayena Padumuttaro Bhagavā loke uppajjitvā, Haŋsavatī-nagaraŋ upanissāya viharanto, eka-divasaŋ paccūsa-samaye lokaŋ volokento[3] Nanda-tāpasassa antevāsika-jaṭilānaŋ arahattûpanissayaŋ Nanda-tāpasassa ca dvīh' angehi samannāgatassa[4] sāvaka-ṭṭhān' antarassa patthanaŋ disvā, pāto va sarīra-paṭijagganaŋ katvā, pubbaṇha-samaye patta-cīvaraŋ ādāya, aññaŋ kiñci anāmantetvā, sīho viya eka-caro Nanda-tāpasassa antevāsikesu phalâphal' atthāya gatesu, 'Buddha-bhāvaŋ me jānātū' ti passantass' eva Nanda-tāpasassa ākāsato otaritvā, paṭhaviyaŋ patiṭṭhāsi. Nanda-tāpaso Buddhânubhāvañ c' eva lakkhaṇa-pāripūriñ ca disvā, lakkhaṇa-mante sammasitvā, 'imehi lakkhaṇehi samannāgato nāma agāraŋ ajjhāvasanto rājā hoti cakka-

---

[1] B. pākaṭato ti. [2] B. kā uppannan ti.

[3] S. olok°.

[4] *Throughout* B. *has* sampannāgato; S. samman°.

vattī, pabbajanto loke vivatta-cchado[1] sabbaññū Buddho hoti. Ayaŋ purisâjānīyo nissaŋsayaŋ Buddho' ti ñatvā paccuggamanaŋ katvā pañca-patiṭṭhitena vanditvā āsanaŋ paññāpetvā adāsi. Nisīdi Bhagavā paññatte āsane; Nanda-tāpaso pi attano anucchavikaŋ āsanaŋ gahetvā ekamantaŋ nisīdi.

Tasmiŋ samaye catu-cattāḷīsa-sahassa-jaṭilā paṇīta-paṇītāni ojavantāni phalâphalāni gahetvā ācariyassa santikaŋ sampattā, Buddhānañ c' eva ācariyassa ca nisinnâsanaŋ olokentā āhaŋsu: "'Ācariyo mayaŋ imasmiŋ loke tumhehi mahantataro n' atthī' ti vicarāma. Ayaŋ pana puriso tumhehi mahantataro maññe" ti.

Nanda-tāpaso: 'Tātā, kiŋ[2] sāsapena saddhiŋ aṭṭha-saṭṭhi-yojana-sata-sahassa-ubbedhaŋ Sineruŋ upametuŋ icchatha? Sabbaññū-buddhena saddhiŋ mā maŋ[3] upamitthā' ti āha. Atha te tāpasā: "Sace ayaŋ orako abhavissa, na amhākaŋ ācariyo evaŋ upamaŋ āhareyya, yāva 'mahā vatâyaŋ purisâjānīyo'" ti pādesu nipatitvā, sirasā vandiŋsu. Atha te ācariyo āha: 'Tātā, amhākaŋ Buddhānaŋ anucchaviko deyya-dhammo n' atthi. Bhagavā ca bhikkhā-cāra-velāyaŋ idhâgato. Tasmā mayaŋ yathā-balaŋ deyya-dhammaŋ dassāma. Tumhe yaŋ yaŋ paṇīta-phalâphalaŋ āṇītaŋ taŋ taŋ[4] āharathā' ti vatvā āharāpetvā, hatthe dhovitvā, sayaŋ Tathāgatassa patte patiṭṭhāpesi. Satthārā phalâphale paṭiggahita-matte devatā dibb' ojaŋ pakkhipiŋsu. Tāpaso udakam pi sayam eva parissāvetvā adāsi. Tato bhojana-kiccaŋ niṭṭhāpetvā, nissinne Satthari sabbe antevāsike pakkositvā, Satthu santike sārāṇīya-kathaŋ kathento nisīdi.

Satthā 'bhikkhu-sangho āgacchatū' ti cintesi. Bhikkhū Satthu cittaŋ ñatvā, sata-sahassa-mattā khīṇâsavā āgantvā, Satthāraŋ vanditvā, ekamantaŋ aṭṭhaŋsu. Nanda-tāpaso antevāsike āmantesi: 'Tātā, Buddhānaŋ nisinnâsanam pi nīcaŋ,[5] samaṇa-sata-sahassassa pi āsanaŋ n' atthi. Tumhehi ajja uḷāraŋ Bhagavato bhikkhu-sanghassa ca sakkāraŋ kā-

---

[1] A, B. vivaṭacccheda; S. vivattacchaddo.
[2] C. *inserts* vadetha. [3] S. *inserts* mā maŋ.
[4] B. *omits* āṇītaŋ taŋ taŋ.
[5] S. nisinnānam pi khīn . . . sassa pi.

tuŋ vaṭṭati; pabbata-pādato[1] vaṇṇa-gandha-sampannāni pupphāni āharāthā' ti. Acinteyyattā iddhi-visayassa muhutten' eva vaṇṇa-gandha-sampannāni pupphāni āharitvā, Buddhānaŋ yojana-ppamāṇaŋ pupphâsanaŋ paññāpesuŋ, agga-sāvakānaŋ tigāvutaŋ, sesa-bhikkhūnaŋ aḍḍha-yojanikâdibhedaŋ, sangha-navakassa usabha-mattaŋ ahosi. Evaŋ paññattesu āsanesu Nanda-tāpaso Tathāgatassa purato añjaliŋ paggayha ṭhito: 'Bhante, mayhaŋ dīgha-rattaŋ hitāya sukhāya imaŋ pupphâsanaŋ abhirūhathā' ti āha. Nisīdi Bhagavā pupphâsane. Evaŋ nisinne Satthari Satthu-ākāraŋ ñatvā bhikkhū[2] attano attano pattâsane nisīdiŋsu. Nanda-tāpaso mahantaŋ puppha-cchattaŋ gahetvā Tathāgatassa dhārento aṭṭhāsi. Satthā: 'Tāpasānaŋ ayaŋ sakkāro mahapphalo hotū' ti nirodha-samāpattiŋ samāpajji.[3] Satthu samāpanna-bhāvaŋ ñatvā, bhikkhū pi samāpattiŋ samāpajjiŋsu. Tathāgate sattâhaŋ nirodhaŋ samāpajjitvā nisinne antevāsikā, bhikkhā-cāra-kāle sampatte, vana-mūla-phalaŋ paribhuñjitvā, sesa-kāle Buddhānaŋ añjaliŋ paggayha tiṭṭhanti. Nanda-tāpaso pana bhikkhā-cāram pi agantvā puppha-cchattaŋ dhārento sattâhaŋ pīti-sukhen' eva vītināmesi.

Satthā nirodhato vuṭṭhāya araṇa[4]-vihārī-angena dakkhiṇeyy' angena vā ti dvīhi angehi samannāgataŋ ekaŋ sāvakaŋ 'Isi-gaṇassa pupphâsanânumodanaŋ karohī' ti āṇāpesi. So cakkavattī-rañño santikā paṭiladdha-mahālābho, mahāyodho viya tuṭṭha-mānaso attano visaye ṭhatvā, tepiṭakaŋ Buddha-vacanaŋ sammasitvā, anumodanaŋ akāsi; tassa desanâvasāne Satthā sayaŋ dhammaŋ desesi: desanā-pariyosāne sabbe catu-cattāḷīsa-sahassa tāpasā arahattaŋ pāpuṇiŋsu. Satthā: 'Etha, bhikkhavo,'[5] ti hatthaŋ pasāresi: tesaŋ tāva-d-eva kesa-massū antaradhāyi, attha parikkhārā kāye paṭimukkā[6] va ahesuŋ; saṭṭhi-vassa-ttherā viya Sattharaŋ parivārayiŋsu. Nanda-tāpaso pana vikkhitta-cittatāya visesaŋ nâdhigacchi.

---

[1] B. pabbata-vadito.
[2] B. bhikkhūsu nisinnesu.
[3] B. nirodha-sampattiŋ samāpajjiŋ.
[4] A. araṇi.
[5] B. eya bhikkhave.
[6] B. paṭimuttā.

Tassa kira araṇa-vihārī-therassa santike dhammaŋ sotuŋ āraddha-kālato paṭṭhāya: 'Aho vatâham pi anāgate uppajjanaka-buddhassa sāsane iminā sāvakena laddha-dhuraŋ labheyyan' ti cittaŋ udapādi. So tena parivitakkena magga-phala-paṭivedhaŋ nâsakkhi. Tathāgataŋ pana vanditvā, sammukhe ṭhatvā āha: 'Bhante, yena bhikkhunā isi-gaṇassa pupphâsanânumodanā katā[1] ko nāmâyaŋ tumhākaŋ sāsane?' ti. 'Araṇa-vihārī-ange dakkhineyy' ange ca etadaggaŋ patto eso bhikkhū' ti. 'Kiŋ, bhante, yvāyaŋ mayā sattâhaŋ puppha-cchattaŋ dhārentena sakkāro kato, tena adhikārena aññaŋ sampattiŋ na patthemi; anāgate pana ekassa Buddhassa sāsane ayaŋ thero viya dvīh' angehi samannāgato sāvako bhaveyyan' ti patthanaŋ akāsi.

Satthā: 'Samijjhissati nu kho imassa tāpassa patthanā?' ti anāgataŋ saññāṇaŋ[2] pesetvā, olokento kappa-sata-sahassaŋ atikkamitvā, samijjhanaka-bhāvaŋ disvā, Nanda-tāpasaŋ āha: 'Na te ayaŋ patthanā moghā bhavissati: anāgate kappa-sata-sahassaŋ atikkamitvā Gotamo nāma Buddho uppajjissati. Tassa santike samijjhissatī' ti vatvā, dhamma-kathaŋ kathetvā, bhikkhu-sangha-parivuto ākāsaŋ pakkhandi.

Nanda-tāpaso yāva cakkhu-pathaŋ samatikkama[3] Satthāraŋ bhikkhu-sanghañ ca uddissa añjaliŋ paggayha aṭṭhāsi. So aparabhāge kālena kālaŋ Satthāraŋ upasankamitvā dhammaŋ suṇi; aparihīna-jjhāno va kālaŋ katvā brahmaloke nibbatto. Tato pana cuto aparāni pañca-jāti-satāni pabbajitvā araññako ahosi; Kassapa-sammābuddha-kāle pi pabbajitvā araññako hutvā, gata-paccāgata-vattaŋ pūresi. Etaŋ kira vattaŋ aparipūretvā mahāsāvaka-bhāvaŋ pāpuṇantā nāma n' atthi. Gata-paccāgata-vattaŋ pana *Āgam' aṭṭhakathāsu* vutta-nayen' eva gahetabbaŋ.[4] So vīsati-vassa-sahassāni gata-paccāgata-vattaŋ pūretvā kālaŋ katvā, kāmâvacara-devaloke Tāvatiŋsa-bhavane nibbatti. Vuttaŋ h' etaŋ *Apadāne* (i, 67)[5]:

---

[1] B. anumodana-kathā. [2] B. saññiṇaŋ.
[3] B. samatikkamma. [4] A, C. veditabbaŋ.
[5] *These 52 gāthās may be read in the P.T.S. ed. (Miss Lilley), but our MSS. have many differences.*

Himavantass' avidūre Nisabho nāma pabbato,
Assamo sukato mayhaŋ paṇṇa-sālā sumāpitā.
Kosiyo[1] nāma nāmena jaṭilo ugga-tāpaso
Ekākiyo[2] adutiyo vasāmi Nisabhe tadā . . . *pe* . . .

Itthaŋ sudaŋ āyasmā Subhūti thero gāthāyo abhāsitthā ti.

Evaŋ pana so, Tāvatiŋsa-bhavane aparâparaŋ uppajjana-vasena dibba-sampattiŋ anubhavitvā, tato cuto manussa-loke aneka-satakkhattuŋ cakkavattī-rājā ca padesa-rājā ca hutvā, uḷāraŋ manussa-sampattiŋ anubhavitvā, atha amhākaŋ Bhagavato kāle Sāvatthiyaŋ Sumana-seṭṭhissa gehe Anāthapiṇḍikassa kaniṭṭho hutvā nibbatti. Subhūti ti 'ssa nāmaŋ ahosi.

Tena ca samayena amhākaŋ Bhagavā loke uppajjitvā pavatta-vara-dhamma-cakko anupubbena Rājagahaŋ gantvā, tattha Veḷuvana-paṭiggahanâdinā lokânuggahaŋ karonto Rājagahaŋ upanissāya Sītavane viharati. Tadā Anāthapiṇḍiko seṭṭhi Sāvatthiyaŋ uṭṭhānaka-bhaṇḍaŋ gahetvā attano sahāyassa Rājagaha-seṭṭhino gharaŋ gato Buddh' uppādaŋ sutvā, Satthāraŋ Sītavane viharantaŋ upasankamitvā, paṭhama-dassanen' eva sotâpatti-phale patiṭṭhāya, Satthāraŋ Sāvatthiŋ āgaman' atthāya yācitvā, tato pañca-cattāḷīsa-yojana-magge yojane yojane sata-sahassa-pariccāgena vihāre patiṭṭhāpetvā, Sāvatthiyaŋ rāja-mānena aṭṭha-karīsa-ppamāṇaŋ Jetassa rāja-kumārassa uyyāna-bhūmiŋ koṭi-santhārena[3] kiṇitvā, tattha Bhagavato vihāraŋ kāretvā adāsi.

Vihāra-paṭiggahaṇa-divase ayaŋ Subhūti kuṭimbiko Anāthapiṇḍika-seṭṭhinā saddhiŋ gantvā, dhammaŋ suṇanto saddhaŋ paṭilabhitvā pabbaji. So upasampajjitvā dve mātikā paguṇaŋ katvā, kammaṭṭhānaŋ kathāpetvā, arañãe samaṇa-dhammaŋ karonto metta-jjhānaŋ pādakaŋ katvā, vipassanaŋ vaḍḍhetvā, arahattaŋ pāpuṇi. So dhammaŋ desento, yasmā Satthārā desita-niyyāmena anodissakaŋ katvā dhammaŋ deseti, tasmā araṇa-vihārīnaŋ aggo nāma jāto; piṇḍāya caranto ghare ghare metta-jjhānaŋ samāpaj-

[1] B. Kosiro. [2] A. ekiyo va; B. ekākiko; S. ekāyiko.
[3] B. -sandhārena.

jitvā, vuṭṭhāya bhikkhaŋ paṭiggaṇhāti, 'evaŋ dāyakānaŋ mahapphalaŋ bhavissatī' ti, tasmā dakkhiṇeyyānaŋ aggo nāma jāto. Ten' āha Bhagavā: 'Etadaggaŋ, bhikkhave, mama sāvakānaŋ bhikkhūnaŋ araṇa-vihārīnaŋ yadidaŋ Subhūtī' ti (A. i, 24).

Evam ayaŋ mahāthero arahatte patiṭṭhāya attanā pūritapāramīnaŋ phalassa matthakaŋ patvā, loke abhiññāto abhilakkhito hutvā, bahujana-hitāya janapada-cārikaŋ caranto anupubbena Rājagahaŋ agamāsi. Rājā Bimbisāro therassa āgamanaŋ sutvā, upasankamitvā, vanditvā: 'Idh' eva, bhante, vasathā' ti vatvā, 'nivāsana-ṭṭhānaŋ karissāmī' ti pakkanto vissari.[1] Thero senâsanaŋ alabhanto abbhokāse vītināmesi. Therassa ānubhāvena devo na vassati; manussā avuṭṭhitāya upaddutā rañño nivesana-dvāre ukkutthiṃ akaŋsu. Rājā: 'Kena nu kho kāraṇena devo na vassatī?' ti vīmaŋsanto, 'therassa abbhokāsa-vāsena maññe na vassatī' ti[2] cintetvā, tassa paṇṇa-kuṭiŋ kārāpetvā, 'Imissā, bhante, paṇṇa-kuṭiyā vasathā' ti vatvā, vanditvā pakkāmi. Thero kuṭikaŋ pavisitvā tiṇa-santhārake[3] pallankena nisīdi. Tadā pana devo thokaŋ thokaŋ phusāyati, na sammādhāraŋ anupavecchati.[4] Atha thero lokassa avuṭṭhikā-bhayaŋ vidhamitu-kāmo[5] attano ajjhattika-bāhira-vatthukassa parissayassa abhāvaŋ pavedento:

Channā me kuṭikā sukhā nivātā; vassa, deva, yathā-
  sukhaŋ;
Cittaŋ me susamāhitaŋ vimuttaŋ, ātāpī viharāmi.
  Vassa, devā ti[6]

gātham āha.

Tattha *channa*-saddo tāva 'channā sā kumārikā imassa kumārassa.' 'Na channaŋ, na paṭirūpan' ti ādīsu (*cf.* D. i, 91; M. i, 360; Vin. ii, 79, 124) paṭirūpe āgato. 'Channaŋ tveva, Phagguṇa, phassâyatanānan' ti ādīsu (S. ii, 14) vacana-visiṭṭhe sankhā-visese. 'Channaŋ ativassati, viva-

---

[1] B. visari. *Cf. Comy. on v.* 325.
[2] B. -vasena maññe; S. -vasena na vassatī ti cintetva.
[3] B. -sandharake. [4] A. anuvaccheti; B. anupavacchati.
[5] B. avutthita° visamītu-k; A. avutthikā-b° visamitu°.
[6] A. *quotes first three words only.*

ṭaŋ nâtivassatī' ti ādīsu (Vin. ii, 240, Thag. 447; PJ. ii, 31; UdA. 204) gagane. 'Kyāhaŋ tena cchanno karissāmī?' ti ādīsu(?) nivāsana-pārupane. 'Āyasmā Channo anācāraŋ ācaratī' ti (Vin. iii, 177) ādīsu paññattiyaŋ. 'Sabba-cchannaŋ, sabba-pparicchannaŋ' (Vin. iv, 17). 'Channā kuṭi, āhito ginī' ti (Sn. 3) ādīsu tiṇâdīhi chādane. Idhâpi tiṇâdīhi chādane yeva daṭṭhabbo. Tasmā tiṇena vā paṇṇena vā channā yathā na vassati, vassodaka-patanaŋ[1] nâhosi, na ovassati, evaŋ samma-d-eva chāditā ti attho.

Me-saddo[2]; 'kicchena me adhigataŋ; h' alaŋ 'dāni pakāsitun' ti (Vin. i, 5; M. i, 168) ādīsu karaṇe āgato, mayā ti attho. 'Tassa me, bhante, Bhagavā sankhittena dhammaŋ desetū' ti (S. iv, 63) ādīsu sampadāne, mayhan ti attho. 'Pubbe me, bhikkhave, sambodhā anabhisambuddhassa bodhisattass' eva sato' ti (S. ii, 10, *etc.*) ādīsu sāmi-atthe āgato. Idhâpi sāmi-atthe eva daṭṭhabbo; mamā ti attho. Kiñcâpi khīṇâsavānaŋ mamāyitabbaŋ nāma kiñci n' atthi, loka-dhammehi anupalitta-bhāvato; loka-samaññā-vasena pana tesam pi ahaŋ mamā ti vohāra-mattaŋ[3] hoti. Ten' āha Bhagavā: 'Kinti me sāvakā dhamma-dāyādā bhaveyyuŋ no āmisa-dāyādā' ti (M. i, 12).

Kuṭikā ti pana mātu-kucchi pi karaja-kāyo pi tiṇâdicchadano patissayo pi vuccati. Tathā hi:

Mātaraŋ kuṭikaŋ brūsi,[4] bhariyan brūsi kulāvakaŋ;
Putte santānake brūsi, taṇhaŋ me brūsi bandhanan ti.
(S. i, 8)

ādīsu mātu-kucchi kuṭikā ti vuttā.

Aṭṭhi-kankala-kuṭike maŋsa-nhāru-ppasibbite
Dhi-r-atthu pūre duggandhe paragatte mamāyase ti
(Thag. 1150)

ādīsu kesâdi-samūha-bhūto karaja-kāyo.

'Kassapassa Bhagavato bhaginī, kuṭī ovassati,' kuṭī nāma ullittā vā hoti avalittā vā ti ādīsu tiṇa-cchadana-patissayo.

---

[1] B. -pahanaŋ.
[2] *Cf.* MA. i, 4; ItivA. 22; VvA. 25.
[3] B. vohāra-pattiŋ; A. v. matthaŋ.
[4] B. *throughout, as in* S. *text,* brūmi.

Idhâpi so eva veditabbo. Paṇṇasālāya adhipetattā kuṭī eva hi kuṭikā ti, appodaka-kuṭikā ti vuttā.[1]

Sukha-saddo[2] pana

'vipiṭṭhi-kaṭvāna[3] sukhaŋ dukkhañ ca
pubbe va ca somana[4]-domanassan' ti (Sn. *v*. 67)

ādīsu sukha-vedanāyaŋ āgato. 'Sukho Buddhānaŋ uppādo, sukhā saddhamma-desanā' ti (Dhp. 194) ādīsu sukha-mūle. 'Sukhass' etaŋ, bhikkhave, adhivacanaŋ yadidaŋ puññānī' ti (It. 22) ādīsu sukha-hetumhi. 'Yasmā ca kho, Mahāli, rūpaŋ sukhaŋ sukhânupatitaŋ sukhâvakkantan' ti (S. iii, 69) ādīsu sukhârammaṇe. 'Diṭṭha-dhamma-sukha-vihārā ete, Cunda, ariyassa vinaye' ti (M. i, 40) ādīsu abyāpajjhe. 'Nibbānaŋ paramaŋ sukhan' ti (Dhp. 203) ādīsu nibbāne. 'Yāvañ c' idaŋ, bhikkhave, na sukaraŋ akkhānena pāpuṇituŋ yāva sukhā saggā' ti (M. iii, 167; VvA. 114) ādīsu sukha-paccaya-ṭṭhāne. 'Sovaggikaŋ sukha-vipākaŋ sagga-saŋ-vattaniyan' ti ādīsu (A. ii, 68, *etc.*) iṭṭhe piya-manāpe ti attho. Idhâpi iṭṭhe sukha-paccaye vā daṭṭhabbo. Sā hi kuṭī anto bahi ca manāpa-bhāvena sampāditā nivāsana-phāsutāya sukhā ti vuttā. Tathā nâtisīta-nâtiuṇhatāya utu-sukha-sampatti-yogena[5] kāyika-cetasika-sukhassa paccaya-bhāvato.

Nivātā ti, avātā; phusit' aggaḷa[6]-pihita-vātapānattā vāta-parissaya-rahitā ti attho. Idaŋ tassa kuṭikāya sukha-bhāva-vibhāvanaŋ. Savāte hi senâsane utusappāyo na labbhati, nivāte so labbhatī ti. *Vassā* ti, pavassa, sammā dhāraŋ anupaveccha.[7]

Devā ti, ayaŋ *deva*-saddo[8]; 'imāni te, deva, caturāsīti nagara-sahassāni Kusāvatī-rāja-dhāni[9]-pamukhāni, ettha, deva, chandaŋ janehi, jīvite[10] apekkhan' ti (D. ii, 190) ādīsu, Sammuti-deve khattiye āgato. 'Cātummahārājikā devā vaṇṇavanto sukha-bahulā' ti (A. iv, 240) ādīsu upapatti[11]-devesu. 'Tassa devâtidevassa sāsanaŋ sabba-dassino' ti (?)

---

[1] *So* A, B. apākaṭikuṭī; C. *omits*; S. athavā kuṭikā vuttā.
[2] *Cf.* ItivA. i, 74; ii, 5.
[3] B. viviṭṭhikatvā; S. piṭṭhiŋ katvā.
[4] C. somanassa.
[5] S. utusukhappattitena.
[6] A. phassit°.
[7] A. anupavaccha.
[8] *Cf.* VvA. 18; Nid. ii, § 35.
[9] B. -ṭṭhāni.
[10] B. vijite.
[11] C, S. uppatti.

ādīsu visuddhi-devesu. Visuddhi-devānaŋ hi Bhagavatā atideva-bhāve vutte; itaresaŋ vutto eva hoti. 'Viddhe vigata-valāhake deve' ti (M. ii, 34, *etc.*) ādīsu ākāse. 'Devo ca kālena kālaŋ na sammā dhāraŋ anupavecchatī' ti (A. i, 160, *etc.*) ādīsu meghe pajjunne vā. Idhâpi meghe pajjunne vā daṭṭhabbo. *Vassā* ti hi te[1] āṇāpento thero ālapati.

Yathāsukhan ti, yathā-ruciŋ, tava vassanena mayhaŋ bāhiro parissayo n' atthi, tasmā yathā-kāmaŋ vassā ti vassûpajīvī-satte anuggaṇhanto vadati.

Idāni abbhantara-parissayâbhāvaŋ dassento *cittan* ti ādim āha. Tattha *cittaŋ susamāhitan* ti, mama cittaŋ suṭṭhu ativiya samma-d-eva ekagga-bhāvena ārammaṇe ṭhapitaŋ; tañ ca kho na nīvaraṇâdi-vikkhambhana-mattena. Api ca kho vimuttaŋ orambhāgiya-uddhambhāgiya-sangehi sabba-saŋyojanehi sabba-kilesa-dhammato ca visesena vimuttaŋ, samuccheda-ppahāna-vasena paṭipassaddhi-ppahāna-vasena te pajahitvā ṭhitan ti attho.

Ātāpī ti, viriyavā; phala-samāpatti-atthaŋ vipassanârabbha-vasena diṭṭha-dhamma-sukha-vihār' atthañ ca āraddha-viriyo hutvā viharāmi, atta-bhāvaŋ pavattemi, na pana kilesa-ppahān' atthaŋ; pahātabbass' eva abhāvato ti adhippāyo. Yathā bāhira-parissayâbhāvena, deva, mayā tvaŋ vassane niyojito, evaŋ abbhantara-parissayâbhāvena pītiŋ dassento puna pi 'vassa, devā' ti āha.

Aparo nayo: *channā* ti, chāditā, pihitā.[2] *Kuṭikā* ti, atta-bhāvo. So hi 'aneka-vassa[3]-samudāyassa avijjā-nīvaraṇassa, bhikkhave, puggalassa taṇhā-saŋyuttassa ayañ c' eva kāyo samudāgato . . . bahiddhā ca nāma-rūpan' ti (*cf.* S. ii, 24) ādīsu kāyo ti āgato. 'Siñca, bhikkhu, imaŋ nāvaŋ; siṭṭā te lahum essatī' ti (Dhp. *v.* 369) ādīsu nāvā ti āgato. 'Gaha-kāraka diṭṭho 'si . . . gaha-kūṭaŋ visankhatan' ti ca (Dhp. *v.* 154) ādīsu gahan ti āgato.

'Satto guhāyaŋ bahūnâbhichanno
tiṭṭhaŋ naro mohanasmiŋ pagāḷho' ti
(Sn. 772)

---

[1] ? taŋ.
[2] A. pihitā kuṭ; B. chāditā hitā; C. pihitā chāditā; S. ādinā pihitā.
[3] A. anekā-viya-vassa; B. -vaya-v.

ādīsu guhā ti āgato. 'Neḷaggo seta-ppacchādo ekâro vattatī[1] ratho' ti (S. iv, 291=Ud. 76) ādīsu ratho ti āgato. 'Puna gehaŋ na kāhasī' ti (Dhp. *v.* 154) ādīsu gehan ti āgato. Tasmā idhâpi so kuṭikā ti vutto.

Atta-bhāvo hi kaṭṭhâdīni paṭicca labbhamānā geha-sāmikā[2] kuṭikā viya aṭṭhi-ādi-saññite paṭhavī-dhātu-ādike phassâdike ca paṭicca labbhamāno kuṭikā ti vutto, citta-makkaṭassa nivāsa-bhāvato ca. Yathâha:

Aṭṭhi-kankala-kuṭī c' esā makkaṭâvasatho iti.[3]
(PJ. ii, 31.)

Makkaṭo pañca-dvārāyaŋ kuṭikāyaŋ pasakkiya
Dvārena anupariyāti ghaṭṭayanto punappunan[4] ti.
(Thag. *v.* 125.)

Sā pan' esā atta-bhāva-kuṭikā therassa tiṇṇaŋ channaŋ aṭṭhannañ ca asaŋvara-dvārānaŋ[5] vasena samativijjhanakassa[6] rāgâdīhi avassutassa paññāya saŋvutattā[7] samma-d-eva pihitattā *channā* ti vuttā. Ten' āha Bhagavā: 'Sotānaŋ saŋvaraŋ brūmi, paññāy' ete pithīyare[8]' ti (Sn. *v.* 1035); vutta-nayena channattā evaŋ kilesa-dukkhâbhāvato nirāmisa-sukha-samangitāya ca sukhā sukha-ppattā; tato eva ca nivātā,[9] nihata-māna-mada-thambha-sārambhatāya nivāta-vuttikā.

Ayañ ca nayo: mayhaŋ na sankilesa-dhammānaŋ saŋvaraṇa-mattena siddho.[10] Atha kho agga-magga-samādhinā suṭṭhu samāhita-cittatāya c' eva agga-magga-paññāya sabba-saŋyojanehi vippamutta-cittatāya cā ti dassento āha *cittaŋ me susamāhitaŋ vimuttan* ti, evaŋ-bhūto ca 'idānâhaŋ kata-karaṇīyo' ti na appossukko homi, atha kho *ātāpī viharāmi,* sadevakassa lokassa hita-sukhûpasaŋhare ussāha-jāto, bhikkhā-cāra-kāle pi anugharaŋ[11] brahma-vihāren' eva viharāmi.

---

1 C. eko te vattate.
2 B. laddha-nāma geha-nāmikā; C. geha-sāminī.
3 S. -kankalakupati cakkanāvasatho.
4 *Thag. text* muhuŋ muhuŋ.
5 B. dhāränaŋ.
6 A. samatha-vipassanā; B. samatha°.
7 A. saŋvuttha ca.
8 A. pīthiyare; B. pidhirayo; C. pithiyyare; S. thiraye.
9 A. eva hi nipātāni; S. eva panivātā.
10 A. ca viddho.
11 A. anussaraŋ.

Tasmā tvam pi, deva, pajjunnaŋ mayhaŋ piyaŋ kātu-kāmatāya pi vassūpajīvīnaŋ sattānaŋ anukampāya pi vassa, sammā dhāraŋ anupavecchā ti, evam ettha attho daṭṭhabbo.

Ettha ca thero: *channā me kuṭikā sukhā nivātā* ti, iminā lokiya-lokuttara-bhedāya attano adhisīla-sikkhaŋ dasseti. *Cittaŋ susamāhitan* ti, iminā adhicitta-sikkhaŋ. *Vimuttan* ti, iminā adhipaññā-sikkhaŋ. *Ātāpī viharāmī* ti, iminā diṭṭha-dhamma-sukha-vihāraŋ. Athavā *channā me kuṭikā sukhā nivātā* ti, iminā animitta-vihāraŋ dasseti, kilesa-vassapidhāna-mukhena niccâdi-nimitt' ugghāṭana-dīpanato. *Cittaŋ me susamāhitan* ti, iminā appaṇihita-vihāraŋ; *vimuttan* ti, iminā suññatā-vihāraŋ. *Ātāpī viharāmī* ti, iminā tesaŋ tiṇṇaŋ vihārānaŋ adhigamûpāyaŋ, paṭhamena vā dosappahānaŋ, dutiyena rāga-ppahānaŋ, tatiyena moha-ppahānaŋ; tathā dutiyena paṭhama-dutiyehi vā dhamma-vihāra-sampattiyo dasseti, tatiyena vimutti-sampattiyo.

Ātāpī viharāmī ti, iminā parahita-paṭipattiyaŋ atanditabhāvaŋ dassetī ti daṭṭhabbaŋ. Evaŋ *yathā nāmā* ti gāthāya vuttānaŋ dhamma-vihārâdīnaŋ imāya gāthāya dassitattā.

Tattha adassitesu nāma-gottesu nāmaŋ dassetuŋ *itthaŋ sudan* ti ādi vuttaŋ. Ye hi therā nāma-mattena ca pākaṭā te nāmena, ye gotta-mattena te gottena, ye ubhayathā pākaṭā te ubhayena pi dassissanti. Ayaŋ pana thero nāmena abhilakkhito, na tathā gottena ti *itthaŋ sudaŋ āyasmā Subhūtī* ti vuttaŋ.

Tattha *itthan* ti, idaŋ pakāraŋ; iminā ākārenā ti attho. *Sudan* ti, su idaŋ,[1] sandhi-vasena *i*-kāra-lopo. *Sū* ti ca nipāta-mattaŋ. Imaŋ gāthan ti yojanā. *Āyasmā* ti, piya-vacanam etaŋ; garu-gārava-sappatissa[2]-vacanam etaŋ. *Subhūtī* ti, nāma-kittanaŋ. So hi sarīra-sampattiyâpi dassanīyo pāsādiko guṇa-sampattiyâpi; iti sundarāya sarīrâvayava-vibhūtiyā sīla-sampattiyâdi-vibhūtiyā ca samannāgatattā Subhūtī ti paññāyittha. Sīla-saŋvarâdi[3]-thira-guṇa-yogato thero. *Abhāsitthā* ti, kathesi. Kasmā pan' ete mahātherā attano guṇe pakāsentī ti? Iminā dīghena

---

[1] A, B, S. suman ti, =su imaŋ. [2] A. sampat°; S. sampatti.
[3] A, S. sīla-sārâdi°.

addhunā anadhigata-pubbaŋ parama-gambhīraŋ ativiya santaŋ paṇītaŋ attanā adhigataŋ lokuttara-dhammaŋ paccavekkhitvā, pīti-vega-samussāhita-udāna-vasena sāsanassa niyyānika-vibhāvanā-vasena ca param-appicchā ariyā attano guṇe pakāsenti; yathā taŋ loka-nātho bodhaneyya-ajjhāsaya-vasena 'dasa-bala-samannāgato, bhikkhave, Tathāgato catuvesārajja-visārado' ti ādinā (*cf.* S. ii, 27) attano guṇe pakāsetī ti, evam ayaŋ therassa aññā-byākaraṇa-gāthā hotī ti.

Subhūti-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

MAHĀKOṬṬHITA[1]

Upasanto ti, āyasmato Mahākoṭṭhita-ttherassa gāthā. Tassa kā uppatti? Ayam pi thero Padumuttarassa Bhagavato kāle Haŋsavatī-nagare mahābhoga-kule nibbatitvā, viññutaŋ patto māta-pitunnaŋ accayena kuṭumbaŋ saṇṭhāpetvā, gharâvāsaŋ vasanto eka-divasaŋ Padumuttarassa Bhagavato dhamma-desanā-kāle Haŋsavatī-nagara-vāsike gandha-mālâdi hatthe yena Buddho yena dhammo yena sangho tanninne tappoṇe tappabbhāre gacchante disvā, mahājanena saddhiŋ[2] upagato, Satthāraŋ ekaŋ bhikkhuŋ paṭisambhidā-ppattānaŋ agga-ṭṭhāne ṭhapentaŋ disvā 'Ayaŋ kira imasmiŋ sāsane paṭisambhidā-ppattānaŋ aggo. Aho vatâham pi ekassa Buddhassa sāsane ayaŋ viya paṭisambhidā-ppattānaŋ aggo bhaveyyan' ti cintetvā, Satthu desanā-pariyosāne vuṭṭhitāya parisāya Bhagavantaŋ upasankamitvā: 'Bhante, sve mayhaŋ bhikkhaŋ gaṇhathā' ti nimantesi. Satthā adhivāsesi. So Bhagavantaŋ abhivādetvā, padakkhiṇaŋ katvā, saka-nivesanaŋ gantvā, sabba-rattiŋ Buddhānaŋ[3] bhikkhu-sanghassa ca nisajja-ṭṭhānaŋ gandha-māla-dāmâdīhi[4] alankaritvā paṇītaŋ khādanīyaŋ bhojanīyaŋ paṭiyādāpetvā, tassa rattiyā accayena sake nivesane bhikkhu-sata-sahassa-parivāraŋ Bhagavantaŋ vividha-yāgu-khajjakâdi-parivāraŋ nānā-rasa-sūpa-byañjana-gandha-sāli-bhoja-

---

[1] Ap. A, B. *always* -koṭṭhika.
[2] C. tehi saddhiŋ.
[3] C. Buddhassa ca.
[4] A. gandhapadāma; B. gandha-dāma-māla-dāmaādīhi.

naŋ bhojetvā, bhatta-kicca-pariyosāne cintesi: Mahantaŋ kho āhaŋ ṭhānantaraŋ patthemi; na kho pana mayā yuttaŋ eka-divasam eva dānaŋ datvā taŋ ṭhānantaraŋ patthetuŋ; anupaṭipātiyā satta-divasaŋ dānaŋ datvā patthessāmī ti; so ten[1] eva niyāmena satta-divase mahādānāni datvā bhatta-kicca-pariyosāne dussa-koṭṭhâgāraŋ vivarāpetvā uttamaŋ ticīvara-ppahonakaŋ sukhuma-vatthaŋ Buddhassa pāda-mūle ṭhapetvā, bhikkhu-satasahassassa ca ticīvaraŋ datvā, Tathāgataŋ upasankamitvā: 'Bhante, yo so bhikkhu tumhehi ito sattama-divasa-matthake etadagge ṭhapito, aham pi so bhikkhu viya anāgate uppajjanaka-buddhassa sāsane pabbajitvā, paṭisambhidā-ppattānaŋ aggo bhaveyyā' ti vatvā, Satthu pāda-mūle nipajjitvā, patthanaŋ akāsi. Satthā tassa patthanāya samijjhana-bhāvaŋ disvā: 'Anāgate ito kappa-sata-sahassa-matthake Gotamo nāma Buddho loke uppajjissati; tassa sāsane tava patthanā samijjhissatī' ti byākāsi. Vuttam pi c' etan *Apadāne* (Ap. ii, 479):

Padumuttaro nāma jino sabba-loka-vidū muni . . .
pe . . .

Evaŋ so tattha tattha bhave puññāni[1]-sambhāraŋ sambharanto aparâparaŋ deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ brāhmaṇa-mahā-sāla-kule nibbatti. Koṭṭhito[2] ti 'ssa nāmaŋ akaŋsu. So vayappatto tayo vede uggahetvā brāhmaṇa-sippe nipphattiŋ gato ekadivasaŋ Satthu santikaŋ gantvā, dhammaŋ sutvā, paṭiladdhasaddho pabbajitvā, upasampanna-kālato[3] paṭṭhāya vipassanākammaŋ karonto saha-paṭisambhidāhi arahattaŋ patvā, paṭisambhidāsu ciṇṇa-vasī hutvā, abhiññāte abhiññāte mahāthere upasankamitvā, pañhaŋ pucchanto[4] pi Dasabalaŋ upasankamitvā, pañhaŋ pucchanto pi paṭisambhidāsu yeva pañhaŋ pucchi. Evaŋ ayaŋ thero katâdhikāratāya ciṇṇavasī-bhāvena ca paṭisambhidā-ppattānaŋ aggo jāto. Atha naŋ Satthā *Mahā-Vedalla-suttaŋ* (M. i, 292) atth' uppattiŋ katvā paṭisambhidā-ppattānaŋ agga-ṭṭhāne ṭhapesi: 'Etadaggaŋ, bhikkhave, mama sāvakānaŋ bhikkhūnaŋ paṭi-

---

[1] B. puññaññāṇa. [2] S. koṭṭhito; A. koliṭṭhito.
[3] A. upanna-k. [4] B. gacchanto. *For* ciṇṇavasī *cf.* ThigA. 190.

sambhidā-ppattānaŋ yadidaŋ Mahākoṭṭhito' ti (A. i, 24). So aparena samayena vimutti-sukhaŋ paṭisaŋvedento udānavasena:

Upasanto uparato manta-bhāṇī anuddhaṭo
Dhunāti pāpake dhamme dumapattaŋ va māluto ti
(*v.* 2=1006)

itthaŋ sudaŋ āyasmā Mahākoṭṭhita-tthero gāthaŋ abhāsi.

Tattha *upasanto* ti, mana-cchaṭṭhānaŋ indriyānaŋ upasamanena nibbisevana-bhāva-karaṇena upasanto. *Uparato* ti, sabbasmā pāpa-karaṇato orato virato. *Manta-bhāṇī* ti, mantā vuccati paññā; tāya upaparikkhitvā bhaṇatī ti, mantabhāṇī; kāla-vādī-ādibhāvaŋ avissajjento yeva bhaṇatī ti attho. Manta-bhaṇavasena vā bhaṇatī ti, manta-bhāṇī; dubbhāsitato vinā[1] attano sāsana[2]-vasena caturanga-samannāgataŋ subhāsitaŋ yeva bhaṇatī ti attho.[3] Jāti-ādi-vasena attano anukkaŋsanato na uddhaṭo ti, *anuddhaṭo*; atha vā tiṇṇaŋ kāya-duccaritānaŋ vūpasamanena tato paṭiviratiyā *upasanto*; tiṇṇaŋ mano-duccaritānaŋ uparamanena pajahanena *uparato*; catunnaŋ vacī-duccaritānaŋ appavattiyā parimita-bhāṇitāya *manta-bhāṇī*, tividha-duccarita-nimittaŋ uppajjanakassa uddhaccassa abhāvato *anuddhaṭo*.[4]

Evaŋ pana tividha-duccarita-ppahānena suddhe sīle patiṭṭhito; uddhacca-ppahānena samāhito; tam eva samādhiŋ[5] pada-ṭṭhānaŋ katvā, vipassanaŋ vaḍḍhetvā, magga-paṭipātiyā dhunāti pāpake dhamme, lāmak' atthena pāpake sabbe pi sankilesa-dhamme niddhunāti, samuccheda-vasena pajahati. Yathā kiŋ? *Dumappattaŋ va māluto;* yathā nāma dumassa rukkhassa pattaŋ paṇḍupalāsaŋ māluto vāto dhunāti, bandhanato viyojento nīharati, evaŋ yathā-vuttapaṭipattiyaŋ ṭhito pāpa-dhamme attano santānato nīharati.

Evaŋ ayaŋ therassa aññā-padesena aññā-byākaraṇa-gāthā pi hotī ti veditabbā; Ettha ca kāya-vacī-duccarita-ppahānavacanena payoga-suddhiŋ dasseti, mano-duccarita-ppahāna-vacanena āsaya-suddhiŋ; evaŋ payogâsaya-suddhassa.

---

[1] A, C, S. *omit* vinā. [2] B. bhāsana.
[3] *For* manta-vacanaŋ, *cf.* SA. i, 273.
[4] *For* manta-bhāṇī anuddhaṭo *cf.* Sn. 850. [5] S. *omits.*

Anuddhaṭo ti, iminā uddhaccâbhāva-vacanena tad ekatthatāya nīvaraṇa-ppahānaŋ dasseti; tesu payoga-suddhiyā sīla-sampatti-vibhāvitā, āsaya-suddhiyā samatha-bhāvanāya upakāraka-dhamma-pariggaho, nīvaraṇa-ppahānena samādhi-bhāvanā.

Dhunāti pāpake dhamme ti, iminā paññā-bhāvanā vibhāvitā hoti. Evaŋ adhisīla-sikkhâdayo tisso sikkhā, tividha-kalyāṇaŋ sāsanaŋ tadanga-ppahānâdīni tīṇi pahānāni, anta-dvāya-parivajjanena saddhiŋ majjhimāya paṭipadāya[1] paṭipajjanaŋ, apāya-bhayâdīnaŋ[2] samatikkamanûpāyo ca, yathârahaŋ[3] niddhāretvā yojetabbā. Iminā nayena sesa-gāthāsu pi yathârahaŋ attha-yojanā veditabbā. Attha-mattam eva pana tattha tattha apubbaŋ vaṇṇayissāma.

Itthaŋ sudaŋ āyasmā Mahākoṭṭhito ti, idaŋ pūjā-vacanaŋ, yathā taŋ Mahāmoggallāno ti.

Mahākoṭṭhita-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

KANKHĀ-REVATA

[2] *Paññaŋ imaŋ passā* ti, āyasmato Kankhā-Revatassa gāthā. Kā uppatti? Ayam pi thero Padumuttara-bhagavato kāle Haŋsavatī-nagare brāhmaṇa-mahāsāla-kule nibbatto eka-divasaŋ Buddhānaŋ dhamma-desanā-kāle heṭṭhā vutta-nayena mahājanena saddhiŋ vihāraŋ gantvā, parisa-pariyante ṭhito, dhammaŋ suṇanto Satthāraŋ ekaŋ bhikkhūŋ jhānâbhiratānaŋ agga-ṭṭhāne ṭhapentaŋ disvā; Mayā pi anāgate evarūpena bhavituŋ vattatī ti cintetvā, desanâvasāne Satthāraŋ nimantetvā, heṭṭhā vutta-nayena mahāsakkāraŋ katvā Bhagavantaŋ āha: 'Bhante, ahaŋ iminā adhikāra-kammena[4] aññaŋ sampattiŋ na patthemi, yathā pana so bhikkhu tumhehi ito sattama-divasa-matthake[5] jhāyīnaŋ agga-ṭṭhāne ṭhapito, evam aham pi anāgate ekassa Buddhassa sāsane jhāyīnaŋ aggo bhaveyyan' ti, patthanaŋ akāsi. Satthā anāgataŋ oloketvā, nipphajjana[6]-bhāvaŋ disvā, 'anāgate kappa-sata-sahassâvasāne Gotamo nāma

---

[1] B. paṭipattiyā. [2] A, S. bhav°. [3] B. yathāhaŋ.
[4] A. -karaṇakammena. [5] B, S. mattake. [6] A, B. nippajj°.

Buddho uppajjissati; tassa sāsane tvaŋ jhāyīnaŋ aggo bhavissasī' ti byākaritvā pakkami.

So yāva-jīvaŋ kalyāṇa-kammaŋ katvā kappa-sata-sahassaŋ.. deva-manussesu saŋsaritvā amhākaŋ Bhagavato kāle Sāvatthi-nagare mahābhoga-kule nibbatto pacchābhattaŋ dhamma-savaṇ' atthaŋ gacchantena mahājanena saddhiŋ vihāraŋ gantvā, parisa-pariyante ṭhito Dasabalassa dhamma-kathaŋ sutvā, paṭiladdha-saddho pabbajitvā, upasampadaŋ labhitvā, kammaṭṭhānaŋ kathāpetvā, jhāna-parikammaŋ karonto jhāna-lābhī hutvā, jhānaŋ pādakaŋ katvā, arahattaŋ pāpuṇi.

So yebhuyyena Dasabalena samāpajjitabbaŋ samāpattiŋ samāpajjanto ahorattaŋ jhānesu ciṇṇa-vasī ahosi. Atha naŋ Satthā: 'Etadaggaŋ, bhikkhave, mama sāvakānaŋ bhikkhūnaŋ jhāyīnaŋ yadidaŋ Kankhārevato' ti jhāyīnaŋ agga-ṭṭhāne ṭhapesi (A. i, 24). Vuttam pi c' etaŋ *Apadāne* (Ap. ii, 491):

Padumuttaro nāma jino sabba-dhammesu cakkhumā
Ito sata-sahassamhi kappe uppajji nāyako . . . *pe* . . .

Tathā kata-kicco panâyaŋ mahāthero pubbe dīgha-rattaŋ attano kankhā-pakataŋ cittataŋ idāni sabbaso vigata[1]-kankhatañ ca paccavekkhitvā: 'Aho nūna mayhaŋ Satthuno desanânubhāvo, yen' ev' etarahi evaŋ vigata-kankho ajjhattaŋ vūpasanta-citto jāto' ti sañjāta-bahumāno, Bhagavato paññaŋ[2] pasaŋsanto, *paññaŋ imaŋ passā* ti gāthaŋ āha.

Tattha *paññan* ti, pakārehi jānāti, pakārehi ñāpetī[3] ti ca, paññā. Veneyyānaŋ āsayânusaya-cariyâdhimutti-ādi-pakāre, dhammānaŋ kusalâdike khandhâdike ca desetabbappakāre jānāti; yathā sabhāvato paṭivijjhati, tehi ca pakārehi ñāpetī ti attho. Satthu desanā-ñāṇaŋ hi idhâdhippetaŋ. Ten' āha *iman* ti, taŋ hi attha-nissitena[4] desanā-balena nayaggāhato paccakkhaŋ viya upaṭṭhitaŋ gahetvā iman ti vuttaŋ. Yad aggena vā Satthu desanā-ñāṇaŋ sāvakehi nayato gayhati, tad aggena attano visaye paṭivedha-ñāṇam pi nayato[5] gayhat'

[1] B. vikata. [2] A. pañhaŋ.
[3] B. *omits* pakārehi jānāti.
[4] B, C. attani siddhena; S. agginisiddhena desanā-phalena.
[5] B. vinayato; A. ñānami pinayato.

eva. Ten' āha āyasmā Dhammasenāpati: 'Api ca me, bhante, dhamm' anvayo vidito' ti (S. v. 160). *Passā* ti, vimhaya-ppatto aniyamato ālapati attano yeva vā cittaŋ. Yathâha Bhagavā udānento: 'lokam imaŋ passa pūthu-avijjāya paretaŋ bhūtaŋ bhūta-rataŋ bhavā aparimuttan' ti (Ud. 33).[1]

Tathāgatānan ti, tathā-āgamanâdi-atthehi tathāgatānaŋ.[2] 'Tathā āgato ti hi Tathâgato. Tathā gato ti, Tathāgato. Tatha-lakkhaṇaŋ āgato ti, Tathâgato. Tatha-dhamme yathâvato abhisambuddho ti, Tathâgato. Tatha-dassitāya Tathāgato. Tathā-vāditāya Tathāgato. Tathā-kāritāya Tathāgato. Abhibhavan' aṭṭhena Tathāgato' ti. Evaŋ aṭṭhahi kāraṇehi Bhagavā Tathāgato. 'Tathāya āgato ti, Tathâgato; tathāya gato ti, Tathāgato; tathāni āgato ti, Tathâgato; tathā-gato ti, Tathāgato; tathā-vidho ti, Tathāgato; tathā-pavattito ti, Tathāgato; tathehi āgato ti, Tathâgato; tathā-gata-bhāvena ti, Tathāgato. Evam pi aṭṭhahi kāraṇehi Bhagavā Tathāgato ti. Ayam ettha sankhepo. Vitthāro pana *Paramattha-Dīpaniyā Udānaṭṭhakathāya* (UdA. 133), *Itivuttakaṭṭhakathāya* (ItA. i, 117-139) ca vutta-nayen' eva veditabbo.

Idāni tassa paññāya asādhāraṇa-visesaŋ dassetuŋ, *aggi yathā* ti ādi vuttaŋ. Yatha aggī ti upamā-vacanaŋ. *Yathā* ti tassa upamā-bhāva-dassanaŋ. *Pajjalito* ti, upameyyena sambandha-dassanaŋ. *Nisīthe* ti, kicca-karaṇa-kāla-dassanaŋ. Ayaŋ h' ettha attho: Yathā nāma nisīthe, rattiyaŋ, caturanga-samannāgate andhakāre vattamāne, unnate ṭhāne pajjalito aggi tasmiŋ padese tama-gataŋ vidhamantaŋ tiṭṭhati, evam eva Tathāgatānaŋ imaŋ desanā-ñāṇa-sankhā-taŋ sabbaso veneyyānaŋ[3] saŋsaya-tamaŋ vidhamantaŋ paññaŋ passā ti.[4] Yato desanā-vilāsena sattānaŋ ñāṇa-maya[5]-ālo-kaŋ dentī ti *āloka-dā*. Paññā-mayam eva cakkhuŋ dadantī ti, *cakkhu-dadā*. Tad ubhayam pi kankhā-vinaya-padhānam[6]

---

[1] Ud. paretā bhutā, *etc.*; *cf.* Nett. 157.
[2] *Cf.* UdA. 128 *and refs.*
[3] B. vinneyyānaŋ . . . tamandhaŋ.
[4] A. paññassā ti; S. pañca passā ti.
[5] B, S. ñīṇaŋ ayaŋ.
[6] A, B. paṭṭhānaŋ; C. pada-ṭṭhānaŋ; S. padhānaŋ.

eva katvā dassento: *Ye āgatānaŋ vinayanti kankhan* ti āha, ye Tathāgatā attano santikaŋ gatānaŋ upagatānaŋ veneyyānaŋ 'ahosiŋ nu kho ahaŋ atītam-addhānan' ti (M. i, 111) ādi naya-ppavattaŋ soḷasa-vatthukaŋ 'Buddhe kankhati, dhamme kankhati, sanghe kankhatī[1]' ti ādi naya-ppavattaŋ aṭṭha-vatthukañ ca kankhaŋ vicikicchaŋ vinayanti, desanânubhāvena anavasesato vidhamanti, viddhaŋsenti, vinaya-kukkucca-sankhātā pana kankhā tabbinayen' eva vinītā hotī ti.[2]

Aparo nayo: Yathā aggi nisīthe[3] ratti-bhāge pajjalito paṭutara[4]-jālo samujjalo accāsanne ṭhitānaŋ obhāsana-dāna[5]-mattena andhakāraŋ vidhamitvā sama-visamaŋ vibhāvento āloka-dado[6] hoti; accāsanne pana ṭhitānaŋ taŋ supākataŋ karonto cakkhu-kicca-karaṇato cakkhu-dado nāma hoti, evam evaŋ Tathāgatā attano dhamma-kāyassa dūre ṭhitānaŋ akatâdhikārānaŋ paññā-pajjotena moh' andhakāraŋ vidhamitvā, kāya-sama-kāya-visamâdi sama-visamaŋ vibhāventā *ālokadā* bhavanti, āsanne ṭhitānaŋ pana katâdhikārānaŋ dhamma-cakkhuŋ uppādentā *cakkhu-dadā* bhavanti.

Ye evaŋ-bhūtā attano vacī-gocaraŋ[7] āgatānaŋ mādisānam pi kankhā-bahulānaŋ kankhaŋ vinayanti, ariya-magga-samuppādanena vidhamanti, tesaŋ Tathāgatānaŋ paññaŋ ñāṇâtisayaŋ[8] passā ti yojanā. Evam ayaŋ therassa attano kankhā-vitaraṇa-ppakāsanena aññā-byākaraṇa-gāthâpi hoti. Ayaŋ hi thero puthujjana-kāle kappiye pi kukkuccako hutvā kankhā-bahulatāya Kankhā-Revato ti aññāto.[9] Pacchā khīṇâsava-kāle pi tath' eva voharittha.[10] Ten' āha: Itthaŋ sudaŋ[11] āyasmā Kankhārevato gātham abhāsitthā ti. Taŋ vutt' attham eva.

Kankhārevata-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

---

[1] B, C, S. *omit* sanghe-. [2] *Cf.* UdA. (Revato), *p.* 315.
[3] A. nīsice. [4] B. paṭatara-.
[5] A. obhāsinaŋ; S. obhāsa-jānana; C. obhāsa-dāna.
[6] A. ālokadeho. [7] S. vacito paraŋ . . . māris-naŋ.
[8] A. paññaŋ nātissayaŋ. [9] *Cf.* UdA. 314.
[10] B. vohariyittha. [11] A. sumaŋ.

PUṆṆA (A)

Sabbhi-r-eva samāsethā ti, āyasmato Puṇṇa-ttherassa gāthā. Kā uppatti? Ayaŋ kira Padumuttarassa Dasabalassa uppattito puretaram eva Haŋsavatī-nagare brāhmaṇa-mahāsāla-kule nibbatto anukkamena viññutaŋ patto Satthari loke uppajjante, ekadivasaŋ Buddhānaŋ dhamma-desanā-kāle heṭṭhā vutta-nayena mahājanena saddhiŋ vihāraŋ gantvā, parisa-pariyante nisīditvā, dhammaŋ suṇanto, Satthāraŋ ekaŋ bhikkhuŋ dhamma-kathikānaŋ agga-ṭṭhāne ṭhapentaŋ disvā, 'mayā pi anāgate evarūpena bhavituŋ vattatī' ti cintetvā, desanâvasāne vuṭṭhitāya parisāya, Satthāraŋ upasankamitvā, nimantetvā, heṭṭhā vutta-nayen' eva mahā-sakkāraŋ katvā, Bhagavantaŋ evam āha: 'Bhante, ahaŋ iminā adhikāra-kammena aññaŋ sampattiŋ na patthemi, yathā pana so bhikkhu ito sattama-divasa-matthake dhamma-kathikānaŋ agga-ṭṭhāne ṭhapito, evaŋ aham pi anāgate ekassa Buddhassa sāsane dhamma-kathikānaŋ bhikkhūnaŋ aggo bhaveyyan' ti patthanaŋ akāsi. Satthā anāgataŋ oloketvā tassa patthanāya samijjhana-bhāvaŋ[1] disvā: 'anāgate kappa-satasahassa-matthake Gotamo nāma Buddho uppajjissati; tassa sāsane tvaŋ pabbajitvā dhamma-kathikānaŋ aggo bhavissasī' ti byākāsi.

So tattha yāva-jīvaŋ kalyāṇa-kammaŋ katvā, tato cuto kappa-satasahassaŋ puñña-sambhāraŋ[2] sambharanto deva-manussesu saŋsaritvā, amhākaŋ Bhagavato kāle Kapila-vatthu-nagarass' āvidure Doṇavatthu-nāmake brāhmaṇa-gāme brāhmaṇa-mahāsāla-kule Aññā[3]-Kondañña-ttherassa bhāgineyyo hutvā nibbatti. Tassa nāma-gahaṇa-divase Puṇṇo ti nāmaŋ akaŋsu. So, Satthari abhisambodhiŋ patvā, pavattite[4]-vara-dhamma-cakke anupubbena Rājagahaŋ gantvā, taŋ upanissāya viharante Aññā-Kondañña-ttherassa santike pabbajitvā laddhūpasampado sabba-kiccaŋ katvā, padhānam anuyuñjanto pabbajita-kiccaŋ matthakaŋ pāpetvā

[1] B. samijjhanaŋ disvā.
[2] B. puññañāṇa-sambh°.
[3] B. Aññāsi-K.
[4] A. pavattita . . . cakko; B. pavatta . . . cakko; S. pavattita cakke.

ca, 'Dasabalassa santikaŋ gamissāmī' ti, mātula-therena saddhiŋ Satthu santikaŋ agantvā, Kapilavatthu-sāmantā yeva ohīyitvā, yoniso manasikāre kammaŋ karonto na cirass' eva vipassanaŋ ussukkāpetvā arahattaŋ pāpuṇi. Vuttam pi c' etaŋ *Apadāne* (i, 36):

Ajjhāyako manta-dharo tiṇṇaŋ vedāna-pāragū
Purakkhato sa-sissehi[1] upagacchiŋ naruttamaŋ[2] . . .
pe . . .

Tassa pana Puṇṇa-ttherassa santike pabbajitā kulaputtā pañca-sata ahesuŋ. Thero sayaŋ dasa kathā-vatthu-labhitāya te pi dasahi kathā-vatthūhi ovādi. Te tassa ovāde ṭhatvā sabbe va arahattaŋ pattā. Te attano pabbajjākiccaŋ matthaka-ppattaŋ[3] ñatvā, upajjhāyaŋ upasankamitvā āhaŋsu: 'Bhante, amhākaŋ kiccaŋ matthaka-ppattaŋ dasannañ ca' mha kathā-vatthūnaŋ lābhino. Samayo no Dasabalaŋ passitun' ti. Thero tesaŋ vacanaŋ sutvā cintesi: Mama dasa kathā-vatthu-lābhitaŋ Satthā jānāti; ahaŋ dhammaŋ desento dasa kathā-vatthūni amuñcitvā[4] va desemi; mayi gacchante sabbe p' ime bhikkhū parivāretvā gacchissanti; evaŋ gaṇa-sangaṇikāya gantvā pana ayuttaŋ mayhaŋ Dasabalaŋ passituŋ; ime tāva gantvā passantū ti, te bhikkhū āha: 'Āvuso, tumhe purato gantvā Tathāgataŋ passatha, mama vacanena ca 'ssa pāde vandatha. Aham pi tumhākaŋ gata-maggen' āgamissāmī' ti.

Te therā sabbe pi Dasabalassa jāti-bhūmi-raṭṭha-vāsino, sabbe khīṇâsavā, sabbe dasa kathā-vatthu-lābhino, attano upajjhāyassa ovādaŋ sampaṭicchitvā,[5] theraŋ vanditvā, anupubbena cārikaŋ carantā, saṭṭhi-yojana-maggaŋ atikkamma, Rājagahe Veḷuvana-mahāvihāraŋ gantvā, Dasabalassa pāde vanditvā, ekamantaŋ nisīdiŋsu. Āciṇṇaŋ kho pan' etaŋ Buddhānaŋ Bhagavantānaŋ āgantukehi bhikkhūhi saddhiŋ paṭisammoditun ti. Bhagavā tehi saddhiŋ: 'Kacci,[6] bhikkhave, khamanīyan?' ti ādinā nayena madhura-paṭisanthāraŋ katvā, 'kuto ca tumhe, bhikkhave, āgacchathā?'

---

[1] B, C, S. 'mhi sissehi.
[2] S. jinuttamaŋ.
[3] B. mattaŋ kappattaŋ.
[4] B. amuñjitvā.
[5] C, S. amadditvā.
[6] A. kiñci.

ti pucchi. Atha tehi: ' Jāti-bhūmito ' ti vutte, ' ko nu kho, bhikkhave, jāti-bhūmiyaŋ jāti-bhūmikānaŋ bhikkhūnaŋ sabrahmacārīnaŋ evaŋ sambhāvito; attanā ca appiccho appiccha-kathañ ca bhikkhūnaŋ kattā ?' ti (M. i, 145) dasa kathā-vatthu-lābhī bhikkhū pucchitâpi: ' Puṇṇo nāma, bhante, āyasmā Mantāni-putto ' ti ārocayiŋsu.

Taŋ kathaŋ sutvā āyasmā Sāriputto therassa dassana-kāmo ahosi. Atha Satthā Rājagahato Sāvatthiyaŋ agamāsi. Puṇṇo thero Dasabalassa tattha āgatabhāvaŋ sutvā: ' Satthāraŋ passissāmī ' ti gantvā anto-gandha-kuṭiyaŋ yeva Tathāgataŋ sampāpuṇi. Satthā tassa dhammaŋ desesi. Thero dhammaŋ sutvā, Dasabalaŋ vanditvā, paṭisallān' atthāya Andhavanaŋ gantvā, aññatarasmiŋ rukkhamūle divā-vihāraŋ nisīdi. Sāriputta-tthero pi tassa gamanaŋ sutvā, sīsânulokiko gantvā,[1] okāsaŋ sallakkhetvā, taŋ rukkha-mūle nisinnaŋ upasankamitvā, therena saddhiŋ sammoditvā, taŋ visuddhi-kammaŋ[2] pucchitvā, thero pi 'ssa pucchitaŋ pucchitaŋ byākaronto ratha-vinītûpamāya cittaŋ ārādhesi.[3] Te aññamaññassa subhāsitaŋ samanumodiŋsu.

Atha Satthā aparabhāge bhikkhu-sangha-majjhe nisinno theraŋ ' etadaggaŋ, bhikkhave, mama sāvakānaŋ bhikkhūnaŋ dhamma-kathikānaŋ yadidaŋ Puṇṇo ' ti (A. i, 24) dhamma-kathikānaŋ agga-ṭṭhāne ṭhapesi. So eka-divasaŋ attano vimutti-sampattiŋ paccavekkhitvā, ' Satthāraŋ nissāya ahañ c' eva aññe ca bahu-sattā saŋsāra-dukkhato vippamuttā; bahûpakārā vata sappurisa-saŋvāso ' ti pīti-somanassa-jāto udāna-vasena pīti-vega-vissiṭṭhaŋ ' *Sabbhi-r-eva samāsethā* ' ti[4] gātham abhāsi.

Tattha *sabbhi-r-evā* ti, sappurisehi eva; santo ti pan' ettha Buddhâdayo ariyâdhippetā. Te hi anavasesato asataŋ dhammaŋ pahāya saddhamme ukkaŋsagatattā sātisayaŋ pasaŋsatāya[5] ca visesato santo sappurisā ti vuccanti. *Samāsethā* ti, samaŋ āsetha[6] sahavaseyya; te payirupāsanto, tesaŋ sussu-

---

[1] *Cf.* M. i, 147. [2] B. visuddhi-kathaŋ.
[3] *Ratha-vinīta-sutta*, M. i, 146. [4] S. *quotes whole* gāthā.
[5] B. pasaŋsiyatta; A. pasaŋsataya.
[6] A. samā āsetha bhavaseyya; B. sammā āsetha sahavaseyya; C. samaŋ āsevatha; S. samāvaseyya (*Def. at* SA. i, 55 *as* saha nisīdeyya).

santo diṭṭhânugatiñ ca āpajjanto samāna-vāso bhaveyyā ti attho. *Paṇḍiteh' atthadassībhī* ti, tesaŋ thomanā; paṇḍā vuccati paññā; sā imesaŋ jātā ti, *paṇḍita*.[1] Tato eva att' atthâdi-bhedaŋ atthaŋ aviparītato passantī ti, *attha-dassino*. Tehi paṇḍitehi attha-dassībhi samāsetha. Kasmā? ti ce; yasmā te santo paṇḍitā, te vā sammā sevantā ekanta-hita-bhāvato[2] magga-ñāṇâdīh' eva araṇiyato *atthaŋ*, mahāguṇatāya santatāya ca *mahantaŋ*, agādha-bhāvato[3] gambhīra-ñāṇa-gocarato ca gambhīraŋ. Hīna-cchandâdīhi daṭṭhuŋ asakkuṇeyyattā itarehi ca kicchena daṭṭhabbattā, *duddasaŋ*. Duddasattā saṇhaŋ; nipuṇa-sabhāvattā nipuṇa-ñāṇa-gocarato ca *nipuṇaŋ*. Nipuṇattā eva sukhuma-sabhāvatāya *aṇuŋ*, nibbānaŋ. Aviparīt' aṭṭhena vā paramattha-sabhāvattā *atthaŋ*. Ariya-bhāva-karattā mahanta-nimittatāya *mahantaŋ*. Anuttāna-sabhāvatāya *gambhīraŋ*. Dukkhena daṭṭhabbaŋ na sukhena daṭṭhuŋ sakkā ti, *duddasaŋ*. Gambhīrattā *duddasaŋ*, duddasattā gambhīran ti. Catu-saccaŋ visesato nipuṇaŋ, aṇuŋ nirodha-saccan ti. Evam etaŋ catu-saccaŋ *dhīrā samādhigacchanti*. Dhiti-sampannatāya *dhīrā*; catu-sacca-kammaṭṭhāna-bhāvanaŋ ussukkāpetvā samma-d-eva adhigacchanti. *Appamattā* ti, sabbattha sati-avippavāsena appamāda-paṭipattiŋ pūrentā.[4] *Vicakkhaṇā*[5] ti; vipassanāya bhāvanāya chekā, kusalā; tasmā *sabbhi-r-eva samāsethā* ti yojanā. *Paṇḍiteh' atthadassībhī* ti vā, etaŋ nissakka-vacanaŋ. Yasmā paṇḍitehi attha-dassībhi sampadāya bhūtehi dhīrā appamattā vicakkhaṇā mahantâdi-visesavantaŋ *atthaŋ* samadhigacchanti, tasmā tādisehi sabbhi-r-eva samāsethā ti sambandho. Evam esā therassa paṭivedha-dīpanena aññā-byākaraṇa-gāthā pi ahosī ti.

Puṇṇatthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

---

[1] *Cf.* PJ. ii, 429; UdA. 97.
[2] B. ekantahi bhavaha.
[3] *Cf.* PvA. 77.
[4] B. avippavāsena appamāda-paṭipūrentā.
[5] A. vimokkhatā.

DABBA

Yo duddamayo ti, āyasmato Dabba-ttherassa gāthā. Kā uppatti? Ayam pi Padumuttara-buddha-kāle Haŋsavatī-nagare kula-gehe nibbattitvā, vayappatto heṭṭhā vutta-nayen' eva dhamma-desanaŋ suṇanto Satthāraŋ ekaŋ bhikkhuŋ senâsana-paññāpakānaŋ agga-ṭṭhāne ṭhapentaŋ disvā, adhikāra-kammaŋ katvā, taŋ ṭhān' antaraŋ patthetvā, Satthārā byākato[1] yāva-jīvaŋ kusalaŋ katvā, deva-manussesu saŋsaritvā, Kassapa-dasabalassa sāsan' osakkana[2]-kāle pabbaji. Tadā tena saddhiŋ apare cha janā ti, satta bhikkhu eka-cittā hutvā, aññe sāsane agāravaŋ karonte disvā: 'Idha kiŋ karoma? Ekamante samaṇa-dhammaŋ katvā dukkhass' antaŋ karissāmā' ti nisseṇiŋ bandhitvā, uccaŋ pabbata-sikharaŋ ārūhitvā, attano citta-balaŋ jānantā, nisseṇiŋ pātenti,[3] 'jīvite sâlayā otarantu, mā pacchânutappino ahuvatthā' ti vatvā, sabbe ekacittā hutvā, nisseṇiŋ pātetvā: 'Appamattā hotha āvuso' ti aññamaññaŋ ovaditvā, citta-rucīsu[4] ṭhānesu nisīditvā, samaṇa-dhammaŋ kātuŋ ārabhiŋsu.

Tatr' eko thero pañcame divase arahattaŋ patvā; 'Mama kiccaŋ nipphannaŋ.[5] Ahaŋ imasmiŋ ṭhāne kiŋ karissāmī?' ti iddhiyā gantvā Uttara-kuruto piṇḍapātaŋ āharitvā, 'Āvuso, imaŋ piṇḍa-pātaŋ paribhuñjatha; bhikkhā-cāra-kiccaŋ mam-āyattaŋ[6] hotu. Tumhe attano kammaŋ karothā' ti āha. 'Kin nu mayaŋ, āvuso, nisseṇiŋ pātetvā evaŋ avocumha: "yo paṭhamaŋ dhammaŋ sacchikaroti, so bhikkhaŋ āharatu, tenâhataŋ[7] sesā paribhuñjitvā samaṇa-dhammaŋ karissantī?"' ti. 'N' atthi, āvuso' ti. 'Tumhe attano pubba-hetumhā labhittha; mayam pi sakkontā[8] vaṭṭass' antaŋ karissāma. Gacchatha tumhe' ti. Thero te saññāpetuŋ asakkonto asuka[9]-ṭṭhāne piṇḍa-pātaŋ pari-

[1] A. byākāsi tato.
[2] A. sāsane sakk; S. sāsanokkana.
[3] A. nisseṇi pātenti; C. nisseṇiŋ pātentu. *See version at* UdA. 80.
[4] C. rucikesu.
[5] A, S. nippannaŋ; B. nipannaŋ.
[6] A. mayantaŋ.
[7] A. ahataŋ; B. tenâbhitaŋ; S. abhataŋ.
[8] S. asakk°.
[9] B, C, S. phāsuka.

bhuñjitvā gato. Aparo thero sattame divase anāgāmiphalaŋ patvā tato cuto Suddhâvāsa-brahmaloke nibbatto.

Itare therā ekaŋ Buddh' antaraŋ deva-manussesu saŋsaritvā tesu tesu kulesu nibbattā: Eko Gandhāra-raṭṭhe Takkasilā[1]-nagare rāja-gehe[2] nibbatto; eko Majjhantika[3]-raṭṭhe paribbājikāya kucchimhi nibbatto; eko Bāhira-raṭṭhe kuṭumbiya-gehe nibbatto: (eko bhikkhun' ūpassaye jāto[4]; eko Rājagahe kuṭumbikassa gehe nibbatto[5]); ayam pana Dabbatthero Malla-raṭṭhe Anupiya-nagare ekassa Malla-rañño gehe paṭisandhiŋ gaṇhi. Tassa mātā upavijaññā[6] kālaŋ akāsi. Mata-sarīraŋ susānaŋ netvā, dāru-citakaŋ āropetvā, aggiŋ adaŋsu. Tassā aggi-vega-santattaŋ[7] udara-paṭalaŋ dvedhā ahosi. Dārako attano puñña-balena uppattitvā ekasmiŋ dabba-thambhe nipati. Taŋ dārakaŋ gahetvā ayyakāya[8] adaŋsu. Sā tassa nāmaŋ gaṇhantī dabba-tthambhe patitvā laddha-jīvitattā Dabbo ti 'ssa nāmaŋ akāsi.

Tassa satta-vassika-kāle Satthā bhikkhu-sangha-parivāro Malla-raṭṭhe cārikaŋ caramāno Anupiya-vane[9] viharati. Dabba-kumāro Satthāraŋ disvā, dassanen' eva pasīditvā, pabbajitu-kāmo hutvā: 'Ahaŋ Dasabalassa santike pabbajissāmī' ti ayyakaŋ pucchi. Sā: 'Sādhu, tātā' ti, Dabbakumāraŋ ādāya, Satthu santikaŋ gantvā: 'Bhante, imaŋ kumāraŋ pabbājethā' ti āha. Satthā aññatarassa bhikkhuno saññaŋ adāsi: 'Bhikkhu, imaŋ dārakaŋ pabbājehī' ti. So thero Satthu vacanaŋ sutvā Dabba-kumāraŋ pabbājento taca-pañcakaŋ kammaṭṭhānaŋ ācikkhi. Pubba-hetusampanno katâbhinīhāro satto paṭhama-kesa-vaṭṭiyā voropana-kkhaṇe sotâpatti-phale patiṭṭhahi; dutiyāya kesavaṭṭiyā voropiyamānāya sakadāgāmi-phale, tatiyāya anāgāmi-phale; sabba-kesānam pana oropanañ ca arahatta-phalasacchikiriyā apacchā apure ahosi. Satthā Malla-raṭṭhe ya-

---

[1] S. Takkasīla; B. Anupiyanagare.
[2] A. Rājagahe. [3] B. Majjhantiya; S. Paccantiya.
[4] B. *adds*.
[5] A. *adds*; S. *adds* Rājagahe kutumbika-gehe.
[6] A. Upavījaññā nāma (!); C. upacita-jaññā.
[7] A. santatthaŋ; S. santattā. [8] B. ayyikāya; S. ayikāya.
[9] B. -ambavane; S. Anupiyāyaŋ vane.

thâbhirantaŋ viharitvā, Rājagahaŋ gantvā, Veḷuvane vāsaŋ kappesi. Tatr' āyasmā Dabbo Malla-putto raho-gato[1] attano kicca-nipphattiŋ[2] oloketvā, sanghassa veyyāvacca-karaṇe kāyaŋ yojetu-kāmo cintesi: 'Yannūnâhaŋ[3] sanghassa senâsanañ ca paññāpeyyaŋ, bhattāni ca uddiseyyan?' ti. So Satthu santikaŋ gantvā attano parivitakkaŋ ārocesi. Satthā tassa sādhu-kāraŋ datvā senâsanaŋ paññāpakattañ ca bhatt' uddesattañ ca sampaṭicchi. Atha naŋ: 'Ayaŋ Dabbo daharo va samāno mahante ṭhāne ṭhito' ti satta-vassika-kāle yeva upasampādesi. Thero upasampanna-kālato paṭṭhāya Rājagahaŋ upanissāya viharantānaŋ sabba-bhikkhūnaŋ senâsanāni ca paññāpeti bhikkhañ ca uddisati. Tassa senâsana-paññāpaka-bhāvo sabba-disāsu pākaṭo ahosi: Dabbo kira Malla-putto sabhāga-sabhāgānaŋ bhikkhūnaŋ eka-ṭṭhāne senâsanāni paññāpeti, āsanne pi dure pi senâsanaŋ paññāpeti; gantuŋ asakkonte iddhiyā neti.

Atha naŋ bhikkhū kāle pi vikāle pi: 'Amhākaŋ, āvuso, Jīvakambavane senâsanaŋ paññāpehi. Amhākaŋ Madda-kucchismiŋ Migadāye' ti evaŋ senâsanaŋ uddisāpetvā tassa iddhiŋ passantā gacchanti. So pi iddhiyā manomaye kāye abhisankharitvā, ekekassa therassa ekekaŋ attano sadisaŋ bhikkhuŋ datvā, anguliyā jalamānāya purato gantvā: 'Ayaŋ mañco, idaŋ pīṭhan' ti ādīni vatvā senâsanaŋ paññāpetvā, puna attano vasana-ṭṭhānam eva āgacchati.

Ayam ettha sankhepo, vitthārato pan' idaŋ vatthuŋ pāliyaŋ āgatam eva. Satthā idam eva kāraṇaŋ atth' uppattiŋ katvā aparabhāge ariya-gaṇa-majjhe nisinno theraŋ senâsana-paññāpakānaŋ agga-ṭṭhāne ṭhapesi: 'Etadaggaŋ, bhikkhave, mama sāvakānaŋ bhikkhūnaŋ senâsana-paññāpakānaŋ yadidaŋ Dabbo Mallaputto' ti (A. i, 24). Vuttam pi c' etaŋ *Apadāne* (ii, 471):

Padumuttaro nāma jino sabba-loka-vidū muni
Ito sata-sahassamhi kappe uppajji cakkhumā . . .
pe . . .

---

[1] *Cf.* Vin. ii, 74; iii, 158; Ud. viii, 9; UdA. 430.
[2] A. -nibbattiŋ; B. -nippattim.
[3] B. yaŋ me nāhaŋ.

Evaŋ-bhutaŋ pana, yena pubbe ekassa khīṇâsavassa anuddhaŋsana-vasena katena pāpa-kammena bahūni vassa-satasahassāni niraye pacci, tāya eva[1] kamma-pilotikāya[2] codiyamānā Mettiya-Bhummajakā bhikkhū[3] 'imina mayaŋ Kalyāṇa-bhattikassa gahapatino antare paribhinnā[4]' ti duggahīta-gāhino amūlakena pārājikena dhammena anuddhaŋsesuŋ (Vin. iii, 163). Tasmiñ ca adhikaraṇe sanghena sati-vinayena vūpasamite, ayaŋ thero lokânukampāya attano guṇe vibhāvento *yo duddamayo* ti imaŋ gāthaŋ abhāsi.[5]

Tatha *yo* ti aniyamita-niddeso. Tassa so ti iminā niyamitaŋ[6] daṭṭhabbaŋ; ubhayena pi aññaŋ viya katvā attānam eva vadati. *Duddamayo* ti, duddamo dametuŋ asakkuṇeyyo: idañ ca attano puthujjana-kāle diṭṭhi-gatānaŋ visūkāyika[7]-kilesānaŋ madālepa-cittassa vipphanditaŋ[8] indriyānaŋ avūpasamanañ[9] ca cintetvā vadati. *Damenā* ti, uttamena aggamagga-damena. Tena hi danto puna dametabbatâbhāvato *danto* ti iminā vattabbaŋ taŋ arahati,[10] na aññena. Atha vā *damenā* ti damanena, purisa-damma-sārathinā damito. *Dabbo* ti, drabyo; bhabbo[11] ti attho. Ten' āha Bhagavā imam eva theraŋ sandhāya: 'Na kho, Dabba, dabbā evaŋ nibbeṭhentī[12]' ti (Vin. ii, 79). *Santusito* ti, yathā-laddhapaccaya-santosena magga-phala-santosena santuṭṭho. *Vitiṇṇakankho* ti, soḷasa-vatthukāya aṭṭha-vatthukāya ca kankhāya paṭhama-maggen' eva samugghāṭitattā[13] vigatakañkho. *Vijitāvī* ti, purisâjānīyena vijetabbassa[14] sabbassâpi sankilesa-pakkhassa vijitattā vidhamitattā vijitāvī. *Apetabheravo* ti, pañca vīsatiyā bhayānaŋ sabbaso apetattā apagata-

---

[1] B. paccatāya eva; S. pacitāya eva.

[2] *Cf.* UdA. 263; Ap. i, 299. [3] *Cf.* Vin. ii, 76; iii, 160.

[4] A. paribhedikā ti; B. paribheditā ti; C. -bhinnā.

[5] S. *quotes whole* gāthā.

[6] C. niyamattaŋ; A. niyamataŋ; S. niyamantaŋ mattaŋ.

[7] A. visūyikānaŋ; B. visukāyika-k; C. visūkāyitānaŋ; S. visūkāyitaŋ. [8] A. vippand°; B. vipann°.

[9] A. avūpasanañ; S. avupassayimanaŋ.

[10] A. dano ti iminā vattabaŋ taŋ; C. taŋ vattabbataŋ.

[11] *Skt.* dravya, bhavya. *Here* A. Dabbo dabbo ti; B. drabyo gabbo ti; C. dabbo bhabbo; S. dabbo ti bra (?) gabbho ti.

[12] N. nibbedhenti. [13] A. samūladatthā. [14] B. viyojetabb°.

bheravo, abhayûparato. Puna *Dabbo* ti, nāma-kittanaŋ. *Parinibbuto* ti, dve parinibbānāni: kilesa-parinibbānañ ca yā sa-upādisesa-nibbāna-dhātu, khandha-parinibbānañ ca yā anupādisesa-nibbāna-dhātu; tesu idha kilesa-parinibbānaŋ adhippetaŋ. Tasmā pahātabba-dhammānaŋ maggena sabbaso pahīnattā kilesa-parinibbānena parinibbuto ti attho. *Ṭhitatto* ti, ṭhita-sabhāvo, acalo itthâdīsu tādi-bhāva-ppattiyā loka-dhammehi akampanīyo. *Hi* ti ca hetu-aṭṭhe nipāto; tena yo pubbe duddamo hutvā ṭhito, yasmā dabbattā[1] Satthārā uttamena damena damito, santusito, vitiṇṇakankho, vijitāvī, apeta-bheravo, tasmā so Dabbo parinibbuto, tato yeva ca ṭhito; evaŋ-bhute ca tasmiŋ citta-ppasādo va kātabbo; 'na pasād' aññathattaŋ bhaveyyā' ti[2] Buddhike satte anukampanto thero aññaŋ byākāsi.

Dabba-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

SAMBHŪTA (SĪTAVANIYA)[3]

Yo Sītavanan ti, āyasmato Sambhūta-ttherassa gāthā. Kā uppatti? Ito kira aṭṭhārasa-kappa-sata-matthake Atthadassī nama Sambuddho loke uppajjitvā sadevakaŋ lokaŋ saŋsāra-mahoghato tārento, eka-divasaŋ mahatā bhikkhusanghena saddhiŋ Gangā-tīraŋ upagañchi. Tasmiŋ kāle ayaŋ gahapati-kule nibbatto. Tattha Bhagavantaŋ passitvā pasanna-mānaso upasankamitvā, 'Kiŋ, bhante, pāraŋ gantukām' atthā?' ti pucchi. Bhagavā, 'Gamissāmā' ti avoca. So tāva-d-eva nāvā-sanghāṭaŋ yojetvā upanesi. Satthā taŋ anukampanto saha bhikkhu-sanghena nāvaŋ abhirūhi. So sayam pi nāvaŋ abhiruyha, sukhen' eva para-tīraŋ sampāpetvā, Bhagavantaŋ bhikkhu-sanghañ ca dutiya-divase mahādānaŋ pavatteṭvā, anugantvā, pasanna-citto vanditvā, nivatti. So, tena puñña-kammena deva-manussesu saŋsa-

[1] B. damattā.

[2] A. na pasādaññathattan ti reṇeyya B. s.; B. n. p. aññatattan ti paraneyya vuḍḍhike s.; C. nappasādaññathattaŋ phareyyā ti Bud. s.; S. na pasādañ ca caraṇeya buddhike s. *Cf.* SA. iii, 286 (ariya-sāvakassa pasād' aññathattam pi n' atthi).

[3] *At v.* 294 *another* Sītavaniyo.

ritvā, ito terasâdhika-kappa-satassa matthake khattiya-kule nibbattitvā, rājā ahosi, cakkavattī dhammiko dhamma-rājā. So, satte sugati-magge patiṭṭhāpetvā,[1] tato cuto eka-navuti-kappe Vipassissa Bhagavato sāsane pabbajitvā, dhuta-dhamme samādāya, susāne vasanto samaṇa-dhammaŋ akāsi. Puna Kassapa-Bhagavato kāle pi tassa sāsane tīhi sahāyehi saddhiŋ pabbajitvā, vīsati-vassa-sahassāni samaṇa-dhammaŋ katvā, ekaŋ Buddh' antaraŋ deva-manussesu saŋsaritvā, imasmiŋ Buddh' uppāde Rājagahe brāhmaṇa-mahāsālassa putto hutvā, nibbatti. Tassa Sambhūto ti nāmaŋ akaŋsu. So vayappatto brāhmaṇa-sippesu nipphattiŋ gato, Bhūmijo Jeyyaseno[2] Abhirādhano ti tīhi sahāyehi saddhiŋ Bhagavato santikaŋ gato, dhamma-desanaŋ sutvā, paṭiladdha-saddho pabbaji. Ye sandhāya vuttaŋ:

Bhumijo Jeyyaseno ca Sambhūto[3] Abhirādhano
Ete[4] dhammaŋ abhiññaŋsu sāsane vara-tādino ti.

Atha Sambhūto Bhagavato santike kāya-gatā-sati-kammaṭṭhānaŋ gahetvā nibaddhaŋ[5] Sītavane vasati. Ten' ev' ayam āyasmā[6] Sītavaniyo ti paññayittha. Tena ca samayena Vessavano mahārājā kenaci-d-eva karaṇīyena Jambudīpe dakkhiṇa-disā-bhāgaŋ uddissa ākāsen' āgacchanto theraŋ abbhokāse nisīditvā va kammaṭṭhānaŋ manasikarontaŋ disvā vimānato oruyha, theraŋ vanditvā; 'Yadā thero samādhito vuṭṭhahissati tadā mama āgamanaŋ ārocetha, ārakkhañ ca 'ssa karothā' ti dve yakkhe āṇāpetvā pakkāmi. Te therassa samīpe ṭhatvā, manasikāraŋ paṭisaŋharitvā, nisinna-kāle ārocesuŋ. Taŋ sutvā thero: 'Tumhe mama vacanena Vessavaṇa-mahārājassa kathetha: "Bhagavatā attano sāsane ṭhitānaŋ sati-ārakkhā nāma ṭhapitā atthi. Sā yeva mādise rakkhati. Tvaŋ, tāta, appossukko hohi. Bhagavato ovāde ṭhitānaŋ edisāya ārakkhāya karaṇīyaŋ n' atthi"' ti. Te vissajjetvā, tāva-d-eva vipassanaŋ vaḍḍhetvā, vijjā-ttayaŋ[7] sacchākāsi. Tato Vessavaṇo nivatta-

---

[1] S. satte sugatiŋ ṭhapetvā. [2] S. Jayaseno. [3] S. *omits*.
[4] S. te tayo ete dhammaŋ. [5] A, B. nibandhaŋ.
[6] B. ten' eva tassa; A. ten' eva vāyasmā; S. *as above*; C. ten' evâyasmā.
[7] A. vijjantaŋ yaŋ.

māno therassa samīpaŋ patvā, mukhâkāra[1]-sallakkhaṇen' ev' assa kata-kicca-bhāvaŋ ñatvā, Sāvatthiŋ gantvā, Bhagavato ārocetvā, Satthu sammukhā theraŋ abhitthavanto:

Sati-ārakkha-sampanno dhitimā viriya-samāhito
Anujāto Satthu Sambhūto tevijjo maccu-pāragū ti

imāya gāthāya therassa guṇe vaṇṇesi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 204)[2]:

Atthadassī tu Bhagavā dipadindo narâsabho
Purakkhato sāvakehi Gangā-tīraŋ upāgami . . . *pe* . . .

Ath' āyasmā Sambhūto Bhagavantaŋ dassanāyā gacchante bhikkhū disvā: 'Āvuso, mama vacanena Bhagavato pāde sirasā vandatha, evañ ca vadethā' ti vatvā, dhammâdhikaraṇaŋ attano Satthu aviheṭhita[3]-bhāvaŋ pakāsento, *Yo Sītavanan* ti gātham āha. Te bhikkhū Bhagavantaŋ upasankamitvā, vanditvā, Sambhūta-ttherassa sāsanaŋ nivedentā,[4] 'Āyasmā, bhante, Sambhūto Bhagavato pāde sirasā vandati, evañ ca vadatī' ti vatvā, taŋ gātham ārocesuŋ. Taŋ sutvā Bhagavā: 'Paṇḍito, bhikkhave, Sambhūto bhikkhu paccapādi[5] dhammassânudhammaŋ, na ca maŋ dhammâdhikaraṇaŋ viheṭhesi[6] (M. iii, 247, *etc.*). Vessavaṇena tass' attho mayhaŋ ārocito' ti āha. Yam pana te bhikkhū Sambhūta-ttherena vuttaŋ *Yo Sītavanan* ti gāthaŋ Satthu nivedesuŋ.

Tattha *Sītavanan* ti, evaŋ nāmakaŋ Rājagaha-samīpe mahantaŋ bherava-susāna-vanaŋ.[7] *Upāgā* ti, nivāsana-vasena upagacchi; etena Bhagavatā anuññātaŋ pabbajitânurūpaŋ nivāsana-ṭṭhānaŋ dasseti. *Bhikkhū* ti, saŋsāre bhayassa ikkhaṇato bhinna-kilesatāya ca, bhikkhu. *Eko* ti, adutiyo; etena kāya-vivekaŋ dasseti. *Santusito* ti, santuṭṭho; etena catu-paccaya-santosa-lakkhaṇaŋ ariya-vaŋsaŋ dasseti. *Samāhitatto* ti, upacār' appaṇā-bhedena samādhinā samāhita-citto; etena citta-viveka-bhāvanā-mukhena

---

[1] S. sammukhâk°.
[2] *Under title* Taraṇiya.
[3] B. avihedhita; A. avisodhita.
[4] B. sampavedento.
[5] A, C, S. paccayâdi dhammassa; B. paccavādī. *For the quotation cf.* Ud. 8 (Bāhiya); S. iv, 63; v, 346, *etc.*
[6] B. vihedesi; S. na mamaŋ vihesesi.
[7] A, S. vanaŋ; B. vasaŋ; C. susānaŋ.

bhāvanârāmaŋ ariya-vaŋsaŋ dasseti. *Vijitāvī* ti, sāsane sammā paṭipajjantena vijetabbaŋ kilesa-gaṇaŋ vijitvā[1] ṭhito; etena upadhi-vivekaŋ dasseti. Bhaya-hetūnaŋ sabba-kilesānaŋ apagatattā *apeta-lomahaŋso*; etena sammā paṭipattiyā phalaŋ dasseti. *Rakkhan* ti, rakkhanto. *Kayagatā satin* ti, kāyârammaṇaŋ satiŋ kāya-gatā-sati-kammaṭṭhānaŋ paribrūhaṇa[2]-vasena avissajjento.[3] *Dhitimā* ti, dhīro; samāhitattā vijitāvī, vibhāvī, taŋ vā[4] upāya-paṭipatti-dassanam etaŋ. Ayaŋ h' ettha sankhep' attho: So bhikkhu viveka-sukhânupekkhāya eko Sītavanaŋ upāgami, upagato ca lola-bhāvâbhāvato santuṭṭho, dhitimā, kāya-gatā-sati-kammaṭṭhāṇaŋ bhāvento, tathâdhigataŋ jhānaŋ pādakaŋ katvā, āraddha-vipassanaŋ ussukkāpetvā adhigatena agga-maggena samāhito vijitāvī ca hutvā kata-kiccatāya bhaya-hetūnaŋ sabbaso apagatattā apeta-lomahaŋso jāto ti.

Sambhūta-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

BHALLIYA[5]

Yo pānudī ti, āyasmato Bhalliya-ttherassa gāthā. Kā uppatti? Ayaŋ kira ito ekatiŋse kappe anuppanne Buddhe Sumanassa nāma Pacceka-buddhassa pasanna-citto phalâphalaŋ datvā, sugatīsu eva saŋsaranto Sikhissa sammāsambuddhassa kāle Aruṇavatī-nagare brāhmaṇa-kule nibbatto. Sikhissa Bhagavato paṭhamâbhisambuddhassa Ujita-Ojitā[6] nāma dve satthavāha-puttā paṭhamâhāraŋ adaŋsū ti sutvā, attano sahāyakena saddhiŋ Bhagavantaŋ upasankamitvā, vanditvā, svātanāya nimantetvā, mahādānaŋ pavattetvā, patthanaŋ akaŋsu: 'Ubho pi mayaŋ, bhante, anāgate tumhâdisassa Buddhassa paṭhamâhāra-dāyakā bhaveyyāmā' ti.

---

[1] A. viditvā; S. vijjitabbaŋ kilesa-gahaṇaŋ.
[2] A. paribrūdahaṇa; S. paribrahaṇa.
[3] B. avisajjanto.
[4] A, S. bhāvitaŋ; B. bhāvataŋ vā upādāya.
[5] *Cf.* AA. i. 382, Tapassa-Bhallikā; JA. 80, Tapassu-Bhallukā; B. MSS., Taphusso *and* Phusso. *I read* Tapussa-Bhalliyā.
[6] A, B, C. Ujita-Ojitā; S. Upatita-Otitā.

Te tattha tattha bhave puñña-kammaŋ katvā, deva-manussesu saŋsarantā, Kassapassa Bhagavato kāle gopālakaseṭṭhissa puttā bhātaro hutvā nibbattā Bahūni vassāni bhikkhu-sanghaŋ khīra-bhojanena upaṭṭhahiŋsu. Amhākaŋ pana Bhagavato kāle Pokkharavatī-nagare satthavāhassa puttā bhātaro hutvā nibbattā. Tesu jeṭṭho Tapusso[1] nāma, kaniṭṭho Bhalliyo nāma. Te pañcamattāni sakaṭa-satāni bhaṇḍassa pūretvā, vāṇijjāya gacchantā, Bhagavati paṭhamâbhisambuddhe satta-sattâhaŋ vimutti-sukha-dhamma-paccavekkhanāhi vītināmetvā, aṭṭhame sattâhe Rājâyatanamūle viharante, Rājâyatanassa avidūre mahāmaggena atikkamanti.

Tesaŋ tasmiŋ samaye same pi[2] bhūmi-bhāge akaddamodake sakaṭāni na pavattiŋsu. Kinnu kho kāraṇan ? ti ca cintentānaŋ porāṇa-sālohitā devatā rukkha-viṭap' abbhantare attānaŋ dassentī āha: 'Mārisā, ayaŋ Bhagavā acirâbhisambuddho sattasattâhaŋ anāhāro vimutti-sukhaŋ paṭisaŋvedī idāni Rājâyatana-mūle nisinno. Taŋ āhārena paṭimānetha[3]; tad assa[4] tumhākaŋ dīgha-rattaŋ hitāya sukhāyā' ti. Taŋ sutvā te uḷāraŋ pīti-somanassaŋ paṭisaŋvedentā, 'āhāra-sampādanaŋ papañcan' ti maññamānā manthañ ca madhu-piṇḍañ ca[5] Bhagavato datvā, dve-vācikasaraṇaŋ gantvā, kesa-dhātuyo labhitvā agamaŋsu. Te hi paṭhamā upāsakā ahesuŋ.[6] Atha Bhagavati Bārāṇasiŋ gantvā, dhamma-cakkaŋ pavattetvā, anupubbena Rājagahe viharante, Tapussa-Bhalliyā Rājagahaŋ upagatā Bhagavantaŋ upasankamitvā, vanditvā ekamantaŋ nisīdiŋsu. Tesaŋ Bhagavā dhammaŋ desesi. Tesu Tapassu sotâpattiphale patiṭṭhāya upāsako va ahosi; Bhalliyo pana pabbajitvā chaḷabhiñño ahosi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (ii, 416)[7]:

---

[1] A. Phusso; S. Tapusso. *Cf. also* VinA. v. 959, Tapussa-Bhallikā (*Mahāvagg*. i, 4).

[2] A, C. *omit* same pi.

[3] A, S. paṭimānessatha.

[4] A. dassatha; C, S. yad assa.

[5] A. madhuñ ca; B. mantañ ca; JA. i, 81; AA. i, 383 manthañ ca.

[6] *Cf.* A. i, 25.

[7] *Also ascribed to* Bhāradvāja v. 177. *At* Ap. *under title* Vallikāraphala-dāyaka.

Sumano nāma sambuddho Takkarāyaŋ vasī tadā.
Vallikāra[1]-phalaŋ gayha sayambhussa adās' ahaŋ . . .
pe . . .

Ath' ekadivasaŋ Māro Bhalliya-ttherassa bhiŋsāpan' atthaŋ bhayānakaŋ rūpaŋ dassesi. So attano sabba-bhayâtikkamaŋ pakāsento *Yo pānudī* ti gātham abhāsi.[2] Tattha *yo pānudī* ti, yo apānudi, khipi, pajahi, viddhaŋsesi. *Maccurājassā* ti, maccu nāma maraṇaŋ, khandhānaŋ bhedo; so eva ca sattānaŋ attano vase anuvattanato[3] issar' aṭṭhena *rājā* ti, maccu-rājā; tassa. *Senan* ti, jarā-rogâdīnaŋ hi 'ssa vasa-vattane anga-bhāvato[4] senā nāma; tena h' esa mahaṭā nānā-vidhena vipulena mahāsenā ti vuccati. Yath' āha:

Na hi no sangaran[5] tena mahāsenena maccunā ti.
(M. iii, 187; UdA. 89; DhpA. iii, 430.)

Atha vā guṇa-māraṇ' aṭṭhena *maccū* ti idha deva-putta-māro adhippeto; tassa ca sahāya-bhāvûpagamanato kāmâdayo senā. Tatha c' āha:

Kāmā te paṭhamā senā, dutiyârati vuccati,
Tatiyā khuppipāsā te, catutthī taṇhā pavuccati.
Pañcamaŋ thīna-middhan te, chaṭṭhā bhīrū pavuccati.
Sattamī vicikicchā te, māno makkho[6] ca aṭṭhamo ti.
(Sn. v. 436; Nidd. i, 96.)

Naḷasetuŋ va sudubbalaŋ mahogho ti, sāra-virahitato naḷasetu-sadisaŋ, ativiya abala-bhāvato suṭṭhu dubbalaŋ sankilesa-senaŋ nava lokuttara-dhammānaŋ mahā-bbala-bhāvato mahogha-sadisena[7] agga-maggena yo apānudi vijitāvī apeta-bheravo danto, so parinibbuto ṭhitatto ti yojanā.

Taŋ sutvā Māro: 'Jānāti maŋ samaṇo' ti tatth' ev' antaradhāyī ti.

Bhalliya-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

[1] A, C. vallikāra; B. bhattakara; S. vallakara.
[2] S. *quotes whole* gāthā.
[3] A. anuvatt°; B. vattanato; C. anuvattāpanato.
[4] A, B. sanghabhāv°.
[5] A. no saŋharaŋ; B. no sankaraŋ.
[6] Sn. *has* makkho thambho te.
[7] B. mogha-sād°.

VĪRA

Yo duddamayo ti, āyasmato Vīra-ttherassa gāthā. Kā uppatti? Ayaŋ kira ito ekanavuti-kappe Vipassissa Bhagavato vasanâvāsaŋ[1] paṭijaggi; ekadivasañ ca sinduvāra-puppha-sadisāni niggunḍi-pupphāni gahetvā Bhagavantaŋ pūjesi. So tena puñña-kammena deva-manussesu saŋsaranto, ito pañca-tiŋse kappe khattiya-kule nibbattitvā, Mahāpatāpo[2] nāma rājā ahosi cakkavattī. So dhammena samena rajjaŋ kārento satte sagga-magge patiṭṭhāpesi. Puna imasmiŋ kappe Kassapassa Bhagavato kāle mahāvibhavo seṭṭhi hutvā, kapaṇaddhikâdīnaŋ dānaŋ dento sanghassa khīra-bhattaŋ adāsi. Evaŋ tattha tattha dānamayaŋ puñña-sambhāraŋ karonto itarañ ca nibbān' atthaŋ saŋharanto[3] deva-manussesu saŋsaritvā imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthi-nagare rañño Pasenadissa amacca-kule nibbatti. Vīro ti 'ssa nāmaŋ akaŋsu. So vayappatto nāmânugatehi patta-bala-javâdi[4]-guṇehi samannāgato sangāmasūro hutvā mātā-pitūhi nibandha[5]-vasena kāritena dārapariggahe ekaŋ yeva puttaŋ labhitvā, pubba-hetunā codiyamāno kāmesu saŋsāre ca ādīnavaŋ disvā, saŋvega-jāto pabbajitvā, ghaṭento vāyamanto na cirass' eva chaḷabhiñño ahosi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 205)[6]:

Vipassissa Bhagavato āsiŋ ārāmiko ahaŋ;
Niggunḍi-pupphaŋ paggayha Buddhassa abhiropayiŋ
. . . *pe* . . .

Evaŋ pana arahattaŋ patvā phala-samāpatti-sukhena vītināmentaŋ theraŋ pana purāṇa-dutiyikā uppabbājetu-kāmā antar' antarā nānā-nayehi palobhetuŋ parakkamantī[7] ekadivasaŋ divā-vihāra-ṭṭhānaŋ gantvā, itthi-kuttâdīni dassetuŋ ārabhi. Ath' āyasmā Vīro: 'Maŋ palobhetu-kāmā Sineruŋ makasa-pakkha-vātena cāletu-kāmā viya yāva bālā

[1] S, C. ca pana āvāsaŋ; A. vasina; B. vasana-āvāsaŋ.
[2] A. Panāpo.
[3] A. saŋsaranto; B. sambharanto.
[4] A. jalavādi.
[5] B. nibbandha; S. nibbāna.
[6] *Under title* Niggunḍi-pupphiya.
[7] A. upakkam°; S. uppātetukāma . . . parakkamantī.

vatâyan[1] itthī' ti. Tassa kiriyāya niratthaka-bhāvaŋ dīpento *yo duddamayo* ti gātham abhāsi.[2]

Tattha *yo duddamayo* ti ādīnaŋ padānaŋ attho heṭṭhā vutto yeva. Idaŋ pan' attha-yojanā-mattaŋ: *Yo* pubbe adanta-kilesatāya paccatthikehi vā sangāma-sīse dametuŋ, jetuŋ, asakkuṇeyyatāya *duddamayo*. Idāni pana uttamena *damena danto* catubbidha-sammappadhāna-viriya-sampattiyā vīro vutta-nayen' eva *santusito vitiṇṇa-kankho vijitāvī apetalomahaŋso vīro* vīra-nāmako anavasesato kilesa-parinibbānena parinibbuto tato eva ṭhita-bhāvo, na tādisānaŋ satena pi sahassena pi cālanīyo[3] ti.

Taŋ sutvā sā itthi: 'Mayhaŋ sāmike evaŋ paṭipanne[4] ko mayhaŋ gharâvāsena attho?' ti saŋvega-jātā bhikkhunīsu pabbajitvā na cirass' eva tevijjā ahosī ti.

Vīra-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

PILINDA-VACCHA

Svāgatan[5] ti, āyasmato Pilinda-vaccha-ttherassa gāthā. Kā uppatti? Ayaŋ kira Padumuttara-buddha-kāle Haŋsavatī-nagare mahābhoga-kule nibbatto. Heṭṭhā vutta-nayen' eva Satthu santike dhammaŋ suṇanto Satthāraŋ ekaŋ bhikkhuŋ devatānaŋ piya-manāpa-bhāvena agga-ṭṭhāne ṭhapentaŋ disvā, taŋ ṭhān' antaraŋ patthetvā yāva-jīvaŋ kusalaŋ katvā, tato cuto deva-manussesu saŋsaranto Sumedhassa Bhagavato kāle manussa-loke nibbattitvā, Bhagavati parinibbute Satthu thūpassa pūjaŋ katvā, sanghe ca mahādānaŋ pavattetvā, tato cuto devamanussesu eva saŋsaranto anuppanne Buddhe cakkavattī rājā hutvā, mahājanaŋ pañcasu sīlesu patiṭṭhāpetvā, sagga-parāyanaŋ akāsi.

So anuppanne yeva amhākaŋ Bhagavati Sāvatthiyaŋ brāhmaṇa-gehe nibbatti. Pilindo ti 'ssa nāmaŋ akaŋsu:

---

[1] A. balavatâyaŋ; B. balāvatāyaŋ.
[2] S. *quotes whole* gāthā.
[3] B. cālinīyo; S. cālaniyo.
[4] C. paṭipajjante.
[5] A. *adds* nāvagataŋ. *The verses occur again at v.* 885; *cf.* AA. i, 276.

Vaccho ti pana gottaŋ.[1] Tena so aparabhāge Pilinda-Vaccho ti paññāyittha. Saŋsāre pana saŋvega-bahulatāya paribbājaka-pabbajjaŋ pabbajitvā, cūḷa-gandhāraŋ nāma vijjaŋ[2] sādhetvā,[3] tāya vijjāya ākāsacārī paracitta-vidū ca hutvā, Rājagahe lābhagga-yasagga-ppatto paṭivasati. Atha yadā amhākaŋ Bhagavā abhisambuddho hutvā anukkamena Rājagahaŋ upagato, tato paṭṭhāya Buddhânubhāvena tassa sā vijjā na sampajji, attano kiccaŋ na sādhesi. So cintesi: Sutaŋ kho pana me taŋ ācariya-pācariyānaŋ bhāsamānānaŋ: 'Yattha mahāgandhāra-vijjā dharati,[4] tattha cūḷa-gandhāra-vijjā na sampajjatī' ti. Samaṇassa pana Gotamassa āgata-kālato paṭṭhāya nâyaŋ mama vijjā sampajjati; nissaŋsayaŋ samaṇo Gotamo mahāgandhāra-vijjaŋ jānāti. Yannūnâhaŋ payirupāsitvā tassa santike taŋ vijjaŋ pariyāpuṇeyyan ?' ti. So Bhagavantaŋ upasankamitvā etad avoca: 'Ahaŋ, mahāsamaṇa, tava santike ekaŋ vijjaŋ pariyāpuṇitu-kāmo. Okāsaŋ me karohī' ti. Bhagavā: 'Tena hi pabbajā' ti āha. So: 'Vijjāya parikammaŋ pabbajjā' ti maññamāno pabbaji. Tassa Bhagavā dhammaŋ kathetvā caritânukūlaŋ[5] kammaṭṭhānaŋ adāsi. So upanissaya-sampannatāya na cirass' eva vipassanaŋ vaḍḍhetvā arahattaŋ pāpuṇi. Yā pana purima-jātiyaŋ tass' ovade ṭhatvā sagge nibbattā devatā taŋ kataññutaŋ nissāya sañjāta-bahumānā sāyaŋ pātaŋ theraŋ payirupāsitvā gacchanti. Tasmā thero devatānaŋ piya-manāpatāya aggataŋ patto.[6] Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 59)[7]:

Nibbute loka-nāthamhi Sumedhe agga-puggale
Pasanna-citto sumano thūpa-pūjaŋ akās' ahaŋ . . . *pe* . . .

Tathā devatāhi ativiya piyāyitabba-bhāvato imaŋ theraŋ Bhagavā devatānaŋ piya-manāpa-bhāvena agga-ṭṭhāne ṭhapesi: 'Etad aggaŋ, bhikkhave, mama sāvakānaŋ bhikkhūnaŋ devatānaŋ piya-manāpānaŋ yadidaŋ Pilindavaccho' ti (A. i, 24).

---

[1] AA. Pilindo ti pan' assa gottaŋ; Vaccho ti nāmaŋ. A, S. Pilindi. B. Pilindho.

[2] *Cf.* D. i, 213; J.A. iv, 498.

[3] A. sodhetvā.

[4] B. varati.

[5] A. cariyanu; B. caritvânu°.

[6] AA. i, 278.

[7] *Another* P. *at* i, 302.

So ekadivasaŋ bhikkhu-sangha-majjhe nisinno attano guṇe paccavekkhitvā tesaŋ kāraṇa-bhūtaŋ vijjā-nimittaŋ Bhagavato santike āgamanaŋ pasaŋsanto, *svāgataŋ nâpagatan* ti gātham abhāsi. Tattha *svāgatan* ti, sundaraŋ āgataŋ[1] idaŋ mamā ti sambandho. Atha vā *svāgataŋ* ti suṭṭhu āgataŋ mayā ti vibhatti[2] parināmetabbā. *Nâpagatan*[3] ti, na apagataŋ, na durāgataŋ, hitâbhivuddhito[4] na apetaŋ. *Na-y-idaŋ dummantitaŋ mamā* ti, idaŋ mama duṭṭhu kathitaŋ duṭṭhu vā vīmaŋsitaŋ[5] na hoti; idaŋ vuttaŋ hoti: Yaŋ Bhagavato santike mam' āgamanaŋ, yaŋ vā mayā vatta-gataŋ,[6] taŋ svāgataŋ; taŋ svāgatattā yeva na durāgataŋ; nâpi duṭṭhu āgataŋ[7] yaŋ Bhagavato santike dhammaŋ sutvā 'pabbajissāmī' ti mama mantitaŋ kathaŋ kathitaŋ[8] cintetvā vīmaŋsitaŋ; idam pi na[9] dummantitaŋ.

Idāni tattha kāraṇaŋ dassento *saŋvibhattesū* ti ādim āha. *Saŋvibhattesu*[10] *dhammesū* ti, ñeyya-dhammesu samatha-dhammesu vā; nānā-titthiyehi pakati-ādi-vasena sammāsambuddhehi dukkhâdi-vasena saŋvibhajitvā vatta-dhammesu.[11] *Yaŋ seṭṭhaŋ tad upāgamin* ti, yaŋ tattha seṭṭhaŋ taŋ catu-sacca-dhammaŋ tassa vā bodhakaŋ sāsana-dhammaŋ upāgamiŋ. 'Ayaŋ dhammo ayaŋ vinayo' ti upagañchiŋ. Sammāsambuddhehi eva vā kusalâdi-vasena khandhâdi-vasena yathā-sabhāvato saŋvibhattesu sabhāva-dhammesu yaŋ tattha seṭṭhaŋ uttamaŋ pavaraŋ, taŋ magga-phala-nibbāna-dhammaŋ[12] upāgamiŋ. Atthaŋ paccakkhato[13] upagañchiŋ, sacchākāsiŋ, tasmā svāgataŋ mama na apagataŋ, sumantitaŋ na dummantitaŋ ti yojanā.

Pilindavaccha-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

---

[1] A, C. āgamanaŋ. [2] A. vibhatta-pari°. [3] B. durāgataŋ.
[4] B, S. -buddhito. [5] C. *omits*. [6] B. tattha āgataŋ. [7] A, C. *omit*.
[8] A mama santikaŋ gataŋ; C, mama cintitaŋ gaditaŋ kathitaŋ.
[9] A. idam pi duppajjaŋ bhavamitaŋ.
[10] A, C. pakārato vibhattesu; *Dhammesū* (C.) ti, dvīsu dhammesu vā nānātitthiyehi. *In this passage, where all differ widely, I follow B.* (ñeyya-dhammesu, *etc.*).
[11] A. vibbhajj°; B. saŋvibhajj°; C. suvibhaj°; V. vutta-dh°.
[12] A. magga-nibbānaŋ-dh.; B. *as above*; C. *omits* nibbāna.
[13] A. atthaŋ paccavekkhato; B. atta-paccakkhato; S. agga-pacc°.

PUṆṆAMĀSA

[3] *Vihari apekkhan* ti, āyasmato Puṇṇamāsa-ttherassa gāthā. Kā uppatti? So kira Vipassissa Bhagavato kāle cakkavāka-yoniyaŋ nibbatto Bhagavantaŋ gacchantaŋ disvā pasanna-mānaso attano mukha-tuṇḍena sāla-pupphaŋ gahetvā pūjaŋ akāsi. So tena puñña-kammena deva-manussesu saŋsaranto ito sattarase kappe aṭṭhakkhattuŋ cakkavattī rājā ahosi. Imasmiŋ pana kappe Kassapassa Bhagavato sāsane osakkamāne kuṭumbiya-kule nibbattitvā, pabbajitvā, samaṇa-dhammaŋ katvā, tato cuto deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthi-nagare Samiddhissa nāma[1] brāhmaṇassa putto hutvā nibbatti. Tassa jātadivase tasmiŋ gehe sabbā rittā kumbhiyo suvaṇṇa-māsānaŋ puṇṇā ahesuŋ. Ten' assa Puṇṇamāso nāmaŋ akaŋsu. So vayappatto brāhmaṇa-vijjāsu nipphattiŋ patvā, vivāha-kammaŋ katvā, ekaŋ puttaŋ labhitvā, upanissaya-sampannatāya gharâvāsaŋ jigucchanto Bhagavantaŋ upasankamitvā, dhammaŋ sutvā, paṭiladdha-saddho pabbajitvā, laddhûpasampado pubba-kicca-sampanno taca-pañcaka[2]-kammaṭṭhāne yutta-payutto vipassanaŋ ussukkāpetvā[3] arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 113)[4]:

Sindhuyā nadiyā tīre cakkavāko ahuŋ tadā;
Suddha-sevāla-bhakkho 'haŋ pāṇesu ca susaññato[5] . . .
pe . . .

Ath' assa purāṇa-dutiyikā taŋ palobhetu-kāmā alankata-paṭiyattā puttena saddhiŋ upagantvā vilāsa[6]-bhāvâdikehi bhāva-vivaraṇa-kammaŋ[7] nāma kātuŋ ārabhi. Thero tassa kāraṇaŋ disvā, attano katthaci pi alagga-bhāvaŋ pakāsento, *vihari apekkhan* ti gātham abhāsi. Tattha *viharī* ti, visesato ahariŋ, apahariŋ, apanesiŋ. *Apekkhan* ti, taṇhaŋ. *Idhā* ti, imasmiŋ loke attabhāve vā. *Huran* ti, parasmiŋ anāgate attabhāve vā. *Idhā* ti vā ajjhattikesu āyatanesu. *Huran*

---

[1] B. Samiddhināmassa.
[2] A. catupañca; B. catusacca.
[3] B. ussakkametvā.
[4] *Under title* Paccāgamaniya.
[5] A. pāpuṇesu ca suññato.
[6] C. piyâlāpa-; S. piyâlāpahāsa-vādik°.
[7] B. tāva viraka-kammaŋ; S. vigata-kammanā.

ti, bāhiresu; *vā* saddo samuccay' attho, 'apadā vā dvipadā vā' ti ādīsu viya. *Yo* ti, attānam eva paraŋ viya dasseti. *Vedagū* ti, vedena gato, magga-ñāṇena nibbānaŋ gato, adhigato; cattāri va saccāni pariññā-ppahāna-sacchikiriyā-bhāvanâbhisamaya-vasena abhisamecca abhisamaye ca ṭhito. *Yatatto* ti, magga-saŋvarena saŋyata-sabhāvo; sammā vāyāmena vā saŋyata-sabhāvo.[1] *Sabbesu dhammesu anupalitto* ti, sabbesu ārammaṇesu dhammesu taṇhā-diṭṭhi-lepa-vasena na upalitto; tena lābhâdi-loka-dhamme samatikkamaŋ dasseti. *Lokassā* ti, upādāna-kkhandha-pañcakassa; taŋ hi lujjana-palujjan' aṭṭhena loko. *Jaññā* ti, jānitvā. *Udayabbayañ*[2] cā ti, uppādañ c' eva vayañ ca; etena yathā-vutta-guṇānaŋ pubba-bhāga-paṭipadaŋ dasseti. Ayam pan' ettha attho: Yo sakalassa khandhâdi-lokassa sama-paṇṇāsâkārehi[3] udayabbayaŋ jānitvā vedagū yatatto katthaci anupalitto, so sabbattha apekkhaŋ vineyya[4] santusito tādisānaŋ vippakārānaŋ na kiñci maññati.[5] Tasmā tvaŋ, andha-bāle, yathâgata-maggen' eva gacchā ti. Atha sā itthi 'ayaŋ samaṇo mayi putte ca[6] nirapekkho. Na sakkā imaŋ pasādetun'[7] ti pakkāmi.

Puṇṇamāsa-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.
Paramattha-dīpaniyā Theragāthā-vaṇṇanāya.
Paṭhama-vagga-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

CŪLAGAVACCHA

Pāmojja-bahulo ti, āyasmato Cūḷagavacchassa therassa gāthā. Kā uppatti? So kira Padumuttarassa Bhagavato kāle daliddā-kule nibbattitvā paresaŋ bhatiyā jīvikaŋ kappento Bhagavato sāvakaŋ Sujātaŋ nāma theraŋ paŋsukūlaŋ pariyesantaŋ disvā, pasanna-mānaso upasankamitvā, vatthaŋ datvā, pañca-patiṭṭhitena vandi. So tena puñña-kammena tettiŋsakkhattuŋ deva-rajjaŋ kāresi, satta-satakkhattuŋ cak-

[1] A. saŋyama-sabh°.
[2] S. udayabbayataŋ.
[3] B. -paññāsāya āk°.
[4] B. vinaye.
[5] A. kinti maññe.
[6] A. mayi puññe ti; S. mayaŋ mutte ca.
[7] A. pahāretuŋ; C. palobhetuŋ; S. patāretuŋ.

kavattī-rājā ahosi, aneka-vāre padesa-rājā. Evaŋ deva-manussesu saŋsaranto Kassapassa Bhagavato sāsane osakkamāne pabbajitvā, samaṇa-dhammaŋ katvā, ekaŋ Buddh' antaraŋ deva-manussa-gatīsu[1] aparâparaŋ parivattento amhākaŋ Bhagavato kāle Kosambiyaŋ brāhmaṇa-kule nibbatti. Cūḷagavaccho ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So vayappatto brāhmaṇa-sippesu nipphattiŋ gato Buddha-guṇe sutvā, pasanna-mānaso Bhagavantaŋ upasankami. Tassa Bhagavā dhammaŋ kathesi. So paṭiladdha-saddho pabbajitvā laddhûpasampado kata-pubba-kicco caritânukūlaŋ kammaṭṭhānaŋ bhāvento vihari. Tena samayena Kosambikā bhikkhū bhaṇḍana-jātā ahesuŋ. Tadā Cūḷagavaccha-tthero ubhayesaŋ bhikkhūnaŋ laddhiŋ anādāya Bhagavatā dinn' ovāde ṭhatvā, vipassanaŋ brūhetvā arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (ii. 435)[2]:

Padumuttara-bhagavato Sujāto nāma sāvako
Paŋsukūlaŋ gavesanto sankāre caratī tadā . . . *pe* . . .

Atha Cūḷagavaccha-tthero arahattaŋ patvā, tesaŋ bhikkhūnaŋ kalahâbhiratiyā sakattha-vināsaŋ disvā, dhamma-saŋvega-ppatto attano ca patta[3]-visesaŋ paccavekkhitvā, pīti-somanassa-vasena *pāmojja-bahulo* ti gātham abhāsi.[4] Tattha *pāmojja-bahulo* ti, suparisuddha-sīlatāya vippaṭisārâbhāvato adhikusalesu dhammesu abhirati-vasena pamoda-bahulo. Ten' ev' āha *dhamme Buddha-ppavedite* ti. Tattha *dhamme* ti, satta-tiŋsāya bodhi-pakkhiya-dhamme, nava-vidhe vā lokuttara-dhamme. So hi sabbaññu-buddhena samukkaŋsikāya desanāya pakāsitattā sâtisayaŋ Buddha-ppavedito ti nāma; tassa pana adhigamûpaya-bhāvato desanā-dhammo pi idha labbhate va. *Padaŋ santan* ti, nibbānaŋ sandhāya vadati. Evarūpo hi bhikkhu santaŋ padaŋ, santaŋ koṭṭhāsaŋ, sabba-sankhārānaŋ upasama-bhāvato *sankhārûpasamaŋ*, parama-sukhatāya *sukhaŋ*, nibbānaŋ adhigacchati, vindati yeva. Parisuddha-sīlo hi bhikkhu vippaṭisārâbhāvena pāmojja-bahulo saddhamme yutta-ppayutto vimutti-pariyosānā sabba-sampattiyo pāpuṇāti. Yathâha 'avip-

---

[1] S. devamanussa-sugatīsu.
[2] *Under title* Upaddha-dussa-dāyaka.
[3] S. magga-visesaŋ.
[4] S. *quotes whole* gāthā.

paṭisār' atthāni kho, Ānanda, kusalāni sīlāni: avippaṭisāro pāmujj' attho[1] ' ti ādi (A. v, 1 *ff.*).

Atha vā *pāmojja-bahulo* ti, 'sammāsambuddho Bhagavā, svākkhāto dhammo, supaṭipanno sangho' ti (M. i, 37) ratana-ttayaŋ sandhāya[2] pamoda-bahulo. Tattha pana so pamoda-bahulo: 'Kiŋ vā korotī?' ti āha; 'dhamme Buddhappavedite' ti ādi. Saddhā-sampannassa[3] hi sappurisa-saŋsevana-saddhamma-savaṇa-yoniso-manasikāra-dhammânudhamma-paṭipattīnaŋ sukhen' eva sambhavato sampattiyo hattha-gatā eva honti; yath' āha: 'saddhā-jāto upasankamati, upasankamanto payirupāsatī' ti ādi (M. i, 480).

Cūḷagavaccha-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

MAHĀGAVACCHA

Paññābalī ti, āyasmato Mahāgavaccha-ttherassa gāthā. Tassa kā uppatti? Ayaŋ kira Padumuttarassa Bhagavato bhikkhu-sanghassa ca pānīya-dānaŋ adāsi. Puna Sikhissa Bhagavato kāle upāsako hutvā vivattûpanissayaŋ bahuŋ puñña-kammaŋ akāsi. So tehi puñña-kammehi tattha tattha sugatīsu yeva saŋsaranto, imasmiŋ Buddh' uppāde Magadharaṭṭhe Nāḷakagāme Samiddhissa nāma brāhmaṇassa putto hutvā nibbatti. Tassa Mahāgavaccho ti nāmaŋ ahosi. So vayappatto āyasmato Sāriputtassa Bhagavato sāvaka-bhāvaŋ sutvā: 'So pi nāma mahāpañño. Yassa sāvakattaŋ upagato so eva maññe imasmiŋ loke agga-puggalo' ti Bhagavati saddhaŋ uppādetvā, Satthu santike pabbajitvā, kammaṭṭhānaŋ anuyuñjanto na cirass' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (ii, 437)[4]:

Padumuttara-Buddhassa bhikkhu-sanghe anuttare
Pasanna-citto sumano pānīya-ghaṭam[5] apūjayiŋ . . .
pe . . .

---

[1] A, C, S. pīmujjatthāya; B. pāmojjatāya.
[2] S. tena tayaŋ saddhāya; B. ttayaŋ saddhāya.
[3] B. saddhā-pasannassa.
[4] *Under title* Udaka-dāyako.
[5] A. pāṇiya-gh.; B. pāni-gh.

Evaŋ pana arahattaŋ patvā vimutti-sukhaŋ anubhavanto sāsanassa niyyānika-bhāva-vibhāvanena[1] sabrahmacārīnaŋ ussāha-janan' atthaŋ *paññābalī* ti gātham abhāsi. Tattha *paññābalī* ti, pārihāriya-paññāya vipassanā-paññāya ca vasena abhiṇhaso sâtisayena paññā-balena samannāgato. *Sīlabbatûpapanno*[2] ti, ukkaŋsa-gatena ca catu-pārisuddhi-sīlena dhuta-dhamma-sankhātehi vatehi ca upapanno samannāgato. *Samāhito* ti, upacār' appaṇā-bhedena samādhinā samāhito.[3] *Jhānarato* ti, tato eva ārammaṇ' ūpanijjhāne lakkhaṇ' ūpanijjhāne ca nirato, satâbhiyutto, sabba-kālaŋ satiyā avippavāsa-vasena *satimā*. *Yadatthiyan* ti, atthato anapetaŋ, atthiyaŋ; yena atthiyaŋ, yad atthiyaŋ. Yathā paccaye paribhuñjantassa paribhuñjanaŋ atthiyaŋ hoti,[4] tathā *bhojanaŋ bhuñjamāno* no. Sāmi-paribhogena hi taŋ atthiyaŋ hoti, dāyajja-paribhogena aññathā bhojanan ti ca nidassan' atthaŋ daṭṭhabbaŋ.[5] Bhuñjīyati paribhuñjīyatī ti vā bhojanaŋ, cattāro paccayā. *Yad atthikan* ti vā pāṭho; yadatthaŋ yass' atthāya Satthārā paccayā anuññātā, tadatthaŋ kāyassa[6] ṭhiti ādi atthaŋ; tañ ca anupādisesa-nibbān' atthaŋ, tasmā anupāda-parinibbān' atthaŋ bhojanaŋ paccaye bhuñjamāno, tato eva *kankhetha kālaŋ*,[7] attano anupāda-parinibbāna-kālaŋ āgameyya. *Idha*, imasmiŋ sāsane. *Vītarāgo*, bāhirakassa pana kāmesu vītarāgassa idaŋ n' atthī ti adhippāyo.

Mahāgavaccha-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

VANAVACCHA (A)

Nīlabbhavaṇṇā ti, āyasmato Vanavaccha-ttherassa gāthā. Tassa kā uppatti? So kira Atthadassino Bhagavato kāle kacchapa-yoniyaŋ nibbatto Vinatāya nāma nadiyā vasati. Tassa khuddaka-nāvā-ppamāṇo attabhāvo ahosi. So eka-

---

1 A. S, tādibhāvena.
2 *Text* sīlavat°.
3 *As at* UdA. 268.
4 *Cf.* VM. i, 44 (paribhogā).
5 S. hitaŋ atthaŋ yaŋ hoti . . . satidassanamattaŋ daṭṭhabbaŋ.
6 A. tad atthi kāyassa.
7 *Text* kankheta; *so* B.; S. kankhāta.

divasaŋ Bhagavantaŋ nadiyā tīre ṭhitaŋ disvā, 'Pāraŋ gantu-kāmo, maññe, Bhagavā' ti attano piṭṭhiyaŋ āropetvā netu-kāmo pāda-mūle nipajji. Bhagavā tassa ajjhāsayaŋ ñatvā taŋ akkamanto[1] ārūhi. So pīti-somanassa-jāto sotaŋ chindanto jiyāya vegena khitta-saro viya tāva-d-eva paratīraŋ pāpesi. Bhagavā tassa puññassa phalaŋ etarahi nibbattanaka-sampattiñ ca[2] byākaritvā pakkāmi. So tena puñña-kammena deva-manussesu saŋsaranto, aneka-satakkhattuŋ tāpasa-pabbajjaŋ pabbajitvā arañña-vāsī yeva ahosi. Puna Kassapa-buddha-kāle kapotaka-yoniyaŋ nibbattitvā, araññe viharantaŋ mettā-vihāriŋ ekaŋ bhikkhuŋ disvā, cittaŋ pasādesi. Tato pana cuto Bārāṇasiyaŋ kula-gehe nibbattitvā, vayappatto saŋvega-jāto pabbajitvā, vivattûpanissayaŋ bahuŋ puñña-kammaŋ upacini. Evaŋ tattha tattha deva-manussesu saŋsaritvā, imasmiŋ Buddh' uppāde Kapilavatthu-nagare Vacchagottassa nāma brāhmaṇassa gehe paṭisandhiŋ gaṇhi. Tassa mātā paripakka[3]-gabbhā araññaŋ dassan' atthāya sañjāta-dohaḷā, araññaŋ pavisitvā vicarati. Tāva-d-ev' assā kammaja-vātā caliŋsu. Tiro-karaṇiŋ parikkhipitvā adaŋsu. Sā dhañña-puñña-lakkhaṇa-puttaŋ vijāyi. So Bodhisattena saha paŋsu-kīḷika[4]-sahāyo ahosi. Vaccho ti 'ssa nāmaŋ gotta-nāmañ ca ahosi; vanâbhiratiyā vasena Vana-vaccho ti paññāyittha. Aparabhāge[5] Mahāsatte mahâbhinikkhamanaŋ nikkhamitvā mahāpadhānaŋ padahante, 'aham pi Siddhattha-kumārena saha araññe viharissāmī' ti nikkhamitvā, pabbajjaŋ pabbajitvā, Himavante vasanto abhisambuddha-bhāvaŋ sutvā, Bhagavato santikaŋ upagantvā, pabbajitvā, kammaṭṭhānaŋ gahetvā araññe vasamāno na ciren' eva vipassanaŋ ussukkāpetvā, arahattaŋ sacchākāsi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (ii, 428)[6]:

Atthadassī tu Bhagavā sayambhū loka-nāyako
Vinatā nadiyā tīraŋ upagañchi Tathāgato . . . *pe* . . .

---

[1] B, C, S. anukampanto; A. akkamanto.
[2] A. nibbattena sampattiŋ; B. nippattaŋ samp.; S. nibbattana-sampattiñ ca karitvā.
[3] A, C. paripuṇṇa.
[4] S. paŋsukūlika.
[5] B. *omits a line.*
[6] *Under title* Taraniya; *also for* Nanda *at v.* 157.

Evaŋ pana arahattaŋ patvā, Bhagavati Kapilavatthūsmiŋ viharante, tattha gantvā, Satthāraŋ vanditvā, bhikkhūhi sahagato[1] paṭisanthāra-vasena 'Kiŋ, āvuso, araññe phāsuvihāro laddho?' ti puṭṭho, 'Ramaṇīya, āvuso, araññe pabbatā' ti attanā vuttha-pabbate olokento[2] *nīlabbhavaṇṇā* ti gātham abhāsi.

Tattha *nīlabbha-vaṇṇā* ti, nīla-valāhaka-nibhā, nīla-valāhaka-saṇṭhānā ca.[3] *Rucirā* ti, rucirā sakaraṇīyā[4] pabhassarā ca. *Sītavārī* ti, sītala-salilā. *Sucindharā* ti,[5] suci-suddha-bhūmi-bhāgatāya suddha-citrānaŋ vā ariyānaŋ nivāsanaṭṭhānatāya suci[n]dharā; gāthā-sukh' atthaŋ hi sânunāsikaŋ katvā niddeso. *Sītaŋ-vārī-sucindarā* ti vā pāṭho: sīta-suci-vāri-pūra[6]-sītala-vimala-salilâsaya-vaṇṇo[7] ti attho. *Indagopaka-sañchannā* ti, indagopaka-nāmakehi pavāḷa-vaṇṇehi ratta-kimīhi sañchāditā. Pāvusa-kāla[8]-vasena evam āha. Keci pana[9] indagopaka-nāmāni ratta-tiṇānī ti vadanti. Apare kaṇikāra-rukkhā ti. *Selā* ti, sela-mayā pabbatā; na paŋsu-pabbatā ti attho. Ten' āha: 'Yathā hi pabbato selo' ti (A. ii, 44). *Ramayanti man* ti, maŋ ramāpenti, mayhaŋ vivekâbhiratiŋ paribrūhenti.

Evaŋ thero attano cira-kāla-paribhāvitaŋ araññâbhiratiŋ pavedento tividhaŋ vivekâbhiratim eva dīpeti. Tattha upadhi-vivekena aññā-byākaraṇaŋ dīpitam eva hotī ti.

Vanavaccha-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

---

[1] A, C. samāgato.
[2] B, C. vaṇṇanto; S. vaṇṇento; A. olokento.
[3] A. abbha-valāhaka-santhānā; *and omits first item.*
[4] S. rucirāyaka-varamariyā.
[5] A. sucikandarā *and below.*
[6] *So* A., *but* B. variro; C, S. vāridhāra.
[7] B. -abhayavanto.
[8] A. pāvussa-k.; C. tathā ussanna-k.
[9] *Def. thus at* JA. iv, 258 (etassa vana-saṇḍassa bhūmi indagopaka-vaṇṇāya rattāya sukha-samphassīya tiṇa-jātiyā sañchannā ti-vassika-sasakassa kucchi viya mudukā).

SĪVAKA (SĀMAṆERA)

Upajjhāyo ti, Sīvakassa sāmaṇerassa gāthā. Tassa kā uppatti? So kira ito ekatiŋsa-kappe Vessabhussa Bhagavato kāle kula-gehe nibbatto ekadivasaŋ kenaci-d-eva karaṇīyena araññaŋ paviṭṭho tattha pabbat' antare nisinnaŋ Vessabhuŋ Bhagavantaŋ disvā, pasanna-citto upasankamitvā, vanditvā, añjaliŋ paggayha aṭṭhāsi. Puna tattha manoharāni kāsumārika[1]-phalāni disvā, tāni gahetvā, Bhagavato upanesi. Paṭiggahesi Bhagavā anukampaŋ upādāya. So tena puññakammena deva-manussesu saŋsaranto Kassapassa Bhagavato sāsane mātule pabbajante, tena saddhiŋ pabbajitvā, bahuŋ vivattûpanissayaŋ kusalaŋ upacinitvā, imasmiŋ Buddh' uppāde Vanavaccha-ttherassa bhāgineyyo hutvā nibbatto. Sīvako ti 'ssa nāmaŋ ahosi. Tassa mātā attano jeṭṭha-bhātike Vanavacche sāsane pabbajitvā, pabbajja-kiccaŋ matthakaŋ pāpetvā, araññe viharante taŋ pavattiŋ sutvā puttam āha: 'Tāta Sīvaka, therassa santike pabbajitvā theraŋ upaṭṭhaha; mahallako 'dāni thero' ti. So mātu eka-vacanen' eva ca pubbe katâdhikāratāya ca mātula-ttherassa santikaŋ gantvā, pabbajitvā, taŋ upaṭṭhahanto araññe vasati. Tassa ekadivasaŋ kenaci-d-eva karaṇīyena gāmantaŋ gatassa kharo ābādho uppajji. Manussesu pi bhesajjaŋ karontesu pi na paṭipassambhi. Tasmiŋ cirāyante thero: 'Sāmaṇero cirāyati. Kinnu kho kāraṇan?' ti. Tattha gantvā, taŋ gilānaŋ disvā, tassa taŋ taŋ kattabba-yuttakaŋ[2] karonto, divasabhāgaŋ vītināmetvā ratti-bhāge balava-paccūsa-velāyaŋ āha: 'Sīvaka, na mayā pabbajita-kālato paṭṭhāya gāme vasitapubbaŋ; ito araññam eva gacchāmā' ti. Taŋ sutvā Sīvako: 'Yadi pi me, bhante, idāni kāyo gāmante ṭhito, cittaŋ pana araññe; tasmā sayāno pi araññam eva gamissāmī' ti. Taŋ sutvā thero taŋ bāhāyaŋ gahetvā, araññam eva netvā, ovādaŋ adāsi. So therassa ovāde ṭhatvā vipassitvā arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne*[3] (i, 294):

---

[1] ? *Skt.* kāçmarya; A. sumārika.
[2] B. tanta-kattabb.; S. tassa taŋ gaŋ katapubbaŋ yuttaŋ.
[3] *Under title* Kāsumāri-phala-dāyaka.

Kaṇikāraŋ va jotantaŋ nisinnaŋ pabbat' antare
Addasaŋ virajaŋ Buddhaŋ lokajeṭṭhaŋ narâsabhaŋ . . .
pe . . .

So arahattaŋ patvā upajjhāyena attanā ca vuttam atthaŋ saŋsandetvā attano vivekâbhiratiŋ kata-kiccatañ ca pavedento, *upajjhāyo maŋ avacāsī* ti gātham abhāsi.

Tattha *upajjhāyo* ti, vajjâvajjaŋ upanijjhāyati; hitesitaŋ paccupaṭṭhapetvā ñāṇa-cakkhunā pekkhatī ti upajjhāyo.[1] *Man* ti, attānaŋ vadati. *Avacāsī* ti, abhāsi. *Ito gacchāma, Sīvakā* ti, vuttâkāra-dassanaŋ. Sīvaka, ito gām' antarato arañña-ṭṭhānam eva ehi gacchāma; tad eva amhākaŋ vasana-yoggan ti adhippāyo. Evaŋ pana upajjhāyena vutto Sīvako bhadro assâjāniyo viya kasâbhihato[2] sañjāta-saŋvego hutvā araññam eva gantu-kāmataŋ pavedento;

Gāme me vasati kāyo, araññaŋ me gato mano.
Semānako pi gacchāmi; n' atthi sango vijānatan ti

āha. Tass' attho: Yasmā idāni yadi pi me idaŋ sarīraŋ gām' antare ṭhitaŋ, ajjhāsayo pana araññam eva gato; tasmā semānako pi gacchāmi, gelaññena ṭhāna-nisajjâgamanesu asamatthatāya[3] sayāno pi iminā sayitâkārena sarisappo viya parisappanto,[4] 'etha, bhante, araññam eva gacchāma.' Kasmā? *N' atthi sango vijānatan* ti. Yasmā dhamma-sabhāvā kāmesu saŋsāre ca ādīnavaŋ, nekkhamme nibbāne ca āṇisaŋsaŋ yathāvato jānantassa na katthaci sango, tasmā ekapaden' eva upajjhāyassa āṇā anuṭṭhitā[5] ti, tad apadesena aññaŋ byākāsi.

Vanavaccha-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

---

[1] *Cf.* VinA. v, 1033; S. *quotes whole* gāthā.
[2] A. kāsâbhipāto.
[3] S. addhānanisajjana . . . asaŋsatthatāya.
[4] A. siriŋsapo viya sirisampanno; B. sarisabbo . . . sarisabbanto; C. siriŋsapo parisappanto; S. sarisapo (*cf.* M. i, 10 *note*).
[5] *So* A, B.; C, āṇaŋ anuṭṭhito.

KUṆḌADHĀNA[1]

Pañca chinde pañca jahe ti, āyasmato Kuṇḍadhāna-ttherassa gāthā. So kira Padumuttarassa Bhagavato kāle Haŋsavatī-nagare kula-gehe uppanno, vayappatto heṭṭhā vutta-nayen' eva Bhagavantaŋ upasankamitvā, dhammaŋ suṇanto Satthārā ekaŋ bhikkhuŋ paṭhamaŋ salākaŋ gaṇhantānaŋ aggaṭṭhāne ṭhapiyamānaŋ disvā, taŋ ṭhān' antaraŋ patthetvā tad anurūpaŋ puññaŋ karonto vicari. So ekadivasaŋ Padumuttarassa Bhagavato nirodha-samāpattito vuṭṭhāya nisinnassa manosilā-cuṇṇa-piñjaraŋ[2] mahantaŋ kadali-phala-kaṇṇikaŋ upanesi. Taŋ Bhagavā paṭiggahetvā paribhuñji. So tena puñña-kammena ekādasakkhattuŋ devesu deva-rajjaŋ kāresi, catuvīsati vāre rājā ahosi cakkavattī. Evaŋ so punappunaŋ puññāni katvā aparâparaŋ deva-manussesu saŋsaranto Kassapa-buddha-kāle bhumma-devatā hutvā nibbatti. Dīghâyuka-buddhānañ ca nāma na aŋvaḍḍha-māsiko[3] uposatho hoti. Tathā hi Vipassissa Bhagavato chabbass' antare chabbass' antare uposatho ahosi. Kassapa-dasabalo pana chaṭṭhe chaṭṭhe māse pāṭimokkhaŋ osāresi. Tassa pāṭimokkhassa osaraṇa[4]-desanā-kāle disā-vāsikā dve sahāyakā bhikkhū 'uposathaŋ karissāmā' ti gacchanti. Ayaŋ bhumma-devatā cintesi: Imesaŋ dvinnaŋ bhikkhūnaŋ metti ativiya daḷhā. Kinnu' kho bhedake sati bhijjeyya na bhijjeyyā ?' ti.[5] Sā tesaŋ okāsaŋ olokayamānā tesaŋ avidūren' eva gacchati. Ath' eko thero ekassa hatthe cīvaraŋ datvā, sarīra-valañjan' atthaŋ udakaŋ phāsuka-ṭṭhānaŋ gantvā, dhota-hattha-pādo hutvā, gumbato[6] nikkhami. Bhumma-devatā tassa therassa pacchato pacchato gacchantī uttama-rūpā iṭthi hutvā, kese vidhunitvā[7] saŋvidhāya sambandhantī

---

[1] *All* MSS. *both* Koṇḍa *and* Kuṇḍa. *Cf.* S. i, 5; SA. i, 24; Ud. 8; UdA. 122; Dhp. 370; DhpA. iv, 108; A. i, 24; Netti 170 *for* pañca chinda, *etc.*

[2] A. cuṇṇavihāraŋ; S. vaṇṇavihāraŋ; B. cuṇṇapiñcaraŋ.

[3] S. addhamāsiko. [4] A. osāna-d. k.; B. osāra; C, S. osāraṇa-.

[5] A. paṭibhijjeyyuŋ na bhijjeyyuŋ; B. bhijjeyyuŋ.

[6] B. gumba-bhāgato; C. g. samīpato; S. g. sabhāgato.

[7] A. vidhupanitvā.

viya, piṭṭhiyaŋ paŋsuŋ puñjamānā viya, sāṭakaŋ saŋvidhāya nivāsamānā viya ca hutvā, therassa padânupadikā[1] gumbato nikkhantā, ekamante ṭhitā. Sahāyaka-tthero taŋ kāraṇaŋ disvā va domanassa-jāto, 'Naṭṭho 'dāni me iminā bhikkhunā saddhiŋ dīgha-rattânugato sineho. Sac' āhaŋ[2] evaŋ viraddha-bhāvaŋ[3] jāneyyaŋ, ettakaŋ addhānaŋ iminā saddhiŋ vissāsaŋ na kareyyan' ti cintetvā, āgacchantass' ev' assa, 'Harâvuso,[4] tuyhaŋ patta-cīvaraŋ. Tādisena pāpena saddhiŋ ekamaggena na gacchāmī' ti āha.

Taŋ kathaŋ sutvā tassa lajjī-bhikkhuno hadayaŋ tikhiṇasattiŋ[5] gahetvā viddhaŋ viya ahosi. Tato naŋ āha: 'Āvuso, kiŋ nām' etaŋ vadasi? Ahaŋ ettakaŋ kālaŋ dukkaṭamattam pi āpattiŋ na jānāmi. Tvaŋ pana maŋ ajja 'Pāpo' ti vadasi. Kin te diṭṭhan?' ti. 'Kiŋ aññena diṭṭhena? Kin tvaŋ evaŋ-vidhena alankata-paṭiyattena mātugāmena saddhiŋ ekaṭṭhāne hutvā na nikkhanto?' ti. 'N' atth' etaŋ, āvuso, mayhaŋ. Nâhaŋ evarūpaŋ mātugāmaŋ passāmī' ti. Tassa yāva tatiyaŋ kathentassâpi itaro thero kathaŋ asaddahitvā attanā diṭṭha-kāraṇaŋ yeva bhūtattaŋ katvā,[6] gaṇhanto tena saddhiŋ ekamaggena agantvā, aññena maggena Satthu santikaŋ gato. Itaro pi bhikkhu aññena maggena Satthu santikaŋ yeva gato.

Tato bhikkhu-sanghassa uposathâgāraŋ pavisana-velāya so bhikkhu taŋ bhikkhuŋ uposath' agge sañjānitvā: 'Imasmiŋ uposath' agge evarūpo nāma pāpa[7]-bhikkhu atthi. Nâhaŋ tena saddhiŋ uposathaŋ karissāmī' ti nikkhamitvā bahi aṭṭhāsi. Atha bhumma-devatā: 'Bhāriyaŋ mayā kammaŋ katan' ti mahallaka-upāsaka-vaṇṇena tassa santikaŋ gantvā: 'Kasmā, bhante, ayyo imasmiŋ ṭhāne ṭhito?' ti āha. 'Upāsaka, imaŋ uposath' aggaŋ eko pāpa-bhikkhu paviṭṭho.

---

[1] B. padânupaṭiko. [2] A. svâhaŋ; B. sajahaŋ.

[3] A. viraddha; C. viddha-bh.; S. viruddha-bh.; B. visabhāgaŋ; AA. (i, 261) evaŋ-vidha-b.

[4] AA, C. gaṇhâvuso; S. handâvuso.

[5] B. tikhiṇaŋ satthiŋ.

[6] A. diṭṭhakāraṇe pesatuttaŋ katvā; C. bhūtatthikaŋ katvā; AA. atthaŋ gahetvā (*vl.* aṭṭhikatvā).

[7] A. hīna.

"Nâhaŋ tena saddhiŋ uposathaŋ karomī" ti bahi ṭhito 'mhi' ti vatvā, 'Bhante, mā evaŋ gaṇhatha. Parisuddha-sīlo esa bhikkhu. Tumhehi diṭṭha-mātugāmo nāma ahaŋ. Mayā tumhākaŋ vīmaŋsan' atthāya "daḷhakā nu kho imesaŋ therānaŋ metti no daḷhakā" ti lajjī-alajjī-bhāvaŋ bhijjanâbhijjana-bhāvaŋ[1] olokentena taŋ kammaŋ katan' ti. 'Ko pana tvaŋ, sappurisā?' ti. 'Ahaŋ eka bhumma-devatā, bhante' ti. Devaputto kathento kathento va dibbânubhāvena ṭhatvā therassa padesu patitvā: 'Mayhaŋ, bhante, kamatha. Etaŋ dosaŋ thero na jānāti: uposathaŋ karothā' ti theraŋ yācitvā uposath' aggaŋ pavesesi. So thero uposathaŋ tāva ekaṭṭhāne akasi, mitta-santhava-vasena pana puna tena saddhiŋ na ekaṭṭhāne vasi. Imassa therassa kammaŋ na kathīyati.[2] Cudita[3]-tthero pana aparâparaŋ vipassanāya kammaŋ karonto arahattaŋ pāpuṇi.

Bhumma-devatā tassa kammassa nissandena[4] ekaŋ Buddh' antaraŋ apāya-bhayato na muccittha[5]; sace pana puna kismiñci kāle manuss' attaŋ āgacchati, aññena yena kenaci kato doso tass' eva upari patati.[6] So amhākaŋ Bhagavato kāle Sāvatthiyaŋ brāhmaṇa-kule nibbatti. Dhānamāṇavo ti 'ssa nāmaŋ akaŋsu. So vayappatto tayo vede uggaṇhitvā, mahallaka-kāle Satthu dhamma-desanaŋ sutvā, paṭiladdhasaddho pabbaji. Tato pan' assa upasampanna-divasato paṭṭhāya ekā alankata-paṭiyattā itthi tasmiŋ gāmaŋ pavisante saddhiŋ yeva gāmaŋ pavisati, nikkhamante nikkhamati, vihāraŋ pavisante pi saddhiŋ pavisati, tiṭṭhante pi tiṭṭhatī ti, evaŋ niccânubaddhā paññāyati. Thero taŋ na passati, tassa pana purima-kamma-nissandena sā aññesaŋ upaṭṭhāti. Gāme yāgu-bhikkhañ ca dadamānā itthiyo: 'Bhante, ayaŋ eko yāgu-uḷunko[7] tumhākaŋ, eko imissā amhākaŋ[8] sahāyikāyā' ti parihāsaŋ karonti. Therassa mahatī vihesā hoti. Vihāragatam pi naŋ sāmaṇerā c' eva daharā bhikkhū ca parivāretvā: 'Dhāno Koṇḍo[9] jāto' ti parihāsaŋ karonti. Atha 'ssa

---

[1] A, C. *omit.*
[2] A. na kathi; B. na kathiyya ti; C, S, AA. na kathīyati.
[3] B. cuditaka. [4] B. nissaddhena. [5] A, B. muñc°.
[6] A. yāti; B. pahati. [7] B. ullungo; C, S. ulunko. [8] ? tumhākaŋ.
[9] A. kuṇḍo; B, C. koṇḍo; S. kuṇṭha.

ten' eva kāraṇena Kuṇḍadhāna-tthero ti nāmaŋ jātaŋ. So uṭṭhāya samuṭṭhāya tehi kariyamānaŋ keḷiŋ sahituŋ asakkonto va ummādaŋ[1] gahetvā: 'Tumhe koṇḍā, tumhākaŋ upajjhāyā koṇḍā, ācariyā koṇḍā' ti vadati. Atha naŋ Satthu ārocesuŋ: 'Koṇḍadhāno dahara-sāmaṇerehi saddhiŋ evaŋ pharusa-vācaŋ vadatī' ti. Satthā taŋ pakkosāpetvā: 'Saccaŋ kira tvaŋ, Dhāna, sāmaṇerehi saddhiŋ pharusavācaŋ vadasī?' ti vatvā tena, 'Saccaŋ, Bhagavā' ti vutte, 'Kasmā evaŋ vadesī?' ti āha. 'Bhante, nibaddhaŋ vihesaŋ asahanto evaŋ kathemī' ti. 'Tvaŋ pubbe kata-kammaŋ yāv' ajja-divasā jīrāpetuŋ na sakkosi; puna evarūpaŋ pharusaŋ mā vadi, bhikkhū' ti vatvā āha:

Mâvoca pharusaŋ kiñci, vuttā paṭivadeyyu taŋ;
Dukkhā hi sārambha-kathā, paṭidaṇḍā phuseyyu taŋ.
Sace n' eresi attānaŋ, kaŋso upahato yathā,
Esa patto 'si nibbānaŋ, sārambho te na vijjatī ti.

(Dhp. *v.* 133-4.)

Imañ ca pana tassa therassa mātugāmena saddhiŋ vicaraṇa-bhāvaŋ Kosalaraññño pi kathayiŋsu. Rājā: 'Gacchatha, bhaṇe, vīmaŋsathā' ti pesetvā sayaŋ maṇden' eva[2] parivārena therassa vasana-ṭṭhānaŋ gantvā ekamante olokento aṭṭhāsi. Tasmiŋ khaṇe thero sūci-kammaŋ karonto nisinno hoti. Sā pi 'ssa itthi avidūre ṭhāne ṭhitā viya paññāyati. Rājā disvā: 'Atth' idaŋ kāraṇan' ti tassā ṭhita-ṭṭhānaŋ agamāsi. Sā tasmiŋ āgacchante āgacchante therassa vasana-paṇṇasālaŋ paviṭṭhā viya ahosi. Rājâpi tāya saddhiŋ tam eva paṇṇa-sālaŋ pavisitvā, sabbattha olokento adisvā: 'Nâyaŋ mātugāmo; therassa eso kamma-vipāko' ti saññaŋ katvā, paṭhamaŋ therassa samīpena gacchanto pi theraŋ avanditvā, tassa kāraṇassa abhūta-bhāvaŋ ñatvā, āgamma theraŋ vanditvā ekamantaŋ nisinno: 'Kacci, bhante, piṇḍakena[3] na kilamathā?' ti pucchi. Thero: 'Vattati, mahārājā' ti āha. 'Jānām' ahaŋ, bhante, ayyassa kathaŋ. Evarūpena parikkilesena saddhiŋ carantānaŋ tumhākaŋ ke nāma pasīdissanti[4]? Ito paṭṭhāya vo katthaci gamana-kiccaŋ n' atthi.

---

[1] S. ummāraŋ. [2] B. mahantena. [3] B. piṇḍapātena.
[4] A. rājā nāma . . . ayyassa kathaŋ . . . kena pasīdiyanti; C. ayyakānaŋ evarūpena . . . ; S. ayyakassa taŋ.

Ahaŋ catūhi paccayehi tumhe upaṭṭhahissāmi. Tumhe yoniso manasikāre mā pamajjathā' ti, nibaddhaŋ bhikkhaŋ paṭṭhapesi. Thero rājānaŋ[1] upatthambhaŋ labhitvā bhojanasappāyena ekagga-citto hutvā, vipassanaŋ vaḍḍhetvā arahattaŋ pāpuṇi.

Tato paṭṭhāya sā itthi antaradhāyi. Tadā Mahāsubhaddā[2] Ugga-nagare micchā-diṭṭhika-kule vasamānā, 'Satthā maŋ anukampatū' ti uposathaŋ adhiṭṭhāya, nirāma-gandhā hutvā, upari-pāsāda-tale ṭhitā: 'imāni pupphāni antare aṭhatvā Dasabalassa matthake vitānaŋ hutvā tiṭṭhantu. Dasabalo imāya saññāya, "Sve pañcahi bhikkhu-satehi saddhiŋ mayhaŋ bhikkhaŋ gaṇhatū"' ti sacca-kiriyaŋ katvā aṭṭha-sumana-puppha-muṭṭhiyo vissajjesi. Pupphāni gantvā dhamma-desanā-velāyaŋ Satthu matthake vitānaŋ hutvā aṭṭhaŋsu. Satthā taŋ sumana-puppha-vitānaŋ disvā, citten' eva Subhaddāya bhikkhaŋ adhivāsetvā, punadivase aruṇe uṭṭhite Ānanda-ttheraŋ āha: 'Ānanda, mayaŋ ajja dūraŋ bhikkhā-cāraŋ gamissāma. Puthujjanānaŋ adatvā ariyānam eva salākaŋ dehī' ti. Thero bhikkhūnaŋ ārocesi: 'Āvuso, Satthā ajja dūraŋ bhikkhā-cāraŋ gamissati. Puthujjanā mā gaṇhantu, ariyā 'va salākaŋ gaṇhantū' ti. Kuṇḍadhāna[3]-tthero 'Āharâvuso salākan' ti paṭhamaŋ yeva hatthaŋ pasāresi. Ānando: 'Āvuso, Satthā tādisānaŋ bhikkhūnaŋ salākaŋ na dāpeti; ariyānaŋ yeva dāpetī' ti vitakkaŋ uppādetvā gantvā Satthu ārocesi. Satthā 'āharāpentassa[4] salākaŋ dehī' ti āha. Thero cintesi: 'Sace Kuṇḍadhānassa salākā dātuŋ na yuttā assa, atha Satthā paṭibāheyya, "bhavissati etaŋ kāraṇan" ti, Kuṇḍadhānassa salākaŋ dassāmī' ti gamanaŋ abhinīhari. Kuṇḍadhāno tassa pure āgamanā 'va[5] abhiññā-pādakaŋ catuttha-jjhānaŋ samāpajjitvā iddhiyā ākāse ṭhatvā, 'āharâvuso Ānanda; Satthā maŋ jānāti. Mādisaŋ bhikkhuŋ paṭhamaŋ salākaŋ gaṇhantaŋ na Satthā nivāretī' ti hatthaŋ pasāretvā salākaŋ gaṇhi. Satthā taŋ aṭṭhuppattiŋ katvā theraŋ imasmiŋ sāsane paṭhamaŋ salākaŋ

---

[1] B. thero jānaŋ; S. thero jātaŋ.
[2] *Cf.* AA. i, 265. [3] *Here* S. Kuṇṭha°.
[4] S. Satthā āha dāpentassa.
[5] A. tassa puna āgamano eva; B. tassa pūrāgamane eva.

gaṇhantānaŋ agga-ṭṭhāne ṭhapesi. Yasmā ayaŋ thero rājānaŋ upatthambhaŋ labhitvā sappāyâhāra-lābhena samāhitacitto vipassanāya kammaŋ karonto upanissaya-sampannatāya chaḷabhiñño ahosi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 81):

Sattâhaŋ paṭisallīnaŋ sayambhuŋ agga-puggalaŋ
Pasanna-citto sumano Buddha-seṭṭhaŋ upaṭṭhahiŋ . . .
pe . . .

Evaŋ bhūtassa pi imassa therassa guṇe ājānantā ye puthujjanā bhikkhū tadā paṭhama-salāka-gahaṇe: 'Kinnu kho etan?' ti samacintesuŋ; tesaŋ vimati-vidhaman' atthaŋ thero ākāsaŋ abbhuggantvā, iddhi-pāṭihāriyaŋ dassetvā, aññā-padesena aññaŋ byākaronto *Pañca chinde* ti gātham abhāsi.[1]

Tattha *pañca chinde* ti, apāy' upapatti-nibbattanakāni[2] pañc' orambhāgiyāni saŋyojanāni pāde bandhana-rajjukaŋ viya puriso satthena heṭṭhima-magga-ttayena chindeyya, pajaheyya. *Pañca jahe* ti, upari-devalok' upapatti[3]-hetubhūtāni pañc' uddhambhāgiya-saŋyojanāni puriso gīvāya bandhana-rajjukaŋ viya arahatta-maggena jaheyya, chindeyya vā ti attho. *Pañca v' uttari*[4] *bhāvaye* ti, tesaŋ yeva uddhambhāgiya-saŋyojanānaŋ pahānāya saddhâdīni pañc' indriyāni uttariŋ bhāveyya, anāgāmi-maggâdhigamanato ca upariŋ bhāveyya, agga-maggâdhigamana[5]-vasena vaddheyya. *Pañca-sangātigo* ti, evaŋ-bhūto pana pañcannaŋ rāga-dosa-moha-māna-diṭṭhi-sangānaŋ atikkamanena pahānena pañca-sangātigo hutvā, *bhikkhu oghatiṇṇo ti vuccatī* ti, sabbathā bhinna-kilesatāya *bhikkhū* ti kāma-bhava-diṭṭhi-avijj' oghe taritvā tesaŋ pārabhūte nibbāne ṭhito ti ca vuccatī ti attho.

Kuṇḍadhāna-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

---

[1] *S. quotes whole* gāthā.
[2] B. nippattinakāni; C. nibbattapānakāni.
[3] MSS. uppatti.
[4] B, C. *Text*, o' uttari; A, S, Netti. v' uttari.
[5] S. -maggādimagganato. *Comy. repeats on v.* 633.

BELAṬṬHASĪSA[1]

Yathâpi bhaddo ājañño ti, āyasmato Belaṭṭhasīsa-ttherassa gāthā. Kā uppatti? So kira Padumuttarassa Bhagavato kāle kula-gehe nibbatto Bhagavantaŋ upasankamitvā, dhammaŋ sutvā, paṭiladdha-saddho pabbajitvā, samaṇa-dhammaŋ karonto upanissaya-sampattiyā abhāvena visesaŋ nibbattetuŋ nâsakkhi. Vivaṭṭ' ūpanissayaŋ pana bahuŋ kusalaŋ upacinitvā, deva-manussesu saŋsaranto ito ekatiŋse kappe Vessabhuŋ Bhagavantaŋ passitvā pasanna-citto mātulunga-phalaŋ adāsi. So tena puñña-kammena devesu nibbattitvā aparâparaŋ puññāni katvā, sugatito sugatiŋ upagacchanto imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ brāhmaṇa-kule nibbatto. Bhagavato abhisambodhiyā puretaram eva Uruveḷa-Kassapassa santike tāpasa-pabbajjaŋ pabbajitvā, aggiŋ paricaranto Uruveḷa-Kassapa-damane *Âditta-pariyāya*[2] desanāya jaṭila-sahassena saddhiŋ arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (ii, 446)[3]:

Kaṇikāraŋ va jotantaŋ[4] puṇṇa-māse va candimaŋ
Jalantaŋ dīpa-rukkhaŋ va addasaŋ loka-nāyakaŋ . . .
pe . . .

Evaŋ adhigatârahatto āyasmato Dhammabhaṇḍâgārikassa upajjhāyo ayaŋ thero ekadivasaŋ phala-samāpattito uṭṭhāya taŋ santaŋ paṇītaŋ nirāmisaŋ sukhaŋ attano pubba-yogañ ca paccavekkhitvā, pīti-vega-vasena yathâpi bhaddo ājañño ti gātham abhāsi.

Tattha *yathâpī* ti opamma-paṭipādan' atthe nipāto. *Bhaddo* ti, sundaro,[5] thāma-bala-samattha-java-parakka-mâdi-sampanno. *Ājañño* ti, ājānīyo jātimā kāraṇâkāraṇā-naŋ ājānanako. So tividho: usabhâjañño assâjañño hatthi-ājañño ti. Tesu usabhâjañño idhâdhippeto; so ca cheko[6] kasana-kicce niyutto. Ten' āha *nangalâvattanī* ti; nangalassa phālassa āvattanato nangalaŋ; ito c' ito ca āvattetvā khette kasanato ti attho. Nangalaŋ vā āvattiyati[7] etthā

[1] S. Belaṭṭhi.
[2] Vin. i, 34; S. iv, 168.
[3] *Under title* Mātulunga-phala-dāyako.
[4] Ap. jalitaŋ.
[5] S. sindhavo.
[6] B.[a] ca kho.
[7] A. vattayati; S. āvattissati.

ti, nangalâvattaŋ; khette nangala-patho, tasmiŋ nangalâvattanī. Gāthā-sukh' atthaŋ h' ettha vattanī ti dīghaŋ katvā vuttaŋ. *Sikhī* ti, matthake avatthānato sikhā-sadisatāya sikhā, singaŋ; tad ass' atthī ti, sikhī. Apare pana kakudhaŋ[1] idha sikhā ti adhippetan ti vadanti. Ubhayathâpi padhān' anga-kittanam[2] ev' etaŋ sikhī ti. *Appakasirenā* ti, appa-kilamathena. *Rattindivā* ti, rattiyo ca divā ca. *Evaŋ mamaŋ appakasirena gacchantī* ti yojanā. Idaŋ vuttaŋ hoti: Yathā bhaddo usabhâjānīyo kasane niyutto ghana-tiṇa-mūlâdike pi nangala-pathe taŋ agaṇento appakasirena ito c' ito ca parivattento gacchati, yāva kasana-tiṇānaŋ parissamaŋ dasseti, evaŋ mamaŋ rattindivâpi appa-kasiren' eva gacchanti, atikkamantī ti. Tattha kāraṇaŋ āha: *Sukhe laddhe nirāmise* ti; yasmā kāmâmisa-lokâmisa-vattâmisehi asammissaŋ santaŋ paṇītaŋ phala-samāpatti-sukhaŋ laddhaŋ, tasmā ti attho. Paccatte c' etaŋ bhumma-vacanaŋ, yathā vana-ppagumbe (Sn. 233),[3] ten' ev' etare vattabbe ti ca.[4] Atha vā tato-ppabhuti rattindivā appakasirena gacchantī ti vicāraṇāya āha; sukhe laddhe nirāmise ti, nirāmise sukhe laddhe sati tassa laddha-kālato paṭṭhāyā ti attho.

Belaṭṭhasīsa-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

DĀSAKA

[4] *Middhī yadā* ti, āyasmato Dāsaka-ttherassa gāthā. Kā uppatti? So kira ito ekanavuti-kappe anuppanne Tathāgate Ajitassa nāma pacceka-sambuddhassa Gandhamādanato manussa-pathaŋ otaritvā, aññatarasmiŋ gāme piṇḍāya carantassa manoramāni amba-phalāni adāsi. So tena puñña-kammena deva-manussesu saŋsaranto Kassapassa Bhagavato kāle sāsane pabbajitvā, vivaṭṭ' ūpanissayaŋ bahuŋ puññaŋ akāsi. Evaŋ kusala-kamma-pasuto hutvā,

---

[1] A. katamaŋ idha; B. kakudaŋ.
[2] A, B. padhānanga; C. yathā nangala-k.; S. pathāni vala.
[3] *Cf.* KhA. 192.
[4] A. tenavatare; B. tenavatare vattabbehi; S. tena vattabbe ti ca. (Etare = itare.)

sugatito sugatiŋ upagacchanto imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ kula-gehe nibbatti. Dāsako ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So Anāthapiṇḍikena gahapatinā vihāra-paṭijaggana-kamme ṭhapito. Sakkaccaŋ vihāraŋ paṭijagganto abhiṇhaŋ Buddha-dassanena dhamma-savaṇena ca paṭiladdha-saddho pabbaji. Keci pana bhananti ' ayaŋ Kassapassa Bhagavato kāle kula-gehe nibbattitvā, vayappatto aññataraŋ khīṇâsava-ttheraŋ upaṭṭhahanto kiñci kammaŋ kārāpetu-kāmo theraŋ āṇāpesi. So tena kammena amhākaŋ Bhagavato kāle Sāvatthiyaŋ Anāthapiṇḍikassa dāsiyā kucchimhi nibbatto ' ti. Vayappatto ca seṭṭhinā vihāra-paṭijaggane ṭhapito vutta-nayen' eva paṭiladdha-saddho ahosi. Mahāseṭṭhi tassa sīlâcāraŋ ajjhāsayañ ca ñatvā, bhujissaŋ[1] katvā, ' yathāsukhaŋ pabbajā ' ti āha. Taŋ bhikkhū pabbājesuŋ. So pabbajita-kālato paṭṭhāya kusīto hīna-viriyo hutvā na kiñci vatta-paṭivattaŋ karoti, kuto samaṇa-dhammaŋ. Kevalaŋ yāva-d-atthaŋ bhuñjitvā niddā-bahulo hutvā viharati. Dhamma-savaṇa-kāle pi ekaŋ koṇaŋ pavisitvā parisa-pariyante nisinno ghuru-ghuru-passāsiŋ[2] niddāyat' eva. Ath' assa Bhagavā pubbûpanissayaŋ oloketvā saŋvega-janan' atthaŋ *middhi yadā hoti mahagghaso cā* ti gāthaŋ abhāsi.

Tattha *middhī* ti, thīna-middhâbhibhūto; yaŋ hi middhaŋ abhibhavati tam enam abhibhavat' eva. *Yadā* ti, yasmiŋ kāle. *Mahagghaso* ti, mahā-bhojano; āhāra-hatthaka-alaŋsāṭaka-tatra-vaṭṭaka[3]-kākâmāsaka-bhutta-vamitakānaŋ aññataro viya. *Niddāyitā* ti, supana-sīlo. *Samparivattasāyī* ti, samparivattakaŋ samparivattakaŋ nipajjitvā ubhayena pi seyya-sukhaŋ phassa-sukhaŋ middha-sukhaŋ anuyutto ti dasseti. *Nivāpa-puṭṭho* ti, kuṇḍakâdinā sūkara-bhattena[4] puṭṭho bharito. Ghara-sūkaro hi bāla-kālato paṭṭhāya posiyamāno thūla-sarīra-kāle gehā bahi nikkhamituŋ ala-

---

[1] A. bhunjissan.

[2] A. -passāpi; B. gharu-gharu p.; S. ghururussani. *Cf.* JA. i, 160; S. i, 117.

[3] B. atthavatthaka; S. tatthavaṭṭaka. *Cf.* VM. 33; DhpA. iv, 16 (*of* Pasenadi).

[4] A. kuṇḍakâdīsu s. hatthena (*cf. v.* 101, *where* MSS. *have also* vuṭṭho).

bhanto heṭṭhā mañcâdīsu samparivattetvā samparivattetvā sayate va.[1]

Idaŋ vuttaŋ hoti: Yadā puriso middhi ca hoti mahagghaso ca nivāpa-puṭṭho mahāvarāho viya aññena iriyāpathena yāpetuŋ asakkonto niddāyana-sīlo samparivatta-sāyī, tadā so aniccaŋ dukkhaŋ anattā ti, tīṇi lakkhaṇāni manasikātuŋ na sakkoti, tesaŋ manasikārā manda-pañño punappunaŋ *gabbhaŋ upeti*, gabbha-vāsato na parimuccat' evā ti.[2] Taŋ sutvā Dāsaka-tthero saŋvega-jāto vipassanaŋ paṭṭhapetvā na cirass' eva arahattaŋ sacchākāsi. Tena vuttaŋ *Apadāne*(?)[3]:

Ajito nāma sambuddho Himavante vasī tadā
Caraṇena ca sampanno samādhi-kusalo muni . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā thero: 'Imāya gāthāya maŋ Bhagavā ovadī' ti. Ayaŋ gāthā mayhaŋ ankusa-bhūtā' ti tam eva gāthaŋ paccudābhāsi.[4] Tayidaŋ therassa parivattâhāra-nayena aññā-byākaraṇaŋ jātaŋ.

Dāsaka-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

SINGĀLAKAPITĀ[5]

Āhū Buddhassa dāyādo ti, Singālaka-pitu-ttherassa gāthā. So kira ito catu-navuti-kappe Sataraŋsi-nāma-pacceka-buddhaŋ piṇḍāya carantaŋ disvā, pasanna-mānaso vanditvā attano hattha-gataŋ tāla-phalaŋ adāsi. Tena puñña-kammena deva-loke nibbatto aparâparaŋ puññāni katvā, sugatīsu yeva saŋsaranto, Kassapassa Bhagavato kāle manussa-yoniyaŋ nibbatto sāsane paṭiladdha-saddho hutvā, pabbajitvā, aṭṭhika-saññaŋ bhāvesi. Puna imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ kula-gehe nibbattitvā, vayappatto dāra-pariggahaŋ katvā, ekaŋ puttaŋ labhitvā, tassa Singālako ti nāmaŋ

---

[1] B. suyateva; S. sayaneva. [2] A, C. parimuñc.
[3] *Not in Ap., but two Nos.*, 385, 504, *have the first two lines with* Ajjuno *for* Ajita.
[4] A. paccu ahosi; B. paccudāhāsi. [5] *Text*, Singāla-pitā.

akāsi; tena naŋ Singālaka-pitā ti voharanti. Tassa aparabhāge ghara-bandhanaŋ pahāya sāsane pabbaji. Tassa Bhagavā ajjhāsayaŋ oloketvā aṭṭhika-sañña-kammaṭṭhānaŋ adāsi. So taŋ gahetvā Bhaggesu[1] viharati Suŋsumāragire Bhesakaḷā-vane. Ath' assa tasmiŋ vane adhivatthā devatā: 'Ussāha-janan' atthaŋ bhāvanā-balaŋ na ciren' eva hatthagataŋ karissatī[2]' ti imam atthaŋ aññā-padesena vibhāventī, *Ahū Buddhassa dāyādo* ti gātham abhāsi.

Tattha *Ahū* ti, hoti; vattamān' atthe hi idaŋ atīta-kālavacanaŋ. *Buddhassā* ti, sabbaññu-Buddhassa. *Dāyādo* ti, dhamma-dāyādo, nava-vidhassa lokuttara-dhammassa[3] attano sammā-paṭipattiyā ādāyako gaṇhaṇako. Atha vā *ahū* ti, ahosi. Evaŋ-nāmassa Buddhassa dāyāda-bhāvena koci vibandho idān' eva bhavissatī ti adhippāyo. Ten' āha: *Maññe 'haŋ kāmarāgaŋ so khippam eva pahīyatī* ti.

Bhesakaḷā-vane[4] ti, Bhesakena nāma yakkhena labhitattā pariggahitattā Bhesakaḷā-vanaŋ; bhesakaḷānaŋ vā kaṭṭhâdīnaŋ bahulatāya Bhesakaḷā-vanan ti laddha-nāme araññe. Tassa bhikkhuno Buddhassa dāyāda-bhāva-kāraṇaŋ vadantī, *kevalaŋ aṭṭhi-saññāya aphari paṭhaviŋ iman* ti āha. Tattha *kevalan* ti, sakalaŋ, anavasesaŋ. *Aṭṭhi-saññāyā* ti, aṭṭhikabhāvanāya. *Apharī* ti, 'aṭṭhī' ti adhimuccana-vasena patthari. *Paṭhavin* ti, attabhāva-paṭhaviŋ. Attabhāvo hi idha paṭhavī ti vutto, 'Ko imaŋ paṭhaviŋ vicessatī?' ti[5] ādīsu viya (Dhp. *v.* 44). *Maññe 'han* ti, maññe ahaŋ; maññâhan ti pi pāṭho. *So* ti, so bhikkhu. *Khippam eva*, na cirass' eva, *kāma-rāgaŋ pahīyatī*,[6] pajahissatī ti maññe. Kasmā? Aṭṭhika-saññāya kāma-rāgassa uju-paṭipakkhabhāvato. Idaŋ vuttaŋ hoti: Yo ekasmiŋ padese laddhāya aṭṭhika-saññāya sakalaŋ attano sabbesaŋ vā attabhāvaŋ 'aṭṭhī' tveva pharitvā ṭhito bhikkhu, so taŋ aṭṭhika-jjhānaŋ pādakaŋ katvā, vipassanto na ciren' eva anāgāmi-maggena

---

[1] B. Sakkesu. [2] B. karissasi; C. karissāmi.
[3] B. dhammadāyassa; C. dhammadāyādassa.
[4] *All confuse passage.* Bhesakaḷā *is probably from* √bhaish (*a sort of fennel*).
[5] A, B. vicessati; C, S. Dhp. vijessati.
[6] A, C. pajahati; B. pahissati; S. *and* T. pahīyati.

kāma-rāgaŋ sabbaŋ vā kāman' aṭṭhena kāmo, rajjan' aṭṭhena rāgo ti ca laddha-nāmaŋ taṇhaŋ agga-maggena pajahissatī ti.[1]

Imaŋ gāthaŋ sutvā so thero: 'Ayaŋ devatā mayhaŋ ussāha-janan' atthaŋ evam ahā' ti, appaṭivāna-viriyaŋ[2] adhiṭṭhāya vipassanaŋ vaḍḍhetvā arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 294)[3]:

Sataraŋsi nāma sambuddho sayambhū aparājito
Vivekā vuṭṭhahitvāna gocarāyâbhinikkhami . . . *pe* . . .

Arahattaŋ pana patvā tāya devatāya vutta-vacanaŋ paṭimānento tam eva gāthaŋ udāna-vasena abhāsi. Tad eva 'ssa therassa aññā-byākaraṇaŋ ahosī ti.

Singālapitu-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

KUṆḌALA[4]

Udakaŋ hi nayantī ti, āyasmato Kuṇḍala-ttherassa gāthā. Ayaŋ kira thero pubbe pi vivaṭṭ' ūpanissayaŋ bahuŋ kusalaŋ upacinitvā adhikāra-sampanno Vipassiŋ Bhagavantaŋ ākāsena gacchantaŋ disvā pasanna-mānaso nāḷikera-phalaŋ dātu-kāmo aṭṭhāsi. Satthā tassa cittaŋ ñatvā otaritvā paṭiggaṇhi. So ativiya pasanna-citto hutvā ten' eva saddhā-paṭilābhena Satthāraŋ upasankamitvā pabbajjaŋ yāci. Satthā aññataraŋ bhikkhuŋ āṇāpesi: 'Imaŋ purisaŋ pabbājehī' ti. So pabbajitvā laddh' ūpasampado samaṇa-dhammaŋ katvā, ito cuto cha pi Buddh' antarāni deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ brahmaṇa-kule nibbatti. Kuṇḍalo[5] ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So vayappatto sāsane laddha-ppasādo Bhagavato santike pabbajitvā vikkhepa-bahulatāya visesaŋ nibbattetuŋ nâsakkhi. Ath' ekadivasaŋ gāmaŋ piṇḍāya pavisanto antara-magge bhūmiŋ

---

[1] A. paṭipajjissati; S. jahissati. [2] A. appaṭihāriyaŋ.
[3] No. 501 *under title* Avaṭa-phaliya (*but in our text* tāla-ph.).
[4] A, B. *Text*, Kuḷa; C. Kuṇḍala; S. Kuḍḍa. *For gāthās infr. v.* 877; Dhp. 80; U. 45; M. ii, 105; DhpA. ii, 141.
[5] A. tassa Tissa nāmaŋ; S. Kuḍḍho.

khaṇitvā, udaka-vāhakaŋ katvā icchit' icchita-ṭṭhānena udakaŋ nente purise disvā, taŋ sallakkhetvā, gāmaŋ paviṭṭho[1] aññataraŋ usu-kāraŋ usu-daṇḍakaŋ usu-yante pakkhipitvā, akkhi-koṭiyā oloketvā ujuŋ karontaŋ disvā, tam pi sallakkhetvā, gacchanto purato gantvā ara-nemi-nābhi-ādike ratha-cakkâvayave tacchante tacchake disvā, tam pi sallakkhetvā, vihāraŋ pavisitvā, kata-bhatta-kicco patta-cīvaraŋ paṭisāmetvā,[2] divā-vihāre nisinno attano diṭṭha-nimittāni upamā-bhāvena gahetvā, attano citta-damanena upanento 'acetanaŋ udakam pi manussā icchit' icchita-ṭṭhānaŋ nayanti; tathā acetanaŋ vankam pi[3] sara-daṇḍakaŋ upāyena damentā ujuŋ karonti; tathā acetanaŋ kaṭṭha-kalingarâdiŋ tacchakā nemi-ādi-vasena vankaŋ ujuñ ca karonti; atha kasmā ahaŋ mama cittaŋ ujuŋ na karissāmī?' ti cintetvā, vipassanaŋ paṭṭhapetvā ghaṭento vāyamanto na cirass' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (ii, 447)[4]:

Nagare Bandhumaṭiyā ārāmiko ahaŋ tadā
Addasaŋ virajaŋ Buddhaŋ gacchantaŋ anilañjase . . .
pe . . .

evam-ādi nimittāni ankuse katvā, vipassanaŋ vaḍḍhetvā, arahattaŋ pāpuṇi. Tehi saddhiŋ attano citta-damanaŋ saŋsandetvā aññaŋ byākaronto *udakaŋ hi nayanti nettikā* ti gātham abhāsi.

Tattha *udakaŋ hī* ti; *hi* saddo nipāta-mattaŋ. *Nayantī* ti, paṭhaviyā taŋ taŋ thala-ṭṭhānaŋ khaṇitvā, ninna-ṭṭhānaŋ pūretvā, mātikaŋ vā katvā, rukkha-doṇiŋ[5] vā ṭhapetvā, attanā icchit' icchita-ṭṭhānaŋ nenti. Tathā te nenti, *nettikā*. *Tejanan* ti, kaṇḍaŋ. Idaŋ vuttaŋ hoti: Nettikā attano ruciyā icchit' icchita-ṭṭhānaŋ udakaŋ nayanti; usukārâpi tāpetvā tejanaŋ namayanti, ujuŋ karonti; namana-vasena tacchakā nemi-ādīnaŋ atthāya tacchantā dāruŋ namayanti, attano ruciyā ujuŋ vā vankaŋ vā karonti; evaŋ ettakaŋ

[1] B. gāmaŋ yiṭṭho.
[2] A. paṭisandhimetvā.
[3] C. vankam idaŋ saradaṇḍakaŋ. *See below* No. 29.
[4] Nos. 379, 464 *similar, under titles of* Labuja° *and* Labuja-phala-dāyako.
[5] A. doṇi; B. doṇiŋ; C. doṇiyo; S. doṇiyā.

ārammaṇaŋ katvā *subbatā*[1] yathā samādinnena sīlâdinā sundara-vatā dhīrā sotâpatti-maggâdīni uppādentā attānaŋ damenti; arahatte pana patte ekanta-dantā nāma honti ti.

Kuṇḍala-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

AJITA

Maraṇe me bhayaŋ n' atthī ti, āyasmato Ajita-ttherassa gāthā. So kira ekanavuti-kappe Vipassiŋ Bhagavantaŋ passitvā pasanna-citto kapiṭṭha-phalaŋ adāsi. Tato param pi taŋ taŋ puññaŋ katvā, deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ kappe anuppanne eva amhākaŋ Satthari Sāvatthiyaŋ mahākosala-rañño agghāpaniyassa[2] brāhmaṇassa putto hutvā nibbatti. Tassa Ajito ti nāmaŋ ahosi. Tasmiŋ ca samaye Sāvatthi-vāsī Bāvarī[3] nama brāhmaṇo tīhi mahāpurisa-lakkhaṇehi samannāgato, tiṇṇaŋ vedānaŋ pāragū, Sāvatthito nikkhamitvā, tāpasa-pabbajjaŋ pabbajitvā, Godhāvari-tīre[4] kapiṭṭhârāme vasati. Atha Ajito tassa santike pabbajito attha-kāminiyā devatāya[5] coditena Bāvarinā Satthu santikaŋ pesito Tissa-Metteyyâdīhi[6] saddhiŋ Bhagavantaŋ upasankamitvā, manasā ca pañhe pucchitvā, tesu vissajjitesu pasanna-citto Satthu santike pabbajitvā, kammaṭṭhānaŋ gahetvā, vipassanaŋ vaḍḍhetvā, arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (No. 509):

Suvaṇṇavaṇṇaŋ Sambuddhaŋ ahutīnaŋ paṭiggahaŋ
Rathiyaŋ paṭipajjantaŋ kapiṭṭham adadaŋ phalaŋ . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patto, sīha-nādaŋ nadanto *maraṇe me bhayaŋ n' atthī* ti gātham abhāsi.

Tattha *maraṇe* ti, maraṇa-nimittaŋ maraṇa-hetu. *Me* ti, mayhaŋ. *Bhayaŋ n' atthī* ti, ucchinna-bhava-mūlatāya

---

[1] Dhp. paṇḍitā.
[2] A. attāpanissayassa; B. agghāpanissa; C, S. aggāsaniyassa; S_1 atthūpanissayassa.
[3] S, A. Pāvari.
[4] A. Godāvaŋ; B. Godāvari; C, S. Godhāvara.
[5] *Cf.* Sn. v. 986.
[6] B. Tissa-M; *others* tassa.

parikkhīṇa-jātikattā; anucchinna-bhava-mūlānaŋ hi 'kīdisi nu kho mayhaŋ āyatiŋ upapattī?' ti[1] maraṇato bhayaŋ bhaveyya. *Nikantī*[2] ti, apekkhā, taṇhā; sā *n' atthi jīvite*, suparimaddita-sankhāratāya; upādāna-kkhandhānaŋ dukkha-bhāra-khādakâdi-bhāvena[3] suṭṭhu upaṭṭhahanato. Evaŋ-bhūto câhaŋ *sandehaŋ*, sarīraŋ, sakaŋ vā dehaŋ, deha-sankhātaŋ dukkha-bhāraŋ *nikkhipissāmi*, chaḍḍessāmi; nikkhipanto ca iminā sarīrakena sādhetabbaŋ sādhitaŋ idāni taŋ ekaŋsena chaḍḍaniyam evā ti paññā-vepulla-ppattiyā *sampajāno*, sati-vepulla-ppattiyā *paṭissato* nikkhipissāmī ti. Imaŋ pana gāthaŋ vatvā thero jhānaŋ samāpajjitvā tadanantaraŋ parinibbāyī ti.

Ajita-tthera-gāthā-vaṇṇanā niṭṭhitā.
Dutiya-vagga-vaṇṇanā niṭṭhitā.

NIGRODHA

Nâhaŋ bhayassa bhayāmī ti, āyasmato Nigrodha-ttherassa gāthā. Ayaŋ kira ito aṭṭhārase kappa-sate brāhmaṇa-mahāsāra[4]-kule nibbattitvā vayappatto kāmesu ādīnavaŋ nikkhamme ca ānisaŋsaŋ disvā, ghara-bandhanaŋ pahāya, araññâyatanaŋ pavisitvā, aññatarasmiŋ sāla-vane paṇṇa-sālaŋ katvā, tāpasa-pabbajjaŋ pabbajitvā, vana-mūla-phalâhāro vasati. Tena samayena Piyadassī nāma Sammāsambuddho loke uppajjitvā, sadevakassa lokassa dhammâmata-vassena kilesa-santāpaŋ nibbāpento ekadivasaŋ tāpase anukampāya taŋ sāla-vanaŋ pavisitvā, nisīditvā nirodha-samāpattiŋ samāpanno. Tāpaso pana mūla-phal' atthāya gacchanto Bhagavantaŋ disvā, pasanna-mānaso pupphita-sāla-daṇḍa-sākhāyo gahetvā, sākhā-maṇḍapaŋ katvā, taŋ sabbatthakam eva sāla-pupphehi sañchādetvā, Bhagavantaŋ vanditvā, pīti-somanassa-vasen' eva āhār' atthāya pi agantvāna namassamāno[5] aṭṭhāsi. Satthā nirodhato vuṭṭhāya tassa anukampāya 'Bhikkhu-sangho āgacchatū' ti cintesi;

---

[1] A, C, S. uppatti.
[2] *Cf.* SA. i, 147.
[3] A, C. dukkha-sārak; S. dukkha-bhāva-khād. *For* d. bhāra-nikkhepana *cf.* VM. 512; SA. ii, 263.
[4] B. mahāsāla; A. *omits.*
[5] B. passamāno.

'bhikkhu-sanghe pi cittaŋ pasādessatī' ti. Tāva-d-eva bhikkhu-sangho āgato. So bhikkhu-sangham pi disvā pasanna-mānaso vanditvā, añjaliŋ paggayha aṭṭhāsi. Bhagavā sitaŋ-pātukaraṇâpadesena[1] tassa bhāginiŋ[2] sampattiŋ pakāsento dhammaŋ kathetvā pakkāmi saddhiŋ bhikkhu-sanghena.

So tena puñña-kammena deva-manussesu yeva saŋsaranto vivaṭṭ' ūpanissayaŋ bahu-kusalaŋ upacinitvā, imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ brāhmaṇa-mahāsāra-kule nibbatti; Nigrodho ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So Jetavana-paṭiggahaṇa-divase Buddhânubhāva-dassanena sañjāta-pasādo pabbajitvā, vipassanaŋ ārabhitvā, na cirass' eva chaḷabhiñño ahosi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (ii, 431)[3]:

Ajjhogahetvā sāla-vanaŋ sukato assamo mama
Sāla-pupphehi sañchanno; vasāmi pavane tadā . . .
pe . . .

Evaŋ pana chaḷabhiñño hutvā phala-sukhena vītināmento sāsanassa niyyānika-bhāva-vibhāvan' atthaŋ aññā-byākaraṇa-vasena *nâhaŋ bhayassa bhayāmī* ti gātham abhāsi.[4]

Tattha *bhayan* ti, etasmā ti bhayaŋ jāti-jarâdi. *Bhayassā* ti, nissakke sāmi-vacanaŋ; bhayato bhayitabba-nimittaŋ jāti-jarā-maraṇâdinā hetunā *nâhaŋ bhayāmī* ti attho. Tattha kāraṇam āha: *Satthā no amatassa kovido* ti, amhākaŋ Satthā amate kusalo veneyyānaŋ amata-dāne c' eva kovido.[5] *Yattha bhayaŋ nâvatiṭṭhatī* ti, yasmiŋ nibbāne yathā-vutta-bhayaŋ na tiṭṭhati, okāsaŋ na labhati. *Tenā* ti, tato nibbānato. *Vajantī* ti, abhaya-ṭṭhānam eva gacchanti, nibbānaŋ hi abhayaŋ ṭhānaŋ nāma. Kena pana vajantī[6] ti āha? Maggena vajanti bhikkhavo ti, aṭṭhangikena ariya-maggena Satthu ovāda-kārakā bhikkhū, saŋsāre bhayassa ikkhaṇato[7] ti attho. *Yatthā* ti vā, yaŋ nimittaŋ yassa ariya-

---

1 A. titaŋ pāt.; B. Satthā sītaŋ-p.; C. Bhagavā sitassa.
2 B. bhāvini-s.
3 *Under title* sāla-maṇḍapiya. *Also for* Tissa *v.* 153.
4 S. *quotes in full.*
5 B. -dāne cheko; S. amata-dāyako.
6 C. tena pavaj.
7 A, S. bhayassa khanakā ti; B. bhaya ikkhaṇato; C. bhayassa ikkhaṇakā ti. *Cf.* UdA. 263 (saŋsāre bhayaŋ ikkhaṇa-sīlo bhikkhu).

maggassa adhigamana-hetu. attânuvādâdikaŋ pañca-vīsati-vidham pi *bhayaŋ nâvatiṭṭhati*, patiṭṭhaŋ na labhati; tena ariya-maggena vajanti abhayaŋ ṭhānaŋ[1] Satthu-sāsane bhikkhū; tena maggena aham pi gato, tasmā nâhaŋ bhayassa bhayāmī ti thero aññaŋ byākāsi.

Nigrodha-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

CITTAKA

Nīlā sugīvā ti, āyasmato Cittaka-ttherassa gāthā. So kira Padumuttara-buddha-kālato paṭṭhāya vivaṭṭ' ūpanissayaŋ kusalaŋ ācinanto ito eka-navute kappe manussa-yoniyaŋ nibbattitvā, viññutaŋ patto Vipassiŋ Bhagavantaŋ passitvā, pasanna-māṇaso pupphehi pūjaŋ katvā, vanditvā, 'santa-dhammena nāma ettha bhavitabban' ti Satthari nibbāne ca adhimucci. So tena puñña-kammena tato cuto Tāvatiŋsa-bhavane nibbatto aparâparaŋ puññāni katvā, deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Rājagahe vibhava-sampannassa brāhmaṇassa putto hutvā nibbatti, Cittako-nāma nāmena. So, Bhagavati Rājagahaŋ gantvā Veḷuvane viharante, Satthāraŋ upasankamitvā, dhammaŋ sutvā, paṭiladdha-saddho pabbajitvā, cariyânukūlaŋ kammaṭṭhānaŋ gahetvā, araññâyatanaŋ pavisitvā, bhāvanânuyutto jhānaŋ nibbattetvā, jhāna-pādakaŋ vipassanaŋ vaḍḍhetvā, na ciren' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (ii, 433)[2]:

Kaṇikāraŋ va jotantaŋ nisinnaŋ pabbat' antare
Addasaŋ virajaŋ Buddhaŋ Vipassiŋ loka-nāyakaŋ . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā, Satthāraŋ vandituŋ Rājagahaŋ upagato. Tattha bhikkhūhi: 'Kiŋ, āvuso, araññe appamatto vihāsī?' ti puṭṭho, attano appamāda-vihāra-nivedanena aññaŋ byākaronto, *nīlā sugīvā* ti gātham abhāsi.

Tattha *nīlā sugīvā* ti; nīla-sugīvā; gāthā-sukh' atthañ

---

[1] B. ayaṭṭhānaŋ.
[2] *Under title* Tiṇi-kinkkani-pupphiya.

c' ettha dīghaŋ kataŋ. Rājimantiyā[1] sundarāya gīvāya samannāgatā ti attho. Te yebhuyyena ca nīla-vaṇṇatāya nīlā; sobhaṇa-kaṇṭhatāya[2] sugīvā. *Sikhino* ti, matthake jātāya sikhāya sassirīka-bhāvena sikhino. *Morā* ti, mayūrā. *Kāraṇviyan* ti,[3] kāraṇva-rukkhaŋ. Kāraṇvī ti vā tassa vanassa nāmaŋ; tasmā Kāraṇviyan ti kāraṇvi-nāmake vane ti attho. *Abhinandantī* ti, pāvusa-kāle megha-gajjitaŋ sutvā: *ke-ka*-saddaŋ karontā utu-sampadā-siddhena sare haŋsâdike abhibhavantā viya nadanti.

Te ti, te morā. *Sīta-vāta-kalitā* ti, sītena megha-vātena sañjāta-kalitā[4] madhura-vassitaŋ vassantā. *Suttan* ti, bhatta-sammada-vinodan' atthaŋ sayitaŋ kāya-kilamatha-paṭipassambhanāya vā anuññata-velāyaŋ supantaŋ. *Jhāyan* ti, samatha-vipassanā jhāne jhāyana-sīla-bhāvanânuyuttaŋ. *Nibodhentī* ti, pabodhenti. Ime pi nāma niddaŋ anupagantvā[5] jāgarantā attanā kattabbaŋ karonti; kimangaŋ pan' āhan? ti evaŋ-sampajaññ' uppādanena sayanato vuṭṭhāpentī ti adhippāyo.

Cittaka-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

GOSĀLA

[5] *Ahaŋ kho Veḷugumbasmin* ti, āyasmato Gosāla-ttherass gāthā. So kira purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha vivaṭṭ' ūpanissayaŋ kusalaŋ ācinanto ito eka-navute kappe aññatarasmiŋ pabbate rukkha-sākhāya olambamānaŋ Pacceka-buddhassa paŋsu-kūla-cīvaraŋ disvā, 'araha-ddhajo vatâyan' ti pasanna-citto pupphehi pūjesi. So tena puñña-

---

[1] *Cf.* VvA. 134 (rājati vijjotatī ti, rājī; rājī ti matā; paññātā, rājimatī); A. *has* rājivantaŋ tāya; B, S. rājivantāya; C. rājivantatāya.

[2] A. taṇhā; B. kaṇḍa; C. kaṇha; S. kaṇtha°.

[3] A. *nonsense*; B. Kārambhiyan ti, karambha-rukkhe; C. kāraṇva-rukkho; kāraṇvī ti vā; S. kāravaŋ rukkhaŋ; kāravani vā . . . kārava-nāmake.

[4] A. *nonsense*; B. kilitā; C. -kaddita-kalitā . . . sañjāta-kilī ti; S. kalī ti.

[5] A. anupavattā; S. middhiŋ apagantvā.

kammena Tāvatiŋsa-bhavane nibbatto. Tato paṭṭhāya deva-manussesu yeva saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Magadha-raṭṭhe ibbha[1]-kule nibbatto, Gosālo[2] nāma nāmena. Soṇena[3] pana Koṭikaṇṇena kata-paricayattā tassa pabbajitabhāvaŋ sutvā: 'So pi nāma mahāvibhavo pabbajissati; kimangaŋ pan' āhan?' ti sañjāta-saŋvego Bhagavato santike pabbajitvā, cariyânukūlaŋ kammaṭṭhānaŋ gahetvā, sappāyaŋ vasana-ṭṭhānaŋ[4] gavesanto, attano jāta-gāmassa avidūre ekasmiŋ sānu-pabbate vihāsi. Tassa mātā divase divase bhikkhaŋ deti. Ath' ekadivasaŋ gāmaŋ piṇḍāya paviṭṭhassa mātā madhusakkharâbhisankhataŋ pāyāsaŋ adāsi. So, taŋ gahetvā, tassa pabbatassa chāyāyaŋ[5] aññatarassa veḷugumbassa mūle nisīditvā, paribhuñjitvā, dhovita[6]-patta-pānī vipassanaŋ ārabhito bhojana-sappāya-lābhena kāya-cittānaŋ kallatāya samāhito, udayabbaya-ñāṇâdike tikkhe sūre vahante,[7] appakasiren' eva vipassanaŋ ussukkāpetvā, magga-paṭipāṭiyā bhāvanaŋ matthakaŋ pāpento saha-paṭisambhidāhi arahattaŋ sacchâkāsi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (ii, 434)[8]:

Himavantass' avidūre Urago nāma pabbato;
Tatth' addasaŋ paŋsu-kūlaŋ dum' aggamhi vilambitaŋ
. . . *pe* . . .

Arahattaŋ pana adhigantvā, diṭṭha-dhamma-sukha-vihār' atthaŋ adhiccatāya[9] pabbata-sānum eva gantu-kāmo attano paṭipattiŋ pavedento *ahaŋ kho Veḷugumbasmin* ti gātham abhāsi.[10] Tattha *Veḷugumbasmin* ti, veḷu-gacchassa samīpe, tassa chāyāyaŋ. *Bhutvāna madhu-pāyāsan* ti, madhu-sitthapāyāsaŋ[11] bhuñjitvā. *Padakkhiṇan* ti, padakkhiṇa-ggāhena, Satthu ovādassa sammā-sampaṭicchanenā[12] ti attho. *Sam-*

---

[1] C. iddha-.
[2] B. Gopālo.
[3] A. sotena; C. so pana.
[4] A. vasenâsanaŋ; C. senâsanaŋ.
[5] B. upacch°.
[6] C, S. dhota.
[7] *Cf.* UdA. 191; SA. iii, 91 (sūraŋ vata me hutvā ñāṇaŋ vahati); *and* 235 (na maggo tikkho hoti, na sūraŋ ñāṇaŋ vahati).
[8] *Under title* Paŋsukūla-pūjaka; A, C. Urago; B. Ugo; S. Kharako; Ap. Udako.
[9] B. adhiccakāya.
[10] S. *quotes in full.*
[11] A. madhu-payittha; C. m. pasitta; S. m. pāsitta.
[12] A, C. -paticchann°.

masanto khandhānaŋ udayabbayan ti, pañcannaŋ upādānakkhandhānaŋ udayabbayaŋ ca vipassanto, yadi pi idāni kata-kicco phala-samāpattiŋ pana samāpajjituŋ vipassanaŋ paṭṭhapento ti adhippāyo. *Sānuŋ paṭigamissāmī* ti, pubbe mayā vuttha[1]-pabbata-sānum eva uddissa gacchissāmī ti. Evaŋ pana vatvā thero tatth' eva gato. Ayam eva ca imassa therassa aññā-byākaraṇa-gāthā ahosi.

Gosāla-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

SUGANDHA

Anuvassiko pabbajito ti, āyasmato Sugandha-ttherassa gāthā. So kira ito dvānavute kappe Tissassa nāma Sammāsambuddhassa kāle manussa-yoniyaŋ nibbattitvā viññutaŋ patto miga-byasanena[2] araññe vicarati. Satthā tassa anukampāya pada-valañjaŋ dassetvā gato. So Satthu padacetiyāni disvā 'Purima-buddhesu katâdhikāratāya sadevake loke agga-puggalassa imāni padānī' ti[3] pītisomanassa-jāto kuraṇḍaka[4]-pupphāni gahetvā, pūjaŋ katvā, cittaŋ pasādesi. So tena puñña-kammena deva-loke nibbattitvā, tato aparâparaŋ puññāni katvā, deva-manussesu saŋsaranto Kassapassa Bhagavato kāle kuṭimbiko hutvā, Satthu bhikkhusanghassa ca mahādānaŋ pavattetvā, gandha-kuṭiŋ mahaggha-gosīsa[5]-candanaŋ piŋsitvā, tena paribhaṇḍaŋ katvā, patthanaŋ paṭṭhesi: 'Bhagava, nibbatta-nibbatta-ṭṭhāne mayhaŋ sarīram eva sugandhaŋ hotū' ti. Evaŋ aññāni pi tattha tattha bhave bahūni puñña-kammāni katvā, sugatīsu yeva parivattamāno, imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ vibhava-sampannassa brāhmaṇassa gehe nibbatti. Nibbattassa ca tassa mātu-kucchi-gata-kālato paṭṭhāya mātu sarīraŋ sakalam pi gehaŋ surabhigandhaŋ vāyati. Jāti-divase pana visesato parama-sugandhaŋ samantā gehesu pi vāyat' eva. Tassa mātā-pitaro, 'amhākaŋ putto

---

[1] A, B. vutta-.
[2] A. C. -byasanena; B. byadh°; S. -vasan°.
[3] Cf. DhpA. iii, 194.
[4] A, C, S. Kur°; B. ko°.
[5] A. gosika; B. gosita.

attanā va attano nāmaŋ gahetvā āgato' ti Sugandho tveva nāmaŋ akaŋsu. So anupubbena vayappatto Mahāsela-ttheraŋ disvā, tassa santike dhammaŋ sutvā, pabbajitvā, vipassanāya kammaŋ karonto sattâh' abbhantare yeva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (ii, 434)[1]:

Vana-kammiko pure āsiŋ pitu-pitāmahen' ahaŋ
Para-ruhireṇa jīvāmi; kusalaŋ me na vijjati . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā aññaŋ byākaronto *anuvassiko pabbajito* ti imaŋ gātham abhāsi. Tattha *anuvassiko* ti, anugato, upagato vassaŋ, anuvasso; anuvasso vā, anuvassiko. *Pabbajito* ti, pabbajjaŋ upagato, pabbajito hutvā; upagata-vassa-matto,[2] eka-vassiko ti attho. Atha vā anugataŋ, pacchā-gataŋ apagataŋ vassaŋ, anuvassaŋ; taŋ assa atthī ti, anuvassiko. Yassa pabbajitassa vassaŋ aparipuṇṇatāya na gaṇ' ūpagataŋ,[3] so evaŋ vutto; tasmā avassiko ti vuttaŋ hoti. *Passa dhamma-sudhammatan* ti, tava Satthu dhammassa sudhamma-bhāvaŋ svākkhātataŋ ekanta-niyyānikataŋ passa. Pass' ettha: anuvassiko tuvaŋ[4] pabbajito: pubbe-nivāsa-ñāṇaŋ, dibba-cakkhu-ñāṇaŋ, āsava-kkhaya-ñāṇan ti, tisso vijjā tayā *anuppattā*, sacchikatā. Tato eva *kataŋ Buddhassa sāsanaŋ*, Sammāsambuddhassa sāsanam anusatthi ovādo anupaviṭṭho[5] ti kata-kiccataŋ nissāya pīti-somanassa-jāto thero attānaŋ paraŋ viya katvā vadatī ti.

Sugandha-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

---

[1] *Under title* Koraṇḍa-pupphiyo. *Same for v.* 149. [*In line* 1] B. pitu-mātu-malenahaŋ; C, S. p. m. aposahaŋ; [*in line* 2] A. (*as in text*); B, C. pasumārena; S. pasuhiŋsena; Ap. (*as in text*).

[2] A. upagata-vasamattho; B. up. vassimpatto; C. up. vasso; S. up. maggo.

[3] A. nagarânupagataŋ; B. aparipuṇṇāya na gaṇanup°; S. na gaṇapagataŋ.

[4] A. yattha anuvassiko tuvaŋ; B. passittha anuvass°; C. yattha anuvassiken' evaŋ pabbajjāto.

[5] A. anusatthi ovādo anusaṭṭhito; B. anusiṭṭhi ovādânupaṭṭhito; C. anusitthi ovādo anusikkhito; S. anusatthi ovādo anusato.

NANDIYA

Obhāsajātan ti, āyasmato Nandiya-ttherassa gāthā. So kira Padumuttarassa Bhagavato kāle Satthari parinibbute cetiye candana-sārena vedikaŋ kāretvā uḷāraŋ pūja-sakkāraŋ pavattesi. Tato paṭṭhāya ajjhāsaya-sampanno hutvā tattha tattha vivaṭṭ' ūpanissayaŋ bahuŋ puñña-kammaŋ ācinitvā devesu c' eva manussesu ca saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Kapilavatthusmiŋ Sākya-rāja-kule nibbatti. Tassa mātā-pitaro: 'Nandiŋ janento jāto' ti Nandiyo ti nāmaŋ akaŋsu. So vayappatto Anuruddhâdīsu Satthu santike pabbajantesu sayam pi pabbajitvā vipassanāya kammaŋ karonto katâdhikāratāya na cirass' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 172)[1]:

Padumuttaro nāma jino loka-jeṭṭho narâsabho
Jalitvā aggi-kkhandho va Sambuddho parinibbuto
. . . *pe* . . .

Arahattaŋ pana patvā Anuruddha-ttherâdīhi saddhiŋ Pācīnavaŋsa-migadāye viharante imasmiŋ there ekadivasaŋ Māro Papimā bhiŋsāpetu-kāmo tassa bherava-rūpaŋ dassesi. Thero taŋ 'Māro ayan' ti ñatvā: 'Pāpima, ye Māra-dheyyaŋ vītivattā, tesaŋ tava kiriyā kiŋ karissati? Tato-nidānaŋ pana tvaŋ eva vighātaŋ anatthaŋ[2] pāpuṇissasī' ti dassento *obhāsa-jātaŋ phalagan* ti gātham abhāsi. Tattha *obhāsa-jātan* ti, ñāṇ' obhāsena jāt' obhāsaŋ agga-magga-ñāṇassa adhigatattā, tena anavasesato kiles' andhakārassa vihata-viddhaŋsita-bhāvato ca ativiya pabhassaran ti attho. *Phalagan* ti, phalaŋ gataŋ upagataŋ agga-phala-ñāṇa-sahitan ti adhippāyo. *Cittan* ti, khīṇâsavassa cittaŋ sāmaññena vadati. Ten' āha *abhiṇhaso* ti. Taṇhā-nirodha-ninnatāya khīṇâsavānaŋ nicca-kappaŋ arahatta-phala-samāpatti-samāpajjanato phalena sahitan ti vattabbataŋ arahati. *Tādisan* ti, tathārūpaŋ arahantan ti attho. *Āsajjā* ti, viheṭhetvā[3] paribhuyya. *Kaṇhā* ti, Māraŋ ālapati. So hi kaṇha-

[1] *Under title* Saparivāriya. *The same verses ascribed to v.* 96.
[2] A. aranabhattaŋ; B. anattaŋ.
[3] A. visodhetvā; B. vihedhetvā; C. virodhetvā; S. vihetvā.

kammattā kaṇhâbhijāti-bhabbatāya ca[1] kaṇho ti vuccati. *Dukkhaŋ nigacchasī* ti; idha kucchi-anupavesâdinā niratthakaŋ kāya-parissamaŋ dukkhaŋ samparāye ca appaṭikāraŋ[2] apāya-dukkhaŋ upagamissasi, pāpuṇissasī ti.

Taŋ sutvā Māro: 'Jānāti maŋ samaṇo' ti tatth' ev' antaradhāyi.

Nandiya-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

ABHAYA (A).

Sutvā subhāsitaŋ vācan ti, āyasmato Abhaya-ttherassa gāthā. So kira Padumuttarassa Bhagavato sāsane pabbajitvā dhamma-kathiko hutvā, dhamma-kathana-kāle paṭhamaŋ catūhi gāthāhi Bhagavantaŋ abhitthavitvā pacchā dhammaŋ kathesi. Tena 'ssa puñña-kamma-phalena kappānaŋ sata-sahassaŋ apāya-paṭisandhi nāma nâhosi. Tathā hi vuttaŋ:

Abhitthavitvā Padumuttaraŋ jinaŋ
Pasanna-citto Abhayo sayambhuŋ
Na gañchi kappāni apāya-bhūmiŋ
Sata-sahassāni uḷāra-saddho ti.

(*Ap.* ii, 504.)[3]

Khetta-sampattiyâdīhi tassa ca pubba-majjhīma-sanniṭṭhāna-cetanānaŋ ativiya uḷāra-bhāvena so aparimeyyo puññâbhisandho kusalâbhisandho tādiso ahosi:

Acintiyesu pasannānaŋ vipāko hoti acintiyo

(VinA. i, 89)

ti hi vuttaŋ.

Tattha tattha hi bhave upacitaŋ puññaŋ tassa upatthambhakam ahosi. Tathā hi so Vipassissa Bhagavato keṭaka[4]-pupphehi pūjam akāsi. Evaŋ uḷārehi puñña-visesehi sugatīsu yeva saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde rañño Bimbisā-

---

[1] A. kannattā . . . samanāya ca; B. -sabbatāya ca; C. -samatāya; S. bhabbatāya. *Cf.* DA. i, 162; MA. iii, 405 (kaṇhâbhijāti).

[2] A. tappaṭikāraŋ; B. tappaṭikāyaŋ; C, S. appaṭikāraŋ.

[3] *Ap. has* asamaŋ *for* jinaŋ *and ends with* phalena tassa.

[4] A. *omits*; Keṭaka-pupphiyo *is the title of Ap. below.*

rassa putto hutvā nibbatti. Abhayo ti 'ssa nāmaŋ ahosi; tassa uppatti parato āvibhavissati. So Nigaṇṭhena Nāṭaputtena ubhato-koṭika-pañhaŋ sikkhāpetvā, imaŋ pañhaŋ pucchitvā: 'Samaṇassa Gotamassa vādaŋ āropehī' ti (M. i, 392) vissajjito Bhagavantaŋ upasankamitvā, taŋ pañhaŋ pucchitvā, tassa pañhassa anekaŋsa-byākaraṇa-bhāve Bhagavatā kathite, Nigaṇṭhānaŋ parājayaŋ Satthu ca Sammāsambuddha-bhāvaŋ viditvā,[1] upāsakattaŋ paṭivedesi.[2] Tato raññe Bimbisāre kālankate sañjāta-saŋvego sāsane pabbajitvā, *Tāḷacchigaḷ' upamā-sutta*[3]-desanāya sotâpanno hutvā, puna vipassanaŋ ārabhitvā arahattaŋ sacchâkāsi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (ii, 449):

Vinatā[4] nadiyā tīre vihāsi purisuttamo;
Addasaŋ virajaŋ Buddhaŋ ekaggaŋ susamāhitaŋ . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā attano paṭipatti-kittanena aññaŋ byākaronto *sutvā subhāsitaŋ vācan* ti gātham abhāsi.[5] Tattha *sutvā* ti, sotaŋ odahitvā, sota-dvārânusārena upadhāretvā. *Subhāsitan* ti, suṭṭhu bhāsitaŋ, samma-d-eva bhāsitaŋ Sammā-sambuddha-bhāvato mahākāruṇikatāya ca kiñci avisaŋvādetvā, yathâdhippetassa atthassa ekantato sādhanavasena bhāsitaŋ catu-sacca-vibhāvanīyaŋ[6] dhamma-kathaŋ. Na hi sacca-vinimuttā[7] Bhagavato dhamma-desanā atthi. *Buddhassā* ti, sabbaññu-buddhassa. *Ādicca-bandhuno* ti, ādicca-vaŋse sambhūtattā ādicco bandhu etassā ti, 'ādicca-bandhu Bhagavā; tassa ādicca-bandhuno. Ādiccassa vā bandhū ti, ādicca-bandhu Bhagavā; tassa Bhagavato orasa-putta-bhāvato. Ten' āha Bhagavā:

Yo andhakāre tamasi pabhankaro
Verocano maṇḍali ugga-tejo,
Mā, Rāhu, gilī, caram antalikkhe
Pajaŋ mama, Rāhu, pamuñca sūriyan ti.
(S. i, 51.)[8]

---

[1] *Abhaya-rājakumāra-sutta*, M. i, 396.
[2] A. veḍesi; S₁ pavedesi.
[3] DhpA. i, 288; S. v, 453.
[4] *Ap.* Vitthaya; B. Vitatā.
[5] S. *quotes in full.*
[6] A, B. -vibhavanaŋ.
[7] B. vimuttā.
[8] *Cf.* VvA. 116.

Paccavyādhin ti, paṭivijjhiŋ. *Hī* ti, nipāta-mattaŋ. *Nipuṇan* ti, saṇhaŋ, parama-sukhumaŋ nirodha-saccaŋ, catu-saccam eva vā. *Hī* ti vā hetu-aṭṭhe nipāto. Yasmā so paccavyādhiŋ[1] nipuṇaŋ catu-saccaŋ, tasmā na 'dāni kiñci paṭivijjhitabbaŋ atthī ti attho. Yathā kiŋ paṭivijjhī ti āha? *Vāḷaggaŋ usunā yathā* ti. Yathā sattadhā bhinnassa vāḷassa koṭiŋ susikkhito kusalo issāso[2] usunā kaṇḍena avirajjhanto vijjheyya, evaŋ paccavyādhiŋ nipuṇaŋ ariya-saccan ti, yojanā.

Abhaya-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

LOMASAKANGIYA

Dabbaŋ kusalan ti, āyasmato Lomasakangiya-ttherassa gāthā.[3] So kira ekanavute kappe Vipassiŋ Bhagavantaŋ passitvā pasanna-mānaso nāga[4]-pupphehi pūjitvā, tena puñña-kammena deva-loke nibbatto puna aparâparaŋ puññāni katvā sugatīsu yeva saŋsaranto Kassapassa Bhagavato sāsane pabbajitvā samaṇa-dhammaŋ karoti. Tena samayena Satthārā *Bhaddekaratta*[5]-paṭipadāya kathitāya aññataro bhikkhu *Bhaddekaratta-sutta*-vasena tena sākacchaŋ karoti. So taŋ na sampāyāsi; asampāyanto: 'Ahaŋ anāgate tuyhaŋ *Bhaddekarattaŋ* kathetuŋ samattho bhaveyyan' ti paṇidhānaŋ akāsi. Itaro 'Puccheyyan' ti. Etesu paṭhamo ekaŋ Buddh' antaraŋ deva-manussesu saŋsaritvā amhākaŋ Bhagavato kāle Kapilavatthusmiŋ Sākya-rāja-kule nibbatti. Tassa sukhumāla-bhāvena soṇassa[6] viya pāda-talesu lomāni jātāni. Ten' assa Lomasakangiyo ti nāmaŋ ahosi. Itaro deva-loke nibbattitvā Candano ti paññāyittha. Lomasakangiyo Anuruddhâdīsu Sākya-kumāresu pabbajantesu pabbajituŋ na icchi. Atha naŋ saŋvejetuŋ Candano devaputto upasankamitvā *Bhaddekarattaŋ* pucchi. Itaro na jānāti. Puna devaputto: "Atha kasmā tayā 'imassa *Bhaddekarattaŋ*

---

[1] A. saccavyādhi; S. paccabādhinti.
[2] C. issāyaso.
[3] =v. 233.
[4] A, C. nāga (*Ap*. ii, 450); B. nānā.
[5] *Cf*. M. iii, 187.
[6] A. sotassa.

katheyyan' ti sangaro[1] kato; idāni pana nāma-mattam pi na jānāsi?" ti codesi. Itaro tena saddhiŋ Bhagavantaŋ upasankamitvā: "Mayā kira, bhante, pubbe imassa '*Bhaddekarattaŋ* kathessamī' ti sangaro kato?" ti pucchi. Bhagavā: 'Āma, kulaputta. Kassapassa Bhagavato kāle tayā evaŋ katan' ti āha. [Svâyam attho upari-paṇṇāse āgata-nayena vitthārato veditabbo.] Atha Lomasakangiyo: 'Tena hi, bhante, pabbājetha man' ti āha. Bhagavā: 'Na kho Tathāgatā mātā-pitūhi ananuññātaŋ puttaŋ pabbājentī' ti[2] paṭikkhipi. So mātu santikaŋ gantvā: 'Anujānāhi maŋ, amma, pabbajituŋ; pabbajissām' ahan' ti vatvā, mātarā: 'Tāta, sukhumālo tvaŋ. Kathaŋ pabbajissasī?' ti vutte, attano parissaya-sahana-bhāvaŋ pakāsento, *Dabbaŋ kusaŋ poṭakilan* ti gātham abhāsi.[3]

Tattha *dabban* ti, dabba-tiṇam āha, yaŋ saddalo[4] ti pi vuccati. *Kusan* ti, kusa-tiṇaŋ, yo kāso ti vuccati. *Poṭakilan* ti, sakaṇṭakaŋ akaṇṭakañ ca gacchaŋ. Idha pana sakaṇṭakam eva adhippetaŋ. *Usīrâ*dīni suviññeyyāni, dabbâdīni tiṇāni kharaka[5]-tiṇāni pādehi akkantassâpi dukkha-janakāni gaman' antarāya-karāni ca; tāni ca panâhaŋ urasā panudissāmi urasâpi apanessāmi; evaŋ apanento taŋ-nimittaŋ dukkhaŋ sahanto araññâyatane gumb' antaraŋ pavisitvā samaṇa-dhammaŋ kātuŋ sakkhissāmi, ko pana vādo pādehi akkamane ti dasseti.

Vivekam anubrūhayan ti, kāya-vivekaŋ citta-vivekañ ca anubrūhayanto, gaṇasangaṇikaŋ hi pahāya kāya-vivekaŋ anubrūhantass' eva, aṭṭha-tiŋsāya ārammaṇesu yattha katthaci cittaŋ samādahantassa citta-viveko. Na sangaṇikāratassa, samāhitass' eva vipassanāya kammaŋ karontassa samatha-vipassanañ ca yuganandhaŋ karontassa kilesānaŋ khepanena upadhi-vivekâdhigamo; na asamāhitassa. Tena vuttaŋ *vivekam anubrūhayan* ti, kāya-vivekaŋ citta-vivekañ ca anubrūhanto ti.

Evaŋ pana puttena vutte mātā: 'Tena hi, tāta, pabbajā' ti anujāni. So Bhagavantaŋ upasankamitvā pabbajjaŋ yāci.

---

[1] A, B. sankaro. [2] *Cf.* M. ii, 56; UdA. 71.
[3] S. *quotes in full.* [4] *Def. at* PvA. 158 (taruṇa-tiṇa).
[5] A. kharaṇa; C. bhīraṇa.

Taŋ Satthā pabbājesi. Pabbajitvā kata-pubba-kiccaŋ kammaṭṭhānaŋ gahetvā araññaŋ pavisantaŋ bhikkhū āhaŋsu 'Āvuso, tvaŋ sukhumālo. Kiŋ sakkhissasi araññe vasitun?' ti. So tesam pi tam eva gāthaŋ vatvā, araññaŋ pavisitvā, bhāvanaŋ anuyuñjanto na cirass' eva chaḷabhiñño ahosi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (ii, 450):

Suvaṇṇavaṇṇaŋ Sambuddhaŋ āhutīnaŋ paṭiggahaŋ
Vīthiyaŋ paṭipajjantaŋ nāga[1]-pupphehi 'pūjayiŋ . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā pi thero aññaŋ byākaronto taŋ yeva gātham abhāsī ti.

Lomasakangiya-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

JAMBUGĀMIYA-PUTTA

Kacci no vatthapasuto ti, āyasmato Jambugāmiya-ttherassa gāthā. So kira purima-buddhesu katâdhikāro hutvā, tattha tattha vivaṭṭ' ūpanissayaŋ kasalaŋ ācinanto ito ekatiŋse kappe Vessabhussa Bhagavato kāle ekadivasaŋ kiñsukāni pupphāni disvā, tāni pupphāni gahetvā, Buddha-guṇe anussaranto Bhagavantaŋ uddissa ākāse khipanto pūjesi. So tena puñña-kammena Tāvatiŋsesu nibbatto. Tato paraŋ puññāni katvā aparâparaŋ deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Campāyaŋ Jambugāmiyassa nāma upāsakassa putto hutvā nibbatti. Ten' assa Jambugāmiyaputto tveva samaññā ahosi. So vayappatto Bhagavato santike dhammaŋ sutvā, paṭiladdha-saŋvego pabbajitvā kata-pubba-kicco kammaṭṭhānaŋ gahetvā Sākete Añjanavane vasati. Ath' assa pitā: 'Kinnu kho mama putto sāsane abhirato viharati udāhu no?' ti vīmaŋsan' atthaŋ *Kacci*[2] *no vatthapasuto* ti gāthaŋ likhitvā pesesi. So taŋ vācetvā[3]: 'Pitā me pamāda-vihāraŋ āsankhati; ahañ ca ajjâpi puthujjana-bhūmiŋ nâtivatto' ti saŋvega-jāto, ghaṭento vāyamanto na cirass' eva chaḷabhiñño ahosi. Tena vuttaŋ *Apadāne*[4] (ii, 435):

---

[1] Ap. B. nānā°.
[2] A. kiñci *throughout.*
[3] *Cf.* SA. i, 84.
[4] *Under title* Kiŋsuka-pupphiya.

Kiŋsukaŋ pupphitaŋ disvā paggahetvāna añjaliŋ
Buddha-seṭṭhaŋ saritvāna ākāse abhipūjayiŋ . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā ñātīnaŋ vasana-nagaraŋ gantvā, sāsanassa niyyānika-bhāvaŋ pakāsento iddhi-pāṭihāriyaŋ dassesi. Taŋ disvā ñātakā pasanna-mānasā bahū sanghârāme kāresuŋ. Thero pi yaŋ pitarā pesitaŋ gāthaŋ ankusaŋ katvā ghaṭento vāyamanto arahattaŋ sacchâkāsi, aññaŋ byākaronto pi pitu-pūjan' atthaŋ[1] *kacci no vattha-pasuto* ti gātham abhāsi.[2]

Tattha *kaccī* ti, pucchāyaŋ nipāto. *No* ti, paṭisedhe. *Vattha-pasuto* ti, vatthe pasuto, vattha-pasuto, cīvara-maṇḍanâbhirato; nidassana-mattañ c' etaŋ, patta-maṇḍa-nâdi-cāpalla-paṭipakkhassa[3] pi adhippetattā. *Kacci na vattha-pasuto* ti pi pāṭho. So ev' attho. *Bhūsanā*[4]*-rato* ti, atta-bhāva-vibhūsanāya rato abhirato. Yath' ekacce pabbajitvā pi capalā[5] kāya-daḍḍhi-bahulā cīvarâdi-parikkhārassa attano sarīrassa ca maṇḍana-vibhūsana-ṭṭhānânuyuttā honti, kim evaŋ parikkhāra-pasuto bhūsana-rato ca nâhosī? ti; ayam ettha pada-dvayassâpi attho. *Sīlamayan gandhan* ti, akhaṇḍâdi-bhāvâpadānena[6] suparisuddhassa catubbidhassa sīlassa vasena, yvâyaŋ[7]:

Yo ca sīlavataŋ gandho vāti[8] devesu uttamo ti .
(Dhp. 56)

vutto sīla-mayo gandho. Kiŋ tvaŋ vāyasī? ti; sīla-sampatti-sambhavena kalyāṇena kitti-saddena kiŋ tvaŋ sabba-disā pattharasī? ti attho.

Netarā pajā ti, na itarā dussīla-pajā. Dussīlattā yeva dussīla-mayaŋ[9] duggandhaŋ vāyati, na sīla-mayaŋ gandhaŋ; evaŋ tvaŋ duggandhaŋ avāyitvā, kiñci sīla-mayaŋ gandhaŋ

---

[1] A. pīti-janan' atthaŋ; S, C. sa-pitu-pūj°.
[2] S. *quotes in full.*
[3] *Cf.* DA. i, 286; C. patta . . . paṭikkhepassâpi; S. c' ettha pana na maṇḍanâdīhi paṭikkhepassa pi.
[4] A. bhuñjana°. [5] A. pi ca balo k.; C. pi ca kāya°; B. pi capalā k°.
[6] A. bhava-pātanena.
[7] A. yāvâyaŋ; C, S. *omit.* *Cf.* Dhp. *loc. cit.* *First half* (yvâyaŋ tagara-candanī).
[8] Dhp. vāti; B. vāyati. [9] B. dussīlyam ayaŋ.

vāyasī? ti attho. Atha vā *netarā pajā* ti; itarā dussīlā pajā taŋ kiñci na hoti,[1] yato sīla-mayaŋ gandhaŋ vāyasī ti, byatirekena sīla-gandha-vāyanam eva vibhāveti.

Jambugāmiya-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

HĀRITA

Samunnamayam attānan ti, āyasmato Hārita-ttherassa gāthā. So kira purima-buddhesu katâdhikāro hutvā tattha tattha vivaṭṭ' ūpanissayaŋ puñña-sambhāraŋ upacinanto ito ekatiŋse kappe Sudassanaŋ nāma Pacceka-sambuddhaŋ disvā, pasanna-mānaso kuṭaja-pupphehi pūjaŋ katvā, tena puñña-kammena sugatīsu yeva parivattanto imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthi-nagare brāhmaṇa-mahāsāla-kule nibbatti. Hārito ti 'ssa nāmaŋ ahosi. Tassa vaya-ppattassa mātāpitaro kula-rūpâdīhi anucchavikaŋ kumārikaŋ brāhmaṇadhītaraŋ ānesuŋ. So tayā saddhiŋ bhoga-sukhaŋ anubhavanto ekadivasaŋ attano tassā ca rūpa-sampattiŋ oloketvā, dhammatāya ca codiyamāno, 'Īdisaŋ nāma rūpaŋ na cirass' eva jarāya maccuno ca abhippamaddissatī' ti saŋvegaŋ paṭilabhi. Katipaya-divasâtikkamen' eva c' assa bhariyaŋ kaṇha-sappo ḍaŋsitvā māresi. So tena bhiyyoso-mattāya sañjāta-saŋvego Satthu santikaŋ gantvā, dhammaŋ sutvā, ghara-bandhane chinditvā pabbaji. Tassa cariyânukūlaŋ kammaṭṭhānaŋ gahetvā, viharantassa kammaṭṭhānaŋ na sampajjati, cittaŋ uju-gataŋ nâhosi. So gāmaŋ piṇḍāya paviṭṭho aññataraŋ usukāraŋ usu-daṇḍaŋ[2] yante pakkhipitvā ujuŋ karontaŋ disvā 'Ime acetanam pi nāma ujuŋ karonti. Kasmā ahaŋ cittaŋ ujuŋ na karissāmī?' ti cintetvā, tato va paṭinivattitvā divā-ṭṭhāne nisinno vipassanaŋ ārabhi. Ath' assa Bhagavā upari ākāse nisīditvā ovādaŋ dento *Samunnamayam attānan* ti gātham abhāsi. Ayam eva thero attānaŋ paraŋ viya ovadanto abhāsī ti ca vadanti.

Evaŋ tattha *samunnamayan* ti, sammā unnamento samā-

---

[1] B. na itarā dussīlapajâhaŋ kacci na hoti.
[2] *Cf. supr.* No. 19. A, C. daṇḍakaŋ; B. daṇḍiŋ.

patti-vasena kosajja-pakkhe patituŋ adatvā tato uddharanto[1] viriya-samathaŋ[2] yojento ti attho. *Attānan* ti, cittaŋ. Atha vā *samunnamayā* ti, kosajja-pakkhato samunnamehi[3]: *ma*-kāro pada-sandhi-karo: hīna-viriyatāya tava cittaŋ kammaṭ-ṭhāna-vīthi na ppaṭivijjhati ce,[4] taŋ viriyârambha-vasena sammā unnamehi, anoṇataŋ anapaṇataŋ[5] karohī ti adhip-pāyo. Evaŋ pana karonto *usukāro 'va tejanaŋ*,

Cittaŋ ujuŋ karitvāna avijjaŋ chinda, Hāritā ti,

yathā nāma usukāro kaṇḍaŋ īsakam pi oṇeti, apaṇeti ca, taŋ vijjhanto[6] lakkhaŋ bhindan' atthaŋ ujuŋ karoti, evaŋ kosajja-pātato ārakkhanena oṇehi, uddhacca-pātato ārakkhanena apaṇehi, taŋ vijjhanto appaṇā-pattiyā cittaŋ ujuŋ karitvāna, samāhita-citto vipassanaŋ usukkāpetvā, sīghaŋ[7] agga-magga-ñāṇena avijjaŋ bhinda, padālehī ti.

Taŋ sutvā thero vipassanaŋ vaḍḍhetvā na ciren' eva arahā ahosi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (ii, 451).[8]

Himavantass' avidūre Vasalo[9] nāma pabbato;
Buddho Sudassano nāma vasate pabbat' antare . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā aññaŋ byākaronto pi tam eva ca gātham abhāsi.

**Hārita-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.**

UTTIYA

Ābādhe me samuppanne ti, āyasmato Uttiya-ttherassa gāthā. So kira purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha vivaṭṭ' ūpanissayaŋ puññaŋ upacinanto ito catu-navuti-kappe[10] Siddhatthassa Bhagavato kāle Candabhāgāya nadiyā

---

1 A. uṇṇavanto.
2 B. -samayaŋ.
3 A, B. samunnameti.
4 B. vīthinā paṭivijjhā ti jetaŋ.
5 *For* anoṇataŋ cittaŋ kosajje *see* UdA. 186; Pṭs. ii, 206; VM. 386. A. *has* anapannaŋ; B, S. anavaṇataŋ; C. anamantaŋ; C. *rewrites much of the passage.*
6 B. vajjanto; S. vajanto; C. vijjhanto.
7 A. sīsaŋ; B. singhaŋ.
8 *Under title* Kuṭaja-pupphiya.
9 A. Vasalo; Ap. Cāvalo; C, S. Vassalo.
10 A. *omits down to* amataŋ.

mahārahade[1] suŋsumāro hutvā nibbatto. So pāraŋ gantuŋ nadiyā tīraŋ upagantaŋ Bhagavantaŋ disvā, pasanna-citto pāraŋ netu-kāmo tīra-samīpe nipajji. Bhagavā tassa anukampāya piṭṭhiyaŋ pāde ṭhapesi. So haṭṭho udaggo pīti-vegena diguṇ' ussaho hutvā sotaŋ chindanto sīghena javena Bhagavantaŋ pāra-tīraŋ nesi. Bhagavā tassa citta-ppasādaŋ oloketvā: 'Ayaŋ ito cuto deva-loke nibbattitvā tato paṭṭhāya sugatīsu yeva saŋsaranto ito catu-navuti-kappe amataŋ pāpuṇissatī' ti byākaritvā pakkāmi.

So tathā sugatīsu yeva paribbhamanto imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ aññatarassa brāhmaṇassa putto hutvā nibbatti, Uttiyo nāma nāmena. So vayappatto: 'Amataŋ pariyesissāmī' ti paribbājako hutvā, vicaranto ekadivasaŋ Bhagavantaŋ disvā, upasankamitvā, dhammaŋ sutvā, sāsane pabbajitvā pi sīlâdinā avisodhitattā visesaŋ nibbattetuŋ asakkonto, aññe bhikkhū visesaŋ nibbattetvā aññaŋ byākaronte disvā, Satthāraŋ upasankamitvā, sankhepena ovādaŋ yāci. Satthâpi tassa: 'Tasmātiha tvaŋ, Uttiya, ādim eva visodhehī' ti[2] ādinā sankhepena ovādaŋ adāsi. So tassa ovāde ṭhatvā vipassanaŋ ārabhi. Tassa āraddha-vipassanassa ābādho uppajjati. Uppanne pana ābādhe sañjāta-saŋvego viriyârambha-vatthuŋ katvā, vipassanāya kammaŋ karonto vipassanaŋ ussukkāpetvā arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 79):

Candabhāgā-nadī-tīre suŋsumāro ahaŋ tadā;
Sagocaraŋ[3] pasutâhaŋ nadī-tīraŋ[4] agacch' ahaŋ . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā attano sammā-paṭipattiyā paripuṇṇâkāra-vibhāvanā-mukhena aññaŋ byākaronto *Ābādhe me samuppanne* ti gātham abhāsi.

Tattha *ābādhe me samuppanne* ti, sarīrassa ābādhanato. Ābādho ti laddha-nāme visabhāga-dhātu-khobha-hetuke roge *me*, mayhaŋ, sañjāte. *Sati me upapajjathā* ti, uppanno kho me ābādho ṭhānaŋ kho pan' etaŋ vijjati yadidaŋ ābādho vaḍḍheyya; yāva panâyaŋ ābādho ca na vaḍḍhati

[1] B. mahārūpo.
[2] *Cf.* S. v, 143 (aññataro bhikkhu).
[3] Ap. C. sabhojana°.
[4] Ap. -titthaŋ.

handâhaŋ viriyaŋ ārabhāmi. Appattassa pattiyā anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriyāyā ti, viriyârambha-vatthu-bhūtā sati tass' eva ābādhassa vasena dukkhāya vedanāya pīḷiyamānassa mayhaŋ udapādi. Ten' āha:

Ābādhe me samuppanne kālo me na ppamajjitun ti.

Evaŋ uppannaŋ hi satiŋ ankusaŋ katvā ayaŋ thero arahattaŋ patto ti.

Uttiya-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.
Tatiya-vagga-vaṇṇanā niṭṭhitā.

GAHVARATĪRIYA[1]

[6] *Phuṭṭho ḍaŋsehī* ti, āyasmato Gahvaratīriya-ttherassa gāthā. So kira purima-buddhesu katâdhikāro ito ekatiŋse kappe Sikhissa Bhagavato kāle miga-luddo hutvā, araññe vicaranto addasa Sikhiŋ Bhagavantaŋ aññatarasmiŋ rukkhamūle deva-nāga[2]-yakkhānaŋ dhammaŋ desentaŋ; disvā pasanna-mānaso, 'Dhammo esa vuccatī' ti sare nimittaŋ aggahesi. So tena citta-ppasādena deva-loke upapanno, puna aparâparaŋ sugatīsu yeva saŋsaranto, imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ brāhmaṇa-kule nibbattitvā Aggidatto ti laddha-nāmo: vayappatto Bhagavato yamaka-pāṭihāriyaŋ disvā, sañjāta-pasādo sāsane pabbajitvā, kammaṭṭhānaŋ gahetvā, Gahvaratīre[3] nāma araññe-ṭṭhāne vasati. Ten' assa Gahvara-tīriyo ti samaññā ahosi. So vipassanaŋ vaḍḍhetvā na cirass' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (ii, 451)[4]:

Migaluddo pure āsiŋ araññe vivane[5] ahaŋ:
Addasaŋ virajaŋ Buddhaŋ deva-sangha-pūrakkhataŋ . . .
pe . . .

---

[1] *Skt.* gahvara, '*impenetrable*' (*thicket*). A gangātīre; C. Gavhara; S. Nahūratiṭīriya.
[2] B. vedanāgayakkh°.
[3] A. gangātīre; B. ratire; C. gavhatīre; S. nahūratīre.
[4] *Under title* Ghosasaññaka. [5] A, Ap. vivane; C. vicaraŋ; S. vicare.

Arahattaŋ patvā Bhagavantaŋ vandituŋ Sāvatthiŋ agamāsi. Tassa āgata-bhāvaŋ sutvā ñātakā upagantvā mahādānaŋ pavattesuŋ. So katipaya-divase vasitvā araññam eva gantu-kāmo ahosi. Taŋ ñātakā: 'Bhante, araññaŋ nāma ḍaŋsa-makasâdi-vasena bahu-parissayaŋ. Idh' eva vasathā' ti ahaŋsu. Taŋ sutvā thero: 'Arañña-vāso yeva mayhaŋ ruccatī' ti vivekâbhirati-kittana-mukhena aññaŋ byākaronto *phuṭṭho ḍaŋsehī* ti gātham abhāsi.

Tattha *phuṭṭho ḍaŋsehi makasehī* ti, ḍaŋsana-sīlatāya ḍaŋsā ti laddha-nāmāhi andhaka-makkhikāhi makasa-saññitehi ca sūci-mukha-pāṇehi phusito, ḍaṭṭho ti attho. *Araññasmin* ti, pañca-dhanu-satikaŋ pacchiman ti[1] vutta-arañña-lakkhaṇa-yogato araññe. *Brahāvane* ti, mahā-rukkha-gaccha-gahaṇatāya mahāvane araññe.[2] *Nāgo sangāmasīse vā* ti, sangāmâvacaro hatthi-nāgo viya sangāma-muddhani-parasenā-sampahāraŋ. Arañña-vāso nāma Buddhâdīhi vaṇṇito thomito ti ussāha-jāto sato satimā hutvā tatra tasmiŋ araññe tasmiŋ vā ḍaŋsâdi-samphasse upaṭṭhite *adhivāsaye* adhivaseyya; ḍaŋsâdayo maŋ ābādhentī ti, arañña-vāsaŋ na jaheyyā ti attho.

Gahvaratīriya-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

SUPPIYA

Ajaraŋ jīramānenā ti, āyasmato Suppiya-ttherassa gāthā. So kira Padumuttarassa Bhagavato kāle kula-gehe nibbattitvā tāpasa-pabbajjaŋ pabbajitvā, araññâyatane vasanto tattha Bhagavantaŋ disvā, pasanna-mānaso phalâphalaŋ adāsi: tathā bhikkhu-sanghassa. So tena puñña-kammena deva-manussesu saŋsaranto Kassapassa Sammāsambuddhassa kāle khattiya-kule nibbattitvā anukkamena viññutaŋ patto kalyāṇa-mitta-sannissayena laddha-saŋvego sāsane pabbajitvā bahussuto ahosi. Jāti-madena suta-madena attānaŋ ukkaŋsento pare ca vambhento vihāsi. So imasmiŋ Buddh'

[1] *Cf.* Vin. iv, 183; MA. ii, 215.
[2] C. araññāniyaŋ; S. araññaniyaŋ (?).

uppāde tassa kammassa nissandena Sāvatthiyaŋ paribhūta-rūpe susāna[1]-gopaka-kule nibbatti. Suppiyo ti 'ssa nāmaŋ ahosi. Atha viññutaŋ patto attano sahāya-bhūtaŋ Sopaka-ttheraŋ upasankamitvā, tassa santike dhammaŋ sutvā, paṭiladdha-saŋvego pabbajitvā, sammā-paṭipattiŋ pūretvā *ajaraŋ jīramānenā* ti gātham abhāsi.

Tattha *ajaran* ti, jarā-rahitaŋ nibbānaŋ sandhāy' āha; taŋ hi ajarattā n' atthi ettha jarā, etasmiŋ vā adhigate puggalassa sā n' atthī ti jarâbhāva-hetuto pi ajaraŋ nāma. *Jīramānenā* ti, jīrantena khaṇe khaṇe jaraŋ pāpuṇantena. *Tappamānenā* ti, santappamānena, rāgâdīhi ekādasāhi aggīhi ḍayhamānena. *Nibbutin* ti, yathā-vutta-santāpâbhāvato nibbuta-sabhāvo nibbānaŋ. *Nimissan*[2] ti, parivatteyyaŋ cetāpeyyaŋ. *Paramaŋ santin* ti, anavasesa-kilesâbhisankhāra-pariḷāha-vūpasama-dhammatāya uttamaŋ santiŋ. Catūhi yogehi ananubandhattā *yoga-kkhemaŋ* attano uttaritarassa kassaci abhāvato *anuttaraŋ*. Ayaŋ h' ettha sankhep' attho: Khaṇe khaṇe jarāya abhibhuyyamānattā jīramānena tathā-rāg' aggi-ādīhi santappamānena, tato[3] evaŋ aniccena dukkhena asātena sabbatthā pi anupasanta-sabhāvena sa-uppaddavena tappaṭipakkha-bhāvato ajaraŋ paramûpasama-bhūtaŋ kenaci anupaddutaŋ anuttaraŋ nibbānaŋ *nimissaŋ*,[4] parivatteyyaŋ, 'mahā vata me lābho, mahā udayo[5] hattha-gato' ti. Yathā hi manussā yaŋ kiñci bhaṇḍaŋ parivattentā nirapekkhā, gayhamānena sambahumānā honti, evam ayaŋ thero pahitatto viharanto attano kāye ca jīvite ca nirapekkhataŋ, nibbānaŋ paṭipesitattañ ca[6] pakāsento *nimissaŋ paramaŋ santiŋ yoga-kkhemaŋ anuttaran* ti

---

[1] A. susāsanassa; B. susāne.

[2] A. nibbanamīyanti; B. nimiyan ti; C, *Text*, nimmissaŋ (*from verb* nimināti). *Cf.* JA. v, 27, Pāṇena te pāṇaŋ ahaŋ *nimissaŋ*. [*Comy* = pāṇena mama pāṇaŋ parivattessaŋ (-eyyaŋ).]

[3] A, C. gato.

[4] A. namiya; B. niyaŋ; C. nimmissaŋ; S. nirāmisaŋ, *altered to* nimissaŋ.

[5] S. udrayo.

[6] A. paṭisevitatthañ ca; B. paṭipesi tatthañ ca; C. paṭisevitabbatañ ca.

vatvā tam eva paṭipattiŋ paribrūhanto vipassanaŋ ussukkāpetvā arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (ii, 452)[1]:

Varuṇo nāma nāmena brāhmaṇo manta-pāragū
Chaḍḍetvā dasa me putte[2] vanam ajjhogahiŋ tadā . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvâpi tam eva gāthaŋ aññā-byākaraṇavasena abhāsi.

**Suppiya-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.**

SOPĀKA (A)

Yathâpi ekaputtasmin ti, āyasmato Sopāka-ttherassa gāthā. So kira purima-buddhesu katâdhikāro hutvā tattha tattha vivaṭṭ' ūpanissayaŋ kusalaŋ upacinanto Kakusandhassa Bhagavato kāle aññatarassa kuṭimbikassa[3] putto hutvā nibbatto. Ekadivasaŋ Satthāraŋ disvā, pasanna-citto bījapūra-phalāni Satthu upanesi. Paṭiggahesi Bhagavā anukampaŋ upādāya. Bhikkhu-sanghe ca abhippasanno salākabhattaŋ paṭṭhapetvā sangh' uddesa-vasena tiṇṇaŋ bhikkhūnaŋ yāvatâyukaŋ khīra-bhattaŋ adāsi. So tehi puñña-kammehi aparâparaŋ deva-manussesu sampattiŋ anubhavanto ekadā manussa-yoniyaŋ nibbatto ekassa Pacceka-buddhassa khīrabhattaŋ adāsi. Evaŋ tattha tattha puññāni katvā, sugatīsu yeva paribbhamanto[4] imasmiŋ Buddh' uppāde purimakamma-nissandena Sāvatthiyaŋ aññatarāya duggat' itthiyā kucchimhi paṭisandhiŋ gaṇhi. Tassa mātā dasa māse kucchinā pariharitvā, paripakkhe gabbhe vijāyana-kāle vijāyituŋ asakkontī mucchaŋ[5] āpajjitvā, bahu-velaŋ matā viya nipajji. Taŋ ñātakā, 'matā' ti saññāya, susānaŋ netvā, citakaŋ āropetvā, devatā-viggahena[6] vāta-vuṭṭhiyā uṭṭhitāya aggiŋ adatvā pakkamiŋsu.

---

[1] *Under title* Sabbaphaladāyaka.
[2] Ap. puttāni; B, C. dasa me putte; S. *omits*.
[3] A. kuṭimb°; B. kutumpiyassa; S. kutumbikassa.
[4] C. saŋsaranto. [5] A. muñcaŋ.
[6] *So* A; B. -viggahitena; C. devatânubhāvenā; S_1 -adhigahena.

Dārako pacchima-bhavikattā[1] devatânubhāvena mātu kucchito ārogo hutvā nikkhami. Mātā kālam akāsi. Devatā taŋ gahetvā manussa-rūpena susāna-gopakassa gehe vāsetvā, katipaya-kālaŋ paṭirūpena āhārena posesi. Tato paraŋ susāna-gopako ca naŋ attano puttaŋ katvā vaḍḍheti. So tathā vaḍḍhanto tassa puttena Suppiyena nāma dārakena saddhiŋ kīḷanto vicarati. Tassa susāne jāta-saŋvaḍḍha-bhāvato Sopāko ti samaññā ahosi.

Ath' ekadivasaŋ satta-vassikaŋ taŋ Bhagavā paccūsa-velāya ñāṇa-jālaŋ pattharitvā, veneyya-bandhave oloketvā, ñāṇa-jāl' antogataŋ[2] disvā, susāna-ṭṭhānaŋ agamāsi. Dārako pubba-hetunā codiyamāno pasanna-mānaso Satthāraŋ upasankamitvā, vanditvā, aṭṭhāsi. Satthā tassa dhammaŋ kathesi. So dhammaŋ sutvā pabbajjaŋ yācitvā, 'pitarā annuññāto' sī? ti vutte pitaraŋ Satthu santikaŋ nesi: tassa pitā Satthāraŋ upasankamitvā vanditvā: 'Bhante, imaŋ dārakaŋ pabbājethā' ti anujāni. Satthā taŋ pabbājetvā mettā-bhāvanāya niyojesi. So mettākammaṭṭhānaŋ gahetvā susāne viharanto na cirass' eva mettā-jjhānaŋ nibbattetvā, jhānaŋ pādakaŋ katvā, vipassanaŋ vaḍḍhetvā, arahattaŋ sacchâkāsi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (ii, 396)[3]:

Kakusandho mahāvīro sabba-dhammāna-pāragū
Gaṇamhā vūpakaṭṭho so agamāsi vanantaraŋ . . .
pe . . .

Arahā hutvā pana aññesaŋ sosānika-bhikkhūnaŋ mettā-bhāvanā-vīthiŋ[4] dassento *yathâpi ekaputtasmin* ti gātham abhāsi.

Tattha *yathā* ti, opamm' aṭṭhe nipāto. *Ekaputtasmin* ti; puṇāti[5] kula-vaŋsaŋ, tāyatī ti vā, putto, atrajâdi-bhedo putto; eko putto, ekaputto; tasmiŋ ekaputtasmiŋ; visaye c' etaŋ bhumma-vacanaŋ. *Piyasmin* ti, piyāyitabbatāya c' eva ekaputtatāya ca rūpa-sīlâcārâdīhi ca pema-karaṇa-ṭṭhāna-bhūte. *Kusalī* ti, kusalaŋ vuccati khemaŋ sotthi-bhāvo. Taŋ labhitabbaŋ etassa atthī ti, kusalī: sattānaŋ

---

[1] B. dāyako macchima.
[2] A, B. ogadhaŋ.
[3] *Under title* Vibhītaka-miñjiya.
[4] B. -vidhiŋ.
[5] A. punti kula°; S. pāpuṇāti k.

hitesī mett' ajjhāsayo. *Sabbesu pāṇesū* ti, sabbesu sattesu. *Sabbatthā* ti, sabbāsu disāsu, sabbesu vā bhavâdīsu, sabbāsu vā avatthāsu.[1] Idaŋ vuttaŋ hoti: Yathā ekaputtake piye manāpe mātā[2] kusalī ekanta-hitesī bhaveyya, evaŋ puratthimâdibhedāsu sabbāsu disāsu kāma-bhavâdibhedesu sabbesu vā bhavesu, daharâdibhedāsu sabbāsu avatthāsu cà ṭhitesu sabbesu sattesu ekanta-hitesitāya kusalī bhaveyya, 'mitto udāsīno[3] paccatthiko' ti sīmaŋ akatvā, sīma-sambhedavasena sabbattha eka-rasaŋ mettaŋ bhaveyyā ti.

Imaŋ pana gāthaŋ vatvā, 'sabbe[4] tumhe āyasmanto evaŋ mettā-bhāvanaŋ anuyuñjeyyātha, ye te Bhagavatā 'sukhaŋ supatī' ti (A. v, 342) ādinā ekādasa-mettânisaŋsā vuttā, ekaŋsena tesaŋ bhāgino bhavathā' ti ovādam adāsi.

Sopāka-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

POSIYA

Anāsannavarā ti, āyasmato Posiya-ttherassa gāthā. So kira purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha vivaṭṭ' ūpanissayaŋ bahuŋ kusalaŋ upacinitvā, sugatīsu yeva saŋsaranto ito catu-navuti-kappe Tissassa Bhagavato kāle miga-luddo hutvā araññe vicarati. Atha Bhagavā tassa anuggahaŋ kātuŋ araññaŋ gantvā tassa cakkhu-pathe attānaŋ dassesi. So Bhagavantaŋ disvā pasanna-citto āvudhaŋ nikkhipitvā, upasankamitvā, añjaliŋ paggayha aṭṭhāsi. Bhagavā nisīditu-kāmataŋ dassesi. So tāva-d-eva tiṇa-muṭṭhiyo gahetvā, same bhūmi-bhāge sakkaccaŋ santharitvā[5] adāsi. Nisīdi tattha Bhagavā anukampaŋ upādāya. Nisinne pana Bhagavati anappakaŋ pīti-somanassaŋ paṭisaŋvedento, Bhagavantaŋ vanditvā, sayam pi ekamantaŋ nisīdi. Atha Bhagavā 'Ettakaŋ vaṭṭati[6] imassa kusala-bījan' ti vuṭṭhāyâsanā pakkāmi.

Acira-pakkante Bhagavati tam pi sīho miga-rājā ghātesi.

---

[1] A. atthesu. [2] A. mātā-pitā vusalī poso; C. mātāpitā kusalī. [3] Udāsīno (*neutral*); C, S. amitto udāhu no. [4] C. sace. [5] A. sampaharitvā. [6] B. *omits*.

So kālankato deva-loke nibbatti. So kira Bhagavati anupagacchante sīhena ghātito niraye nibbattissatī ti, taŋ disvā Bhagavā sugatiyaŋ nibbattan' atthaŋ kusala-bīja-ropan' atthañ ca upasankami. So tattha yāvatâyukaŋ ṭhatvā, tato deva-lokato cavitvā, sugatīsu yeva parivattanto imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ aññatarassa mahā-vibhavassa seṭṭhino putto, Sanghāmajita[1]-ttherassa kaniṭṭha-bhātā hutvā nibbatti. Posiyo ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So vayappatto dāra-pariggahaŋ katvā, ekaŋ puttaŋ labhitvā antima-bhavikatāya[2] dhammatāya codiyamāno jāti-ādi-paṭicca uppanna-saŋvego pabbajitvā, araññaŋ pavisitvā, vūpakaṭṭho hutvā, catu-sacca[3]-kammaṭṭhāna-bhāvanaŋ anuyuñjanto na cirass eva vipassanaŋ ussukkāpetvā arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 280)[4]:

Himavantass' avidūre Lambako nāma pabbato;
Tattha ca Tisso Sambuddho abbhokāsamhi cankami . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā Bhagavantaŋ vandituŋ Sāvatthiŋ gato ñatīnam anukampāya ñāti-gehaŋ agamāsi. Tattha naŋ purāṇa-dutiyikā vanditvā, āsana-dānâdinā paṭhamaŋ upāsikā viya vattaŋ dassetvā, therassa ajjhāsayaŋ ajānantī pacchā itthi-kuttâdīhi palobhetu-kāmā ahosi. Thero: 'Aho andha-bālā mādise pi nāma evaŋ paṭipajjatī' ti cinṭetvā, kañci avatvā, uṭṭhāyâsanā araññam eva gato. Taŋ araññakā bhikkhū: 'Kiŋ, āvuso, atilahuŋ āvatto 'si[5]; ñātakehi na diṭṭho 'sī ?' ti pucchiŋsu. Thero tattha pavattiŋ ācikkhanto *anāsanna-varā* ti gātham abhāsi.

Tattha *anāsanna-varā* ti, etā[6] itthiyo na āsannā anupagatā, dure eva ṭhitā hutvā varā purisassa, seṭṭhā hitâvahā: tañ ca kho *niccam eva*, sabba-kālam eva; na rattim eva na divâpi, na raho velāyâpi. *Vijānatā* ti, vijānantena. *Anāsannā-carā*[7] ti pi pāli; so ev' attho. Ayaŋ h' ettha[8] adhippāyo: Caṇḍa-hatthi-assa-mahisa-sīha-byaggha-yakkha-rakkhasa - pi-

---

[1] B. Sangāmajī; *cf.* Ud. i, 8.
[2] A. -kāyattāya.
[3] C. taca-pañcaka°.
[4] *Under title* Tiṇamuṭṭhidāyaka.
[5] B. nivatto; C. anivatto.
[6] A. ettha tā.
[7] A. -carā; B. -varā; C. -parā.
[8] B. vihekkha (? vihetha).

sācā pi manussānaŋ anupasankamantā varā, seṭṭhā, na anatthâvahā. Te pana upasankamantā diṭṭha-dhammikaŋ yeva anatthaŋ kareyyuŋ. Itthiyo pana upasankamitvā diṭṭha-dhammika-samparāyikaŋ vimokkha-nissitam pi atthaŋ vināsetvā mahantaŋ anatthaŋ āpādenti. Tasmā *anāsanna-varā etā niccam eva vijānatā* ti.

Idāni tam atthaŋ atthûpanāyikaŋ katvā dassento *gāmā* ti ādim āha. Tattha *gāmā* ti, gāmaŋ; upayog' aṭṭhe hi etaŋ nissakka-vacanaŋ. *Araññam āgammā* ti araññato āgantvā; *ma*-kāro pada-sandhi-karo; nissakke c' etaŋ upaya-vacanaŋ. *Tato* ti, mañcakato. *Anāmantetvā* ti, anālapitvā purāṇa-dutiyikaŋ; 'appamattā hohī' ti[1] ettakam pi avatvā. *Posiyo* ti, attānam eva paraŋ viya vadati. Ye pana *pakkāmin* ti paṭhanti, tesaŋ 'ahaŋ Posiyo pakkāmin' ti yojanā. Ye pana 'sā itthi theraŋ gharaŋ upagataŋ bhojetvā[2] palobhetu-kāmā jātā; taŋ disvā thero tāva-d-eva gehato nikkhamitvā, vihāraŋ gantvā, attano vasana-ṭṭhāne mañcake nisīdi. Sā pi kho itthi pacchā-bhattaŋ alankata-paṭiyattā vihāre therassa vasana-ṭṭhānaŋ upasankami; taŋ disvā thero kiñci avatvā uṭṭhāya divā-ṭṭhānam eva gato' ti vadanti, tesaŋ *gāmā araññam āgammā* ti gāthā-padassa attho yathā-vutta-vasen' eva[3] niyyati. Vihāro ti idha araññan ti adhippāyo.

Posiya-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

SĀMAÑÑAKĀNI

Sukhaŋ sukhattho ti, āyasmato Sāmaññakāni-ttherassa gāthā. So kira purima-buddhesu katâdhikāro hutvā tat-tha tattha bhave kusalaŋ upacinanto ito ekanavute kappe Vipassissa Bhagavato kāle manussa-yoniyaŋ nibbatto. Vi-passiŋ Bhagavantaŋ disvā pasanna-mānaso ekaŋ mañcaŋ[4] adāsi. So tena puñña-kammena deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde aññatarassa paribbājakassa putto

[1] A. aggappattā hoti. [2] A. bho yojetvā (!).
[3] B. yathāruteneva.
[4] A. vaka-picchaŋ; B, C. mañcaŋ; S. pīṭhaŋ; S_1 ekaŋ pecchaŋ.

hutvā nibbatti. Sāmaññakāni ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So viññutaŋ patto Satthu yamaka-pāṭihāriyaŋ disvā pasanna-mānaso sāsane pabbajitvā, cariyânukūlaŋ kammaṭṭhānaŋ gahetvā, jhānaŋ nibbattetvā, jhānaŋ pādakaŋ katvā, vipassanaŋ vaḍḍhetva, arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 284)[1]:

Vipassino Bhagavato loka-jeṭṭhassa tādino
Ekaŋ mañcaŋ[2] mayā dinnaŋ pasannena sapāṇinā . . .
pe . . .

Therassa pana gihī-sahāyako Kāṭiyāno[3] nāma paribbājako Buddh' uppādato paṭṭhāya titthiyānaŋ[4] hata-lābha-sakkāratāya ghāsa-cchādana-mattam pi alabhanto ājīvaka-pakato theraŋ upasankamitvā: 'Tumhe Sakya-puttiyā nāma mahālābh' agga-yas' agga-ppattā sukhena jīvatha. Mayaŋ pana dukkhitā kicchâjīvikā. Kathaŋ nu kho paṭipajjamānassa diṭṭha-dhammikañ c' eva samparāyikañ ca sukhaŋ sampajjatī?' ti pucchi. Ath' assa thero: 'Nippariyāyato sukhaŋ nāma lokuttara-sukham eva, tañ ca tad-anurūpaŋ paṭipattiŋ paṭipajjantass' evā' ti attanā tassa adhigata-bhāvaŋ pariyāyena vibhāvento sukhaŋ sukhattho *labhate tad ācaran* ti gātham abhāsi.

Tattha *sukhan* ti, nirāmisaŋ sukhaŋ idhâdhippetaŋ; tañ ca phala-samāpattiŋ c' eva nibbānañ ca. Tathā hi ayaŋ samādhi-paccuppanna-sukho c' eva āyatiñ ca sukha-vipāko; 'nibbānaŋ paramaŋ sukhan' ti ca vuttaŋ (Dhp. *v.* 203). *Sukhattho* ti, sukha-ppayojano; yathā-vuttena sukhena atthiko. *Labhate* ti, pāpuṇāti. Atthikass' ev' etaŋ sukhaŋ, na itarassa. Ko pana 'atthiko' ti āha? *Tad-ācaran* ti, tad-atthaŋ ācaranto. Yāya paṭipattiyā? Taŋ paṭipattiŋ paṭipajjanto ti attho. Na kevalaŋ tad-ācaraŋ sukham eva labhate, atha kho *kittiñ ca pappoti*. 'Iti pi sīlavā suparisuddha-kāya-vacī-kammanto suparisuddhâjīvo jhāyī jhāna-yutto' ti ādinā kittiŋ[5] parammukhā patthaṭa-yasataŋ[6] pāpuṇāti. *Yas' assa*

[1] *Under title* Sajjhadāyaka.
[2] *vll.* sajjha, peccha, chatta, *etc.*, *but* MSS. *support* mañca°.
[3] A. Kaccāno.
[4] B. hatthi-yānaŋ; A, C, S. titth°.
[5] *Cf.* UdA. 204 (sadda-siloka-nissita . . . patthaṭa-yasatā).
[6] A. yasa-kathā.

vaḍḍhatī ti, sammukhā[1] guṇâbhitthavana-sankhāto parivāra-sampadā-sankhāto ca yaso assa paribrūhati.

Idāni *tad-ācaran* ti, sāmaññato vuttam atthaŋ sarūpato dassento: *Yo ariyam aṭṭhangikaŋ añjasaŋ ujuŋ bhāveti maggaŋ amatassa pattiyā* ti āha. Tass' attho: Yo puggalo kilesehi ārakattā parisuddh' atthena paṭipajjantānaŋ ariya-bhāva-karaṇ' atthena ca, *ariyaŋ*; sammā-diṭṭhi-ādi-aṭṭhanga-samudāyatāya[2] *aṭṭhangikaŋ*; anta-dvāya-rahita-majjhima-paṭipatti-bhāvato akuṭil' atthena, *añjasaŋ*; kāya-vankâdi-ppahānato, *ujuŋ*; nibbān' atthikehi magganiy' atthena kilese mārento gaman' atthena ca, *maggan* ti laddha-nāmaŋ; dukkha-nirodha-gāminī-paṭipadaŋ, *amatassa*, asankhatassa dhātuyā *pattiyā*, adhigamāya bhāveti, attano santāne uppādeti vaḍḍheti ca, so nippariyāyena *sukh' attho tad-ācaran* ti vuccati. Tasmā yathā vuttaŋ sukhaŋ labhati.

Taŋ sutvā paribbājako pasanna-mānaso pabbajitvā sammā-paṭipajjanto na cirass' eva vipassanaŋ vaḍḍhetvā arahattaŋ pāpuṇi. Idam eva therassa aññā-byākaraṇaŋ ahosi.

Sāmaññakāni-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

KUMĀPUTTA[3]

Sādhu sutan ti, āyasmato Kumāputta-ttherassa gāthā. So kira purima-buddhesu katâdhikāro ito ekanavute kappe ajina-camma-vasano tāpaso hutvā, Bandhumatiyā nagare rāj' uyyāne vasanto Vipassiŋ Bhagavantaŋ passitvā, pasanna-mānaso pada-bbhañjana-telaŋ[4] adāsi. So tena puñña-kammena devaloke nibbatto. Tato paṭṭhāya sugatīsu yeva saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Avanti-raṭṭhe Veḷu-kaṇḍa-nagare gahapati-kule nibbatto. Nando ti 'ssa nāmaŋ akaŋsu. Mātā pan' assa Kumā nāma; tena Kumāputto ti paññāyittha. So āyasmato Sāriputtassa santike dhammaŋ sutvā, laddha-ppasādo pabbajitvā kata-pubba-kicco pariyanta-pabbata-passe samaṇa-dhammaŋ karonto visesaŋ nib-

---

[1] A, C. -e. [2] B. samohatāya.
[3] A. *throughout* Kumāra-. [4] B. -tesaŋ.

battetuŋ asakkonto Bhagavantaŋ upasankamitvā, dhammaŋ sutvā, kammaṭṭhānaŋ sodhetvā, sappāya-ṭṭhan' eva vasanto vipassanaŋ vaḍḍhetvā, arahattaŋ sacchâkāsi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (ii, 456)[1]:

Nagare Bandhumatiyā rājuyyāne vasām' ahaŋ;
Camma-vasī tadā āsiŋ; kamaṇḍalu[2]-dharo ahaŋ . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā aññe kāya-daḍḍhi[3]-bahule bhikkhū disvā, te ovadanto sāsanassa niyyānika-bhāvaŋ pakāsento *sādhu sutaŋ sādhu caritakan* ti gātham abhāsi. Tattha *sādhu* ti sundaraŋ. *Sutan* ti savaṇaŋ; tañ ca kho vivaṭṭ' ūpanissitaŋ visesato appicchatâdi-paṭisaŋyuttaŋ dasa-kathā-vatthu-savaṇaŋ idhâdhippetaŋ. *Sādhu* caritakan ti, tad eva appicchatâdi-caritaŋ ciṇṇaŋ sādhu-caritam eva hi caritakan ti vuttaŋ; pada-dvāyenâpi[4] bahu-saccaŋ tadanurūpaŋ paṭipattiñ ca sundaran ti dasseti. *Sadā* ti, sabba-kāle; nava-majjhima-tthera-kāle sabbesu va iriyāpatha-khaṇesu. *Aniketavihāro* ti, kilesānaŋ nivāsana-ṭṭhan' aṭṭhena[5] pañca-kāma-guṇa-niketā nāma; lokiyā vā chaḷārammaṇa-dhammā. Yathâha: 'Rūpa-nimitta-niketa-vihāra-vinibaddho[6] kho, gahapati, niketasārī ti vuccatī' ti (S. iii, 10) ādi. Tesaŋ niketānaŋ pahān' atthāya paṭipadā aniketa-vihāro. *Atthapucchanan* ti, taŋ ājānitu-kāmassa kalyāṇa-mittaŋ upasankamitvā diṭṭha-dhammika-samparāyika - paramattha - ppabhedassa pucchanaŋ; kusalâdi-bhedassa vā atthassa sabhāva-dhammassa. 'Kiŋ, bhante, kusalaŋ? Kiŋ akusalaŋ? Kiŋ sâvajjaŋ? Kiŋ anavajjan?' ti ādinā pucchanaŋ, attha-pucchanaŋ.

Padakkhiṇa-kamman ti, taŋ pana pucchitvā padakkhiṇa-ggāhi-bhāvena tassa ovāde adhiṭṭhānaŋ sammā-paṭipatti; idhâpi *sādhu* ti padaŋ ānetvā yojetabbaŋ. *Etaŋ sāmaññan* ti, sādhu sutan ti ādinā vuttaŋ yaŋ sutaŋ yaŋ ca caritaŋ, yo

---

[1] *Under title* Abbhañjana-dāyaka.
[2] A. kamaṇḍalaŋ; B. -lu; C. -la.
[3] A, B. -daḷhi; C. daḍḍhi; S. daḍḍha.
[4] C. -vasena.
[5] B. -ṭṭhāne.
[6] B. yathā-saruppa . . . vihāra-vinibandho; C. vihāra-vinibaddho; S. iii, *and* SA. ii, 259, -sāra *and* -visāra-vinibandhā. *Cf.* Sn. *v.* 844 (*quoted* Nidd. i, 494) aniketa-sārī.

ca aniketa-vihāro, yañ ca attha-pucchanaŋ, yañ ca padakkhiṇa-kammaŋ, etaŋ sāmaññaŋ, eso samaṇa-bhāvo.[1]

Yasmā imāya yeva paṭipadāya samaṇa-bhāvo, na aññathā, tasmā sāmaññan ti nippariyāyato magga-phalassa adhivacanaŋ. Tassa vā pana ayaŋ appaṇṇaka-paṭipadā, tam pan' etaŋ sāmaññaŋ yādisassa sambhavati, taŋ dassetuŋ *akiñcanassā* ti vuttaŋ. Putta[2]-apariggāhakassa khetta-vatthu-hirañña-suvaṇṇa-dāsâdi-pariggaha-rahitassā[3] ti attho.

Kumāputta-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

KUMĀPUTTASSA SAHĀYA

Nānā-janapadaŋ yantī ti, āyasmato Kumāputta-sahāyattherassa gāthā. So kira purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha vivaṭṭ' ūpanissayaŋ kusalaŋ upacinanto, ito catu-navute kappe Siddhatthassa Bhagavato kāle kulagehe nibbattitvā, viññutaŋ patto araññaŋ pavisitvā, bahuŋ rukkha-daṇḍaŋ chinditvā, kattara-yaṭṭhiŋ[4] katvā, sanghassa adāsi. Aññañ ca yathā vibhavaŋ puññaŋ katvā, devesu nibbattitvā, tato paṭṭhāya sugatīsu yeva parivattanto imasmiŋ Buddh' uppāde Veḷukaṇḍaka-nagare ibbha[5]-kule nibbatti. Sudanto ti 'ssa nāmaŋ ahosi. Vasulo ti keci vadanti. So Kumāputtassa piya-sahāyo hutvā vicaranto 'Kumāputto pabbajito' ti sutvā, 'na hi nūna so orako dhammavinayo yattha Kumāputto pabbajito' ti. Tad anubandhena sayam'pi pabbajitu-kāmo hutvā, Satthu santikaŋ upasankami. Tassa dhammaŋ desesi. So bhiyyoso-mattāya pabbajjāya pi sañjāta-cchando pabbajitvā Kumāputten' eva saddhiŋ pariyanta-pabbate bhāvanânuyutto viharati.

Tena ca samayena sambahulā bhikkhū nānā-janapadesu janapada-cārikaŋ carantā pi gacchantā pi āgacchantā pi

---

[1] C. samañña-bhāvo.
[2] B. vutta°; C. *omits*.
[3] B. pariggaha-rati tassa.
[4] A. -saṭṭhi; C. -yaṭṭhiyo; *in* Ap. *eq. to* ālambana (*balustrade*).
[5] A. ibbha; B, C. iddha.

taŋ ṭhānaŋ upagacchanti. Tena tattha kolāhalaŋ hoti. Taŋ disvā Sudanto thero: 'Ime bhikkhū niyyānika-sāsane pabbajitvā janapada-vitakkaŋ anuvattentā citta-samādhiŋ virādhentī' ti saŋvega-jāto tam eva saŋvegaŋ attano citta-damanāya ankusaŋ karonto, *nānājanapadaŋ yantī* ti gātham abhāsi.

Tattha *nānā-janapadaŋ yantī* ti, visuŋ visuŋ nānā-vidhaŋ janapadaŋ; Kāsi-kosalâdibhedaŋ aneka-raṭṭhan ti attho. *Yantī* ti, gacchanti. *Vicarantī* ti, asuko janapado subhikkho sulabha-piṇḍo, asuko khemo arogo ti ādi vitakka-vasena janapada-cārikaŋ carantā. *Asaŋyatā* ti, tass' eva janapada-vitakkassa appahīnatāya citte na saŋyatā.[1] *Samādhiñ ca virādhentī* ti, sabbassa uttari[2]-manussa-dhammassa mūla-bhūtaŋ upacār' appaṇā-bhedaŋ samādhiñ ca nāma virādhenti. *Ca*-saddo sambhāvane. Desantara-caraṇena jhāyituŋ okā-sâbhāvena, adhigataŋ samādhiŋ anadhigacchantā, adhigatañ ca vasī-bhāvanâpadānena jīrantā[3] virādhenti nāma. *Kiŋ su raṭṭhañcariyā karissatī* ti. *Sū* ti nipāta-mattaŋ. Evaŋ bhūtānaŋ raṭṭha-cariyā janapada-cārikā kiŋ karissatī ti, kiŋ nāma atthaŋ sādhessati? Niratthakā vā ti garahanto vadati. *Tasmā* ti, yasmā īdisī desantara-cariyā bhikkussa na atthâvahā, api ca kho anatthâvahā,[4] samāpattīnaŋ virādhanato, *tasmā vineyya sārambhan* ti, vasana-padese arati-vasena uppannaŋ sārambhaŋ citta-sankilesaŋ tadanurūpena paṭisankhānena[5] vinetvā vūpasametvā.

Jhāyeyyā ti, ārammaṇ' ūpanijjhānena lakkhaṇ' ūpanij-jhānena cā ti, duvidhena pi jhānena jhāyeyya. *Apurakkhato* ti, micchā-vitakkehi taṇhâdīhi vā na purakkhato ti, tesaŋ vasaŋ anupagacchanto kammaṭṭhānam eva manasikareyyā ti attho.

Evaŋ pana vatvā thero tam eva saŋvegaŋ ankusaŋ katvā, vipassanaŋ vaḍḍhetvā, arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (ii, 456)[6]:

---

[1] A. saŋyathā; B. saŋsayatā; C. âsaŋyatā; S. na saññatā.
[2] B. viññattari.
[3] A, C. bhāvanâpādanena; B. pādanena jiyantā.
[4] C. *omits second phrase.* [5] A, C. -khāreṇa.
[6] *Under title* Daṇḍa-dāyaka.

Kānanaŋ vanam ogayha[1] veḷuŋ[2] chetvān' ahaŋ tadā
Ālambanaŋ karitvāna sanghassa adadiŋ bahuŋ . . .
pe . . .

Yam pan' atthaŋ ankusaŋ katvā ayaŋ thero arahattaŋ patto tam ev' atthaŋ hadaye ṭhapetvā arahattaŋ patto pi *nānā-janapadaŋ yantī* ti, imam eva gātham abhāsi; tasmā tad ev' assa aññā-byākaraṇaŋ ahosī ti.

Kumāputta-tthera-sahāya-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

GAVAMPATI

Yo iddhiyā Sarabhū ti, āyasmato Gavampati-ttherassa gāthā. So kira purima-buddhesu katâdhikāro ito ekatiŋse kappe Sikhiŋ Bhagavantaŋ passitvā, pasanna-mānaso pupphehi pūjaŋ akāsi. So tena puñña-kammena devaloke uppanno aparâparaŋ puññāni karonto Konāgamanassa Bhagavato cetiye chattañ ca vedikañ ca kāresi. Kassapassa pana Bhagavato kāle aññatarasmiŋ kula-gehe nibbatto, tasmiñ ca kule bahuŋ go-maṇḍalaŋ ahosi. Taŋ go-pālakā rakkhanti. Ayaŋ tattha antar' antarā yutta-payuttaŋ vicārento vicarati. So ekaŋ khīṇâsava-ttheraŋ gāme piṇḍāya caritvā bahi-gāme devasikaŋ etasmiŋ padese bhatta-kiccaŋ karontaŋ disvā: 'Ayyo suriyâtapena kilamissatī' ti cintetvā cattāro sirīsa-daṇḍe[3] ussāpetvā tesaŋ upari sirīsa-sākhāyo ṭhapetvā sākhā-maṇḍapaŋ katvā adāsi. 'Maṇḍapassa samīpe sirīsa-rukkhaŋ ropesī' ti ca vadanti.[4] Tassa anukampāya devasikaŋ[5] thero tattha nisīdi. So tena puñña-kammena tato cavitvā Cātumahārājikesu nibbatti. Tassa purima-kamma-saŋsūcakaŋ vimāna-dvāre mahantaŋ sirīsa-vanaŋ nibbatti, vaṇṇa-gandha-sampannehi pupphehi sabba-kāle upasobhamānaŋ; tena taŋ vimānaŋ Serisakan ti paññāyittha. So ca devaputto ekaŋ Buddh' antaraŋ devesu ca manussesu ca saŋsaritvā, imasmiŋ Buddh' uppāde Yasa-ttherassa

---

1 A, B. oggayha. 2 A, C, S. daṇḍaŋ.
3 B. sīrisa; S. sirasa. *The story is told at* VvA. 331 (*Serīsaka-vimāna*).
4 A. vandi; VvA. vandanti. 5 A. devesikā; B. devesikaŋ.

catusu gihī-sahāyesu Gavampati nāma hutvā, āyasmato Yasassa pabbajita-bhāvaŋ sutvā, attano sahāyehi saddhiŋ Bhagavato santikaŋ agamāsi. Satthā tassa dhammaŋ desesi. So desanâvasāne sahāyehi saddhiŋ arahatte patiṭṭhāsi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (ii, 457)[1]:—

Miga-luddo pure āsiŋ; pavane vicariŋ ahaŋ;
Addasaŋ virajaŋ Buddhaŋ sabba-dhammāna-pāraguŋ
. . . *pe* . . .

Arahattaŋ patvā pana thero vimutti-sukhaŋ paṭisaŋvedento Sākete viharati Añjanavane. Tena ca samayena Bhagavā mahatā bhikkhu-sanghena saddhiŋ Sāketaŋ gantvā Añjanavane vihāsi; senâsanaŋ na ppahosi; sambahulā bhikkhū vihāra-sāmantā Sarabhūyā nadiyā vālika-puḷine[2] sayiŋsu. Ath' aḍḍha-ratti-samaye[3] nadiyā udak' oghe āgacchante sāmaṇerâdayo uccāsadda-mahāsaddā ahesuŋ. Bhagavā taŋ ñatvā āyasmantaŋ Gavampatiŋ āṇāpesi: 'Gaccha, Gavampati, jal' oghaŋ vikkhambhetvā bhikkhūnáŋ phāsuvihāraŋ karohī' ti. Thero 'sādhu, bhante' ti iddhi-balena nadī-sotaŋ vikkhambhesi. Taŋ vikkhambhitaŋ dūrato va pabbata-kūṭaŋ viya aṭṭhāsi. Tato paṭṭhāya therassa ānubhāvo loke pākaṭo ahosi. Ath' ekadivasaŋ Satthā mahatiyā deva-parisāya[4] majjhe nisīditvā, dhammaŋ desentaŋ theraŋ disvā, lokânukampāya tassa guṇānaŋ vibhāvan' atthaŋ taŋ pasaŋsanto, *Yo iddhiyā Sarabhun* ti gātham abhāsi.

Tattha *iddhiyā* ti, adhiṭṭhān' iddhiyā. *Sarabhun* ti, evaŋnāmikaŋ nadiyaŋ; loke sara-bhun ti vadanti. *Paṭṭhapesī*[5] ti, sandituŋ adento sotaŋ nivattetvā, pabbata-kūṭaŋ viya mahantaŋ jala-rāsiŋ katvā, ṭhapesi. *Asito* ti, na sito; taṇhādiṭṭhi-nissaya-rahito bandhana-sambhūtānaŋ[6] vā sabbasaŋyojanānaŋ vā samucchinnattā; kenaci pi bandhanena abaddho.

Tato eva ejā-karānaŋ kilesānaŋ abhāvato, *anejo*[7] so Gavampati.[8] *Taŋ sabba-sangâtigataŋ*, tādisaŋ sabbe pi rāga-dosa-

---

[1] *Under title* Girinela-pūjaka.
[2] B. gāḷikā. *Cf.* JA. ii, 366.
[3] A. atha rattiŋ-samayena.
[4] B. mahati yāvadeva.
[5] *Text*, C, S. aṭṭhapesi; A, B. paṭṭh°.
[6] C. sankhātānaŋ.
[7] *Cf.* UdA. 188; A. evaŋ jānaŋ kil°; C. ejānaŋ.
[8] A. so dhammati (!).

moha-māna-diṭṭhi-sange atikkamitvā ṭhitattā sabba-sangâtigataŋ. Asekha-muni-bhāvato, *mahāmuni*; tato eva kāma-kamma-bhavâdibhedassa sakalassa pi bhavassa pāraŋ nibbānaŋ gatattā bhavassa *pāraguŋ*. *Devā namassantī* ti, devâpi namassanti, pag' eva itarā pajā ti. Gāthā-pariyosāne mahato janakāyassa dhammâbhisamayo ahosi. Thero aññaŋ byākaronto 'Satthāraŋ pūjissāmī' ti imam eva gātham abhāsī ti.

Gavampati-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

TISSA (A)

Sattiyā viya omaṭṭho ti, āyasmato Tissa-ttherassa gāthā. Ayam pi kira purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ puññaŋ upacinanto Tissassa Bhagavato bodhiyā mūle pūrāna-paṇṇāni[1] nīharitvā sodhesi. So tena puñña-kammena deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Kapilavatthu-nagare Bhagavato pitucchā-putto hutvā nibbatti; Tisso nāma nāmena. So Bhagavantaŋ anupabbajitvā upasampanno hutvā, araññâyatane viharanto jātiŋ paṭicca mānaŋ karoti. Kodhûpāyāsa-bahulo ujjhāna-bahulo hutvā vicarati. Samaṇa-dhamme ussukkaŋ na karoti. Atha naŋ Satthā ekadivasaŋ divā-ṭṭhāne vivaṭa-mukhaŋ niddāyantaŋ dibba-cakkhunā olokento, Sāvatthito ākāsena gantvā, tassa upari ākāse yeva ṭhatvā, obhāsaŋ pharitvā, ten' obhāsena paṭibuddhassa satiŋ uppādetvā, ovādaŋ dento *sattiyā viya omaṭṭho* ti gātham abhāsi.

Tattha *sattiyā* ti, desanā-sīsam etaŋ. Ekato-dhārâdinā[2] satthenā ti attho. *Omaṭṭho*[3] ti, pahato. Cattāro hi pahārā: omaṭṭho, ummaṭṭho, maṭṭho, vimaṭṭho ti. Tattha upari ṭhatvā adho-mukhaŋ dinna-ppahāro omaṭṭho nāma; heṭṭhā ṭhatvā uddha-mukhaŋ dinna-ppahāro ummaṭṭho nāma;

---

[1] A. pattakā nih.; C. paṇṇasankataŋ; S. paṇṇasataŋ.
[2] B. ekato dharāmi. *Cf.* JA. iv, 12 (ekato-dhāra-ubhato-dhārassa satthassa).
[3] D. *here repeats the whole passage from* SA. i, 48 (S. i, 13).

aggaḷa-sūci viya vinivijjhitvā gato[1] maṭṭho nāma; seso sabbo pi vimaṭṭho nāma. Imasmiŋ pana ṭhāne omaṭṭho gahito. So hi sabba-dārūṇo duruddharaṇa-sallo duttikiccho anto-doso anto-pubbalohito 'va hoti. Pubbalohitaŋ anikkhamitvā vaṇa-mukhaŋ pariyonanditvā tiṭṭhati. Pubbalohitaŋ nīharitu-kāmehi[2] mañcena saddhiŋ bandhitvā adho-siro kātabbo hoti. Maraṇaŋ vā maraṇa-mattaŋ vā dukkhaŋ pāpuṇāti. *Ḍayhamāne* ti, agginā jhāyamāne. *Matthake* ti, sīse.

Idaŋ vuttaŋ hoti: Yathā sattiyā omaṭṭho puriso sall' abbāhana-vaṇa-tikicchanānaŋ atthāya viriyaŋ ārabhati, tādisaŋ payogaŋ karoti, parakkamati, yathā ca ḍayhamāne matthake āditta-sīso puriso tassa nibbāpan' atthaŋ viriyaŋ ārabhati, tādisaŋ payogaŋ karoti, evam eva bhikkhu kāma-rāga-ppahānāya sato[3] appamatto ativiya ussāha-jāto hutvā vihareyyā ti.

Evaŋ Bhagavā tassa therassa kodhûpāyāsa-vūpasamāya ovādaŋ dento tad-ekaṭṭhatāya kāma-rāga-ppahāna-sīsena-desanaŋ niṭṭhāpesi. Thero imaŋ gāthaŋ sutvā saŋvigga-hadayo vipassanāya yutta-payutto vihāsi. Tass' ajjhāsayaŋ ñatvā Satthā *Saŋyuttake Tissatthera-suttaŋ* (S. iii, 106) desesi. So desanā-pariyosāne arahatte patiṭṭhāsi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (ii, 458, *ll.* 20-25)[4];

Devaloke manussesu anubhotvā ubho yase
Avasāne ca nibbānaŋ sivaŋ pappot' anuttaraŋ . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā thero aññaŋ byākaronto Satthāraŋ pūjetuŋ tam eva gātham abhāsi.

Tissa-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

---

[1] A. tato; B, C. gato; S. kato. [2] B. -kāmo.
[3] A, B. satto.
[4] *Under title* Bodhi-sammajjaka (*part only quoted*).

VAḌḌHAMĀNA[1]

[7] *Sattiyā viya omaṭṭho* ti, āyasmato Vaḍḍhamāna-ttherassa gāthā. Ayam pi kira purima-buddhesu katâdhikāro ito catu-navute kappe Tissassa Bhagavato kāle kula-gehe nibbatitvā, viññutaŋ patto Tissaŋ Bhagavantaŋ piṇḍāya carantaŋ passitvā, pasanna-mānaso suparipakkāni vaṇṭato muttāni amba-phalāni adāsi. So tena puñña-kammena devaloke nibbatto aparâparaŋ puñña-kammāni upacinanto imasmiŋ Buddh' uppāde Vesāliyaŋ Licchavī-rāja-kule nibbatto. Vaḍḍhamāno ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So vayappatto saddho pasanno dāyako kārako[2] sangha-paṭṭhāyako hutvā, tathārūpe aparādhe Satthārā patta-nikkujjana-kamme kārāpite, aggiŋ akkanto viya sanghaŋ khamāpetvā, kammaŋ paṭipassambhetvā, sañjāta-saŋvego pabbaji. Pabbajitvā pana thīna-middhâbhibhūto vihāsi. Taŋ Satthā saŋvejento *sattiyā viya omaṭṭho* ti gātham abhāsi.[3]

Tattha *bhava-rāga-pahānāyā* ti, bhava-rāgassa rūpa-rāgassa arūpa-rāgassa ca pajahan' atthāya. Yadi pi ajjhatta-saŋyojanāni appahāya bahiddhā-saŋyojanānaŋ pahānaŋ nāma n' atthi, nânantariyaka-bhāvato pana uddhambhāgiya-saŋyojana-ppahāna-vacanen' eva orambhāgiya-saŋyojana-ppahānam pi vuttam eva hoti. Yasmā vā samucchinn' orambhāgiya-saŋyojanānam pi kesañci ariyānaŋ uddham-bhāgiyāni duppajaheyyāni honti, tasmā suppajaheyyato duppajaheyyam eva dassento Bhagavā bhava-rāga-ppahāna-sīsena sabbassâpi uddhambhāgiya-saŋyojana-ppahānam āha. Therass' eva vā ajjhāsaya-vasen' eva vuttaŋ. Sesaŋ vutta-nayam evā ti.

Vaḍḍhamāna-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

Catuttha-vagga-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

---

[1] Ap. *not quoted here.*
[2] C. *inserts* dānarato.
[3] S. *quotes in full.*

SIRIVAḌḌHA[1]

Vivaram anupatanti vijjutā ti, āyasmato Sirivaḍḍhattherassa gāthāyo. Ayaŋ purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha vivaṭṭ' ūpanissayaŋ kusalaŋ upacinanto ito ekanavute kappe Vipasissa Bhagavato kāle kula-gehe nibbattitvā, viññutaŋ patto Vipassi-bhagavantaŋ passitvā, kinkhaṇi[2]-puppehi pūjaŋ katvā, tena puñña-kammena devaloke nibbatto aparâparaŋ puññāni katvā, sugatīsu yeva saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Rājagahe vibhava-sampannassa brāhmaṇassa gehe nibbatti. Sirivaddho ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So vayappatto Bimbisāra-samāgame Satthari saddhamme ca uppanna-ppasādo hetu-sampannatāya pabbaji. Pabbajitvā kata-pubba-kicco Vebhāra-Paṇḍava-pabbatānaŋ avidūre aññatarasmiŋ araññâyatane pabbata-guhāyaŋ kammaṭṭhānam anuyutto viharati. Tasmiñ ca samaye mahā akāla-megho uṭṭhahi. Vijjulatā pabbata-vivaraŋ pavisantiyo asaniyo viya[3] vicaranti. Therassa ghamma[4]-pariḷāhâbhibhūtassa sāra[5]-gabbhehi megha-vātehi ghamma-pariḷāho vūpasami, utu-sappāya-lābhena cittaŋ ekaggaŋ ahosi; samāhitacitto vipassanaŋ ussukāpetvā arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 204)[6];

Kañcan' agghika-sankāso sabbaññu lokanāyako
Odaka-daham oggayha sināsi[7] aggapuggalo . . . *pe* . . .

Arahattaŋ pana patvā aññâ-padesena atta-sannissayaŋ[8] udānaŋ udānento *vivaram anupatanti vijjutā* ti gātham abhāsi. Tattha *vivaran* ti, antarāḷa-vemajjhaŋ.[9] *Anupatantī* ti; anū ti lakkhaṇe, patanti, pavattanti; vijjotantī ti attho. Vijjotanam eva hi vijullatānaŋ[10] pavatti nāma. *Anu*-saddayogena c' ettha upayoga-vacanaŋ, yathā 'rukkham anu-

---

1 =*v*. 1167. 2 A, C. kinkiṇi; Ap. kinkhaṇi.
3 A. pavisanto viya; B. pavisantiyo viya; C. pavisantī asaniyo viya.
4 A. samma°. 5 B. bhāra.
6 *Under title* Kinkhaṇika-pupphiya.
7 Ap. sinayi. 8 C, S. atthūpanissayaŋ.
9 A. antarenabhavem°; C. antarā vem°; S. antarāḷamajjhaŋ (antaraḷa=*interval*).
10 A. vijjutānaŋ; B. vijjatānaŋ.

vijjotantī' ti.[1] *Vijjutā* ti, sateritā.[2] *Vebhārassa ca Paṇḍavassa cā* ti, Vebhāra-pabbatassa ca Paṇḍava-pabbatassa ca; vivaram anupatantī ti yojanā. *Nagavivara-gato* ti, nagara-vivaraŋ[3] pabbata-gūhaŋ upagato. *Jhāyatī* ti, ārammanûpanijjhānena lakkhaṇûpanijjhānena ca jhāyati; samatha-vipassanaŋ ussukkāpento bhāveti. *Putto appaṭimassa tādino* ti, sīla-kkhandhâdi-dhammakāya[4]-sampattiyā rūpa-kāya-sampattiyā ca anupamassa upamā-rahitassa iṭṭhâniṭṭhâdīsu tādi-lakkhaṇa-sampattiyā tādino Buddhassa Bhagavato orasa-putto. Putta-vacanen' eva c' ettha therena Satthu anujāta[5]-bhāva-dīpanena aññaŋ byākatan ti veditabban ti.

Sirivaḍḍha-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

KHADIRAVANIYA

Cāle Upacāle ti, āyasmato Khadira-vaniya-Revata-ttherassa gāthā. Ayaŋ kira Padumuttarassa Bhagavato kāle Haŋsavatī-nagare tittha-nāvika[6]-kule nibbattitvā Mahāgangāya payoga-patiṭṭhāna-titthe[7] tittha-nāvā-kammaŋ karonto ekadivasaŋ sasāvaka-sanghaŋ Bhagavantaŋ Gangā-tīraŋ upagataŋ disvā, pasanna-mānaso nāvā-sanghāṭaŋ yojetvā, mahantena pūja-sakkārena para-tīraŋ pāpetvā aññataraŋ bhikkhuŋ Satthārā araññakānaŋ agga-ṭṭhāne ṭhapiyamānaŋ disvā, tadatthaŋ patthanaŋ paṭṭhapetvā, Bhagavato bhikkhu-sañghassa ca mahādānaŋ pavattesi. Bhagavā ca tassa patthanāya avañjha-bhāvaŋ byākāsi. So tato patthāya tattha tattha vaṭṭ' ūpanissayaŋ kusalaŋ katvā, deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Magadha-raṭṭhe Nāḷakagāme Rūpasāriyā brāhmaṇiyā kucchismiŋ nibbatti. Vayappattaŋ mātā-pitaro ghara-bandhanena bandhitu-kāmā

---

[1] *Quoted Saddanīti*, 883: rukkham anu vijjotate vijju.
[2] A, B. sateritā; C. vāteritā (?). *Cf.* VvA. 82 (sateritā vā ti vijjulatā viya).
[3] B. nabha-viv°.
[4] B. dhammitāya
[5] A. anubhāvanena.
[6] A. attanāvika.
[7] *So* S., *but* A. pahādāsa-titthānaŋ titthe; B. *omits*; C. payoga-tittha tittha-nāvā.

jātā tassa ārocesuŋ.[1] So Sāriputta-ttherassa pabbajita-bhāvaŋ sutvā: 'Mayhaŋ jeṭṭha-bhātā ayyo Upatisso imaŋ vibhavaŋ chaḍḍetvā pabbajito. Tena vanta-vamanaŋ kathâhaŋ paccāvamissāmī?' ti[2] jāta-saŋvego, pāsaŋ anupagacchanaka-migo viya, ñātake vañcetvā, hetu-sampattiyā codiyamāno bhikkhūnaŋ santikaŋ gantvā, Dhammasenāpatino kaniṭṭha-bhāvaŋ nivedetvā, attano pabbajjāya chandaŋ ārocesi. Bhikkhu taŋ pabbājetvā, paripuṇṇa-vassaŋ upasampādetvā, kammaṭṭhāne niyyojesuŋ. So kammaṭṭhānaŋ gahetvā, Khadiravanaŋ pavisitvā, 'arahattaŋ patvā Bhagavantaŋ Dhammasenāpatiñ ca passissāmī' ti ghaṭento vāyamanto ñāṇassa paripāka-gatattā na cirass' eva chaḷabhiñño ahosi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 51)[3]:

Gangā Bhāgīrasī nāma pabhūtā Himavantato:
Titthassa nāviko āsiŋ; orime ca tarim p' ahaŋ . . .
pe . . .

Chaḷabhiñño pana hutvā thero Satthāraŋ Dhammasenāpatiñ ca vandituŋ senâsanaŋ saŋsāmetvā, patta-cīvaram ādāya, anupubbena Sāvatthiŋ patvā, Jetavanaŋ pavisitvā, Satthāraŋ Dhammasenāpatiñ ca vanditvā, katipâhaŋ Jeta-

---

[1] A, B. *omit last two words.*

[2] A. tena vacanaŋ; S. tena vantavacanaŋ; C. tena vantaŋ kheḷa-piṇḍaŋ kathâhaŋ pacchā gilissāmi. *But cf.* SA. ii, 245 (ahaŋ pabbajissāmi. Na tehi vanta-vamanaŋ jivh' agge ṭhapeyyaŋ) *and* DhpA. ii, 123 [ko rañño chaḍḍita-khela-piṇḍaŋ . . . mukhena gaṇhissāti?]. A. paccāgilissami; S. pacchāgamissāmi.

[3] *Confusion of names here. The last six lines of this* Apadāna *are from that of* Kankhā-Revata (*No.* 539). *All differ also in these first two given here.*

A. Gangā Bhagirathī nāma pabhūtā Himavantato
Titthassa nāviko āsiŋ cavalañcakavāri(?) mayhaŋ tadā . . .
B. Gāngā Bhāgirasī nāma pabhūtāhimateto(?).
T. n. a. carāmi mahiyaŋ tadā.
C. Gangā Bhagīrathī (*as A.*) . . .
T. n. a. orime ca taram pahan.
S. (*omits first half*) pabhūtā Himavanteto
T. n. a. pārāmimhi mayaŋ tadā . .
Ap. *has* Himavantā pabhāvitā
Kuṭitthe(?) nāviko āsiŋ orime ca tariŋ ahaŋ.
Here Revata *is described as* jhāyīnaŋ vāsīnaŋ bhikkhūnaŋ aggo.

vane vihāsi. Atha naŋ Satthā ariya-gaṇa-majjhe nisinno araññakānaŋ bhikkhūnaŋ agga-ṭṭhāne ṭhapesi: 'Etadaggaŋ, bhikkhave, mama sāvakānaŋ bhikkhūnaŋ araññakānaŋ yadidaŋ Khadiravaniyo Revato' ti (A. i, 24). So aparabhāge attano jāta-gāmaŋ gantvā, *Cāle Upacāle Sīsupacāle* ti, tisannaŋ bhaginīnaŋ putte 'Cālā, Upacālā, Sīsupacālā' ti tayo bhāgineyye ānetvā, pabbājetvā, kammaṭṭhāne niyyojesi. Te kammaṭṭhānaŋ anuyuttā viharanti.

Etasmiñ ca samaye therassa koci-d-eva ābādho uppanno. Taŋ sutvā Sāriputta-tthero: 'Revataŋ gilāna-pucchanaŋ adhigama-pucchanañ ca karissāmī' ti upagacchati. Revatatthero Dhammasenāpatiŋ dūrato va āgacchantaŋ disvā tesaŋ sāmaṇerānaŋ sat' uppādana-vasena ovādaŋ dento *Cāle Upacāle* ti gātham abhāsi.

Tattha *Cāle Upacāle Sīsupacāle* ti, tesaŋ ālapanaŋ. Cālā, Upacālā, Sīsupacālā ti hi itthi-linga-vasena laddha-nāmā te tayo dārakā pabbajitâpi tathā vohariyyanti. Cālī, Upacālī, Sīsupacālī ti tesaŋ naman ti ca vadanti. Yadatthaŋ Cāle ti ādinā āmantanaŋ kataŋ. Taŋ dassento *paṭissatikā nu kho viharathā?*' ti vatvā tattha-kāraṇam āha *āgato vo vāḷaŋ viya vedhī* ti.

Paṭissatikā ti, paṭissatā. *Kho* ti, avadhāraṇe. *Āgato* ti, āgacchi. *Vo* ti, tumhākaŋ. *Vāḷaŋ viya vedhī* ti, vāḷa-vedhī viya. Ayaŋ h' ettha sankhep' attho: Tikkha-javana-nibbedhika-paññatāya vāḷa-vedhi-rūpo Satthu-kappo tumhākaŋ mātula-tthero āgato. Tasmā samaṇa-saññaŋ upaṭṭhapetvā paṭisati-sampajañña-yuttā[1] eva hutvā viharatha, yathâdhigate vihāre appamattā bhavathā ti.

Taŋ sutvā te sāmaṇerā Dhammasenāpatissa paccuggamanâdi-vattaŋ katvā ubhinnaŋ mātula-ttherānaŋ paṭisanthāra[2]-velāyaŋ nâtidūre samādhiŋ samāpajjitvā nisīdiŋsu. Dhammasenāpati Revata-ttherena saddhiŋ paṭisanthāraŋ[2] katvā uṭṭhāyâsanā te sāmaṇere upasankami. Te tathā kālaparicchedassa katattā[3] there upasankamante eva uṭṭhahitvā vanditvā aṭṭhaŋsu. Thero: 'Katara-katara-vihārena viha-

---

[1] B. sampañña-yuttā. [2] B. paṭisandhāya.
[3] B. kattā.

rathā ?' ti pucchitvā, tehi 'imāya imāyā' ti vutte; 'dārake pi nāma evaŋ vinento mayhaŋ bhātiko sacca-vādī[1] vata dhammassa anudhamman' ti theraŋ pasaŋsanto pakkāmi.

Khadiravaniya-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

SUMANGALA

Sumuttiko ti, āyasmato Sumangala-ttherassa gāthā. So pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ puññaŋ upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle rukkha-devatā hutvā nibbatti. So ekadivasaŋ Satthāraŋ nhāyitvā eka-cīvaraŋ ṭhitaŋ disvā, somanassa-ppatto hutvā apphoṭesi.[2] So tena puñña-kammena deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyā avidūre aññatarasmiŋ gāmake tādisena kamma-nissandena daliddakule nibbatti. Tassa Sumangalo ti nāmaŋ ahosi. So vayappatto khuddakâsita-nangala-kudāla-parikkhāro hutvā kasiyā jīvati.

So ekadivasaŋ raññā Pasenadī-Kosalena Bhagavato bhikkhu-sanghassa ca mahādāne pavattiyamāne dān' upakaraṇāni gahetvā, āgacchantehi manussehi saddhiŋ daddhighaṭaŋ gahetvā āgato; bhikkhūnaŋ sakkāra-sammānaŋ disvā, 'Ime samaṇā Sakyaputtiyā sukhuma-vattha-nivatthā subhojanāni bhuñjitvā nivātesu senâsanesu viharanti. Yannūnâham pi pabbajeyyan ?' ti cintetvā, aññataraŋ mahātheraŋ upasankamitvā attano pabbajjâdhippāyaŋ nivedesi. So taŋ karuṇāyanto pabbājetvā kammaṭṭhānaŋ ācikkhi. So araññe viharanto ekaka-vihāre nibbinno ukkaṇṭhito hutvā, vibbhamitu-kāmo ñati-gāmaŋ gacchanto antarā-magge kacchaŋ bandhitvā, khettaŋ kasante kiliṭṭha-vattha-nivatthe samantato rajokiṇṇa-sarīre vātâtapena sussante[3] kassake disvā; 'Mahantaŋ vat' ime sattā jīvikā-nimittaŋ[4] dukkhaŋ paccā-

---

[1] A. paccupāti; B. paccupādi; C. saccavādī; S. saccadivassa tassa tanudh°.

[2] A, B, S. appoṭesi. [3] B. phusante.

[4] A. jīvita-vittaŋ; B. jīvaka-nimitta; *for* jīvikā-nimittaŋ *cf.* UdA. 204.

nubhontī' ti saŋvegaŋ paṭilabhi; ñāṇassa paripākaŋ gatattā yathā-gahitaŋ kammaṭṭhānaŋ upaṭṭhāsi. So aññataraŋ rukkha-mūlaŋ upagantvā, vivekaŋ labhitvā, yoniso manasikaronto vipassanaŋ vaḍḍhetvā, magga-paṭipātiyā arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 147)[1]:

Atthadassī jinavaro loka-jeṭṭho narâsabho
Vihārā abhinikkhamma taḷākaŋ upasankami . . . *pe* . . .

Arahattaŋ pana patvā sampattiŋ attano dukkha-vimutti-kittana-vasena udānaŋ udānento *sumuttiko* ti ādim āha.

Tattha *sumuttiko* ti, sundarā accantikatāya apuna-bbhavikā mutti etassā ti, sumuttiko. Tassa pana vimuttiyā pasaŋsiyatāya acchariyatāya ca apphoṭento[2] āha 'sumuttiko' ti; puna tattha vimuttiyaŋ attano pasādassa daḷhī-bhāvaŋ dassento, *sāhu sumuttiko 'mhī* ti āha. 'Sādhu suṭṭhu sumuttiko vat' amhī' ti attho. Kuto panâyaŋ sumuttikatā ti? Kāmañ câyaŋ thero sabbasmā pi vaṭṭa-dukkhato suvimutto; attano pana tāva[3] upaṭṭhitaŋ ativiya aniṭṭha-bhūtaŋ dukkhaŋ desento *tīhi khujjakehī* ti ādim āha. Tattha *khujjakehī* ti, khujja-sabhāvehi khujjâkārehi vā. Nissakkavacanañ c' etaŋ mutta[4]-saddâpekkhāya. Kassako hi akhujjako pi samāno tīsu ṭhānesu attānaŋ khujjaŋ katvā dasseti; lāyane, kasane, kuddāla-kamme ca. Yo hi pana kassako lāyanâdīni karoti, tāni pi asitâdīni kuṭilâkārato khujjakānī ti vuttaŋ, tīhi khujjakehī ti.

Idāni tāni sarūpato dassento, *asitāsu mayā nangalāsu mayā khujja-kuddālāsu*[5] *mayā* ti āha. Tattha *asitāsu mayā* ti, lavittehi[6] mayā muttan ti attho. Nissakke c' etaŋ bhumma-vacanaŋ; sesesu pi es' eva nayo. Apare pana *asitāsu mayā* ti, lavittehi kāraṇa-bhūtehi mayā mucchitan[7] ti vadanti. Tesaŋ matena[8] kāraṇ' aṭṭhe hetumhi vā bhumma-vacanaŋ. *Nangalāsū* ti, linga-vipallāsaŋ katvā vuttaŋ. Nangalehi kasirehī ti attho. Attanā vaḷañjita-kuddālassa sabhāvato vaḷañjanena vā appakatāya vuttaŋ.

---

[1] *Under same title.* [2] *Here* A. āpoṭh.; B. apphoṭ°.
[3] B. bhāvaŋ; A, C. tāva; S_1 tāya.
[4] B. putta°; S. matta°. [5] *Text*, B. khudda°; S. uddha°.
[6] B. lacittehi; A. kilacittehi (*and below*).
[7] A, B. khujjitan; S. *omits*. [8] B. patena.

Khuddakuddālāsū[1] ti pi pāli; vaḷañjanen' eva atikhiṇa-khanittīsū[2] ti attho. *Idham evā* ti; *ma*-kāro[3] pada-sandhi-karo. *Athavā pī* ti; *pi*-saddo[3] nipāta-mattaŋ. Gāmake ṭhitattā tāni asitâdīni, kiñcâpi idh' eva mama samīpe yeva tathâpi alam eva tehī ti attho. Turita-vasena c' etaŋ āmeṇḍita-vacanaŋ. *Jhāyā* ti, phala-samāpatti-jhāna-vasena diṭṭha-dhamma-sukha-vihār' atthaŋ dibba-vihārâdi-vasena ca jhāya. *Sumangalā* ti, attānam ālapati; jhāne pana ādara-dassan' atthaŋ āmeṇḍitaŋ kataŋ. *Appamatto viharā* ti, sati-paññā-vepulla-ppattiyā sabb' atthakam eva appamatto 'si tvaŋ; tasmā idāni sukhaŋ vihara, Sumangala. Keci pana arahattaŋ appatvā[4] eva, vipassanāya vīthi-pannāya[5] sāsane sañjātâbhiratiyā[6] tathânubhūtaŋ gharâvāsa-dukkhaŋ jigucchanto thero imaŋ gāthaŋ vatvā, pacchā vipassanaŋ vaḍḍhetvā arahattaŋ pāpuṇī ti vadanti; tesaŋ matena *jhāya appamatto viharā* ti padānaŋ attho vipassanā-magga-vasenā pi yujjati eva.

Sumangala-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

SĀNU

Mataŋ vā amma rodantī ti, āyasmato Sānu-ttherassa gāthā. So kira purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ puññaŋ upacinanto ito catu-nāvute kappe Siddhatthassa Bhagavato hattha-pāda-dhovana-mukha-vikkhālanānaŋ atthāya udakaŋ upanesi. Satthā hi bhojana-kāle hattha-pāde dhovitu-kāmo ahosi. So Satthu ākāraŋ sallakkhetvā udakaŋ upanesi. Bhagavā hattha-pāde dhovitvā, bhuñjitvā, mukhaŋ vikkhāletu-kāmo ahosi. So

---

[1] B. kuṇḍikuddhālāsu; S. kuṇḍakuddāl°.

[2] A. atikhīṇa-khaṇantesu; B. at.-khaṇitthesu; C. atikhiṇaŋ khaṇantesu; S. at.-khaṇittesu. [*Perhaps a confusion with* atikhaṇaŋ khaṇantesu (*of digging too deep*) *at* JA. ii, 296.]

[3] B. va-kāro; *and below* vā-saddo. A. athavā pi vacī pi-saddo.

[4] A. avatvā.

[5] A. vīthi-pannāya; B. v. sandhāya; S. vīthi-paṭipann°.

[6] C. pabbajjâbhiratiyā; A. sāsane pabbajatha.

tam pi ñatvā mukhodakaŋ upanesi. Satthā mukhaŋ vikkhāletvā, mukha-dhovana-kiccaŋ niṭṭhapesi. Evaŋ Bhagavā anukampaŋ upādāya tena kariyamānaŋ veyyāvaccaŋ sādiyi. So tena puñña-kammena devaloke nibbattitvā aparâparaŋ puññāni katvā, deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ aññatarassa upāsakassa gehe paṭisandhiŋ gaṇhi. Tasmiŋ gabbha-gate yeva pitā pavāsaŋ gato.[1] Upāsikā dasa-mās' accayena puttaŋ vijāyitvā Sānū ti 'ssa nāmaŋ akāsi. Tasmiŋ anukkamena vaḍḍhante[2] satta-vassikaŋ yeva taŋ bhikkhūnaŋ santike pabbājesi. 'Evam ayaŋ anantarāyena[3] vaḍḍhitvā accanta-sukha-bhāgī[4] bhavissatī' ti. So Sānu sāmaṇero ti paññāto, vatta-sampanno, bahussuto dhamma-kathiko sattesu mett' ajjhāsayo[5] hutvā deva-manussānaŋ piyo ahosi, manāpo ti. Sabbaŋ *Sānu-sutte* (S. i, 208)[6] āgata-nayena veditabbaŋ.

Tassa atīta-jātiyaŋ mātā yakkha-yoniyaŋ nibbatti. Taŋ yakkhā: 'Sānu-ttherassa ayaŋ mātā' ti garu-cittīkāra-bahulā hutvā mānenti.[7] Evaŋ gacchante kāle puthujjana-bhāvassa ādīnavaŋ vibhāventaŋ viya, ekadivasaŋ Sānussa yoniso manasikārâbhāvā ayoniso ummujjantassa, vibbhamitu-kāmatā cittaŋ uppajjitaŋ tassa yakkhinī mātā ñatvā, manussa-mātuyā ārocesi: "Tava putto Sānu 'vibbhamissāmī' ti cittaŋ uppādesi. Tasmā tvaŋ

Sānuŋ pabuddhaŋ vajjāsi: Yakkhānaŋ vacanam idaŋ:
'Mâkāsi pāpakaŋ kammaŋ āviŋ vā yadivā raho.
Sace va pāpakaŋ kammaŋ karissasi karosi vā,
Na te dukkhā pamutt' atthi uppaccâpi palāyato' ti[8]

evaŋ bhaṇāhī" ti.

Evañ ca pana vatvā yakkhinī-mātā tath' ev' antaradhāyi. Manussa-mātā pana taŋ sutvā parideva-soka-samāpannā ceto-dukkha-samappitā ahosi. Atha Sānu-sāmaṇero pub-

---

[1] A, B. kato.
[2] A. vaḍḍhento; C. vaḍḍhente.
[3] A, C, S. anantarāyo.
[4] A. antasukhakāri.
[5] B. -ajjhāyako.
[6] *Cf.* SA. i, 305.
[7] A. nāmenti; C. paṇâmenti.
[8] *Quoted* UdA. 295; Netti 131; DhpA. iv, 21; PvA. 103 [*where see vll.*; DhpA. pamokkhanti; upacchâpi; upecca, *etc.*]. ThigA. *on v.* 246 (mokkhā n' atthi; upecca *eq. to* sañcicca).

baṇha-samayaŋ nivāsetvā, patta-cīvaram ādāya, mātu santikaŋ upagato, mātaraŋ rodamānaŋ disvā: 'Amma, kiŋ nissāya rodasī?' ti vatvā, 'Taŋ nissāyā' ti ca vutte[1]: '*Mātaŋ vā, amma, rodanti, yo vā jīvaŋ na dissatī*' ti[2] gātham abhāsi. Tass' attho: 'Amma, rodantā nāma ñātakā mittā vā attano ñātaka-mittaŋ vā mataŋ vā uddissa rodanti, paralokaŋ gatattā. Yo vā ñātako mitto vā jīvaŋ jīvanto des' antaraŋ pakkantatāya ca na dissati, taŋ vā uddissa rodanti. Ubhayam p' etaŋ mayi na vijjati; evaŋ sante jīvantaŋ dharamānaŋ maŋ purato ṭhitaŋ[3] passantī, kasmā, amma, rodasī? Maŋ uddissa tava rodanassa kāraṇam eva n' atthī' ti.

Taŋ sutvā tassa mātā: 'Maraṇaŋ h' etaŋ, bhikkhave, (ariyassa vinaye) yo sikkhaŋ paccakkhāya hīnāyâvattatī' ti (S. ii, 271)[4] sutta-padânusārena 'uppabbajjanaŋ[5] ariyassa vinaye maraṇan' ti dassentī

Mataŋ vā puttaŋ rodanti yo vā jīvaŋ na dissati.
Yo ca kāme cajitvāna puna-r-āgacchate idha,
Taŋ vâpi, putta, rodanti; puna jīvaŋ mato hi so.
Kukkuḷā ubbhato, tāta, kukkuḷaŋ patituŋ icchasī? ti
(S. i, 209)

gātham abhāsi. Tattha *kāme cajitvānā* ti, nekkhamm' ajjhāsayena vatthu-kāme pahāya, tañ ca kilesa-kāmassa tadanga-ppahāna-vasena veditabbaŋ; pabbajjā h' ettha kāma-pariccāgo adhippeto. *Puna-r-āgacchate idhā* ti, idha gehe puna-d-eva āgacchati; hīnāyâvattanaŋ sandhāya vadati. *Taŋ vâpī* ti, yo pabbajitvā vibbhamati, taŋ vâpi puggalaŋ mataŋ viya mādisiyo rodanti. Kasmā? ti ce, *puna jīvan mato hi so*; vibbhanto pacchā yo jīvanto so guṇa-maraṇena atthato mato yeva. Idāni 'ssa visesa-saŋvegaŋ[6] janetuŋ, *kukkuḷā* ti ādi vuttaŋ. Tass' attho: Ahorattiŋ[7] ādahantaŋ viya hutvā, ḍahan' aṭṭhena kukkuḷā-niraya-

---

[1] A, B. *insert* mātu.
[2] *Cf.* MA. iii, 102.
[3] A, B. ṭhitattaŋ.
[4] *Cf.* SA. i, 308 (uppabbajitvā puna jīvanto pi so matako va); ThigA. *on v.* 246.
[5] B. uppabbajjaŋ.
[6] A. sivisa; B. savisesa; S. yaŋ visesaŋ.
[7] A, S. arahattaŋ (!); C. ādittaŋ *and omits* ādahantaŋ.

sadisattā kukkuḷā, gihī-bhāvā, anukampantiyā mayā *ubbhato*, uddhato, tāta, Sānu, kukkuḷaŋ patituŋ icchasi, patitukāmo 'sī?' ti. Taŋ sutvā, Sānu sāmaṇero saŋvega-jāto hutvā, vipassanaŋ paṭṭhapetvā, na cirass' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 205)[1]:

Bhuñjantaŋ samaṇaŋ disvā vippasannam anāvilaŋ
Ghaṭen' odakam ādāya Siddhatthassa adās' ahaŋ . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā thero: 'Imassa gāthāya vasena mayhaŋ vipassanârambho arahatta-ppatti ca jāto' ti udānavasena tam eva gāthaŋ paccudābhāsi.

Sānu-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

RAMAṆĪYAVIHĀRĪ

Yathā pi bhaddo ājañño[2] ti, āyasmato Ramaṇīyavihāritherassa gāthā. So pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha puññāni upacinanto, ito eka-navute kappe Vipassiŋ Bhagavantaŋ disvā, pasanna-mānaso pañca-patiṭṭhena vanditvā, koraṇḍa-pupphehi pūjaŋ akāsi. So tena puññakammena devesu nibbattitvā aparâparaŋ puññāni katvā, deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Rājagahe aññatarassa seṭṭhissa putto hutvā nibbatto yobbanamadena kāmesu mucchaŋ āpanno viharati.

So ekadivasaŋ aññataraŋ pāradārikaŋ rāja-purisehi vividhā-kamma-kāraṇā kayiramānaŋ disvā, saŋvega-jāto Satthu santike dhammaŋ sutvā pabbaji. Pabbajito ca rāga-caritatāya nicca-kālaŋ susammaṭṭhaŋ[3] pariveṇaŋ supatiṭṭhitaŋ pānīya-paribhojanīyaŋ supaññattaŋ mañca-pīṭhaŋ[4] katvā viharati. Tena so Ramaṇīya-vihārī tveva paññāyittha. So rāg' ussannatāya[5] ayoniso manasikaritvā sañcetanikaŋ sukka-visaṭṭhi-āpattiŋ āpajjitvā, 'Dhī-r-atthu, yaŋ evaŋbhū-

---

[1] *Under title* Udaka-dāyaka. [2] *Cf.* Dhp. *v.* 326.
[3] A, C. susammaṭṭaŋ; B. susamaṭṭhaŋ; S. susammatthaŋ.
[4] A. sumañca-paññattaŋ pañca-p.
[5] A. rāgavūpasantatāya.

to saddhā-deyyaŋ bhuñjeyyan!' ti,[1] vippaṭisārī hutvā, 'vibbhamissāmī' ti gacchanto antarā-magge rukkha-mūle nisīdi.

Tena ca maggena sakaṭesu gacchantesu eko sakaṭa-yutto goṇo parissamato[2] visama-ṭṭhāne khalitvā pati. Taŋ sākaṭikā yugato muñcitvā tiṇodakaŋ datvā, parissamaŋ vinodetvā, punâpi dhure yojetvā agamaŋsu. Thero taŋ disvā: 'Yathâyaŋ goṇo sakiŋ khalitvâpi uṭṭhāya sakaŋ dhuraŋ vahati, evaŋ mayâpi kilesa-vane[3] sakiŋ khalitenâpi uṭṭhāya samaṇa-dhammaŋ kātuŋ vaṭṭatī' ti yoniso ummujjanto[4] nivattitvā, Upāli-ttherassa attano pavattiŋ ācikkhitvā, tena vutta-vidhinā āpattito vuṭṭhahitvā, sīlaŋ pākaṭikaŋ katvā, vipassanaŋ paṭṭhapetvā, na cirass' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 206)[5]:

Akkantañ ca[6] padaŋ disvā cakkâlankāra-bhūsitaŋ
Padenânupadaŋ yanto Vipassissa mahesino . . . *pe* . . .

Arahattaŋ pana patvā, vimutti-sukhaŋ anubhavanto attano pubba-bhāga-paṭipattiyā saddhiŋ ariya-dhammâdhigamana-dīpaniŋ *yathâpi bhaddo ājañño khalitvā patiṭṭhatī* ti gātham abhāsi. Tattha *khalitvā* ti, pakkhalitvā. *Patiṭṭhatī* ti, patiṭṭhahati, puna-d-eva yathā-ṭṭhāne tiṭṭhati. *Evan* ti, yathā bhaddo usabhâjānīyo bhāraŋ vahanto parissamappatto visama-ṭṭhānaŋ āgamma ekavāraŋ pakkhalito, patito, na tattakena dhuraŋ chaḍḍeti, thama-java-parakkamasampannatāya pana khalitvâpi paṭitiṭṭhati, attano sabhâven' eva ṭhatvā bhāraŋ vahati; *Evaŋ* kilesa-parissamato[7] kiriyâparādhena[8] khalitvā, taŋ khalitaŋ thāma-viriya-sampattiyā paṭipākatikaŋ katvā, magga-sammā-diṭṭhiyā *dassana-sampannaŋ*, tato eva *Sammāsambuddhassa* (dhamma-)savaṇante[9] ariyāya jātiyā jātitāya *sāvakaŋ*, tassa uro-vāyāma-

---

[1] C, S. dhīratthu mayaŋ . . . bhuñjeyyāmā; A, B. yaŋ . . . bhuñjeyyan. [2] C. parissanto. [3] A, C. kilesa-vasena.
[4] A. uppajjento; B, S. ummajjanto; C. upapajjanto. *Cf. on v.* 62 (ayoniso ummujjanto).
[5] *Under title* Koraṇḍa-pupphiya. [6] S. asakkaŋ tañ ca.
[7] A. -parissayammappano; C. -parissamappatto. [8] S. -pabhedena.
[9] A. pavanante. *Cf.* UdA. 125 (Bhagavato dhamma-savaṇante jātattā).

janitâbhijātitāya[1] orasaŋ puttaŋ, bhaddâjānīya-sadisa-kiccatāya ājānīyan ti ca maŋ dhāretha, upadhārethā ti attho.

Ramaṇīyavihari-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

SAMIDDHI

Saddhāyâhaŋ pabbajito ti, āyasmato Samiddhi-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha puññāni upacinanto ito catu-navute kappe Siddhatthaŋ Bhagavantaŋ passitvā, pasanna-mānaso savaṇṭāni pupphāni kaṇṇika-baddhāni gahetvā pūjesi. So tena puñña-kammena devaloke nibbattitvā aparâparaŋ puññāni katvā, sugatīsu yeva parivattanto imasmiŋ Buddh' uppāde Rājagahe kula-gehe nibbatti. Tassa jāta-kālato paṭṭhāya taŋ kulaŋ dhana-dhaññâdīhi vaḍḍhi; attabhāvo c' assa abhirūpo ḍassanīyo guṇavā iti vibhava-samiddhiyā ca guṇa-samiddhiyā ca Samiddhī tveva paññāyittha.

So Bimbisāra-samāgame Buddhânubhāvaŋ disvā, paṭiladdha-saddho pabbajitvā bhāvanāya yutta-payutto viharanto, Bhagavati Tapodârāme viharante, ekadivasaŋ evaŋ cintesi: 'Lābhā vata me! Satthā arahaŋ Sammāsambuddho; svākkhāte câhaŋ dhamma-vinaye pabbajito; sabrahmacārino ca[2] me sīlavanto kalyāṇa-dhammā!' ti. Tass' evaŋ cintentassa uḷāraŋ pīti-somanassaŋ udapādi. Taŋ asahanto Māro Pāpimā therassa avidūre mahantaŋ bherava-saddam akāsi[3]; paṭhaviyā udrīyana[4]-kālo viya ahosi. Thero Bhagavato tam atthaŋ ārocesi. Bhagava: 'Māro tuyhaŋ vicakkhu-kammāya ceteti.[5] Gaccha, bhikkhu. Taŋ acintetvā tattha viharāhī' ti āha. Thero tattha gantvā viharanto na cirass' eva vipassanaŋ ussukkāpetvā arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 206)[6]:

---

[1] A. uredhāyājanitāhi jātiyā; B. urovāyāma-janitâbhijātitāya; C ure vāsamajanī ti tāyâbhijātitāya; S. ure vāyāmajanitâbhijātatāya.

[2] A. -cariyā ca; C. -cārī ca.

[3] *Cf.* S. i, 119; SA. i, 176.

[4] A. udīyana.

[5] B. ceti; S. ceto ti.

[6] *Under title* Saiaḷa-māliya.

Kaṇikāraŋ va jotantaŋ nisinnaŋ pabbatantare
Obhāsentaŋ disā sabbā Siddhatthaŋ narâsabhiŋ . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā tath' eva viharantassa therassa khīṇâsava-bhāvaŋ ajānanto purima-nayen' eva Māro mahantaŋ bherava-saddaŋ akāsi. Taŋ sutvā thero abhīto acchambhī, 'tādisānaŋ Mārānaŋ satam pi[1] sahassam pi mayhaŋ lomam pi na kampetī' ti[2] aññaŋ byākaronto *saddhāyâhaŋ pabbajito* ti gātham abhāsi. Tattha *saddhāyā* ti, dhamma-cchanda-samuṭṭhānāya kamma-phala-saddhāya c' eva ratana-ttaya-saddhāyā ti, *Ahan* ti, attānam uddisati.[3] *Pabbajito* ti, pabbajjaŋ upagato. *Agārasmā* ti, gehato, gharâvasato vā. *Anagāriyan*[4] ti, pabbajjaŋ. Sā hi yaŋ kiñci kasi-vaṇijjâdi-kammaŋ agāra-ssahitan ti, agāriyaŋ nāma; tad-abhāvato anagāriyan ti vuccati. *Sati paññā ca me vuḍḍhā* ti, saraṇa-lakkhaṇā-sati, pajānana-lakkhaṇā-paññā ti, ime dhammā vipassanā-lakkhaṇato paṭṭhāya magga-paṭipātiyā yāva arahattā me vuḍḍhā vaḍḍhitā,[5] na 'dāni vaḍḍhetabbā, sati-paññā-vepulla-ppattā ti dasseti. *Cittañ ca susamāhitan* ti, aṭṭha-samāpatti-vasena c' eva lokuttaraŋ samādhi-vasena ca cittaŋ me suṭṭhu samāhitaŋ; na 'dāni tassa samādhātabbaŋ atthi[6] samādhi-vepulla-ppatto ti dasseti. Tasmā *kāmaŋ karassu rūpāni* ti; 'Pāpima, maŋ uddissa yāni kānici vippakārāni yathā-ruciŋ karohi. Tehi pana *n' eva maŋ byādhayissasi*. Mama sarīra-kampana-mattam pi kātuŋ na sakkhissasi; kuto citt' aññathattaŋ[7]? Tasmā tava kiriyā, apaṭicchita-ppaheṇakaŋ[8] viya na kiñci atthaŋ sādheti,[9] kevalaŋ tava citta-vighāta-matta-phalā' ti thero Māraŋ tajjesi. Taŋ sutvā Māro: 'Jānāti maŋ samaṇo' ti tatth' ev' antaradhāyi.

Samiddhi-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

---

[1] B. sakam pi. [2] B. nikampeti.
[3] B. niddisati.
[4] *Cf.* UdA. 174; SA. ii, 180; C. agārassa hitaŋ.
[5] A. vaḍḍha-vaḍḍhita. [6] *Cf.* SA. i, 107.
[7] B. aññatittaŋ. [8] A, B. pahonakaŋ.
[9] B. bhaveti.

UJJAYA

[8] *Namo te Buddhavīr' atthū* ti, āyasmato Ujjaya[1]-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave puññāni karonto ito dvā-navute kappe Tissaŋ Bhagavantaŋ passitvā, pasanna-mānaso kaṇikāra-pupphehi pūjaŋ akāsi. So tena puñña-kammena devaloke nibbattitvā, aparâparaŋ puññāni katvā, deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Rājagahe aññatarassa sotthiya-brāhmaṇassa putto hutvā nibbatti. Ujjayo ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So vayappatto tiṇṇaŋ vedānaŋ pāragū hutvā, tattha sāraŋ apassanto upanissaya-sampattiyā codiyamāno Veḷuvanaŋ gantvā, Satthu santike dhammaŋ sutvā paṭiladdha-saddho pabbajitvā, cariyânukūlaŋ kammaṭṭhānaŋ gahetvā, araññe viharanto vipassanaŋ vaḍḍhetvā, na cirass' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 203)[2]:

Kaṇikāraŋ pupphitaŋ disvā ocinitvān' ahaŋ tadā
Tissassa abhiropesiŋ ogha-tiṇṇassa tādino . . . *pe* . . .

Arahattaŋ pana patvā, Satthu santikaŋ gantvā, vanditvā, ekamantaŋ nisiditvā, Bhagavato thomanâkārena aññaŋ byākaronto *Namo te Buddha-vīr' atthū* ti gātham abhāsi.

Tattha *namo* ti, paṇāma-kittanaŋ. *Te* ti, paṇāma-kiriyāya sampadāna-kittanaŋ tuyhan ti attho. *Buddhavīrā* ti ca Bhagavato ālapanaŋ. Bhagavā hi yathā abhiññeyyâdi[3]-bhedena sayambhū-ñāṇena anavasesato buddhattā Buddho ti vuccati; evaŋ pañcannam pi Mārānaŋ abhimaddana-vasena padahantena mahatā-viriyena samannāgatattā *vīro* ti vuccati. *Atthū* ti, hotu; tassa nāmo ti iminā sambandho.

Vippamutto 'si sabbadhī ti, sabbehi kilesehi sabbasmiñ ca sankhāra-gate bhave vippamutto, visaŋyutto asi, bhavasi[4]; na tayā kiñci avippamuttaŋ nāma atthi. Yato 'haŋ *tuyhâpadāne*[5] *vihāraŋ viharāmi anāsavo*, tuyhaŋ, tava apadāne,

---

[1] A. Ujjuya, *and below* Uppajjayo.
[2] *Under title* Kaṇikāra-pupphiya.
[3] A, C. *insert* -bhedassa atthassa abhiññeyyâdi-bh°.
[4] A, B. abhibhavasi.
[5] B. tuyhaŋ padāne.

ovāde, gata-magge, paṭipatti-cariyāya viharaŋ, yathā-satti[1] yathā-balaŋ paṭipajjanto, kāmâsavâdīnaŋ catunnam pi āsavānaŋ suppahīnattā *anāsavo* viharāmi; tādisassa, namo te Buddha-vīr' atthū ti.

Ujjaya-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

SAÑJAYA

Yato ahan ti, āyasmato Sañjaya[2]-ttherassa gāthā. So purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ puññaŋ upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle mahatī pūge sankitti-vasena[3] vatthuŋ saŋharitvā, ratanattayaŋ uddissa puññaŋ karonto sayaŋ daliddo hutvā, nesaŋ gaṇâdīnaŋ[4] puñña-kiriyāya byāvato ahosi. Kālena kālaŋ Bhagavantaŋ upasankamitvā vandi, pasanna-mānaso bhikkhūnañ ca taŋ taŋ veyyāvaccaŋ akāsi. So tena puññakammena devaloke nibbatto aparâparaŋ puññāni katvā, sugatīsu yeva saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Rājagahe vibhava-sampannassa brāhmaṇassa putto hutvā nibbatti, Sañjayo nāma nāmena. So vayappatto Brahmāyu Pokkharasāṭi-ādike abhiññāte brāhmaṇe[5] sāsane abhipasanne disvā, sañjāta-pasādo Satthāraŋ upasankami. Tassa Satthā dhammaŋ desesi. So dhammaŋ sutvā sotâpanno ahosi. Aparabhāge pabbaji, pabbajanto ca khur' agge yeva chaḷabhiñño ahosi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 138)[6]:

Vipassissi Bhagavato mahāpūga-gaṇo[7] ahu,
Veyyāvacca-karo āsiŋ sabba-kiccesu vyāvato . . .
pe . . .

---

[1] A. -satthi. [2] B. Sañcara.

[3] A. mahatī sūheyaŋ kitti; C. mahatīsu parisāsu (?) kitti; S. sakitti-vasena. Ap. [*line* 1] *supports* pūga; *viz.* mahāpūga-gaṇo ahu. *For* sankitti *see P. Dict.*

[4] A. dhana-sangharenādinā; B. nesaŋ nodīnaŋ (*altered to* gaṇâdīnaŋ); C. jana-sangahenâdi°; S. janasanghanādinā.

[5] *Cf.* Sn. 112; PJ. ii, 462; Dialog. i, 135.

[6] *Under title* Veyyāvaccaka.

[7] A sūri-gaṇo; Ap. B. pūga-gaṇo; C. bhūrigaṇo; S. parāputa-gaṇā; Ap. *vl.* subha-gato.

Chaḷabhiñño pana hutvā aññaŋ byākaronto *yato ahaŋ pabbajito* ti gātham abhāsi. Tattha *yato ahaŋ pabbajito* ti, yato pabhuti, yato paṭṭhāya; *ahaŋ pabbajito*, -pabbajitakālato paṭṭhāya. *Nâbhijānāmi sankappaŋ anariyaŋ dosasaŋhitan* ti, rāgâdi-dosa-saŋhitaŋ; tato eva anariyaŋ nihīnaŋ, ariyehi vā na iriyatāya, anariyehi iriyatāya ca, anariyaŋ vā pāpakaŋ; ārammaṇe abhūta-guṇâdi-sankappanato, *sankappo* ti laddha-nāmaŋ kāma-vitakkâdi micchā-vitakkaŋ uppāditaŋ *nâbhijānāmī* ti. Khur'agge yeva mayā arahattaŋ pattan ti aññaŋ byākāsi.

Sañjaya-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

RĀMAṆEYYAKA

Ciha-cihâbhinadite[1] ti, āyasmato Rāmaṇeyya-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave puññāni upacinanto Sikhissa Bhagavato kāle kulagehe nibbattitvā, viññutaŋ patto Bhagavantaŋ disvā, pasanna-mānaso pupphehi pūjaŋ akāsi. So tena puñña-kammena devaloke nibbatto aparâparaŋ puññāni katvā, sugatīsu yeva parivaṭṭanto imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ ibbha[2]-kule nibbattitvā, vayappatto Jetavana-paṭiggahaṇe[3] sañjātapasādo pabbajitvā, cariyânukūlaŋ kammaṭṭhānaŋ gahetvā, arañño viharati. Tassa attano sampattiyā pabbajita-sāruppāya[4] yeva paṭipattiyā pāsādika-bhāvato Rāmaṇeyyo tveva samaññā ahosi. Ath' ekadivasaŋ Māro theraŋ bhiŋsāpetukāmo bherava-saddaŋ akāsi. Taŋ sutvā thero thira[5]-pakatikāya tena asantasanto, 'Māro ayan' ti ñatvā, tattha anādaraŋ dassento *Ciha-cihâbhinadite* ti gātham abhāsi.

Tattha ciha-cihā[6] ti abhiṇhaŋ pavatta-saddatāya *cihacihā* ti laddha-nāmānaŋ parillakānaŋ[7] abhinādana-nimittaŋ

---

[1] *I read* ciha *with* B. *and other* MSS. (*birds cannot sound* vi-).
[2] C. iddha-.
[3] A. -gahamāne; C. -gahaṇakāle.
[4] A. pārupp°.
[5] A. thīra°; B. vira°.
[6] A, B. cihaciha; C, S. vihaviha.
[7] A. carilliṇṇakānaŋ; B. byattikānaŋ; C. vaṭṭakānaŋ; S. parillakānaŋ.

vira-virāva[1]-hetū ti attho. *Sippikâbhirutehi cā* ti; sippikā vuccanti devakâpara-nāmakā gelaññena chāt' ajjhatta-kisa-dārakâkārā sākhā-migā[2]; mahā-kalandakā ti keci. Sippikānaŋ abhirutehi mahā-viravehi; hetumhi c' etaŋ karaṇa-vacanaŋ; taŋ hetū ti attho.

Na me taŋ phandati cittan ti, mama cittaŋ na phandati, na calati.[3] Idaŋ vuttaŋ hoti: Imasmiŋ araññe vira-virāva[4]-hetu sippikâbhiruta-hetu viya ca, Pāpima, tava vissara-karaṇa-hetu mama cittaŋ kammaṭṭhānato na parivattatī ti.[5] Tattha kāraṇam āha: *ekatta-nirataŋ hi me* ti; *hi*-saddo hetu attho. Yasmā mama cittaŋ gaṇa-saṅgaṇikaŋ pahāya ekatte ekī-bhāve bahiddhā vā vikkhepaŋ pahāya ekatte ekaggatāya ekatte vā eka-sabhāve va, nibbāne nirataŋ atirataŋ,[6] tasmā kammaṭṭhānato na phandati, na calatī ti. Imaŋ kira gāthaŋ vadanto eva thero vipassanaŋ vaḍḍhetvā arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 203)[7]:

Suvaṇṇavaṇṇo Bhagavā sataraŋsi patāpavā[8]
Cankamanaŋ samārūḷho metta-citto Sikhī sato . . .
pe . . .

Ayam eva therassa aññā-byākaraṇa-gāthā ahosi.

Rāmaṇeyya-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

VIMALA

Dharaṇī va siccatī[9] ti, āyasmato Vimala-ttherassa gāthā. So pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ kusalaŋ upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle sankha-dhamana-kule nibbattitvā, viññutaŋ patto

[1] A. virivirā; B. virivibhava; C. virāva; S. vira-virāma.

[2] A. *nonsense*; B. najjhakittakisa; C. chāta-kisa-dārak°. *On* Sippikābhirutehi C. *has note*: jhampikâbhirutehi cā ti (Skt. '*jumping*') jhampikā vuccanti vānara-nāmakā; te araññe jhampana-sīlattā jhampikā, sākhā-migā (*monkeys*).

[3] S. sandati; B. cavati.

[4] B. virivibhava°.

[5] A, C. paripatati; B. paripakanti; S. parivattati.

[6] C. abhirataŋ; S. nibbānarataŋ abhirataŋ.

[7] *Under title* Vinelapupphiya.

[8] A. mahāpavā.

[9] *Text rightly* siccati (*passive*); MSS. siñcati; A. dharaṇīva siñciti.

tasmiŋ sippe nipphatti[1]-gato ekadivasaŋ Vipassiŋ Bhagavantaŋ passitvā, pasanna-mānaso sankha-dhamanena pūjaŋ katvā, tato paṭṭhāya kālena kālaŋ Satthu upaṭṭhānaŋ akāsi. So tena puñña-kammena devaloke nibbattitvā, aparâparaŋ puññāni katvā, deva-manussesu saŋsaranto Kassapassa Bhagavato kāle 'Anāgate me vimalo visuddho kāyo hotū' ti bodhi-rukkhaŋ gandhodakehi nahāpesi,[2] cetiyangana-bodhianganesu āsanāni dhovāpesi; bhikkhūnam pi kiliṭṭhe samaṇaparikkhāre dhovāpesi.

So tato cavitvā devesu c' eva manussesu ca parivattanto imasmiŋ Buddh' uppāde Rājagahe ibbha[3]-kule nibbatti. Tassa mātu kucchiyaŋ vasantassa ca nikkhamantassa ca kāyo[4] pitta-semhâdīhi asankiliṭṭho paduma-palāse udakabindu viya alaggo, pacchima-bhavika-bodhisattassa viya visuddho ahosi. Ten' assa Vimalo tveva nāmaŋ akaŋsu. So vayappatto Rājagaha-ppavesane[5] Buddhânubhāvaŋ disvā, paṭiladdha-saddho pabbajitvā, kammaṭṭhānaŋ gahetvā, Kosala-raṭṭhe pabbata-gūhāyaŋ viharati. Ath' ekadivasaŋ cātuddīpaka-mahāmegho sakalaŋ cakkavāḷa-gabbhaŋ paṭṭharitvā pavassi—vivaṭṭa-ṭṭhāyimhi Buddhānaŋ ca cakkavattīnañ ca dharamāna-kāle evaŋ kira evaŋ vassati. Ghamma[6]-pariḷāha-vūpasamato utu-sappāya-lābhena therassa cittaŋ samāhitaŋ ahosi, ekaggaŋ. So samāhita-citto tāva-d-eva vipassanaŋ ussukkāpetvā magga-paṭipātiyā arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i. 100)[7]:

Vipassino Bhagavato ahosiŋ sankha-dhamanako[8];
Nicc' upaṭṭhāna-yutto 'mhi Sugatassa mahesino . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā kata-kiccatāya tuṭṭha-mānaso udānaŋ udānento *Dharaṇī va siccati*[9] *vāti māluto* ti gāthaṁ abhāsi. Tattha *dharaṇī* ti, paṭhavī: sā hi sakalaŋ dharâdhāraŋ dhāretī ti, dharaṇī ti vuccati, *Siccati*[9] ti, samantato nabhaŋ pūretvā abhipavassato mahāmeghassa vuṭṭhi-dhā-

---

[1] A, B. nipp°.
[2] A. nāpesi; B. nhāpesi.
[3] C. iddha°.
[4] A. kāle.
[5] B. avasāne.
[6] A, C. sabba.
[7] *Under title* Buddhūpaṭṭhāka.
[8] A. dhamako.
[9] MSS. siñcati.

rāhi siñciyati.[1] *Vāti māluto* ti, udaka-phusita-sammissatāya sītalo vāto vāyati. *Vijjutā carati nabhe* ti, tattha tattha gajjatā gaḷa-gaḷāyatā[2] mahāmeghato nicchayantiyo sateratā[3] ākāse ito c' ito ca vicaranti. *Upasammanti vitakkā* ti, utusappāya-siddhena samatha-vipassanâdhigamena pubbabhāge tadangâdi-vasena vūpasantā hutvā kāma-vitakkâdayo sabbe pi nava mahāvitakkā ariya-maggâdhigamane upasammanti; anavasesato samucchijjantī ti vattamāna-samīpatāya ariyamagga-kkhaṇaŋ vattamānaŋ katvā vadati; atīt' aṭṭhe vā etaŋ paccuppanna-vacanaŋ. *Cittaŋ susamāhitaŋ mamā* ti, tato eva lokuttara-samādhinā mama cittaŋ suṭṭhu samāhitaŋ; na 'dāni tassa samādhāne kiñci kātabbaŋ atthī ti, thero aññaŋ byākāsi.

Vimala-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

Pañcama-vagga-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

GODHIKA

Vassati devo ti ādikā catasso; Godhiko, Subāhu, Valliyo, Uttiyo ti imesaŋ catunnaŋ therānaŋ gāthā. Ime pi purimabuddhesu katâdhikārā tatthatattha bhave puññāni upacinantā ito catu-navute kappe Siddhatthassa Bhagavato kāle kulagehe nibbattitvā, viññutaŋ patvā, aññamaññaŋ sahāyā hutvā, vicariŋsu. Tesu eko Siddhatthaŋ Bhagavantaŋ piṇḍāya carantaŋ disvā, kaṭacchu-bhikkhaŋ adāsi; dutiyo pasanna-citto hutvā pañca-patiṭṭhitena vanditvā añjaliŋ paggaṇhi; tatiyo pasanna-citto ekena puppha-hatthena Bhagavantaŋ pūjesi; catuttho sumana-pupphehi pūjam akāsi. Evaŋ te Satthari cittaŋ pasādetvā pasutena tena puññakammena devaloke nibbattitvā, puna aparâparaŋ puññāni katvā deva-manussesu saŋsarantā Kassapassa Bhagavato kāle kula-gehe nibbattitvā, sahāyakā hutvā sāsane pabbajitvā, samaṇa-dhammaŋ katvā, amhākaŋ Bhagavato kāle Pāvāyaŋ catunnaŋ Malla-rājūnaŋ puttā hutvā nibbattiŋsu.

[1] A. simiyati; B, C. siñcati; S. siñciyyati.
[2] A, B. gajjato gaḷagaḷāyato.
[3] A C, S. sateratā; B. sateritā. *Cf.* VvA. 161, 271.

Tesaŋ Godhiko,[1] Subāhu, Valliyo, Uttiyo ti nāmāni akaŋsu. Aññamaññaŋ suci-sahāyā ahesuŋ. Te kenaci-d-eva karaṇiyena Kapilavatthuŋ agamiŋsu.

Tasmiŋ samaye Satthā Kapilavatthuŋ gantvā Nigrodhârāme vasanto yamaka-pāṭihāriyaŋ dassetvā Suddhodana-pamukhe Sakya-rājāno damesi. Tadā te pi cattāro Malla-rājā-puttā pāṭihāriyaŋ disvā, laddha-pasādā pabbajitvā, vipassanāya kammaŋ karontā na cirass' eva saha-paṭisambhidāhi arahattaŋ pāpuṇiŋsu. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 140)[2]:

Suvaṇṇavaṇṇaŋ Sambuddhaŋ āhutīnaŋ paṭiggahaŋ
Pavanā abhinikkhantaŋ addasaŋ loka-nāyakaŋ . . .
pe . . .

Godhika-ttherâpadānaŋ.

Suvaṇṇavaṇṇaŋ Sambuddhaŋ nisabhâjāniyaŋ yathā
Tidhāpabhinnaŋ mātangaŋ kuñjaraŋ va mahesinaŋ . . .
pe . . . (i, 140)[3]

Subāhu-ttherâpadānaŋ.

Tivarāyaŋ[4] nivasī 'haŋ; ahosiŋ māliko tadā;
Addasaŋ virajaŋ Buddhaŋ Siddhatthaŋ loka-nāyakaŋ
. . . *pe* . . . (i, 141)[5]

Valliya-ttherâpadānaŋ.

Siddhatthassa Bhagavato jāti-puppham adās' ahaŋ;
Padesu satta pupphāni hāsena kāritāni[6] me . . . *pe* . . .
(i, 141)[7]

Uttiya-ttherâpadānaŋ.

Arahattaŋ pana patvā ime cattāro pi therā loke pākaṭā paññātā rāja-rāja-mahāmaccehi sakkatā garukatā hutvā,

---

[1] A. Godhiyo; B. Godhiro. [2] *Under title* Bhikkhādāyaka.
[3] *Under title* Ñāṇa-saññaka.
[4] A. tivarāhaŋ; C. nivarāyaŋ; S. tidhārayaŋ.
[5] *Under title* Uppala-hatthiya.
[6] A. bhāsento kirit°; B. hāsento kirit°; C. hasetā k.; S. hāsento tiritāni; Ap. hāsena kāritāni.
[7] *Under title* Pada-pūjaka.

araññe sah' eva viharanti. Ath' ekadā rājā Bimbisāro te cattāro there Rājagahaŋ upagate upasankamitvā, vanditvā, temāsaŋ vassâvās' atthāya nimantetvā, tesaŋ pāṭiyekkaŋ kuṭikāyo kāretva[1] sati-sammosena na cchādeti. Therā acchannāsu kuṭikāsu viharanti. Vassa-kāle devo na vassati. Rājā: 'Kinnu kho kāraṇaŋ devo na vassatī?' ti cintetvā, taŋ kāraṇaŋ ñatvā, tā kuṭikāyo chādāpetvā, mattika-kammaŋ citta-kammañ ca kārāpetvā, kuṭikā-mahaŋ karonto mahato bhikkhu-sanghassa dānaŋ adāsi. Therā rañño anukampāya kuṭikāyo pavisitvā mettā-samāpattiyo samāpajjiŋsu. Ath' uttarā-pācīna-disato mahāmegho uṭṭhahitvā therānaŋ samāpattito vuṭṭhāna-kkhaṇe yeva vassituŋ ārabhi.[2] Tesu Godhika-tthero samāpattito vuṭṭhāya saha-meghagajjitena,

Vassati devo yathā sugītaŋ,
Channā me kuṭikā sukhā[3] nivātā;
Cittaŋ susamāhitañ ca mayhaŋ.
Atha ce patthayasi pavassa, devā ti

imaŋ gātham abhāsi. Tattha *vassatī* ti, siñcati, vuṭṭhidhāraŋ pavecchati.[4] *Devo* ti, megho. *Yathā sugītan* ti, sundaraŋ gītaŋ viya gajjanto[5] ti adhippāyo. Megho hi vassana-kāle sata-paṭala-sahassa-paṭalo uṭṭhahitvā thananto[6] vijjutā nicchārento ca sobhati, na kevalo. Tasmā siniddhamadhura-gambhīra-nigghoso vassati devo ti dasseti. Tena saddato anuppīḷitaŋ[7] aha. *Channā me kuṭikā sukhā nivātā* ti; yathā na devo vassati, evaŋ tiṇâdīhi chāditā ayaŋ me kuṭikā; tena vuṭṭha-vassena anuppīḷitaŋ āha, paribhoga-sukhassa utu-sappāya-utu-sukhassa ca sabhāvato[8] sukhā; phusit'[9] aggaḷa-pihita-vātapānatāhi vāta-parissaya-rahitā; ubhayena pi āvāsa-sappāya-vasena anuppīḷitaŋ āha. *Cittaŋ susamāhitañ ca mayhan* ti, cittañ ca mama suṭṭhu samāhitaŋ, anut-

---

[1] A. padāpetvâ (? padatvā).
[2] B. vassi ārati.
[3] *Perhaps* sukkhā.
[4] A. pavaccheti; B. pavacchati.
[5] A. gacchanto; S. tajjento.
[6] A. tananto; B. thananto; C. thanayanto; S. thanento.
[7] C. anupapīḷ°. ? *to read* -pīlataŋ.
[8] A, C. samabhāvato; B. sabbhāvato.
[9] A. passit°; B. phusit°; C. phussit°. *Cf.* *v.* 385.

tara-samādhinā nibbānârammaṇe suṭṭhu appitaŋ; etena abbhantara-parissayâbhāvato appossukkataŋ dasseti. *Atha ce patthayasī* ti, atha idāni patthayasi ce, yadi icchasi. *Pavassā* ti, siñca udakaŋ, pagghara vuṭṭhi-dhāraŋ, pavaccha.[1] *Devā* ti, meghaŋ ālapati.

Itarehi vutta-gāthāsu dutiya-pade yeva viseso.

Godhika-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

SUBĀHU

Tattha Subāhunā vutta-gāthāyaŋ: *Cittaŋ susamāhitañ ca kāye* ti, mama cittaŋ karaja-kāye[2] kāya-gatā-sati-bhāvanā-vasena suṭṭhu samāhitaŋ, samma-d-eva appitaŋ. Ayaŋ hi thero kāya-gatā-sati-bhāvanā-vasena paṭiladdha-jjhānaŋ pādakaŋ katvā, vipassanaŋ vaḍḍhetvā, arahattaŋ pāpuṇi. Taŋ sandhāyâha 'cittaŋ susamāhitañ ca kāye' ti.

Subāhu-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

VALLIYA

Valliya-ttherassa gāthāyaŋ: *Tassaŋ viharāmi appamatto* ti, tassaŋ kuṭikāyaŋ appamāda-paṭipattiyā matthakaŋ pāpitattā appamatto ariya-vihār' ūpasaŋhitena dibba-vihārâdi-sahitena ca iriyâpatha-vihārena viharāmi. Atta-bhāvaŋ pavattemī ti vuttaŋ hoti.

Valliya-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

UTTIYA (A)

[9] Uttiya-ttherena vutta-gāthāyaŋ: *adutiyo* ti, asahāyo, kilesa-saṅgaṇikāya gaṇa-saṅgaṇikāya ca virahito[3] ti attho.

Uttiya-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.
Catunnaŋ therānaŋ vatthu.

---

[1] A. paccha; B. pavaccha.
[2] A. rājakāye.
[3] A. viharato; B. parahito.

AÑJANAVANIYA

Āsandiŋ kuṭikaŋ katvā ti, āyasmato Añjanavaniya-ttherassa gāthā. So kira Padumuttarassa Bhagavato kāle Sudassano nāma mālā-kāro hutvā, sumana-pupphehi Bhagavantaŋ pūjetvā[1] aññam pi tattha tattha[2] bahu-puññaŋ katvā, deva-manussesu yeva saŋsaranto Kassapassa Bhagavato sāsane pabbajitvā, samaṇa-dhammaŋ akāsi. Atha imasmiŋ Buddh' uppāde Vesāliyaŋ Vajjirāja-kule nibbattitvā tassa vayappatta-kāle Vajji-raṭṭhe avuṭṭhi-bhayaŋ byādhi-bhayaŋ amanussa-bhayan ti tīṇi bhayāni uppajjiŋsu. Taŋ sabbaŋ ***Ratana-sutta-vaṇṇanāyaŋ***[3] vutta-nayen' eva veditabbaŋ. Bhagavati pana Vesāliŋ paviṭṭhe bhayesu ca vūpasantesu, Satthu dhamma-desanāya sambahulānaŋ deva-manussānaŋ dhammâbhisamaye ca jāte, ayaŋ rāja-kumāro Buddhânubhāvaŋ disvā, paṭiladdha-saddho pabbaji. Yathā câyaŋ evaŋ anantaraŋ vuccamānā cattāro pi janā, te pi hi imassa sahāya-bhūtā Licchavī-rāja-kumārā iminā va nīhārena pabbajiŋsu.

Kassapa-sambuddha-kāle piya-sahāyā hutvā iminā, saha yeva pabbajitvā, samaṇa-dhammaŋ akaŋsu. Padumuttarassa pi Bhagavato pāda-mūle kusala-bīja-ropanâdiŋ akaŋsū ti. Tatthâyaŋ kata-pubba-kicco Sākete Añjana-vane susāna-ṭṭhāne vasanto upakaṭṭhāya vass' upanāyikāya[4] manussehi chaḍḍitaŋ[5] jiṇṇakaŋ āsandiŋ labhitvā, taŋ catūsu pāsāṇesu ṭhapetvā, upari tiriyañ ca tiṇâdīhi chādetvā, dvāraŋ yojetvā, vassaŋ upagato. Paṭhama-māse yeva ghaṭento vāyamanto arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 142)[6]:

Sudassano ti nāmena mālā-kāro ahaŋ tadā;
Addasaŋ virajaŋ Buddhaŋ loka-jeṭṭhaŋ narâsabhaŋ . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā vimutti-sukhaŋ paṭisaŋvedento samāpattito vuṭṭhāya, yathā-laddhaŋ sampattiŋ paccavekkhitvā, pīti-vegena udānento[7] *āsandiŋ kuṭikaŋ katvā* ti gātham

---

[1] A. pucchitvā; B. pūjitvā.
[2] B. aññaŋ vitakkavitakka.
[3] KhpA. 157 *ff.* (tīhi dubbhikkhā-amanussa-roga-bhayehi).
[4] *Cf.* Vin. i, 253.
[5] A. chaṭṭhaŋ; B. chaṭṭitaŋ.
[6] *Under title* Muṭṭhi-pupphiya.
[7] B. uppādento.

abhāsi. Tattha *āsandiŋ kuṭikaŋ katvā* ti, āsandi nāma[1] dīgha-pādakaŋ catu-r-assaŋ pīṭhaŋ, āyataŋ[2] catu-r-assam pi hoti yeva, yattha[3] nisīdituŋ eva sakkā na nippajjituŋ. Taŋ āsandiŋ kuṭikaŋ katvā, vās' atthāya heṭṭhā vutta-nayena kuṭikaŋ katvā, yathā tattha nisinnassa utu-parissayâbhāvena sukhena samaṇa-dhammaŋ kātuŋ sakkā. Evaŋ kuṭikaŋ katvā, etena param' ukkaŋsa-gata-senâsane attano appicchataŋ santuṭṭhiñ ca dasseti. Vuttam pi c' etaŋ Dhammasenāpatinā:

Pallankena nisinnassa jaṇṇuke nâbhivassati;
Alaŋ phāsu-vihārāya pahitattassa bhikkhuno ti.[4]

Apare āsandi-kuṭikan ti pāṭhaŋ vatvā,[5] 'āsandi-ppamāṇaŋ kuṭikaŋ katvā' ti atthaŋ vadanti. Aññe pana āsana-nisajjâdi-gate manusse uddissa mañcakassa upari-kata-kuṭikā āsandi nāma, 'taŋ āsandiŋ kuṭikaŋ katvā' ti atthaŋ vadanti.

Ogayhā ti, ogahetvā, anupavisitvā.[6] *Añjanaŋ vanan* ti, evaŋ nāmakaŋ vanaŋ; añjana-vaṇṇa-puppha-bhāvato[7] hi añjanā vuccanti valliyo; tabbahulatāya taŋ vanaŋ Añjanavanan ti nāmaŋ labhi. Apare pana 'Añjanā nāma mahāgacchā[8]' ti vadanti. Taŋ Añjanaŋ vanaŋ ogayha,[9] āsandiŋ kuṭikaŋ katvā. *Tisso vijjā anuppattā, kataŋ Buddhassa sāsanan* ti, viharatā mayā ti vacanaŋ sesen' eva yojanā. Idam eva therassa aññā-byākaraṇaŋ ahosī ti.

Añjanavaniya-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

KUṬIVIHĀRĪ (A)

Ko kuṭikāyan ti, āyasmato Kuṭivihāriya-ttherassa gāthā. So kira Padumuttarassa Bhagavato ākāsena gacchantassa

---

[1] *Cf.* Vin. (Culla.) vi, 8; anujānāmi (āsandiŋ) . . . gihī-vikataŋ, abhinisīdituŋ, na tveva abhinipajjituŋ.

[2] A. āsanaŋ.

[3] A. tattha; B. ettha; C. yattha nis°; S. pahoti yeva yattha nis°.

[4] *Cf.* Thag. *v.* 984 (Sāriputta), *quoted* Mil. 366 (*trans. is wrong*); jaṇṇuke *is acc.*

[5] A. āsanâdi-kuṭikan ti ṭhapetvā.

[6] A. uggahetvā; B. ogapetvā; S. ogahetvā anupassitvā.

[7] A, C. bhāsato.

[8] B, S. -kacchā.

[9] B. (*as above*) oggayha.

'udaka-dānaŋ dassāmī' ti sītalaŋ udakaŋ gahetvā pīti-somanassa-jāto uddhaŋmukho hutvā ukkhipi. Satthā tassa ajjhāsayaŋ ñatvā, pasāda-saŋvaḍḍhan' atthaŋ ākāse ṭhito va sampaṭicchi. So tena anappakaŋ pīti-somanassaŋ paṭisaŋvedesi. Sesaŋ *Añjanavaniya-ttherassa vatthumhi* vutta-sadisam eva; ayaŋ pana viseso: Ayaŋ kira vutta-nayena pabbajitvā, kata-pubba-kicco vipassanaŋ anuyuñjanto sāyaŋ khetta-samīpena gacchanto deve phusāyante khetta-pālakassa suññaŋ tiṇa-kuṭikaŋ disvā, pavisitvā tattha tiṇa-santhārake nisīdi. Nisinna-matto va utu-sappāyaŋ labhitvā, vipassanaŋ ussukkāpetvā, arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 143)[1]:

Suvaṇṇavaṇṇaŋ Sambuddhaŋ gacchantaŋ anilañjase
Ghaṭâsanaŋ va[2] jalitaŋ ādittaŋ va hutâsanaŋ . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā there tattha nisinne khetta-pālako āgantvā, 'Ko kuṭikāyan?' ti āha. Taŋ sutvā thero, 'Bhikkhu kuṭikāyan' ti ādim āha. Tayidaŋ khetta-pālassa therassa ca vacanaŋ ekajjhaŋ katvā,

Ko kuṭikāyaŋ? Bhikkhu kuṭikāyaŋ,
Vītarāgo susamāhita-citto.
Evaŋ jānāhi, āvuso;
Amoghā te kuṭikā katā ti

tathā-rūpena saṅgītiŋ āropitaŋ. Tattha *Ko kuṭikāyan* ti, imissaŋ kuṭikāyaŋ ko nisinno? ti khetta-pālassa pucchā-vacanaŋ. Tassa *bhikkhu kuṭikāyan* ti therassa paṭivacana-dānaŋ. Atha naŋ attano anuttara-dakkhiṇeyya-bhāvato kuṭi-paribhogaŋ anumodāpetvā uḷāraŋ tam eva puññaŋ patiṭṭhāpetuŋ, *vītarāgo* ti ādi vuttaŋ. Tass' attho: Eko bhinna-kileso bhikkhu te kuṭikāyaŋ nisinno. Tato eva so agga-maggena sabbaso samucchinna-rāgatāya, vītarāgo; anuttara-samādhinā nibbānaŋ ārammaṇaŋ katvā suṭṭhu samāhita-cittatāya susamāhita-citto. Imañ ca atthaŋ: *āvuso*, khetta-pāla, yathâhaŋ vadāmi *evaŋ jānāhi*, saddaha, adhi-

[1] *Under title* Udaka-pūjaka.
[2] B, S. ghaṭâsanaŋ; A. yathānaŋ; C. yathâsīnaŋ va (?). *Cf.* VvA. 326, ādittaŋ vata maŋ santaŋ ghata-sittaŋ va pāvakaŋ.

muñcassu,[1] *amoghā te kuṭikā katā*; yaŋ[2] tayā katā kuṭikā amoghā, avañjhā, saphalā,[3] udrayā, yasmā arahatā khīṇâsavena paribhuttā[4]; sace tvaŋ anumodasi, taŋ te bhavissati dīgha-rattaŋ hitāya sukhāyā ti.

Taŋ sutvā khetta-pālo: 'Lābhā vata me! Suladdhaŋ vata me, yassa me kuṭikāyaŋ ediso ayyo pavisitvā nisīdatī' ti pasanna-citto anumodanto aṭṭhāsi. Imaŋ pana tesaŋ kathā-sallāpaŋ Bhagavā dibbāya sota-dhātuyā sutvā, anumodanañ c' assa ñatvā, bhāviniŋ sampattiŋ[5] vibhāvento khetta-pālaŋ imāhi gāthāhi ajjhābhasi:

Vihari kuṭikāyaŋ bhikkhu santa-citto anāsavo;
Tena kamma-vipākena devindo tvaŋ bhavissasi.
Catuttiŋsa-kkhattuŋ devindo deva-rajjaŋ karissasi.
Catuttiŋsa-kkhattuŋ cakkavattī rājā raṭṭhe bhavissasi.
Ratana-kuṭi nāma Pacceka-buddho vītarāgo bhavissasī ti.

Kuṭikāyaŋ laddha-visesattā pana therassa tato ppabhuti Kuṭivihārī tveva samaññā udapādi. Ayam eva therassa aññā-byākaraṇa-gāthā pi ahosī ti.

Kuṭivihāri-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

KUṬIVIHĀRĪ (B)

Ayam āhu purāṇiyā ti, āyasmato Kuṭivihāriya-ttherassa gāthā. So kira Padumuttarassa Bhagavato pasanna-mānaso pariḷāha-kāle naḷa-vilivehi viracitaŋ[6] vījaniŋ adāsi. Taŋ Satthā anumodana-gāthāya sampahaŋsesi. Sesaŋ yadatthe vattabbaŋ taŋ *Añjana-vaniya-tthera-vatthumhi* vutta-sadisam eva. Ayam pana viseso: Ayaŋ kira vutta-nayena pabbajitvā aññatarāya purāṇa-kuṭikāya viharanto samaṇa-dhammaŋ acintetvā: 'Ayaŋ kuṭikā jiṇṇā; aññaŋ kuṭikaŋ kātuŋ vaṭṭatī' ti nava-kamma-vasena cittaŋ uppādeti. Tassa attha-kāmā devatā saŋvega-janan' atthaŋ imaŋ uttān' obhāsaŋ[7] gambhīr' atthaŋ *ayam āhū* ti gātham āha.

---

[1] B. adhipuñcasu. [2] A, C. ayaŋ.
[3] B. avañchasa phalasā. [4] B. parisuttā.
[5] B. bhavinipattiŋ; A, C. tambhav°. [6] A. vivehi vicarataŋ.
[7] A. uttānahāsaŋ.

Tattha *ayan* ti, āsanna-paccakkha[1]-vacanaŋ. *Āhū* ti, ahosī ti attho. Gāthā-sukh' atthaŋ hi dīghaŋ katvā vuttaŋ. *Purāṇiyā* ti, purātanā,[2] addhaŋgatā. *Aññaŋ patthayase navaŋ kuṭin* ti, imissa kuṭiyā purāṇa-bhāvena jiṇṇatāya ito aññaŋ idāni nibbatta-niyatāya navaŋ kuṭiŋ patthayase, patthayasi, āsiŋsasi. Sabbena sabbaŋ pana *āsaŋ kuṭiyā virājaya purāṇiyā* ti, purāṇiyaŋ viya navāya pi kuṭiyaŋ āsaŋ,[3] taṇhaŋ, apekkhaŋ virājehi. Sabbaso tattha viratta-citto hohi. Kasmā? Yasmā *dukkhā, bhikkhu, puna navā nāma kuṭi*; bhikkhu, puna idāni nibbattiyamānā dukkhâvahattā[4] dukkhā; tasmā aññaŋ navaŋ dukkhaŋ anuppādento yathā-nibbattāyaŋ purāṇiyaŋ yeva kuṭiyaŋ ṭhatvā, attanā kattabbaŋ taŋ karohī ti. Ayaŋ h' ettha adhippāyo: Tvaŋ, bhikkhu, 'ayaŋ purāṇiyā tiṇa-kuṭikā jiṇṇā' ti aññaŋ navaŋ tiṇa-kuṭikaŋ kātuŋ icchasi, na samaṇa-dhammaŋ. Evaŋ icchanto pana bhāvanāya ananuyuñjanena punabbhavâbhinibbattiyā[5] anativattanato āyatiŋ attabhāva-kuṭim pi patthento, kātuŋ icchanto yeva nāma hoti. Sā pana navā tiṇa-kuṭi viya karaṇa-dukkhena tato bhiyyo pi jarā-maraṇa-soka-paridevâdi-dukkha-saŋsaṭṭhatāya dukkhā; tasmā tiṇa-kuṭiyaŋ viya attabhāva-kuṭiyaŋ āsaŋ, apekkhaŋ virājaya; sabbaso tattha viratta-citto hohī ti. Evaŋ te vaṭṭa-dukkhaŋ na bhavissatī ti. Devatāya vacanaŋ sutvā thero saŋvega-jāto vipassanaŋ paṭṭhapetvā, ghaṭento vāyamanto na cirass' eva arahatte patiṭṭhāsi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 143)[6]:

Padumuttara-buddhassa santa-cittassa tādino
Tiṇa-santhāre nisinnassa upasantassa tādino . . . *pe* . . .

Arahatte pana patiṭṭhito: 'Ayaŋ me arahatta-pattiyā ankusa-bhūtā' ti tam eva gāthaŋ paccudābhāsi. Sā yeva ca therassa aññā-byākaraṇa-gāthā ahosī ti. Kuṭi-ovādena laddha-visesattā c' assa Kuṭivihāriyo tveva samaññā ahosī ti.

Kuṭivihāri-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

---

[1] B. paccavekkha°. [2] A, C. purātanī.
[3] B. āsajja; S. āsangaŋ.
[4] B. nippattiyamānā dukkhā pahattha.
[5] B. punabbhavāsi nippattiyā; A. punavâpi.
[6] *Under title* Nalamāliya.

RAMAṆĪYA-KUṬIKA

Ramaṇīyā me kuṭikā ti, āyasmato Ramaṇīya-kuṭiyattherassa gāthā. So pi kira Padumuttarassa Bhagavato kāle kusala-bīja-ropanaŋ katvā deva-manussesu saŋsaranto ito aṭṭhārasa-kappa-sata-matthake Atthadassissa Bhagavato kāle kula-gehe nibbattitvā, viññutaŋ patto Buddhârahaŋ āsanaŋ Bhagavato adāsi, pupphehi ca Bhagavantaŋ pūjetvā,[1] pañca-patiṭṭhitena vanditvā, padakkhiṇaŋ katvā pakkāmi. Sesaŋ *Añjana-vaniya-tthərassa vatthumhi* vutta-sadisam eva. Ayaŋ pana viseso: Ayaŋ kira vutta-nayena pabbajitvā kata-pubba-kicco Vajji-raṭṭhe aññatarasmiŋ gāmaka-vāse kuṭikā-yaŋ viharati. Sā hoti kuṭikā abhirūpā dassanīyā pāsādikā suparikamma-kata-bhitti-bhūmikā, ārāma-pokkharaṇi-kāma-ṇeyyâdi sampannā, muttā - jāla - sadisa - vālikâkiṇṇa - bhūmi-bhāgā; therassa ca vatta-sampannatāya susammaṭṭh' angaṇa-tādinā bhiyyoso-mattāya ramaṇīyatarā hutvā tiṭṭhati. So tattha viharanto vipassanaŋ paṭṭhapetvā na cirass' eva arahatte patiṭṭhāsi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 144)[2]:

Kānanaŋ vanam ogayha appa-saddaŋ nirākulaŋ
Sīhâsanaŋ mayā dinnaŋ Atthadassissa tādino . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā, there tattha viharante kuṭikāya, ramaṇīya-bhāvato vihāra-pekkhakā manussā tato tato āgantvā kuṭiŋ passanti. Ath' ekadivasaŋ katipayā dhutta[3]-jātikā itthiyo tattha gatā kuṭikāya ramaṇīya-bhāvaŋ disvā: 'Ettha vasanto ayaŋ samaṇo siyā amhehi ākaḍḍhanīya-hadayo[4] daharo' ti adhippāyena; 'Ramaṇīyaŋ vo, bhante, vasana-ṭṭhānaŋ. Mayam pi ramaṇīya-rūpā paṭhama-yob-bane ṭhitā' ti vatvā itthi-kuttâdīni dassetuŋ ārabhiŋsu. Thero attano vīta-rāga-bhāvaŋ pakāsento: *Ramaṇīyā me kuṭikā saddhādeyyā manoramā* ti gātham abhāsi. Tattha *ramaṇīyā me kuṭikā* ti, ramaṇīyā te, bhante, kuṭikā ti, yaŋ tumhehi vuttaŋ taŋ saccaŋ. Ayaŋ mama vasana-kuṭikā ramaṇīyā manuñña-rūpā; sā ca kho saddhā-deyyā, evarū-

---

[1] A. pūjitvā; S. pujayitvā. [2] *Under title* Āsanūpaṭṭhāyaka.
[3] A. katiyavuttaŋ; B. kathipayā dhutti°.
[4] *As at* VvA. 207; B. -nīyo daharo.

pâyaŋ manāpaŋ katvā pabbajitānaŋ dinnâyaŋ. Idaŋ nāma phalaŋ hotī ti kamma-phalāni saddahitvā, saddhāya dhamma-cchandena dātabbattā, saddhā-deyyā,[1] na dhanena nibbattitā; sayañ ca tathā-dinnā ti, saddhā-deyyā. Passantānaŋ paribhuñjantānañ ca mano ramatī ti, manoramā. Saddhā-deyyattā eva hi manoramā, saddhā hi deyya-dhammaŋ sakkaccaŋ abhisankharitvā denti, saddhā-deyyañ ca paribhuñjantā sappurisā dāyakassa[2] avisaŋvādan' attham pi saŋyogâsaya[3]-sampannā honti; na tumhehi cintit' ākārena payogâsaya-vippannā ti adhippāyo.

Na me attho kumārīhī ti; yasmā sabbaso kāmehi vinivaṭṭita[4]-mānaso ahaŋ, tasmā na me attho kumārihi. Kappiya-kāraka-kamma-vasenâpi hi mādisānaŋ itthīhi payojanaŋ nāma n' atthi, pageva rāga-vasena. Tasmā na me attho kumārīhī ti. Kumāri-gahaṇaŋ c' ettha upalakkhaṇaŋ daṭṭhabbaŋ. Mādisassa nāma santike evaŋ paṭipajjantīhi[5] ayutta-kāriṇīhi yāva aparaddhañ ca tumhehi samān' ajjhāsayānaŋ purato ayaŋ kiriyā sobheyyā[6] ti dassento āha: *yesaŋ attho tahiŋ gacchatha, nāriyo* ti. Tattha *yesan* ti, kāmesu avīta-rāgānaŋ. *Attho* ti, payojanaŋ. *Tahin* ti, tattha, tesaŋ santikaŋ. *Nāriyo* ti, ālapanaŋ.

Taŋ sutvā itthiyo manku-bhūtā patta-kkhandhā āgatamaggen' eva gatā. Evam pana 'na me attho kumārīhī' ti kāmehi anatthika-bhāva-vacanen' eva therena arahattaŋ byākatan ti daṭṭhabbaŋ.

Ramaṇīyakuṭika-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

KOSALAVIHĀRĪ[7]

Saddhāyâhaŋ pabbajito ti, āyasmato Kosalavihāri-ttherassa gāthā. Ayam pi kira Padumuttarassa Bhagavato kāle kusala-bījaŋ ropetvā taŋ taŋ puññaŋ akāsi. Sesaŋ *Añjana-*

---

[1] B. saddhadeyyo nāma.
[2] B. dārakassa.
[3] B. payosāya°; C. payogâsaya°; S. saŋyogâsaya°.
[4] A. vinivaṭṭana.
[5] A. -pajjohi; C, S. -pajjāhi.
[6] S. yo sobh°.
[7] *Text*, A. Kosall°.

vaniya-tthera-vatthu-sadisam eva; ayam pana viseso: Ayaŋ kira vutta-nayena pabbajitvā kata-pubba-kicco Kosala[1]-raṭṭhe aññatarasmiŋ gāme ekaŋ upāsaka-kulaŋ nissāya araññe viharati. Taŋ so upāsako rukkha-mūle vasantaŋ disvā, kuṭikaŋ kāretvā adāsi. Thero kuṭikāyaŋ viharanto āvāsa-sappāyena samādhānaŋ labhitvā, vipassanaŋ ussukkāpento na cirass' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 145)[2]:

Himavantass' avidūre vasāmi paṇṇa-santhare
Ghāsesu gedha-sampanno[3] seyya-sīlo va' haŋ tadā . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā vimutti-sukhaŋ paṭisaŋvedanena uppanna-pīti-vegena udānaŋ udānento *saddhāyâhaŋ pabbajito*-ti gātham abhāsi. Tattha *saddhāyā* ti, Bhagavato Vesāliŋ upagamane ānubhāvaŋ disvā, 'Ekanta-niyyānikaŋ idaŋ sāsanaŋ; tasmā addhā[4] imāya paṭipattiyā jarā-maraṇato muccissāmī' ti[5] uppanna-saddhā-vasena pabbajito, pabbajjaŋ upagato ti. *Araññe me kuṭikā katā* ti, tassa pabbajjāya anurūpa-vasena araññe vasato me kuṭikā katā, pabbajjânurūpaŋ araññako hutvā vūpakaṭṭho viharāmī ti dasseti. Ten' āha: *appamatto va ātāpī sampajāno paṭissato* ti; araññavāsa-laddhena kāya-vivekena jāgariyaŋ anuyuñjanto, tattha satiyā avippavāsena *appamatto*, āraddha-viriya-katāya *ātāpī*; pubbabhāgiya-saṭisampajañña-pāripūriyā vipassanaŋ vaḍḍhetvā arahattâdhigamena paññā-sati-vepulla-ppattiyā accantam eva *sampajāno paṭissato* viharāmī ti attho. Appamatta-bhāvâdi-kittanena c' assa idam eva aññā-byākaraṇaŋ ahosi. Kosala-raṭṭhe cira-nivāsī-bhāvena pana Kosalavihārī ti samaññā jātā ti.

Kosalavihārī-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

---

[1] *Text*, A. Kosall°. [2] *Under title* Bilālidāyaka.
[3] A. ghātesu rodha°; C. ghāsesu rodh°; B, S. ghāsesu gedha°. *For* l. 3, *cf.* JA. vi, 578.
[4] A. iddhā. [5] *All but* S. muñc°.

SĪVALI

Te me ijjhiŋsu sankappā ti, āyasmato Sīvali-ttherassa gāthā. Ayam pi[1] Padumuttarassa Bhagavato kāle heṭṭhā vutta-nayena vihāraŋ gantvā, parisa-pariyante ṭhito dhammaŋ suṇanto Satthāraŋ ekaŋ bhikkhuŋ lābhīnaŋ agga-ṭṭhāne ṭhapentaŋ disvā: 'Mayā pi anāgate evarūpena bhavituŋ vaṭṭatī' ti Dasabalaŋ nimantetvā, sattâhaŋ Satthu bhikkhu-sanghassa ca mahādānaŋ datvā: 'Bhagavā, ahaŋ iminā adhikāra-kammena aññaŋ sampattiŋ na patthemi; anāgate pana ekassa Buddhassa sāsaṇe aham pi tumhehi, so etad-agge ṭhapita-bhikkhu viya, lābhīnaŋ aggo bhaveyyan' ti patthanaŋ akāsi. Satthā anantarāyaŋ disvā: 'Ayan te patthanā anāgate Gotama-buddhassa santike samijjhissatī' ti byākaritvā pakkāmi. So pi kulaputto yāvajīvaŋ kusalaŋ katvā, deva-manussesu saŋsaranto Vipassī-buddha-kāle Bandhumatī-nagarato avidūre ekasmiŋ gāmake paṭisandhiŋ gaṇhi.

Tasmiŋ samaye Bandhumatī-nagara-vāsino raññā saddhiŋ sākacchitvā Dasabalassa dānaŋ denti. Te ekadivasaŋ sabbe va ekato hutvā dānaŋ dentā: 'Kin nu kho amhākaŋ dāna-mukhe n' atthī?' ti,[2] madhuñ ca guḷa-dadhiñ ca na addasaŋsu.[3] Te 'yato kutoci āharissāmā?' ti janapadato nagara-pavisana-magge purisaŋ ṭhapesuŋ. Tadā esa kulaputto attano gāmato guḷa-dadhi-vārakaŋ gahetvā, 'Kiñcid-eva āharissāmī?' ti nagaraŋ gacchanto, 'mukhaŋ dhovitvā dhota-hattha-pādo pavisissāmī' ti phāsuka-ṭṭhānaŋ olokento nangala-sīsa-mattaŋ nimmakkhikaŋ daṇḍaka-madhuŋ disvā: 'Puññena va me idaŋ uppannan' ti[4] gahetvā nagaraŋ pavisati. Nāgarehi ṭhapita-puriso taŋ disvā,

'Bho purisa, kass' imaŋ āharasī?' ti.

'Na kassaci, sāmi. Vikkiṇituŋ pana me idaŋ ābhatan' ti.

---

[1] *First part at* AA. i, 243; *second at* Ud. ii, 8; DhpA. *on* v. 414; A. ii, 62; JA. i, 407.

[2] A. dānamahekinnatthi; B. d. mukhena; C. dānamahe; S. dāne mukhe.

[3] B. naddasanthu *alt. to* addaŋsu.

[4] AA. nipphannaŋ; MSS. uppannaŋ.

'Tena hi, bho,[1] imaŋ kahāpaṇaŋ gahetvā etaŋ madhuñ ca guḷa-dadhiñ ca dehī' ti.

So cintesi: 'Idaŋ na bahu-mūlaŋ, ayañ ca ekappahāren' eva bahuŋ deti; vīmaŋsituŋ vaṭṭatī' ti. Tato naŋ 'Nâhaŋ eka-kahāpaṇena demī' ti āha.

'Yadi evaŋ, dve gahetvā dehī' ti.

'Dvīhi pi na demī' ti. Eten' upāyena vaḍḍhetvā[2] sahassaŋ pāpuṇi. So cintesi: 'Ativaḍḍhituŋ[3] na vaṭṭati; hotu tava iminā kattabba-kiccaŋ pucchissāmī' ti. Atha naŋ āha:

'Idaŋ na bahu-agghanakaŋ, tvañ ca bahuŋ desi. Kena kammena idaŋ gaṇhāsī?' ti.

'Idha, bho, nagara-vāsino raññā saddhiŋ paṭivirujjhitvā[4] Vipassissa Dasabalassa dānaŋ dentā idaŋ dvayaŋ dāna-mukhe apassantā pariyesanti.[5] Sace idaŋ dvayaŋ na labhissanti nāgarānaŋ parājayo bhavissati; tasmā sahassaŋ datvā gaṇhāmī' ti.

'Kim pan' etaŋ nāgarānam eva vaṭṭati, aññesaŋ dātuŋ na vaṭṭatī?' ti.

'Yassa kassaci dātuŋ avāritam[6] etan' ti.

'Atthi pana koci nāgarānaŋ dāne ekadivasaŋ sahassaŋ dātā?' ti.[7]

'N' atthi, sammā' ti.

'Imesaŋ pana[8] dvinnaŋ sahass' agghanaka-bhāvaŋ jānāsī?' ti.

'Āma, jānāmī' ti.

'Tena hi gaccha, nāgarānaŋ ācikkha: "Eko puriso imāni dve mūlena na deti; sahatthen' eva dātu-kāmo. Tumhe imesaŋ dvinnaŋ kāraṇā nibbitakkā hothā" ti. Tvaŋ pana me imasmiŋ dāna-mukhe jeṭṭhaka-bhāvassa kāya-sakkhi hohī' ti.

So (gāmavāsī) paribbay' atthaŋ gahita-māsakena pañca-

---

[1] A, C. me.
[2] AA. vaḍḍhantaŋ vaḍḍhantaŋ; A. vaḍḍhitvā.
[3] S. ativañcituŋ.
[4] A. -vijjhitvā.
[5] B. viriyesanti.
[6] A, C. pavāritaŋ.
[7] B. dāhā.
[8] A. idaŋ pana; C. esam pana.

kaṭukaŋ gahetvā, cuṇṇaŋ katvā, dadhito kañjikaŋ vāhetvā,[1] tattha madhu-paṭalaŋ pīḷetvā, pañca-kaṭuka-cuṇṇena yojetvā, ekasmiŋ padiminī-patte pakkhipitvā, taŋ saŋvidahitvā, ādāya, Dasabalassa avidūra-ṭṭhāne nisīdi. Mahājanena āhariyamānassa sakkārassa avidūre attano hattha-vāraŋ[2] olokiyamāno so okāsaŋ ñatvā, Satthu santikaŋ gantvā; 'Bhagavā, ayaŋ uppanna-duggata-paṇṇâkāro. Imaŋ me anukampaŋ paṭicca paṭigaṇhathā' ti. Satthā tassa anukampaŋ paṭicca cātummahārāja-dattiyena sela-maya-pattena taŋ paṭiggahetvā, yathā aṭṭha-saṭṭhissa bhikkhu-sata-sahassassa diyyamānaŋ na khīyati, evaŋ adhiṭṭhāsi.

So hi kulaputto niṭṭhita-bhatta-kiccaŋ Bhagavantaŋ abhivādetvā ekamantaŋ ṭhito āha: 'Diṭṭho me, Bhagavā, ajja Bandhumatī-nagara-vāsikehi[3] tumhākaŋ sakkāro āhariyamāno. Aham pi imassa kammassa nissandena nibbatta-nibbatta-bhave lābh' agga-yas' agga-ppatto bhaveyyan' ti. Satthā: 'Evaŋ hotu, kulaputtā' ti vatvā, tassa ca nagaravāsīnañ ca bhattânumodanaŋ katvā, pakkāmi.

So pi kulaputto yāva-jīvaŋ kusalaŋ katvā, deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Suppavāsāya rāja-dhītāya kucchimhi paṭisandhiŋ gaṇhi. Tassa paṭisandhi-gahaṇato paṭṭhāya māsaŋ māsaŋ pañca-paṇṇâkāra-satāni sakaṭenâdāya[4] upanīyanti. Atha naŋ puñña-vīmaŋsan' atthaŋ hatthena bīja-pacchiŋ phusāpenti. Ekeka-bījato salāka-satam pi salāka-sahassam pi nigacchanti. Eka-karīsa-khette paṇṇāsam pi saṭṭhi pi sakaṭāni[5] uppajjanti. Koṭṭha-pūraṇa-kāle pi koṭṭha-dvāraŋ hatthena phusāpenti. Rāja-dhītāya puññena gaṇhantānaŋ gahita-gahita-ṭṭhānaŋ[6] puna pūrat' eva. Paripuṇṇa-bhatta-bhājanato pi 'rāja-dhītāya puññan' ti vatvā yassa kassaci dentānaŋ yāva na ukkaṇṭhanti, na tāva bhattaŋ khīyati.[7]

---

[1] A, C. katvā ṭhito kiñcikaŋ (kuñcikaŋ) gahetvā; B. katvā dadhiŋ thokaŋ kiñcikaŋ gahetvā; AA. dadhito kañjiyaŋ; S. dadhito kañjikaŋ. *Cf.* VvA. 186.

[2] A, C. hattha-pāsa; B. hatthavāraŋ, *as* AA.

[3] A. -cārakehi; A, C. *omit* nagara.

[4] AA, C. sāyaŋ pātaŋ: MSS. māsaŋ māsaŋ.

[5] B. sakaṇṭhāni; C. *adds* pamāṇāni.

[6] A, C. *insert* na khīyanti.

[7] B. yāva na uṭṭhāhi; A, S. yāva na sakkonti na tāva ca kh.

Dārake kucchi-gate yeva satta-vassāni atikkamiŋsu. Gabbhe pana paripakke sattâhaŋ mahādukkhaŋ anubhosi. Sā sāmikaŋ āmantesi: 'Pure maraṇā jīvamānā 'va dānaŋ dassāmī' ti, Satthu santikaŋ pesentī, 'gaccha, imaŋ pavattiŋ Satthu ārocetvā, Satthāraŋ nimantehi; yañ ca Satthā vadati taŋ sādhukaŋ upalakkhetvā,[1] āgantvā, mayhaŋ kathehī' ti. So gantvā tassa sāsanaŋ Bhagavato ārocesi, ('Satthu, bhante, Koliya-dhītā pāde vandatī' ti. Satthā tassa anukampaŋ paṭicca)[2]: 'Sukhinī hotu Suppavāsā Koliya-dhītā. Sukhinī arogā arogaŋ puttaŋ vijāyatū' ti āha. Rājā taŋ sutvā Bhagavantaŋ abhivādetvā antogāmâbhimukho pāyāsi. Tassa pure āgamanā yeva Suppavāsāya kucchito dhamma-karakato[3] udakaŋ viya gabbho nikkhami. Parivāretvā nisinna-jano assu-mukho 'va hasituŋ āraddho, tuṭṭha-haṭṭho mahājano rañño sāsanaŋ ārocesuŋ.[4] Rājā tesaŋ gamanaŋ disvā va, 'Dasabalena kathita-kathā nipphannā, maññe' ti cintesi. So āgantvā Satthu sāsanaŋ rāja-dhītāya ārocesi. Rāja-dhītā: 'Tayā nimantitaŋ jīvita-bhattam eva mangala-bhattaŋ bhavissati. Gaccha, sattâhaŋ Dasabalaŋ nimantehī' ti. Rāja tathā akāsi. Sattâhaŋ Buddha-pamukhassa sanghassa mahādānaŋ pavattayiŋsu.

'Dārako sabbesaŋ ñātīnaŋ santatta-cittaŋ nibbāpento jāto' ti Sīvali-dārako tveva nāmaŋ akaŋsu. So satta-vassāni gabbhe vasitattā jāta-kālato paṭṭhāya sabba-kamma-kkhamo ahosi. Dhammasenāpati Sāriputto sattame divase tena saddhiŋ kathā-sallāpaŋ akāsi. Satthâpi *Dhammapade* (*v.* 414) gātham abhāsi:

Yo 'maŋ paḷipathaŋ duggaŋ saŋsāraŋ moham accagā,
Tiṇṇo pāragato jhāyī anejo akathaŋ-kathī,
Anupādāya nibbuto, tam ahaŋ brūmi brāhmaṇan ti.[5]

Atha naŋ thero evam āha: 'Kim pana tayā evarūpaŋ dukkha-rāsiŋ anubhavitvā paḅbajituŋ na vaṭṭatī?' ti. 'Labhamāno[6] pabbajeyyaŋ, bhante' ti. Suppavāsā taŋ

---

[1] A, B. upalakkhetvā; AA. sallakkhetvā; C, S. upaparikkhitvā.
[2] *Words bracketed not in* AA. *or* BS.
[3] B. dhamma-karaṇā; AA. -karakā (*vll.* kārakā, kāraṇā).
[4] AA. vaḍḍhi-sāsanaŋ; *and* AA, C. ārocetuŋ agamāsi.
[5] *Cf.* DhpA. iv, 192.
[6] B. gasamāno; S. labbhamāno.

dārakaŋ therena saddhiŋ kathentaŋ disvā: 'Kin nu kho me putto Dhammasenāpatinā saddhiŋ katheti?' ti theraŋ upasankamitvā pucchi: 'Mayhaŋ putto tumhehi saddhiŋ kiŋ katheti, bhante?' ti. 'Attanā anubhūtaŋ gabbhavāsa-dukkhaŋ kathetvā, 'Tumhehi anuññāto pabbajissāmī' ti. 'Sādhu, bhante, pabbajetha nan' ti. Thero taŋ vihāraŋ netvā, taca-pañcaka-kammaṭṭhānaŋ datvā, pabbājento, 'Sīvali, na tuyhaŋ aññena ovādena kammaŋ atthi; tayā va satta-vassāni anubhūta-dukkham eva paccavekkhāhī' ti. 'Bhante, pabbajanaŋ[1] yeva tumhākaŋ bhāro; yam pana mayā kātuŋ sakkā tam ahaŋ jānissāmī' ti. So pana paṭhama-kesa-vaṭṭiyā oropita-kkhaṇe yeva sotâpatti-phale patiṭṭhāsi; dutiyāya oropita-kkhaṇe sakadāgāmi-phale; tatiyāya anāgāmi-phale; sabbesaŋ yeva pana kesānaŋ oropanañ ca arahatta-sacchikiriyā ca apacchā apurimā ahosi. Tassa pabbajita-divasato paṭṭhāya bhikkhu-sanghassa cattāro paccayā yāvat' icchakaŋ uppajjanti. Evaŋ ettha vatthuŋ samuṭṭhitaŋ.

Aparabhāge Satthā Sāvatthiŋ agamāsi. Thero Satthāraŋ abhivādetvā: 'Bhante, mayhaŋ puññaŋ vīmaŋsissāmi; pañca me bhikkhu-satāni dethā' ti āha. 'Gaṇha, Sīvalī' ti. So pañca-sate bhikkhū gahetvā Himavantâbhimukhaŋ gacchanto aṭavi-maggaŋ gacchati.[2] Tassa paṭhamaŋ diṭṭhā nigrodhe adhivaṭṭhā devatā satta-divasāni dānaŋ adāsi. Iti so

Nigrodhaŋ paṭhamaŋ passi, dutiyaŋ Paṇḍava-pabbataŋ,
Tatiyaŋ Aciravatiyaŋ, catutthaŋ Vara-sāgaraŋ,
Pañcamaŋ Himavantaŋ, so chaṭṭhaŋ Chaddant' upāgami,
Sattamaŋ Gandhamādanaŋ, aṭṭhamaŋ atha Revatan ti.[3]

Sabba-ṭṭhānesu satta-satta-divasān' eva dānaŋ adaŋsu. Gandhamādana-pabbate pana Nāgadatta-deva-rājā nāma sattasu divasesu ekadivasaŋ khīra-piṇḍa-pātaŋ adāsi, ekadivasaŋ sappi-piṇḍa-pātaŋ. Bhikkhu-sangho āha: 'Imassa deva-rañño n' eva dhenuyo duyhamānā paññāyanti, na

---

[1] A. pabbajjanaŋ; B. pabbajjā; C. pabbājanaŋ; AA, S. pabbājanam.
[2] *Sentence not in* A, B, *or* AA.
[3] *Cf.* Ap. ii, 495 (Sīvali), gantvā Revatam addasaŋ.

dadhi-nimmathanaŋ. Kuto te, deva-rāja, idaŋ uppajjatī?' ti. 'Bhante, Kassapa-dasabalassa kāle khīra-salāka-bhatta-dānass' etaŋ phalan' ti deva-rājā āha. Aparabhāge Satthā Khadiravaniya-Revatassa paccuggamanaŋ aṭṭh' uppattiŋ katvā theraŋ attano sāsane lābh' aggappattānaŋ agga-ṭṭhāne ṭhapesi.[1]

Evaŋ lābh' agga-yas' aggappattassa[2] pana imassa therassa arahatta-ppattiŋ ekacce ācariyā evaŋ vadanti: Heṭṭhā vutta-nayena Dhammasenāpatinā ovāde dinne, 'Yaŋ mayā kātuŋ sakkā, tam ahaŋ jānissāmī' ti, pabbajitvā vipassanā-kammaṭṭhānaŋ gahetvā, taŋ divasaŋ yeva aññataraŋ vivittaŋ kuṭikaŋ disvā, taŋ pavisitvā, mātu kucchismiŋ satta-vassāni attanā anubhūtaŋ dukkhaŋ anussaritvā, tad anusārena atītânāgatena yantena[3] ādittā viya tayo bhavā upaṭṭhahiŋsu. Ñāṇassa paripākaŋ gatattā vipassanā-vīthiŋ otari. Tāva-d-eva magga-paṭipātiyā sabbe pi āsave khepento arahattaŋ pāpuṇī ti. Ubhayathā pi therassa arahatta-ppatti yeva pakāsitā.[4] Thero pana pabhinna-paṭisambhido chaḷabhiñño ahosi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 149)[5]:

Varuṇo nāma nāmena devarājā[6] ahaŋ tadā
Upaṭṭhapesiŋ sambuddhaŋ sayogga-bala-vāhano . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā, vimutti-sukhaŋ paṭisaŋvedento pīti-vegena udānaŋ udānento, *Te me ijjhiŋsu sankappā* ti gātham abhāsi. Tattha

Te me ijjhiŋsu sankappā yadattho pāvisiŋ kuṭiŋ
Vijjā vimuttiŋ paccessan ti

ye pubbe mayā kāma-sankappâdīnaŋ samucchedaka-nek-khamma-sankappâdayo abhipatthitā yeva mayhaŋ; kadā nu khvâhaŋ tadāyatanaŋ upasampajja viharissāmi? yad

---

1 A. i, 24.

2 B. -mattassa.

3 Yanta—*i.e.*, kamma-yanta *or* attabhāva-yanta. A. atītâgatenassa adentassa; B. *as above*; C. atītânāgate tassa avekkhantassa (?); S. *as above with* tassa. [*See below on v.* 419, kamma-yanta-vighātano.]

4 A, C. -ppattiyo pak°.

5 *Under title* Ekâsaniya, *but Sīvali's own verses at* Ap. ii, 495 *are not mentioned.*

6 A, C. ekarājā.

ariyā etarahi upasampajja viharantī ti; vimuttâdhippāya-saññitā, vimuttiŋ uddissa *sankappā*, manorathā, abhiṇhaso appamattā; *yadattho*, yaŋ-payojano, yesaŋ nipphādan' atthaŋ kuṭi-suññâgāraŋ vipassituŋ *pāvisiŋ*; tisso *vijjā* phala-*vimuttiñ* ca paccessanto, gavesanto, *te me ujjhiŋsu*, te sabbe va idāni mayhaŋ ijjhiŋsu, samijjhiŋsu; nipphanna[1]-kusala-sankappo paripuṇṇa-manoratho jāto ti attho. Tesaŋ samiddhi-bhāvaŋ dassetuŋ, *mānânusayam ujjahan* ti vuttaŋ; yasmā mānânusayam ujjahaŋ, pajahiŋ, samucchindiŋ, tasmā te me sankappā ijjhiŋsū ti yojanā. Mānânusaye pahīne appahīno nāma anusayo n' atthi: arahattañ ca adhigatam eva hotī ti, mānânusaya-ppahānaŋ yathā-vuttaŋ sankappa-samiddhiyā kāraṇaŋ katvā vuttaŋ.

Sīvali-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

Chaṭṭha-vagga-vaṇṇanā niṭṭhitā.

VAPPA

Passati passo ti, āyasmato Vappa-ttherassa gāthā. So kira Padumuttarassa Bhagavato kāle Haŋsavatī-nagare kula-gehe nibbattitvā, viññutaŋ patto, 'Asuko ca asuko ca thero Satthu paṭhamaŋ dhamma-paṭiggāhakā ahesun' ti thomanaŋ sutvā, Bhagavantaŋ upasankamitvā patthanaŋ paṭṭhapesi: 'Aham pi, Bhagavā, anāgate tādisassa Sammā-sambuddhassa paṭhamaŋ dhamma-paṭiggāhakānaŋ aññataro bhaveyyan' ti Satthu santike saraṇa-gamanañ ca pavedesi. So yāva-jīvaŋ puññāni katvā tato cuto deva-manussesu yeva saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Kapilavatthusmiŋ Vāsetthassa nāma brāhmaṇassa putto hutvā nibbatti; Vappo ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So 'Asitena isinā Siddhattha-kumāro sabbaññu bhavissatī' ti byākato Kondañña-pamukhehi brāhmaṇa-puttehi saddhiŋ gharâvāsaŋ pahāya tāpasa-pabbajjaŋ pabbajitvā tasmiŋ sabbaññutaŋ patte tassa santike dhammaŋ sutvā, 'Amataŋ pāpunissāmī' ti Uruveḷāyaŋ viharanto mahāsattaŋ chabbassāni padhānaŋ padahantaŋ upaṭṭhahitvā, olārikâhāra-paribhogena nibbijjitvā,[2] Isipatanaŋ gato abhisambujjhitvā, Satthārā satta-sattâhāni vīti-

[1] A, B. *throughout* nippanna. [2] A, C. nissajjitvā.

nāmetvā, Isipatanaŋ gantvā, dhamma-cakke pavattite pāṭipada-divase sotâpatti-phale patiṭṭhito pañcamīyaŋ pakkhassa[1] Aññā-Koṇḍaññâdīhi[2] saddhiŋ arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 148)[3]:

Ubhinnaŋ devarājānaŋ sangāmo paccupaṭṭhito
Ahosi samupabbūḷho[4] mahāghoso pavattatha . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā attanā paṭiladdha-sampattiŋ paccavekkhana-mukhena Satthu gaṇa-mahantataŋ[5] paccavekkhitvā īdisaŋ nāma Satthāraŋ bahulīkâdi-vādena[6] samudācarimha[7]: 'Aho puthujjana-bhāvo nāma andha-karaṇo acakkhu-karaṇo, ariya-bhāvo yeva cakkhu-karaṇo' ti dassento, *passati passo* ti gātham abhāsi. Tattha *passati passo* ti,[8] passati sammā-diṭṭhiyā; dhamme aviparītaŋ passati, jānāti, bujjhatī ti *passo*; dassana-sampanno ariyo so passantaŋ aviparīta-dassāviŋ 'ayaŋ aviparīta-dassāvī' ti passati; paññā-cakkhunā dhammâdhammaŋ yathā-sabhāvato jānāti; na kevalaŋ passantam eva, atha kho *apassantañ ca passati*. Yo paññā-cakkhu-virahito dhamme yathā-sabhāvato na passati, tam pi apassantaŋ puthujjanaŋ 'andho vatāyaŋ bhavaŋ, acakkhuko' ti attano paññā-cakkhunā passati. *Apassanto apassantaŋ passantaŋ ca na passatī* ti, apassanto paññā-cakkhu-virahito andha-bālo; tādisaŋ andha-bālaŋ 'ayaŋ dhammâdhammaŋ yathā-sabhāvato na passatī' ti yathā apassantaŋ na passati, na jānāti; evaŋ attano paññā-cakkhunā dhammâdhammaŋ yathā-sabhāvato passantañ ca paṇḍitaŋ 'ayam evaŋ-vidho' ti na passati, na jānāti. Tasmā aham pi pubbe dassana-rahito sakalaŋ ñeyyaŋ hatthâmalakaŋ viya passantaŋ Bhagavantaŋ apassantam pi pūraṇâdiŋ yathā-sabhāvato na passiŋ. Idāni pana Buddhânubhāvena sampanno ubhaye pi yathā-sabhāvato passāmī ti sevitabbâsevitabbesu[9] attano aviparīta-paṭipattiŋ dasseti.

Vappa-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

---

[1] A. pakkhassaya. [2] B. Aññāsi°. [3] *Under title* Saraṇâgamaniya.
[4] B. -pabyūḷho. [5] B. mahattaŋ taŋ.
[6] A. bahulītvādi°; B. bahullik°. [7] B. samukhācarimhi.
[8] A, B. *omit phrases throughout this passage.* [9] A. veditabbā sev°.

VAJJIPUTTA[1]

[10] *Ekakā mayaŋ araññe* ti, āyasmato Vajjiputta-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ puññaŋ upacinanto ito ekanavute kappe Vipassissa Bhagavato kāle kula-gehe nibbattitvā viññutaŋ patto ekadivasaŋ Vipassiŋ Bhagavantaŋ disvā, pasanna-mānaso nāga-puppha-kesarehi pūjaŋ akāsi. So tena puñña-kammena deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Vesāliyaŋ amacca-kule nibbatti; Vajjiputto ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So Bhagavato Vesāli-gamane Buddhânubhāvaŋ disvā, paṭiladdha-saddho pabbajitvā kata-pubba-kicco kammaṭṭhānaŋ gahetvā, Vesāliyā avidūre aññatarasmiŋ vana-saṇḍe viharati. Tena ca samayena Vesāliyaŋ ussavo ahosi; tattha tattha nacca-gīta-vāditaŋ pavattati; mahājano haṭṭha-tuṭṭho ussava-sampattiŋ paccānubhavati. Taŋ sutvā so bhikkhu ayoniso ummujjanto[2] vivekaŋ cajamāno[3] kammaṭṭhānaŋ vissajjetvā, attano anabhiratiŋ pakāsento,

Ekakā mayaŋ araññe viharāma
Apaviḍḍhaŋ va vanasmiŋ dārukaŋ.
Etādisikāya rattiyā
Ko su nāma amhehi pāpiyo ? ti (S. i, 202)

gātham āha. Taŋ sutvā vana-saṇḍe adhivaṭṭhā devatā taŋ bhikkhuŋ anukampamānā, 'Yadi pi tvaŋ, bhikkhu, arañña-vāsaŋ hīḷento vadasi, viveka-kāmā pana viddasuno taŋ bahu-maññanti yevā ' ti imam atthaŋ dassentī,

Ekako tvaŋ araññe viharasi
Apaviḍḍhaŋ va vanasmiŋ dārukaŋ.
Tassa te bahukā pihayanti,
Nerayikā viya sagga-gāminan ti

gāthaŋ vatvā, 'Kathaŋ hi nāma tvaŋ, bhikkhu, niyyānike Sammāsambuddha-sāsane pabbajitvā aniyyānikaŋ vitakkaŋ vitakkesī ?' ti santajjentī saŋvejesi. Evaŋ so bhikkhu tāya devatāya saŋvejito, kasâbhihato[4] viya bhadro assâjānīyo

---

[1] *Cf.* S. i, 201; SA. i, 295.
[2] *Cf. supr. on v.* 45.
[3] A. nīcamāno; B. cajjamāno; C, S. riñcamāno.
[4] A. kasāhito.

vipassanā-vīthiŋ[1] otaritvā na cirass' eva vipassanaŋ ussukkāpetvā arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 146)[2]:

Suvaṇṇavaṇṇaŋ Sambuddhaŋ sata-raŋsiŋ bhānumaŋ[3]
Obhāsentaŋ disā sabbā uḷu-rājaŋ va pūritaŋ[4] . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā: 'Ayaŋ me arahatt' uppattiyā ankuso jāto' ti attano devatāya ca vutta-nayaŋ sankaḍḍhitvā,[5]

Ekakā mayaŋ araññe viharāma
Apaviḍḍhaŋ va vanasmiŋ[6] dārukaŋ;
Tassa me bahukā pihayanti
Nerayikā viya sagga-gāminan ti

gātham abhāsi. Tass' attho: Anapekkha-bhāvena vane chaḍḍita-dāru-kkhaṇḍaŋ viya yadi pi mayaŋ ekakā ekākino[7] asahāyā imasmiŋ araññe viharāma, evaŋ viharato pana tassa me bahukā pihayanti maŋ bahū attha-kāma-rūpā kulaputtā abhipatthenti, 'Aho vat' assa mayam pi Vajjiputta-tthero viya ghara-bandhanaŋ pahāya araññe vihareyyāmā' ti. Yathā kiŋ? Nerayikā viya sagga-gāminaŋ, Yathā nāma nerayikā attano pāpa-kammena niraye nibbatta-sattā sagga-gāminaŋ sagg' upagāminam pi pihayanti: 'Aho vata mayam pi niraya-dukkhaŋ pahāya sagga-sukhaŋ paccanubhaveyyāmā' ti, evaŋ sampadam idan ti[8] attho. Ettha ca attani garu-bahuvacana-ppayogassa icchitabbattā *ekakā mayaŋ viharāmā* ti, puna tassa atthassa ekattaŋ sandhāya *tassa me* ti eka-vacana-ppayogo kato. So ca *sagga-gāminan* ti ca ubhayaŋ pihayantī ti padaŋ apekkhitvā, upayog' aṭṭhe sampadāna-niddeso daṭṭhabbo. Taŋ abhipatthentī ti ca tādise arañña-vāsâdi-guṇe abhipatthentā nāma hontī ti katvā vuttaŋ. *Tassa me* ti vā, tassa mama santike guṇe ti adhippāyo.

Vajjiputta-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

---

[1] B. vidhaŋ. [2] *Under title* Reṇupūjaka.
[3] A. mahānumaŋ; B. Ap. bhānumaŋ; C, S. -īva bhāsuraŋ.
[4] A. sālarājaŋ va pupphitaŋ.
[5] A. saŋsaritvā; B. sankaḍḍhitvā; C. saritvā.
[6] B. pavana saddhiŋ; S. apaviṭṭhaŋ.
[7] *Or* ekākiyo; *cf. v. 540.* [8] B. evaŋ piyantī ti attho.

PAKKHA

Cutā patantī ti, āyasmato Pakkha-ttherassa gāthā. So pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave puññāni karonto ito ekanavute kappe yakkha-senāpati hutvā, Vipassiŋ Bhagavantaŋ disvā, pasanna-mānaso dibba-vatthena pūjaŋ akāsi. So tena puñña-kammena deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Sakkesu Devadaha-nigame Sākiya-rāja-kule nibbatti; Sammoda-kumāro ti 'ssa nāmaŋ ahosi. Ath' assa dahara-kāle vāta-rogena[1] pādā na vahiŋsu.[2] So katipayaŋ kālaŋ pīṭha-sappi viya vicari: ten' assa Pakkho ti samaññā jātā. Pacchā aroga-kāle pi tath' eva naŋ sañjānanti. So Bhagavato ñāti-samāgame pāṭihāriyaŋ disvā paṭiladdha-saddho pabbajitvā kata-pubba-kicco kammaṭṭhānaŋ gahetvā araññe viharati. Ath' ekadivasaŋ gāmaŋ piṇḍāya pavisituŋ gacchanto antarā-magge aññatarasmiŋ rukkha-mūle nisīdi. Tasmiŋ ca samaye aññataro kulalo maŋsa-pesiŋ ādāya ākāsena[3] gacchati. Taŋ bahū kulalā anupatitvā pātesuŋ[4]; pātitaŋ maŋsa-pesiŋ eko kulalo aggahesi; taŋ añño acchinditvā gaṇhi.

Taŋ disvā thero: 'Yathâyaŋ maŋsa-pesi, evaŋ kāmā nāma bahu-sādhāraṇā bahu-dukkhā bah' ūpāyāsā' ti kāmesu ādīnavaŋ nekkhamme ca ānisaŋsaŋ paccavekkhitvā, vipassanaŋ paṭṭhapetvā, aniccan ti ādinā manasikaronto piṇḍāya caritvā, kata-bhatta-kicco divāṭṭhāne nisīditvā vipassanaŋ vaḍḍhetvā, arahattaŋ pāpuṇi. Tena vutaŋ *Apadāne* (i, 146)[5]:

Vipassī nāma Bhagavā loka-jeṭṭho narâsabho
Aṭṭha-saṭṭhi-sahassehi pāvisi nagaraŋ tadā . . . *pe* . . .

Arahattaŋ pana patvā, yad eva saŋvega-vatthuŋ ankusaŋ katvā, vipassanaŋ vaḍḍhetvā, aññā adhigatā: tassa sankittana-mukhena aññaŋ byākaronto, *cutā patantī* ti gātham abhāsi. Tattha *cutā* ti, bhaṭṭhā. *Patantī* ti, anupatanti.

---

[1] *Cf.* SA. ii, 291, vāta-rogo . . . hattha-pāda-piṭṭhi-ādīni bhindati . . . pīṭha-sappiŋ karoti.
[2] A. naŋ vatiŋsu; C. na vayhiŋsu.
[3] A. āgata-vasena.
[4] A. vātesu.
[5] *Under title* Mahāparivāra.

Patitā ti, cavana-vasena bhūmiyaŋ patitā, ākāse vā sampatana[1]-vasena patitā. *Giddhā* ti, gedhaŋ āpannā. *Puna-r-āgatā* ti, puna-d-eva upagatā; *ca*-saddo sabbattha yojetabbo. Idaŋ vuttaŋ hoti: Patanti, anupatanti kulalā[2]; itarassa mukhato cutā ca maŋsa-pesi; cutā pana sā bhūmiyaŋ, patitā ca giddhā gedhaŋ āpannā sabbe va kulalā puna-r-āgatā. Yathā c' ime kulalā, evaŋ saŋsāre paribbhamantā sattā: ye kusala-dhammato cutā te patanti nirayâdīsu; evaŋ patitā ca, apatitā vā,[3] sampatti-bhave ṭhitā, tattha kāma-sukhânuyoga-vasena kāma-bhavesu rūpârūpa-bhavesu ca bhava[4]-nikanti-vasena giddhā ca puna-r-āgatā. Aparimuttattā[5] tena tena bhava-gāminā kammena taŋ taŋ bhava-saññitaŋ dukkhaŋ āgatā eva. Evaŋbhūtā ime sattā: mayā pana *kataŋ kiccaŋ* pariññâdibhedaŋ soḷasa-vidham pi kiccaŋ kataŋ. Na 'dāni taŋ kātabbaŋ atthi. Taŋ *rataŋ*, *rammaŋ*, ramitabbaŋ ariyehi, sabbaŋ sankhata-vinissaṭaŋ nibbānaŋ rataŋ, abhirataŋ; tena ca *sukhen' anvāgataŋ sukhaŋ*, phala-samāpatti-sukhena anuāgataŋ accanta-sukhaŋ nibbānaŋ; *sukhena* vā sukha-paṭipadā-bhūtena vipassanā-sukhena magga-sukhena ca *anvāgataŋ* phala-sukhaŋ nibbāna-sukhañ cā ti attho veditabbo.

VIMALA-KOṆḌAÑÑA

Dumavhayāya uppano ti, Vimala-koṇḍañña-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ puññaŋ upacinanto ito ekanavute kappe Vipassissa Bhagavato kāle vibhava-sampanne kule nibbattitvā, viññutaŋ patto ekadivasaŋ Vipassiŋ Bhagavantaŋ mahatiyā parisāya parivutaŋ dhammaŋ desentaŋ disvā, pasanna-mānaso catuhi suvaṇṇa-pupphehi pūjesi. Bhagavā tassa pasāda-saŋvaḍḍhan' atthaŋ tathā-rūpaŋ iddhâbhisankhāraŋ abhisankhāresi yathā suvaṇṇâbhā sakalaŋ taŋ parisaŋ otthari.[6] Taŋ disvā so bhiyyoso-mattāya pasanna-

[1] B. ākāse vāsanpahanā. [2] A. kusalā.
[3] A, C. *omit*. [4] A, C. *prefix* jhana-.
[5] A. -vuttattā; B. -muttatthā; C. -muttatā.
[6] A. otatthari; B. ottharati; A, C. padesaŋ ot°.

mānaso hutvā, Bhagavantaŋ vanditvā, taŋ nimittaŋ gahetvā, attano gehaŋ gantvā, Buddhârammaṇaŋ pītiŋ avijahanto, kenaci rogena kālaŋ katvā, Tusitesu upapanno, aparâparaŋ puññāni katvā, deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde rājānaŋ Bimbisāraŋ paṭicca Ambapāliyā kucchimhi paṭisandhiŋ gaṇhi.[1] Rājā Bimbisāro taruṇa-kāle Ambapāliyā rūpa-sampattiŋ sutvā, sañjātâbhilāso katipaya-manussa-parivāro aññātaka-vesena Vesāliyaŋ gantvā, ekarattiŋ tāya saŋvāsaŋ kappesi.

Tadā ayaŋ tassā kucchimhi paṭisandhiŋ aggahesi. Sā ca gabbhassa patiṭṭhita-bhāvaŋ tassa ārocesi. Rājâpi attâpi āttanaŋ jānāpetvā dātabba-yuttakaŋ datvā pakkāmi. Sā gabbhassa paripākam anvāya puttaŋ vijāyi. Vimalo ti 'ssa nāmaŋ ahosi; pacchā Vimala-Koṇḍañño ti paññāyittha. So vayappatto Bhagavato Vesāli-gamane Buddhânubhāvaŋ disvā, pasanna-mānaso pabbajitvā, kata-pubba-kicco vipassanaŋ paṭṭhapetvā, na cirass' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 150)[2]:

Vipassī nāma Bhagavā loka-jeṭṭho narâsabho
Nisinno jana-kāyassa desesi amataŋ padaŋ . . . *pe* . . .

Arahattaŋ pana patvā aññā-padesena aññaŋ byākaronto *dumavhayāyā* ti gātham abhāsi. Tattha *dumavhayāyā* ti, dumena ambena avhātabbatāya[3] Ambapāliyā ti attho. Ādhāre[4] c' etaŋ bhumma-vacanaŋ. *Uppanno* ti, tassā kucchiyaŋ uppanno: uppajjamāno ca *jāto Paṇḍara-ketunā* ti, dhavala-vattha[5]- dhajattā Paṇḍara-ketū ti paññātena[6] Bimbisāra-raññā hetu-bhūtena jāto; taŋ paṭicca nibbatto ti attho. *Uppanno* ti vā, paṭhamâbhinibbatti-dassana-pubbaŋ tato hi jāto[7] ti abhijāti-dassanaŋ. Vijāyana-kālato paṭṭhāya hi loke jāta-vohāro. Ettha ca *dumavhayāya uppanno* ti, iminā att' ukkaŋsana-bhāvaŋ apaneti,[8] aneka-puttānam pi visesâdhigama-sabhāvañ ca dīpeti. *Jāto paṇḍara-ketunā* ti,

---

[1] *Cf.* ThigA. *on* Ambapāli, *v.* 270.
[2] *Under title* Suvaṇṇa-pupphiya.'
[3] A. attha ambāya.
[4] A. avadhāre.
[5] A, C. *omit* vattha; B. vata; S. vaddha-vatthaŋ.
[6] A. saññātena; C. saññatena.
[7] B. tathā hi jāti.
[8] B. *omits* apaneti.

iminā viññāta-pītika-dassanena para-vambhanaŋ apaneti. *Ketuhā* ti, māna-ppahāyī. Māno hi uṇṇati-lakkhaṇattā ketu-viyā ti, ketu.[1] Tathā hi so ketu kamyatā-paccuppaṭṭhāno ti vuccati. *Ketunā yevâ* ti, paññāya eva; paññā hi anavajja-dhammesu paccuggat' aṭṭhena, Māra-sena-ppamaddanena pubbangam' aṭṭhena ca ariyānaŋ dhajā nāma. Ten' āha: 'Dhammo hi isīnaŋ dhajo' ti (S. ii, 280; A. ii, 51; JA. v, 509). *Mahāketuŋ padhaŋsayī* ti, mahā-visayatāya mahantā, seyya-māna-jāti-mānâdi-bhedato bahavo ca māna-ppakārā, itare ca kilesa-dhammā samussit' aṭṭhena ketu etassā ti, mahāketu, Māro Pāpimā; taŋ balaŋ vidhaŋsana[2]-visayâtikkamana-vasena abhibhavi; nibbisevanaŋ akāsī ti. *Mahāketuŋ padhaŋsayī* ti, attānaŋ paraŋ viya dassento aññāpadesena arahattaŋ byākāsi.

Vimala-koṇḍañña-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

UKKHEPA-KATA-VACCHA

Ukkhepakata-vacchassā ti, āyasmato Ukkhepa-kata-vacchattherassa gāthā. So pi kira purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ puññaŋ upacinanto ito catunavute kappe Siddhatthassa Bhagavato kāle kulagehe nibbattitvā, viññutaŋ patto Satthāraŋ uddissa māḷaŋ[3] karontassa pūgassa ekaŋ thambhaŋ alabhantassa thambhaŋ datvā, sahāya-kiccaŋ akāsi. So tena puñña-kammena devaloke nibbattitvā, aparâparaŋ puññāni katvā, deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ aññatarassa brāhmaṇassa putto hutvā nibbatti; Vaccha ti 'ssa gottato āgata-nāmaŋ. So Satthu santike dhammaŋ sutvā, paṭiladdha-saddho pabbajitvā, Kosala-raṭṭhe gāmakâvāse vasanto āgatâgatānaŋ bhikkhūnaŋ santike dhammaŋ pariyā-

---

[1] *Based on* Nidd. ii (Culla-N.), p. 226 (duvidhena māno); *att' ukkaŋsana-māno para-vambhana-māno* . . . yo evarūpo māno maññanā maññitattaŋ *uṇṇati* uṇṇalo [uṇṇāmo *at* Vibh. 356] *dhajo* sampaggāho *ketu*-kamyatā cittassa.

[2] B. balavidhamana; A. *nonsense throughout.*

[3] A, C, S. sālaŋ; B. māḷaŋ (*acc. to* Ap. *l.* 3).

puṇāti, 'Ayaŋ Vinayo, idaŋ Suttantaŋ, ayaŋ Abhidhammo[1]' ti pada-paricchedaŋ na jānāti.

Ath' ekadivasaŋ āyasmantaŋ Dhammasenāpatiŋ pucchitvā, yathā[2]-paricchedaŋ sabbaŋ sallakkhesi. Dhamma-sangītiyā pubbe pi Piṭakâdi[3]-samaññā pariyatti saddhamme vavatthitā[4] eva: yato bhikkhūnaŋ Vinaya-dharâdi-vohāro so Tepiṭakaŋ Buddha-vacanaŋ uggaṇhanto, paripucchanto tattha vutte rūpârūpa-dhamme sallakkhetvā, vipassanaŋ paṭṭhapetvā, sammasanto na cirass' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 56)[5]:

Siddhatthassa Bhagavato mahāpūga-gaṇo ahu:
Saraṇaŋ gatā va te Buddhaŋ saddahanti Tathāgataŋ . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā kata-kiccattā akilāsu-bhāve ṭhito attano santikaŋ upagatānaŋ gahaṭṭha-pabbajitānaŋ anukampaŋ upādāya, Tepiṭakaŋ Buddha-vacanaŋ vīmaŋsitvā, dhammaŋ desesi. Desento ca ekadivasaŋ attānaŋ paraŋ viya katvā dassento,

Ukkhepa-kata-vacchassa sankalitaŋ bahūhi vassehi
Taŋ bhāsati gahaṭṭhānaŋ sunisinno uḷāra-pāmojjo ti

gātham abhāsi. Tattha *ukkhepa-kata-vacchassā* ti ca, Kata-ukkhepa-vacchassa bhikkhuno santike visuŋ visuŋ uggahitaŋ Vinaya-padesaŋ Sutta-padesaŋ Abhidhamma-padesañ ca yathā-paricchedaŋ Vinaya-suttâbhidhammānaŋ yeva upaparikkhitvā,[6] sajjhāyana-vasena tattha tatth' eva pakkhipitvā,[7] vācita-vasenā[8] ti attho. Karaṇ' aṭṭhe hi idaŋ sāmivacanaŋ.

Sankalitaŋ[9] *bahūhi vassehī* ti, bahukehi saŋvaccharehi sampiṇḍana-vasena hadaye ṭhapitaŋ, sankalitaŋ. Sankhalitan ti pi pāṭho; sankhalitaŋ viya kataŋ, ekâbaddha-vasena

[1] B. atidhammo; S. ariya-dhammo.
[2] A. tathā.
[3] A. piṭakāni.
[4] A, B. vavattitā.
[5] *Under title* Elatthambjika. [*In v.* 6 *of* Ap. *read* paṭicchiŋsu *for* pavecchiŋsu; *vll.* pavajjiŋsu; pavacchiŋsu.]
[6] A. uparikhipitvā; B. -khīpitvā; C, S. parikkhipitvā;
[7] A, B. pakkhipitvā; C, S. parikkh°.
[8] B. ṭhita vacchena; C. ṭhita-vasena.
[9] B. sampakalitaŋ.

vāc' uggataŋ kataŋ yaŋ Buddha-vacanan ti vacana-seso. *Tan* ti, taŋ pariyatti-dhammaŋ bhāsati, katheti. *Gahaṭṭhānan* ti, tesaŋ yebhūyyatāya vuttaŋ. *Sunisinno* ti, tasmiŋ dhamme sammā niccalo nisinno, lābha-sakkārâdiŋ apaccāsiŋsanto, kevalaŋ vimuttâyatana-sīse yeva ṭhatvā kathetī ti attho.

Ten' āha *uḷāra-pāmojjo* ti, phala-samāpatti-sukha-vasena dhamma-desanā-vasen' eva ca uppanna-uḷāra-pāmojjo ti. Vuttaŋ h' etaŋ: 'Yathā yathâvuso bhikkhu yathā-sutaŋ yathā-pariyattaŋ dhammaŋ vitthārena paresaŋ deseti,[1] tathā tathā so tasmiŋ dhamme labhati attha-vedaŋ, labhati dhamma-vedaŋ, labhati dhamm' ūpasaŋhitaŋ pāmujjan' ti (D. iii, 241; M. i, 37; A. v, 329) ādi.[2]

Ukkhepakatavaccha-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

MEGHIYA[3]

Anusāsi mahāvīro ti, āyasmato Meghiya-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave kusala-bījāni ropento, ito ekanavute kappe Vipassissa Bhagavato kāle kula-gehe nibbattitvā viññutaŋ pāpuṇi. Tasmiñ ca samaye Vipassī Bhagavā Buddha-kiccassa pariyosānam āgamma āyu-sankhāraŋ osajji. Tena paṭhavī-kampâdīsu uppannesu mahājano bhīta-tasito ahosi. Atha naŋ Vessavaṇo mahārājā yam atthaŋ vibhāvetvā samassāsesi. Taŋ sutvā mahājano saŋvega-ppatto ahosi. Tatthâyaŋ kulaputto Buddhânubhāvaŋ sutvā Satthari sañjāta-gārava-bahumāno uḷāraŋ pīti-somanassaŋ paṭisaŋvedesi. So tena puñña-kammena deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Kapilavatthusmiŋ Sākiya-rāja-kule nibbatti; tassa Meghiyo ti nāmaŋ ahosi. So vayappatto Satthu santike pabbajitvā, Bhagavantaŋ upaṭṭhahanto Bhagavati Cālikāyaŋ[4] viharante Kimikâlāya[5] nadiyā tīre ramaṇīyaŋ amba-

---

[1] A. deti; B. desesi; C, S. deseti.
[2] *Texts differ in first part.*
[3] *Cf.* Ud. 34; UdA. 270.
[4] A, C. Jālik°; S. Chāli°; *but see* Udāna.
[5] A. Kipilakāya; C. Kipillikāya.

vanaŋ disvā, tattha viharitu-kāmo dve vāre Bhagavatā vāretvā tatiya-vāraŋ[1] vissajjito, tattha gantvā micchā-vitakka-makkhikāhi[2] khajjamāno citta-samādhiŋ alabhitvā, Satthu santikaŋ gantvā, tam attham ārocesi. Ath' assa Bhagavā; 'Aparipakkāya, Meghiya, ceto-vimuttiyā pañca dhammā paripākāya saŋvattantī' ti ādinā ovādam adāsi. So tasmiŋ ovāde ṭhito vipassanaŋ vaḍḍhetvā arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 151)[3]:

Yadā Vipassī lokaggo āyu-sankhāram ossaji,
Paṭhavī sampakampittha medinī jala-mekhalā . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā Satthu sammukhā ovādaŋ labhitvā, 'Mayā arahattaŋ adhigatan' ti aññaŋ byākaronto

Anusāsi mahāvīro sabba-dhammāna-pāragū;
Tassâhaŋ dhammaŋ sutvāna vihāsiŋ santike sato[4];
Tisso vijjā anuppattā, kataŋ Buddhassa sāsanan ti

gātham abhāsi. Tattha *anusāsī* ti, 'aparipakkāya, Meghiya, ceto-vimuttiyā pañca dhammā paripākāya saŋvattantī' ti (Ud. 36) ādinā ovadi, anusiṭṭhiŋ adāsi. *Mahāvīro* ti, mahā-vikkanto[5] viriya-pāramī-pāripūriyā caturanga-samannāgata-viriyâdhiṭṭhānena anañña[6]-sādhāranena catubbidha-sammap-padhāna-sampattiyā ca mahā-viriyo ti attho. *Sabba-dhammāna-pāragū* ti, sabbesaŋ ñeyya-dhammānaŋ pāraŋ pari-yantaŋ ñāṇa-gamanena gato adhigato ti sabba-dhammāna-pāragū; sabbaññu ti attho; sabbesaŋ vā sankhata-dhammā-naŋ pārabhūtaŋ[7] nibbānaŋ sayambhū-ñāṇena gato adhigato ti *pāragū*. *Tassâhaŋ dhammaŋ sutvānā* ti, tassa Buddhassa Bhagavato samukkaŋsikaŋ catu-saccaŋ dhammaŋ suṇitvā. *Vihāsiŋ santike* ti, amba-vane micchā-vitakkehi upadduto Cālika-vihāraŋ gantvā Satthu samīpe[8] yeva vihāsiŋ. *Sato* ti, satimā; samatha-vipassanā-bhāvanāya appamatto ti attho. *Ahan* ti, idaŋ yathā anusāsī ti, ettha *man* ti evaŋ

---

[1] A. -vādaŋ.
[2] S. macchikāhi.
[3] *Under title* Buddhasaññaka.
[4] O. *text* rato. *All* MSS sato.
[5] A. vitakkanto.
[6] A. arañña.
[7] A. pāragataŋ; B. pāragū taŋ; *here* A. *omits first sentence*; C. *inverts order*.
[8] A C. santike.

vijjā anuppattā, kataŋ Buddhassa sāsanan ti, ettha *mayā* ti pariṇāmetabbaŋ. *Kataŋ Buddhassa sāsanan* ti ca iminā yathā-vuttaŋ vijjā-ttayânuppattim eva Satthu ovāda-paṭikara-bhāva-dassanena pariyāy' antarena pakāseti; sīlakkhandhâdi-paripūraṇam[1] eva hi Satthu sāsana-kāritā.

Meghiya-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

EKADHAMMASAVAṆĪYA

Kilesā jhāpitā mayhan ti, āyasmato Ekadhamma-savaṇīya-ttherassa gāthā. So kira Padumuttarassa Bhagavato kāle rukkha-devatā hutvā nibbatto katipaye bhikkhū magga-mūḷhe mahârañña vicarante[2] disvā, anukampamāno attano bhavanato otaritvā, tesam assāsetvā bhojetvā, yathâdhippeta-ṭṭhānaŋ pāpesi. So tena puñña-kammena deva-manussesu saŋsaranto Kassape Bhagavati kata-buddha-kicce parinibbute loke uppajji.[3] Tasmiŋ kāle Bārāṇasī-rājā Kiki nāma ahosi. Tasmiŋ kālankate tassa Puthuvindha-rājā nāma putto ahosi; tassa putto Suyāmo nāma, tassa putto Kiki-Brahmadatto nāma hutvā rajjaŋ kārento, sāsane antarahite, dhamma-savanaŋ alabhanto, 'Yo dhammaŋ deseti, tassa sata-sahassaŋ dammī' ti ghosāpetvā, ekam pi dhammakathikaŋ alabhanto, 'Mayhaŋ pitu-pitā-mahâdīnaŋ[4] kāle dhammo saŋvatti,[5] dhamma-kathikā sulabhā ahesuŋ. Idāni pana catuppadika-gāthā-mattam pi kathento dullabho. Yāva dhamma-saññā na vinassati tāva-d-eva pabbajissāmī' ti rajjaŋ pahāya, Himavantaŋ uddissa gacchantaŋ Sakko deva-rājā āgantvā, 'Aniccā vata sankhārā' ti gāthāya dhammaŋ kathetvā nivattesi.

So nivattitvā bahuŋ puññaŋ katvā deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Setabya-nagare seṭṭhi-kule nibbattitvā, vayappatto Bhagavati Setabya-nagare Siŋsapāvane[6] viharante Satthāraŋ upasankamitvā. vanditvā.

---

[1] A, C. paripuṇṇā.
[2] A. pātente; C, S. viharante.
[3] A, B, S. *omit* loke upp°.
[4] A. ca pīti mahā; B. mayham pi ti pitā.
[5] A. dh. pavatti; B. saŋvattati; C. saŋvatti.
[6] *Cf.* D. ii, 316.

ekamantaŋ nisīdi. Tassa Satthā ajjhāsayaŋ oloketvā, 'Aniccā vata sankhārā' ti imāya gāthāya dhammaŋ desesi. Tassa tattha katâdhikāratāya so anicca-saññāya, pākaṭaraŋ katva,[1] upaṭṭhitāya paṭiladdha-saŋvego pabbajitvā, sammasanaŋ paṭṭhapetvā, dukkha-saññaŋ anatta-saññañ ca manasikaronto vipassanaŋ ussukkāpetvā, arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 152)[2]:

Padumuttara-buddhassa sāvakā vana-cārino
Vippanaṭṭhā[3] brahā-vane andhā 'va anusuyyare[4] . . .
pe . . .

Tassa eken' eva dhamma-savaṇena nipphanna-kiccattā Ekadhamma-savanīyo tveva samaññā ahosi. So arahā hutvā, aññaŋ byākaronto,

Kilesā jhāpitā mayhaŋ, bhavā sabbe samūhatā,
Vikkhīṇo jāti-saŋsāro; n' atthi 'dāni punabbhavo ti

gātham abhāsi. Tattha *kilesā* ti, yasmiŋ santāne uppannā taŋ kilesenti,[5] vibhādhenti,[6] upatāpenti[7] cā ti, kilesā; rāgâdayo. *Jhāpitā* ti, ind' agginā viya rukkha-gacchâdayo ariya-magga-ñāṇ' agginā samūlaŋ daḍḍhā. *Mayhan* ti, mayā, mama santāne. *Bhavā sabbe samūhatā* ti, kāma-kamma-bhavâdayo sabba-kamma-bhavâdayo, sabbe bhavā samugghātitā, kilesānaŋ jhāpitattā; sati hi kilesa-vaṭṭe kamma-vaṭṭena bhavitabbaŋ; kamma-bhavānaŋ samūhatattā eva ca uppatti-bhavâpi samūhatā eva, anuppatti[8]-dhammatāya āpāditattā.

Vikkhīṇo jāti-saŋsāro ti, jāti-ādiko,

Khandhānañ ca paṭipāti dhātu-āyatanānañ ca
Abbocchinnaŋ vattamānaŋ saŋsāro ti pavuccatī ti
(PJ. ii, 426).[9]

---

[1] A, C. pākaṭaraŋ hutvā; B. pākaṭataraŋ hutvā.
[2] *Under title* Magga-saññaka.
[3] A. vippanaṭṭhe; C. vippaladdhā (*also in l.* 4); B. vippanaṭṭhā brahâraññe. *Cf.* VvA. 337 (vip. = magga-sammūḷhā).
[4] Ap. B. anusuyyare; A. anupiṣare; C. anupithīyare; S. anussire. *Tr. Pāl. Dict. s.v. suggests for* anuvijjhare (*to grope one's way*).
[5] A, C. kilesenti; B. kilesanti; S. kilissanti.
[6] A. vibhāventi. [7] B. upahāp°. [8] C. annuppāda°.
[9] *Cf.* Ud. iv, 9 (*verses of Vangantaputta*); UdA. 270; *where the comy. is almost the same.*

Vutta-lakkhaṇo saŋsāro visesato khīṇo, tasmā *n' atthi 'dāni punabbhavo* ti; yasmā āyati punabbhavo n' atthi, tasmā vikkhīṇo jāti-saŋsāro.[1] Kasmā ca punabbhavo n' atthi? Yasmā bhavā sabbe samūhatā ti, tasmā āvattetvā vattabbaŋ. Atha vā vikkhīṇo jāti-saŋsāro, tato eva n' atthi 'dāni punabbhavo ti yojetabbaŋ.

Ekadhamma-savaṇīya-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

EKUDĀNIYA

Adhicetaso appamajjato ti, āyasmato Ekudāniya[2]-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikâro tattha tattha bhave vivaṭṭ' upanissayaŋ puññaŋ upacinanto Atthadassissa Bhagavato kāle yakkha-senāpati hutvā nibbatto, Satthari parinibbute, 'Alābhā vata me! Dulladdhaŋ vata me, yo 'haŋ Satthu dharamāna-kāle dānâdi-puññaŋ kātuŋ nâlatthan' ti parideva-sokam āpanno ahosi. Atha naŋ Sāgaro nāma Satthu sāvako sokaŋ vinodetvā Satthu thūpa-pūjāyaŋ niyojesi. So pañca vassāni thūpaŋ pūjetvā tato cuto tena puñña-kammena deva-manussesu yeva saŋsaranto Kassapassa Bhagavato kāle kula-gehe nibbattitvā, viññutaŋ patto kālena kālaŋ Satthu santikaŋ upasankami. Tasmiñ ca samaye Satthā *adhicetaso* ti gāthāya sāvake abhiṇhaŋ ovadati. So taŋ sutvā saddha-jāto pabbaji; pabbajitvā ca pana tam eva gāthaŋ punappunaŋ parivatteti. So tattha vīsati vassa-sahassāni samaṇa-dhammaŋ karonto ñāṇassa aparipakkattā visesaŋ nibbattetuŋ nâsakkhi. Tato pana cuto devaloke nibbattitvā aparâparaŋ sugatīsu yeva saŋsaranto vibhava-sampannassa brāhmaṇassa putto hutvā nibbatto, viññutaŋ patto Jetavana-paṭiggahana-samaye Buddhânubhāvaŋ disvā, paṭiladdha-saddho pabbajitvā, katapubba-kicco araññe viharanto Satthu santikaŋ agamāsi. Tasmiñ ca samaye Satthā āyasmantaŋ Sāriputtaŋ attano avidūre adhicittam anuyuttaŋ disvā, *adhicetaso* ti imaŋ

---

[1] *Here C. inverts the order, but cf.* UdA.
[2] A. ekad°; C. ekūd°; *but below* Ekud°.

udānam udānesi. Taŋ sutvā ayaŋ cira-kāla-bhāvanāya araññe viharanto pi kālena kālaŋ tam eva gāthaŋ udāneti. Ten' assa Ekudāniyo ti samaññā udapādi. So ath' ekadivasaŋ citt' ekaggataŋ[1] labhitvā, vipassanaŋ vaḍḍhetvā, arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 153)[2]:

Atthadassimhi sugate nibbute samanantarā
Yakkha-yoniŋ upapajjiŋ; yasam patto va' haŋ tadā . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā, vimutti-sukhena viharanto ekadivasaŋ āyasmatā Dhammabhaṇḍâgārikena paṭibhānaŋ vīmaŋsituŋ, 'Āvuso, mayhaŋ dhammaŋ bhaṇahī' ti ajjhiṭṭho, cirakāla-paricitattā[3]

Adhicetaso appamajjato munino mona-pathesu sikkhato
Sokā na bhavanti tādino upasantassa sadā satīmato ti
(Vin. iv, 54; Ud. 43; DhpA. iii, 384)

imam eva gātham abhāsi. Tattha *adhicetaso*[4] ti, adhicittavato; sabba-cittānaŋ adhikena arahatta-phala-cittena samannāgatassā ti attho. *Appamajjato* ti, na ppamajjato, appamādena anavajja-dhammesu[5] sātacca-kiriyāya samannāgatassā ti vuttaŋ hoti. *Munino* ti, 'Yo munāti ubho loke, munī tena pavuccatī ti (Dhp. v, 269)[6]; evaŋ ubhaya-loka-munanena vā monaŋ vuccati ñāṇaŋ; tena arahatta-phala-paññā-sankhātena monena[7] samannāgatāya vā khīṇâsavo muṇi nāma; tassa munino. *Mona-pathesu sikkhato* ti, arahatta-ñāṇasankhātassa monassa pathesu upāya-maggesu satta-tiŋsabodhipakkhiya-dhammesu tīsu[8] vā sikkhāsu sikkhato. Idañ ca pubba-bhāga-paṭipadaŋ gahetvā vuttaŋ; pariniṭṭhitasikkho hi arahā ti[9]; tasmā evaŋ sikkhato imāya sikkhāya muni-bhāvaŋ pattassa *munino* ti; evam ettha attho daṭṭhabbo.[10] Yasmā c' etad evaŋ, tasmā heṭṭhima-magga-phalacittānaŋ vasena *adhicetaso*; catu-sacca-sambodhi-paṭipatti-

---

[1] A. magganaŋ. [2] *Under title* Paccupaṭṭhāna-saññaka.
[3] B. cirakāle paricittattā.
[4] *Here our Comy. closely follows* VinA. iv, 801; UdA. 255.
[5] *For this* VA. *has* kusalānaŋ dhammānaŋ.
[6] *Cf.* DhpA. iii, 396. [7] UdA. ñāṇena.
[8] A. tesu; C. tāsu. [9] *This phrase inserted by Dhpla.*
[10] *Not in* VA.; *what follows*=UdA.

yaŋ appamāda-vasena *appamajjato*; agga-magga-ñāṇa-samannāgamena *munino* ti; evam etesaŋ tiṇṇaŋ padānaŋ attho yujjati yeva.

Atha vā *appamajjato . . . sikkhato* ti padhāna-hetu-atthattā[1] ti daṭṭhabbā; tasmā appamajjana-hetu sikkhana-hetu ca *adhicetaso* ti attho.

Sokā na bhavanti tādino ti, tādisassa khīṇâsava-munino abbhantare iṭṭha-viyogâdi-vatthukā[2] sokā citta-santāpā[3] na honti. Atha vā *tādino* ti, tādi-lakkhaṇa-ppattassa asekha-munino *sokā na bhavantī* ti.

Upasantassā ti, rāgâdīnaŋ accantûpasamena upasantassa. *Sadā satīmato* ti, sati-vepulla-ppattiyā nicca-kālaŋ satiyā avirahitassa. Ettha ca *adhicetaso* ti, iminā adhicitta-sikkhā; *appamajjato* ti, iminā adhisīla-sikkhā. *Munino mona-pathesu sikkhato* ti, etehi adhipaññā-sikkhā. *Munino* ti vā etena adhipaññā-sikkhā. *Mona-pathesu sikkhato* ti, etena tāsaŋ lokuttara-sikkhānaŋ pubba-bhāga-paṭipadā. *Sokā na bhavantī* ti ādīhi, sikkhā-pāripūriyā ānisaŋsā pakāsitā[4] ti veditabbā. Ayam eva ca therassa aññā-byākaraṇa-gāthā ahosi.

Ekudāniya-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

CHANNA

Sutvāna dhammaŋ mahato mahārasan ti, āyasmato Channa-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ puññaŋ upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle kula-gehe nibbattitvā, viññutaŋ patvā ekadivasaŋ Siddhatthaŋ Bhagavantaŋ aññataraŋ rukkha-mūlaŋ upagacchantaŋ disvā, pasanna-citto mudu-samphassaŋ paṇṇa-santharaŋ[5] santharitvā adāsi, pup-

---

[1] A. akkhatā; B. padānaŋ hetu-akkhātā; S. atthatā; C. padhānahetā akkhātā ti.
[2] B. virogâdivatthakā.
[3] B. sāpanā; C. santāpanā; VA. *omits and has* sokā na santi.
[4] A, B. ānisaŋsā pakāsitā; C. ānisaŋsatā; UdA. ānisaŋso.
[5] A. santaraŋ; B. sandharaŋ.

phehi ca samantato okiritvā pūjaŋ akāsi. So tena puññakammena devaloke nibbattitvā, puna pi aparâparaŋ puññāni katvā, sugatīsu yeva saŋsaranto, amhākaŋ Bhagavato kāle Suddhodana-mahārājassa gehe dāsiyā kucchimhi nibbatti; Channo ti 'ssa nāmaŋ ahosi. Bodhisattena sahajāto so Satthu ñāti-samāgame paṭiladdha-saddho pabbajitvā, Bhagavati pemena, 'Amhākaŋ Buddho, amhākaŋ dhammo' ti mamattaŋ uppādetvā,[1] sinehaŋ chindituŋ asakkonto samaṇadhammaŋ akatvā, Satthari parinibbute, Satthārā āṇattividhinā[2] katena brahma-daṇḍena santajjito saŋvega-ppatto hutvā, sinehaŋ chinditvā, vipassanto na ciren' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 137)[3]:

Siddhatthassa Bhagavato adāsiŋ paṇṇa-santharaŋ.
Samantā upakāriñ ca kusumaŋ okiriŋ ahaŋ . . . *pe* . . .

Arahattaŋ pana patvā, vimutti-sukha-santappito pītivega-visaṭaŋ[4] udanaŋ udānento,

Sutvāna dhammaŋ mahato mahārasaŋ
Sabbaññuta-ñāṇa-varena desitaŋ,
Maggaŋ papajjiŋ amatassa pattiyā.
So yogakkhemassa pathassa kovido ti

gātham abhāsi. Tattha *sutvānā* ti, suṇitvā, sotena gahetvā, ohita-soto, sota-dvārânusarena upadhāretvā. *Dhamman* ti, catu-sacca-dhammaŋ. *Mahato* ti, Bhagavato. Bhagavā hi mahantehi uḷāratamehi sīlâdi-guṇehi samannāgatattā sadevakena lokena visesato mahanīyatāya ca mahā ti vuccati: yā tassa mahāsamaṇo ti samaññā jātā nissakka-vacanañ c' etaŋ 'mahato dhammaŋ sutvānā' ti. *Mahārasan* ti, vimutti-rasassa dāyakattā uḷāra-rasaŋ. *Sabbaññuta-ñāṇa-varena desitan* ti; sabbaŋ jānātī ti, sabbaññu; tassa bhāvo sabbaññutā; ñāṇam eva varaŋ; ñāṇesu vā varan ti, ñāṇavaraŋ. Sabbaññutā ñāṇa-varaŋ etassā ti, sabbaññutañāṇa-varo, Bhagavā. Tena sabbaññuta-ñāṇa-sankhāta-aggañāṇena vā kāraṇa-bhūtena desitaŋ, kathitaŋ dhammaŋ

---

[1] *Cf.* S. ii, 132; SA. ii, 317.
[2] A. anantavidhiŋ; B, C. āṇatta-v°.
[3] *Under title* Senâsana-dāyaka.
[4] A. visaṭṭhaŋ; B. vissaṭṭhaŋ; C. vissaṭaŋ.

sutvānā ti yojanā. Yam pan' ettha vattabbaŋ taŋ *Paramattha-dīpanīyaŋ Itivuttaka-vaṇṇanāyaŋ*[1] vutta-nayena veditabbaŋ.

Maggan ti, aṭṭhangikaŋ ariya-maggaŋ. *Papajjan*[2] ti, paṭipajjiŋ.[3] *Amatassa pattiyā* ti, nibbānassa adhigamāya upāya[4]-bhūtaŋ paṭipajjin[5] ti yojanā. *So* ti, so Bhagavā. *Yogakkhemassa pathassa kovido* ti, catūhi yogehi anupaddutassa nibbānassa yo patho, tassa kovido, tattha sukusalo. Ayaŋ h' ettha attho: Bhagavato catusacca-desanaŋ sutvā amatâdhigam' upāya-maggaŋ ahaŋ paṭipajjiŋ; paṭipajjanamaggaŋ mayā kataŋ. So evam pana Bhagavā sabbatha yoga-kkhemassa pathassa kovido, para-santāne[6] vā paramanesu[7] kusalo, 'yassa saŋvidhānam[8] āgamma aham pi maggaŋ paṭipajjin' ti. Ayam eva ca therassa aññā-byākaraṇa-gāthā ahosī ti.

Channa-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

PUṆṆA (B)

[11] *Sīlam evā* ti, āyasmato Puṇṇa-ttherassa gāthā. So pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ kusalaŋ upacinanto, ito ekanavute kappe Buddha-suññe loke brāhmaṇa-kule nibbattitvā, vayappatto brāhmaṇa-sippesu nipphattiŋ patvā,[9] kāmesu ādīnavaŋ disvā, gharâvāsaŋ pahāya, tāpasa-pabbajjaŋ pabbajitvā, Himavanta-padese paṇṇa-kuṭiŋ katvā, vāsaŋ kappesi.

Tassa vasana-ṭṭhānassa avidūre ekasmiŋ pabbhāre paccekabuddho ābādhiko hutvā parinibbāyi. Tassa parinibbānasamaye mahā āloko ahosi. Taŋ disvā so, 'Kathannu kho ayam āloko uppanno?' ti, vīmaŋsana-vasena ito c' ito ca

[1] *Cf.* ItA. *s.v.* Bhagavā *and* Tathāgato, *and refs. in* ItA. *to* Pts. i, 131, 174; Nid. 143, 458 (ItA. i, 140, *etc.*).
[2] A, S. paṭipajjaŋ.
[3] A. paṭipatti.
[4] S. upādāya.
[5] A. paṭipajjin; B. upapajjan; C. paṭipajjan.
[6] A. parattāne.
[7] B. paradamanesu.
[8] *Cf.* D. i, 135.
[9] B. gantvā.

āhiṇḍanto pabbhāre pacceka-sambuddhaŋ parinibbutaŋ disvā, gandha-dārūni sankaḍḍhitvā, sarīraŋ jhāpetvā, gandhodakena upasiñci. Tatth' eko devaputto antalikkhe ṭhatvā evam āha: 'Sādhu, sādhu, sappurisa! Bahuŋ tayā puññaŋ pasavantena pūritaŋ sugati-saŋvattanīyaŋ kammaŋ. Tena tvaŋ sugatīsu yeva upapajjissasi. Puṇṇo ti ca te nāmaŋ bhavissatī' ti.

So tena puñña-kammena deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Sunāparanta-janapade Suppāraka[1]-paṭṭane gahapati-kule nibbatti; Puṇṇo ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So vayappatto vāṇijja-vasena mahatā satthena saddhiŋ Sāvatthiŋ gato. Tena ca samayena Bhagavā Sāvatthiyaŋ viharati. Atha so Sāvatthi-vāsīhi upāsakehi saddhiŋ vihāraŋ gato Satthu santike dhammaŋ sutvā, paṭiladdha-saddho pabbajitvā, vatta-paṭivattehi ācariy' ūpajjhāye ārādhento vihāsi.

So ekadivasaŋ Satthāraŋ upasankamitvā, 'Sādhu maŋ, bhante, Bhagavā sankhittena ovādena ovadatu, yam ahaŋ (Bhagavato dhammaŋ sutvā eko vūpakaṭṭho appamatto ātāpī pahitatto) Sunāparanta-janapade vihareyyan' ti āha. Tassa Bhagavā, 'Santi kho, Puṇṇa, cakkhu-vineyya rūpā' ti ādinā ovādaŋ datvā sīha-nādaŋ nadāpetvā vissajjesi.[2] So Bhagavantaŋ vanditvā, Sunāparanta-janapadaŋ gantvā, Suppāraka-paṭṭane viharanto samatha-vipassanaŋ ussukkāpetvā, tisso vijjā sacchâkāsi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (ii, 341)[3]:

Pabbhāra-kūṭaŋ nissāya sayambhū aparājito
Ābādhiko garu Buddho vasati pabbatantare . . . *pe* . . .

Arahattaŋ pana patvā thero bahu-manusse sāsane abhippasādesi, yato pañca sata-mattā purisā upāsakattaŋ, pañca sata-mattā ca itthiyo upāsikā-bhāvaŋ paṭivedesuŋ. So tattha ratta-candanena Candana-māḷaŋ[4] nāma gandha[5]-kuṭiŋ karāpetvā, 'Satthā pañcahi bhikkhu-satehi saddhiŋ gantvā māḷaŋ paṭicchatū' ti Bhagavantaŋ puppha-dūtena[6]

---

[1] B. Suppāda°.

[2] *Cf.* M. iii, 267; S. iv, 60 (*words bracketed of the original text are here omitted*).

[3] *Under title* Puṇṇaka.

[4] A, C. sālaŋ.

[5] A. nānā°.

[6] A. puthena; C. dūtena; S_1 thūpena.

nimantesi. Bhagavā ca iddhânubhāvena tattakehi bhikkhūhi saddhiŋ tattha gantvā, Candana-māḷaŋ paṭiggahetvā, aruṇe anuṭṭhite yeva paccāgamāsi. Thero aparabhāge parinibbāna-samaye aññaŋ byākaronto,

Sīlam eva idha aggaŋ, paññavā pana uttamo;
Manussesu ca devesu sīla-paññāṇato jayan ti

gātham abhāsi. Tattha *sīlan* ti,[1] sīlan' aṭṭhena sīlaŋ, patiṭṭhān' aṭṭhena samādhān' aṭṭhena cā ti attho; sīlaŋ hi sabba-guṇānaŋ patiṭṭhā; ten' āha, 'Sīle patiṭṭhāya naro sapañño' ti (S. i, 13, 165); samādahati ca taŋ kāya-vācā avippakiṇṇaŋ karotī ti attho. Tayidaŋ sīlam eva aggaŋ sabba-guṇānaŋ mūla-bhāvato ca pamukhā-bhāvato ca; yathâha, 'Tasmā-tiha tvaŋ, bhikkhu, ādim eva visodhehi (kusalesu dhammesu).[2] Ko câdi kusalānaŋ dhammānaŋ? Sīlañ ca suvisuddhan' ti (S. v, 143, 165). 'Pāṭimokkhan ti ādim etaŋ,[3] mukham etaŋ, pamukham etaŋ (kusalānaŋ dhammānan)' ti ca ādi (Vin. i, 103). *Idhā* ti, nipāta-mattaŋ. *Paññavā* ti, ñāṇa-sampanno; so uttamo seṭṭho pavaro ti, puggalâdhiṭṭhānāya gāthāya paññāya yeva seṭṭha-bhāvaŋ dasseti; paññuttarā hi kusalā dhammā. Idāni taŋ sīla-paññānaŋ agga-seṭṭha-bhāvaŋ kāraṇato dasseti, *manussesu ca devesu sīla-paññāṇato jayan* ti, sīla-paññāṇa-hetu paṭipakkha-jayo kāma-kilesa-jayo hotī ti attho.

Puṇṇa-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.
Sattama-vagga-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

VACCHAPĀLA

Susukhuma-nipuṇ' attha-dassinā ti, āyasmato Vacchapāla-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro, tattha tattha bhave puññāni ācinitvā, deva-manussesu saŋsaranto ito ekanavute kappe brāhmaṇa-kule nibbattitvā, brāhmaṇa-sippesu nipphattiŋ patvā, aggiŋ paricaranto, ekadivasaŋ mahatiyā kaŋsapātiyā havya-sesaŋ[4] pāyāsaŋ

[1] *Cf.* MA. i, 154; VM. 8; ItA. 126.
[2] *Words bracketed omitted by* MSS.
[3] MSS. *omit* ādim etaŋ. [4] B. *omits*; A. sābyase.

ādāya, dakkhiṇeyyaŋ pariyesanto pi Vipassiŋ Bhagavantaŋ ākāse cankamantaŋ disvā, acchariy' abbhuta-citta-jāto Bhagavantaŋ abhivādetvā dātu-kāmataŋ dassesi. Paṭiggahesi Bhagavā anukampaŋ upādāya. So tena puñña-kammena deva-manussesu saŋsaritvā, imasmiŋ Buddh' uppāde Rājagahe vibhava-sampannassa brāhmaṇassa putto hutvā nibbatti; Vacchapālo ti 'ssa nāmaŋ ahosi.

So Bimbisāra-samāgame Uruveḷa-Kassapa-ttherena iddhipāṭihāriyaŋ dassetvā, Satthu parama-nipaccâkāre kate taŋ disvā, paṭiladdha-saddho pabbajitvā, sattâhaŋ pabbajito eva vipassanaŋ vaḍḍhetvā, chaḷabhiñño ahosi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 157)[1]:

Suvaṇṇavaṇṇo Sambuddho battiŋsa-vara-lakkhaṇo
Pavanā[2] abhinikkhanto bhikkhu-sangha-purakkhato
. . . *pe* . . .

Arahattaŋ pana patvā, sukhen' eva attanā nibbānassa adhigata-bhāvaŋ vibhāvento,

Susukhuma-nipuṇ' attha-dassinā
Mati-kusalena nivāta-vuttinā
Saŋsevita-buddha-sīlinā
Nibbānaŋ na hi tena dullabhan ti

imaŋ gātham abhāsi. Tattha *susukhuma-nipuṇ' attha-dassinā* ti, ativiya duddas' aṭṭhena, susukhumena saṇh' aṭṭhena, nipuṇena sacca-paṭicca[3]-samuppādâdi-aṭṭhe aniccatâdiŋ āropetvā passatī ti, susukhuma-nipuṇ' attha-dassī. Tenā *mati-kusalenā* ti, matiyā paññāya kusalena, chekena, 'evaŋ pavatta-mānassa paññā vaḍḍhati, evaŋ na vaḍḍhatī' ti dhamma-vicaya-sambojjhanga-paññāya uppādane kusalena. *Nivāta-vuttinā* ti,[4] sabrahmacārīsu nivāta-nīca-vuttika-sīlena,[5] vuḍḍhesu navesu ca yathânurūpa-paṭipattiyā.[6] *Saŋsevita-buddha-sīlinā* ti, saŋsevitaŋ āciṇṇaŋ Buddha-sīlaŋ, saŋsevita-buddha-sīlaŋ; taŋ yassa atthi, tena saŋsevita-buddha-sīlinā. Atha vā saŋsevitā upāsitā[7] Buddha-sīlino etenā ti, saŋse-

---

[1] *Under title* Pāyāsa-dāyaka.
[2] B. pavarā; S. padhānaŋ; Ap. *accus. case throughout.*
[3] A, S. paṭisacca-sam°. [4] *Cf.* KhA. 144; JA. iv, 287.
[5] A. nivāta-nava-pattanā; B, S. nīca-vuttana; A, C. *omit* sīlena.
[6] A, C. pattinā. [7] B. upāsikā.

vita-buddha-sīlī; tena. *Hi* ti saddo[1] hetu-attho. Yasmā so nivāta-vuttī saŋsevita-buddha-sīlī, mati-kusalo susukhuma-nipuṇ' attha-dassī ca, tasmā nibbānaŋ na tassa dullabhan ti attho. Nivāta-vuttitāya hi saŋsevita-buddha-sīlatāya ca paṇḍitā taŋ ovaditabbaŋ[2] anusāsitabbaŋ maññanti. Tesaŋ ca ovāde ṭhito sayaŋ mati-kusalatāya susukhuma-nipuṇ' attha-dassitāya ca vipassanāya kammaŋ karonto na cirass' eva nibbānaŋ adhigacchatī ti. Ayam eva ca therassa aññā-byākaraṇa-gāthā ahosī ti.

Vacchapāla-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

ĀTUMA

Yathā kaḷīro susu vaḍḍhitaggo ti, āyasmato Ātuma-ttherassa gāthā. So pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ puññaŋ upacinanto[3] ito ekanavute kappe kula-gehe nibbattitvā, viññutaŋ patto Vipassiŋ Bhagavantaŋ antara-vīthiyaŋ gacchantaŋ disvā, pasanna-mānaso gandhodakena gandha-cuṇṇena ca pūjaŋ akāsi. So tena puñña-kammena devaloke nibbatto aparâparaŋ sugatīsu yeva saŋsaranto Kassapassa Bhagavato sāsane pabbajitvā, samaṇa-dhammaŋ akāsi, ñāṇassa pana aparipakkattā visesaŋ nibbattetuŋ nâsakkhi. Atha imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ seṭṭhi-putto hutvā nibbatti; Ātumo ti 'ssa nāmaŋ ahosi. Tassa vayappattassa mātā: 'Puttassa me bhariyaŋ ānessāmī' ti ñātakehi sammantesi. So taŋ upadhāretvā hetu-sampattiyā codiyamāno, 'Kiŋ mayhaŋ gharâvāsena? Idān' eva pabbajissāmī' ti bhikkhūnaŋ santikaŋ gantvā pabbaji. Pabbajitam pi naŋ mātā uppabbājetu-kāmā nānā-nayehi palobheti. So tassa avasaraŋ adatvā, attano ajjhāsayaŋ pakāsento:

Yathā kaḷīro susu vaḍḍhitaggo
Dunnikkhamo hoti pasākha-jāto,
Evam ahaŋ bhariyāyânītāya;
Anumañña maŋ; pabbajito 'mhi 'dānī ti

---

[1] B. tena saddho. [2] S. paṇḍitānaŋ ovād°. [3] B, S. ācinanto.

gātham abhāsi. Tattha *kaḷīro* ti, ankuro; idha pana vaŋs' ankuro adhippeto. *Susū* ti, taruṇo. *Vaḍḍhitaggo* ti, pavaḍḍhita-sākho; susu-vaḍḍhitaggo vā suṭṭhu vaḍḍhita-sikho, sañjāta-patta-sākho. *Dunnikkhamo* ti, veḷu-gumbato nikkhametuŋ nīharituŋ asakkuṇeyyo. *Pasākha-jāto* ti, jātapasākho; sākhānam pi pabbe pabbe uppanna-anusākho. *Evam ahaŋ bhariyāyânītāyā* ti, yathā vaŋso vaḍḍhitaggo vaŋs' antaresu sampatta-sākha-pasākho veḷu-gumbato dunnīharaṇīyo hoti, evam ahaŋ, bhariyāya mayhaŋ ānītāya putta-dhītâdi-vasena, vaḍḍhitaggo āsatti-vasena gharâvāsato dunnīharaṇīyo bhaveyyaŋ. Yathā pana vaŋsa-kaḷīro asanjāta-sākhā-bandho veḷu-gumbato sunīharaṇīyo hoti, evam aham pi asañjāta-putta-dārâdi-bandho sunīharaṇīyo homi.

Tasmā anānītāya eva bhariyāya[1] *anumañña maŋ*, attanā va maŋ anujānāpetvā; *pabbajito 'mhi 'dānī* ti, idāni pana pabbajito amhi, sādhu suṭṭhū ti attano nekkhammâbhiratiŋ pakāseti. Atha vā *anumañña maŋ pabbajito 'mhi 'dānī* ti mātu katheti. Ayaŋ h' ettha attho: Yadi pi tāya pubbe nânumataŋ,[2] idāni pana pabbajito amhi, tasmā anumañña, anujānāhi maŋ samaṇa-bhāve yeva ṭhatuŋ[3]; nâhan tayā nivattaniyo ti. Evaŋ pana kathento yathā ṭhito vipassanaŋ vaḍḍhetvā, magga-paṭipātiyā kilese khepetvā, chaḷabhiñño ahosi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 157)[4]:

Nisajja pāsāda-vare Vipassiŋ addasaŋ jinaŋ
Kakudhaŋ vilasantaŋ va[5] sabbaññutam anāsavaŋ . . .
pe . . .

Chaḷabhiñño pana hutvā, mātaraŋ apucchitvā tassâpekkhantiyā yeva ākāsena pakkāmi. So arahatta-ppattiyā uttari-kālam pi antar' antarā tam eva gāthaŋ paccudābhāsi.[6] Tattha *pabbajito 'mhī* ti iminā padesena[7] ayam pi therassa

---

[1] B. bharitāya.
[2] A. nânumatha; B. nânumahaŋ. [3] A. cātuŋ.
[4] *Under title* Gandhodakiya.
[5] A. katuvaŋ vilapantañ ca; B. kakudhaŋ va vilimantaŋ; S. vilayantī va.
[6] A. paccudā ahosi; B. paccudāhāsi. [7] B. padena.

aññā-byākaraṇa-gāthā ahosi, attano santāne rāgâdi-malassa pabbajita-bhāva-dīpanato. Ten' āha Bhagavā:

Pabbājayam attano malaŋ, tasmā pabbajito ti vuccatī ti. (Dhp. *v.* 388.)

Ātuma-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

MĀṆAVA

Jiṇṇañ ca disvā dukkhitañ ca byādhitan ti, āyasmato Māṇava-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ kusalaŋ upacinanto, ito ekanavute kappe brāhmaṇa-kule nibbattitvā, lakkhaṇa-dharo hutvā, Vipassissa Bhagavato abhijātiyā lakkhaṇāni pariggahetvā, pubba-nimittāni bhāvetvā, 'Ekaŋsena ayaŋ Buddho bhavissatī' ti byākaritvā, nānā-nayehi thometvā, abhivādetvā, padakkhiṇaŋ katvā, pakkāmi.

So tena puñña-kammena sugatīsu yeva saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ brāhmaṇa-mahāsālassa gehe nibbattitvā, yāva satta-vassāni tāva anto-ghare yeva vaḍḍhitvā, sattame saŋvacchare upanayan' atthaŋ uyyānaŋ nīto antarā-magge jiṇṇâtura-mate disvā, tesaŋ adiṭṭhapubbattā te parijane pucchitvā, jarā-maraṇa-roga-sabhāvaŋ sutvā, sañjāta-saŋvego tato anuvattanto vihāraŋ gantvā, Satthu santike dhammaŋ sutvā, mātā-pitaro anujānāpetvā, pabbajitvā, vipassanaŋ paṭṭhapetvā, na cirass' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 158)[1]:

Jāyamāne Vipassimhi nimittaŋ byākariŋ ahaŋ;
Nibbāpayañ ca[2] janataŋ Buddho loke bhavissati . . .
pe . . .

Adhigatârahatto pana, bhikkhūhi, 'Kena tvaŋ, āvuso, saŋvegena atidaharo[3] va samāno pabbajito?' ti pucchito, attano pabbajjā-nimitta-kittana-padesena[4] aññaŋ byākaronto,

---

[1] *Under title* Sammukhā-thavika.
[2] A. nibbāpayi ten' etaŋ; B. nibbapayo ca; Ap. nibbāpayañ ca janataŋ; C. *as* Ap.; S. nibbāpayī.
[3] A. abhidaharo. [4] A. vasena.

Jiṇṇañ ca disvā dukkhitañ ca byādhitaŋ,
Matañ ca disvā gatam āyusankhayaŋ,
Tato ahaŋ nikkhamitūna pabbajiŋ
Pahāya[1] kāmāni manoramānī ti

gātham abhāsi. Tattha *jiṇṇan* ti, jarāya abhibhūtaŋ, khaṇḍicca-pālicca-valittacatâdīhi samangī-bhūtaŋ. *Dukkhitan*[2] ti, dukkha-ppattaŋ.[3] *Byādhitan* ti, gilānaŋ. Ettha ca byādhitan ti vutte pi dukkha-ppatta-bhāvo siddho. Dukkhitan ti vacanaŋ tassa bāḷha-gilāna-bhāva-paridīpan' atthaŋ. *Matan* ti, kālaŋ kataŋ. Yasmā kālankato āyuno khayavaya-bhedaŋ gato nāma hoti, tasmā vuttaŋ *gatam āyusankhayan* ti. Tasmā jiṇṇa-byādhi-matānaŋ diṭṭhattā 'ime jarâdayo nāma na imesaŋ yeva atha kho sabba-sādhāraṇā; tasmā aham pi jarâdike[4] anativatto' ti saŋviggattā. *Nikkhamitūnā*[5] ti, nikkhamitvā. Ayam eva vā pāṭho; pabbajjâdhippāyena gharato niggantvā. *Pabbajin* ti, Satthu sāsane pabbajjaŋ upagato. *Pahāya kāmāni manoramānī* ti, iṭṭha-kantâdi-bhāvato avīta-rāgānaŋ manaŋ ramantī ti manorame vatthu-kāme pajahitvā, taŋ-paṭibaddhassa chanda-rāgassa ariya-maggena samucchindanena nirapekkhabhāvena chaḍḍetvā ti attho. Kāmānaŋ pahāna-kittanamukhena c' etaŋ therassa aññā-byākaraṇaŋ ahosi. Māṇavaka-kāle pabbajitattā imassa therassa Māṇavo tveva samaññā jātā ti.

Māṇava-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

SUYĀMANA

Kāmacchando ca byāpādo ti, āyasmato Suyāmana-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave puññāni upacinanto ito ekanavute kappe Vipassissa Bhagavato kāle Dhaññavatī-nagare brāhmaṇa-kule

[1] A, C. hitvāna. [2] A. dukkhataŋ; B, C. dukhitaŋ.
[3] A. dukkha-saññataŋ; C. d. saŋyuttaŋ; S. d. saŋyattaŋ. *But cf.* UdA. 60 *s.v.*
[4] B. eradike(?).
[5] A. nikkhaminātu; B. nikkhamituna; C, S. -tūna.

nibbattitvā, vayappatto brāhmaṇa-sippesu nipphattiŋ patvā brāhmaṇa-mante vāceti. Tena ca samayena Vipassī Bhagavā mahatā bhikkhu-sanghena saddhiŋ Dhaññavatī-nagaraŋ piṇḍāya paviṭṭho hoti. Taŋ disvā brāhmaṇo pasanna-citto attano gehaŋ netvā, āsanaŋ paññāpetvā, tass' upari puppha-santharaŋ santharitvā adāsi. Satthari tattha nisinne paṇītena āhārena santappesi; bhuttāviñ ca puppha-gandhena pūjesi. Satthā anumodanaŋ vatvā pakkāmi. So tena puñña-kammena devaloke nibbattitvā, aparâparaŋ puññāni katvā, deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Vesāliyaŋ aññatarassa brāhmaṇassa putto hutvā nibbatti; Suyāmano ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So vayappatto tiṇṇaŋ vedānaŋ pāragū parama-niyama-yutto[1] hutvā, geha-vāsīnaŋ kāmûpabhogaŋ jigucchitvā, jhāna-ninno Bhagavato Vesāli-gamane paṭiladdha-saddho pabbajitvā, khuragge yeva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 160)[2]:

Nagare Dhaññavatiyā ahosiŋ brāhmaṇo tadā.
Lakkhaṇe itihāse ca sa-nighaṇḍu-saketubhe[3]
Padako veyyā-karaṇo nimittakovido ahaŋ,
Mante ca sisse vācesiŋ tiṇṇaŋ vedānaŋ pāragū . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā, nīvaraṇa-ppahāna-kittana-mukhena aññaŋ byākaronto

Kāmacchando ca byāpādo thīna-middhañ ca bhikkhuno
Uddhaccaŋ vicikicchā ca sabbaso va na vijjatī ti

gātham abhāsi. Tattha *kāmacchando* ti, kāmesu chando; kāmo ca so chando cā ti pi kāma-cchando, kāma-rāgo. Idha pana sabbo pi rāgo kāma-cchando, agga-magga-vajjhassa[4] pi adhippetattā; ten' āha *sabbaso va na vijjatī* ti. Sabbe pi hi tebhūmaka-dhammā kāmanīy'[5] aṭṭhena kāmā. Tattha pavatto rāgo kāma-cchando. Ten' āha Bhagavā: 'Āruppe[6] kāma-cchanda-nīvaraṇaŋ paṭicca thīna-middha-nīvaraṇaŋ uddhacca-nīvaraṇaŋ avijjā-nīvaraṇaŋ uppajjatī' ti (?).

---

[1] A. ramaṇiyasutto; B. parama-nissama-yutto; C. parama-ramaṇīyo; S. parapaniya-payutto.
[2] *Under title* Kusumâsaniya.
[3] *Cf.* D. i, 88; DA. i, 247; A. i, 163; Trenckner *Misc.* 65.
[4] A, B. vajjassa. [5] A. khamanīya. [6] S. arūpe.

Byāpajjati cittaŋ, pūti-bhāvaŋ gacchati etenā ti *byāpādo*, 'anatthaŋ me acarī' ti ādi-naya-ppavatto āghāto. *Thīnaŋ* cittassa akalyatā anussāha-saŋhananatā.[1] *Middhaŋ* kāyassa akalyatā āsatti-vighāto[2]; tad-ubhayam pi thīnañ ca middhañ ca thīna-middhaŋ, kiccâhāra-paṭipakkhānaŋ ekatāya ekaŋ katvā vuttaŋ. Uddhaṭa-bhāvo *uddhaccaŋ*; yena dhammena cittaŋ uddhaṭaŋ hoti avūpasantaŋ, so cetaso vikkhepo uddhaccaŋ; uddhacca-ggahaṇen' eva c' ettha kiccâhāra-paṭipakkhānaŋ samānatāya *kukkuccam* pi gahitam evā ti daṭṭhabbaŋ. Taŋ pacchânutāpa-lakkhaṇaŋ; yo hi katâkata-kusalâkusalûpanissāya vippaṭisāro, taŋ kukkuccan ti. *Vicikicchā*[3] ti, 'evan nu kho na nu kho' ti saŋsayaŋ āpajjati; dhamma-sabhāvaŋ vā vicinanto kicchati, kilamati etāyā ti, vicikicchā; Buddhâdi-vatthuko saŋsayo. *Sabbaso* ti, anavasesato. *Na vijjatī* ti, n' atthi; maggena samucchinnattā na upalabbhati. Idañ ca pada-dvayaŋ paccekaŋ yojetabbaŋ. Ayaŋ h' ettha yojanā: Yassa bhikkhuno tena tena ariya-maggena samucchinnattā kāma-cchando ca byāpādo ca thīna-middhañ ca uddhacca-kukkuccañ ca vicikicchā ca sabbaso na vijjati, tassa na kiñci karaṇīyaŋ katassa vā paṭicayo ti aññā-padesena aññaŋ byākaroti. Pañcasu hi nīvaraṇesu maggena samucchinnesu tad-ekaṭṭhatāya sabbe pi kilesā samucchinnā yeva honti. Ten' āha: 'Te Bhagavanto[4] pañca nīvaraṇe pahāya cetaso upakkilese' ti (S. v, 160).

Suyāmana-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

SUSĀRADA

Sādhu suvihitāna-dassanan ti, āyasmato Susārada-ttherassa gāthā. So kira Padumuttarassa Bhagavato kāle brāhmaṇa-kule nibbattitvā, vijjā-padesu nipphattiŋ gantvā, kāmesu

---

[1] A. anusahahasipātanaŋ; B. anussāhananaŋ; C. anusaya-mānatā(?); thīna-middhassa akkhyātā anasāhassaŋ ghaṭṭanaŋ middha-kāyassa. *But cf.* VM. 469; Vibh. 253.

[2] A. asati vighato; B. asatti-vighāto; C. asati vighāte; S. asattivighāṭo.

[3] *Cf.* Vibh. 255.

[4] C. Ten' āha Bhagavā.

ādīnavaŋ disvā, gharâvāsaŋ pahāya, tāpasa-pabbajjaŋ pabbajitvā, Himavanta-padese araññâyatane assamaŋ kāretvā vihāsi. Atha naŋ anuggaṇhanto Padumuttaro Bhagavā bhikkhā-cāra-velāyaŋ upasankami. So dūrato va disvā, pasanna-mānaso paccuggantvā, pattaŋ gahetvā, madhurāni phalāni pakkhipitvā adāsi. Bhagavā taŋ paṭiggahetvā, anumodanaŋ katvā pakkāmi. So tena puñña-kammena deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Dhammasenāpatino ñāti brāhmaṇa-kule nibbattitvā, manda-paññattā Susārado ti gahita-nāmo aparabhāge Dhammasenāpatissa santike dhammaŋ sutvā, paṭiladdha-saddho pabbajjitvā, vipassanaŋ vaḍḍhetvā, arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 160)[1]:

Ajjhāyako manta-dharo tiṇṇaŋ vedānaŋ pāragū
Himavantass' avidūre vasāmi assame ahaŋ . . . *pe* . . .

Arahattaŋ pana patvā sappuris' ūpanissayânisaŋsa[2]-kittana-padesena aññaŋ byākaronto,

Sādhu suvihitāna-dassanaŋ,
Kankhā chijjati, buddhi[3] vaḍḍhati,
Bālam pi karonti paṇḍitaŋ;
Tasmā sādhu sataŋ samāgamo ti

gātham abhāsi. Tattha *sādhū* ti, sundaraŋ; bhaddakan ti attho. *Suvihitāna-dassanan* ti, suvihitānaŋ dassanaŋ; gāthā-sukh' atthaŋ anussāra[4]-lopo kato. Sīlâdi-guṇehi susaŋvihitattā[5]-bhāvānaŋ parânuddayāya suṭṭhu vihita-dhamma-desanānaŋ ariyānaŋ dassanaŋ sādhū ti yojanā. *Dassanan* ti, nidassana-mattaŋ daṭṭhabbaŋ, savaṇâdīnam[6] pi bahukārattā. Vuttaŋ h' etaŋ Bhagavatā: 'Ye te bhikkhū sīla-sampannā samādhi-sampannā paññā-sampannā vimutti-sampannā vimutti-ñāṇa-dassana-sampannā ovādakā viññāpakā sandassakā samādapakā samuttejakā sampahaŋsakā alaŋ-samakkhhātāro saddhammassa dassanaŋ pâhaŋ, bhikkhave, tesaŋ bhikkhūnaŋ bahûpakāraŋ vadāmi; savaṇaŋ . . . upasankamanaŋ . . . payirupāsanaŋ . . . anussaraṇaŋ . . . anupabbajjaŋ pâhaŋ, bhikkhave, tesaŋ bhikkhūnaŋ bahûpa-

[1] *Under title* Phaladāyaka.
[2] A, C. *omit* ānisaŋsa.
[3] A. chindati vuddhi.
[4] A. anunāsika; B. anusvāra.
[5] A, C. susaŋvutattha.
[6] S. savāsan°; B. bhavan°.

kāraŋ vadāmī' ti (It. 106).[1] Dassana-mūlakattā vā itaresaŋ dassanam ev' ettha vuttaŋ.

Kankhā chijjatī[2] ti ādi; tattha kāraṇa-vacanaŋ; tādisānaŋ hi kalyāṇa-mittānaŋ dassane sati viññu-jātiko attha-kāmo kulaputto te upasankamati, payirupāsati: 'Kiŋ, bhante, kusalaŋ? Kiŋ akusalan?' ti ādinā pañhaŋ vā pucchati. Te c' assa aneka-vihitesu kankhā-ṭṭhānīyesu kankhaŋ paṭivinodenti. Tena vuttaŋ *kankhā chijjatī* ti. Yasmā ca te dhamma-desanāya tesaŋ kankhaŋ paṭivinodetvā, pubbabhāge kamma-patha-sammā-diṭṭhi vipassanā-sammā-diṭṭhi ca uppādenti; tasmā tesaŋ buddhi vaḍḍhati. Yadā pana te vipassanaŋ vaḍḍhetvā saccāni paṭivijjhanti, tadā soḷasavatthukā aṭṭha-vatthukā ca vicikicchā chijjati, samucchijjati; nippariyāyena[3] paññā-buddhi vaḍḍhati; bālyā-samatikkamanato te paṇḍitā honti. So tehi buddhi vaḍḍhati. *Bālam pi karonti paṇḍitan* ti, *tasmā* ti ādi nigamanaŋ; yasmā sādhunaŋ dassanaŋ vutta-nayena kankhaŋ chindati, buddhiŋ vaḍḍheti,[4] te bālaŋ paṇḍitaŋ karonti; tasmā tena kāraṇena *sādhu*, sundaraŋ, *satan*, sappurisānaŋ ariyānaŋ *samāgamo*; tehi samodhānaŋ samāvaḍḍhanan[5] ti attho.

Susārada-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

PIYAÑJAHA

Uppatantesu nipate ti, āyasmato Piyañjaha[6]-ttherassa gāthā. So pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ puññaŋ upacinanto, ito ekanavute kappe Vipassissa Bhagavato kāle Himavante rukkha-devatā hutvā, pabbat' antare vasanto devatā-samāgamesu appânubhāvatāya parisa-pariyante ṭhatvā, dhammaŋ sutvā, Satthari paṭiladdha-saddho ekadivasaŋ suvisuddhaŋ ramaṇīyaŋ Gangāya pulina-padesaŋ disvā, Satthu guṇe anussari. Ito pi 'suvisuddhā Satthu guṇā anantā aparimeyyā cā' ti. Evaŋ

[1] *Cf.* Pugg. iv, 23.
[2] C. taŋ kho vijj°.
[3] A. nippādiyena.
[4] B. kankhā chijjati, buddhi vaḍḍhati.
[5] C. sammāvaddh°.
[6] A. Piyañcaha; B. Piyañjata.

so Satthu guṇe ārabbha, cittaŋ pasādetvā, tena puñña-kammena deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Vesāliyaŋ Licchavī-rāja-kule nibbattitvā, vayappatto yuddha-soṇḍo[1] aparājita-sangāmo amittānaŋ,[2] piya-hāni[3]-karaṇena Piyañjaho ti paññāyittha. So Satthu Vesāli-gamane paṭiladdha-saddho pabbajitvā, araññe vasamāno vipassanaŋ vaḍḍhetvā, arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 161)[4]:

Pabbate Himavantehi vasāmi pabbat' antare.
Pulinaŋ sobhanaŋ disvā Buddha-seṭṭhaŋ anussariŋ . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā thero 'andha-puthujjanānaŋ paṭipattito[5] vidhūrā ariyānaŋ paṭipattī' ti imassa atthassa dassana-vasena aññaŋ byākaronto,

Uppatantesu nipate, nipatantesu uppate;
Vase avasamānesu, ramamānesu no rame ti

gātham abhāsi. Tattha *uppatantesū* ti, unnamantesu sattesu mān' uddhacca-thambha-sārambhâdīhi att' ukkaŋsanena anupasantesu. *Nipate* ti, nameyya[6]; tesaŋ yeva pāpa-dhammānaŋ parivajjanena[7] nivāta-vutti bhaveyya. *Nipatantesū* ti, onamantesu; hīnâdhimutti-katāya kosajjena ca guṇato nihīyamānesu. *Uppate* ti, unnameyya; paṇītâdhimutti-katāya viriyârambhena ca guṇato upateyya, ussukkeyya.[8] Atha vā *uppatantesū* ti, uṭṭhahantesu kilesesu pariyuṭṭhāna-vasena sīsaŋ ukkhipantesu. *Nipate* ti, paṭisankhāna-balena yathā te na uppajjanti, tathā anurūpaŋ paccavekkhanāya nipateyya vikkhambheyya c' eva samucchindeyya ca. *Nipatantesū* ti, paripatantesu[9] ayoniso manasikāresu viriya-payoga-mandatāya va tathâraddhesu samatha-vipassana-dhammesu hāyamānesu. *Uppate* ti, yoniso manasikārena viriyârambha-sampadāya ca te uṭṭhāpeyya[10] uppādeyya vaḍḍheyya ca.

---

[1] A. suddha-suddho. [2] B. anittānaŋ.
[3] A. piyatāni; S. piyāhāni.
[4] *Under title* Ñāṇasaññaka. [5] A. *omits*; B. paṭipatti.
[6] A, C. nameyya; B. nipeyya; S. nimeyya.
[7] A, C. parivivajj°. [8] A, C. ukkaŋseyya.
[9] A. -vattantesu. [10] C. upaṭṭhap°.

Vase avasamānesū ti, sattesu magga-brahmacariya-vāsaŋ ariya-vāsañ ca avasantesu, sayaŋ taŋ vāsaŋ vaseyyā ti; ariyesu vā kilesa-vāsaŋ dutiyaka-vāsaŋ avasantesu, yena vāsena te avasamānā nāma honti sayaŋ tathā vase. *Ramamānesu no rame* ti, sattesu kāma-guṇa-ratiyā kiḷesa-ratiyā ramantesu sayaŋ tathā *no rame*, na rameyya. Ariyesu vā nirāmisāya jhānâbhiratiyā ramamānesu sayam pi tathā rame; tato aññathā pana kadāci pi no rame, nâbhirameyya vā ti attho.

Piyañjaha-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

HATTHÂROHA-PUTTA

[12] *Idaŋ pure cittam acāri cārikan* ti,[1] āyasmato Hatthâroha-putta-ttherassa gāthā. So kira purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ puññaŋ upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle kula-gehe nibbattitvā, viññutaŋ patto ekadivasaŋ Satthāraŋ bhikkhu-sangha-parivutaŋ vihārato nikkhamantaŋ disvā, pasanna-citto pupphehi pūjaŋ katvā, pañca-patiṭṭhitena vanditvā, padakkhiṇaŋ katvā pakkāmi.

So tena puñña-kammena deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ hatthâroha-kule nibbattitvā, viññutaŋ patto hatthi-sippe nipphattiŋ agamāsi. So ekadivasaŋ hatthiŋ sikkhāpento nadī-tīraŋ gantvā, hetusampattiyā codiyamāno: 'Kiŋ mayhaŋ iminā hatthi-damanena? Atta-damanam[2] eva varaŋ' ti cintetvā, Bhagavantaŋ upasankamitvā, dhammaŋ sutvā, paṭiladdha-saddho pabbajitvā va, cariyânukūlaŋ kammaṭṭhānaŋ gahetvā, vipassanāya kammaŋ karonto, cira-paricayena kammaṭṭhānato bahiddhā vidhāvantaŋ cittaŋ, cheko hatthâcariyo viya, ankusena caṇḍa-matta-vara-vāraṇaŋ[3] paṭisankhān' ankusena niggaṇhanto,[4] *idaŋ pure cittam acāri cārikan* ti gātham abhāsi.

---

[1] *Cf.* Dhp. *v.* 326=Thāg. *v.* 1130. [2] B. attānaŋ dam°.
[3] A. santamattaŋ . . . paṭisankhārakaŋ-vasena; B. caṇḍa-matta-para°; C. pabhinna; S. bhinna-matta.
[4] B. nikkhanto.

Tattha *idan* ti, vuccamānassa cittassa atta-paccakkhatāya vuttaŋ. *Pure* ti, niggaha-kālato ·paṭṭhāya[1] pubbe. *Acārī* ti, vicari; anavaṭṭhitatāya[2] nānârammaṇesu paribbhami. *Cārikan* ti, yathā-kāma-cariyaŋ. Ten' āha *yen' icchakaŋ yattha-kāmaŋ yathā-sukhan* ti. *Tan* ti, taŋ cittaŋ. *Ajjā* ti, etarahi. *Niggahissāmī* ti, niggaṇhissāmi nibbisevanaŋ karissāmi. *Yoniso* ti, upāyena. Yathā kiŋ? *Hatthi-ppabhinnaŋ viya ankusaggaho.* Idaŋ vuttaŋ hoti: Idaŋ mama cittaŋ nāma ito pubbe rupâdīsu ārammaṇesu yena yena ramituŋ icchati, tassa tassa vasena, yen' icchakaŋ yattha yattha c' assa kāmo tassa tassa vasena, yattha-kāmaŋ yathā yathā vicarantassa sukhaŋ hoti, tath' eva caraṇato yathā-sukhaŋ dīgha-rattaŋ cārikaŋ acari. Taŋ ajja pâhaŋ,[3] pabhinna-mada-matta-hatthiŋ hatthâcariya-sankhāto cheko ankusaggaho ankusena viya, yoniso manasikārena niggahessāmi, nâssa vītikkamituŋ dassāmī ti.[4] Evaŋ vadanto va thero vipassanaŋ vaḍḍhetvā arahattaŋ sacchâkāsi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 162)[5]:

Suvaṇṇavaṇṇo Bhagavā Vipassī dakkhiṇâraho
Purakkhato sāvakehi ārāmā abhinikkhami . . . *pe* . . .

Ayam eva therassa aññā-byākaraṇa-gāthā ahosī ti.

Hatthâroha-putta-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

MEṆḌASIRA

Aneka-jāti-saŋsāran ti,[6] āyasmato Meṇḍasira-ttherassa gāthā. So pi kira purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayāni puññāni karonto ito ekanavute kappe brāhmaṇa-kule nibbattitvā, vayappatto kāme pahāya isi-pabbajjaŋ pabbajitvā mahatā isi-gaṇena saddhiŋ Himavante vasanto Satthāraŋ disvā, pasanna-mānaso isi-gaṇena padumāni āharāpetvā,[7] Satthu puppha-

---

[1] A. *only*.
[2] B. anavaṭṭhitabhāya.
[3] A. cāritaŋ acāritaŋ; B. c. a. ajjâhaŋ; C. ca acari, taŋ ajja; S. *as* C.
[4] *Cf.* DhpA. iv, 24.
[5] *Under title* Gaṇṭhi-pupphiya.
[6] *Cf. v.* 187; Dhp. *v.* 153.
[7] B. āṇāpetvā.

pūjaŋ katvā, sāvake appamāda-paṭipattiyaŋ ovaditvā, kālaŋ katvā, devaloke nibbatto aparâparaŋ saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Sākete gahapatikule nibbatti; tassa meṇḍa-sarikkha-sīsatāya Meṇḍa-siro tveva samaññā ahosi. So Bhagavati Sākete Añjanavane viharante, Satthāraŋ upasankamitvā, paṭiladdha-saddho pabbajitvā, samatha-vipassanāsu kammaŋ karonto chaḷabhiñño ahosi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 162)[1]:

Himavantass' avidūre Gotamo nāma pabbato
Nānā-rukkhehi[2] sañchanno mahābhūta-gaṇâlayo . . .
pe . . .

So attano pubbe-nivāsaŋ anussaranto,

Aneka-jāti-saŋsāraŋ sandhāvissaŋ anibbisaŋ[3]
Tassa me dukkha-jātassa dukkha-kkhandho aparaddho ti

gātham abhāsi. Tattha *aneka-jāti-saŋsāran* ti, aneka-jāti-sata-sahassa-sankhaŋ[4] idaŋ saŋsāra-vaṭṭaŋ addhuno adhippetattā accanta-saŋyog' eka[5]-vacanaŋ. *Sandhāvissan* ti, saŋsariŋ; aparâparaŋ cavan' uppajjana-vasena paribbhamiŋ. *Anibbisan* ti, tassa nivattaka-ñāṇaŋ avindanto, alabhanto. *Tassa me* ti, evaŋ saŋsarantassa me; *dukkha-jātassā* ti, jāti-ādi-vasena uppannassa dukkhassa; tissannaŋ vā dukkhatānaŋ[6] vasena dukkha-sabhāvassa. *Dukkhakkhandho* ti, kamma-kilesa-vipāka-vutta-ppakāro dukkha-rāsī. *Aparaddho* ti,[7] arahatta-magga-pattito paṭṭhāya paribhaṭṭho, cuto; na 'dāni pavattissati.[8] Aparaṭṭho ti vā pāṭho; appavatti-samiddhito,[9] samucchinna-karaṇattā apagato[10] ti attho.

Imam eva ca therassa aññā-byākaraṇaŋ ahosi.

Meṇḍasira-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

---

[1] *Under title* Paduma-pujaka. [2] B. -dumehi.
[3] *Cf.* DhpA. iii, 127. [4] B. sankhyaŋ. [5] A. saŋvega°.
[6] A, S. dukkhatānaŋ (*Cf.* UdA. 209); B. dukkha-vacanaŋ; C. dukkha-jātīnaŋ.
[7] *Cf.* UdA. 143 (añjasâparaddho); B. aparanto.
[8] B. na nibbattissati.
[9] A. aparaṭṭho . . . apavaṇsiṭṭhito; B. aparaddho . . . apagata-samiddhito; C. appavatti-saŋsiddhito; S. apagata-saŋsiddhiko.
[10] A, B. kāraṇatthā aparagato.

RAKKHITA

Sabbo rāgo pahīno ti, āyasmato Rakkhita-ttherassa gāthā. Ayaŋ kira Padumuttarassa Bhagavato kāle kula-gehe nibbattitvā, viññutaŋ patto ekadivasaŋ Satthu dhammadesanaŋ sutvā, pasanna-mānaso desanā-ñāṇaŋ ārabbha thomanaŋ akāsi. Satthā tassa citta-pasādaŋ oloketvā, 'Ayaŋ ito sata-sahassa-kappa-matthake Gotamassa nāma Sammāsambuddhassa Rakkhito nāma sāvako bhavissatī' ti byākāsi. So taŋ sutvā bhiyyoso-mattāya pasanna-mānaso aparâparaŋ, puññāni katvā, deva-manussesu saŋsaranto, imasmiŋ Buddh' uppāde Vedeha-nigame[1] Sākiya-rāja-kule nibbatti; Rakkhito ti 'ssa nāmaŋ ahosi.

So, ye Sākiya-koḷiya-rājūhi Bhagavato parivār' atthāya dinnā pañca-sata-rāja-kumārā pabbajitā, tesaŋ aññataro. Te pana kumārā na saŋvegena pabbajitattā ukkaṇṭhâbhibhūtā, yadā Satthārā Kuṇāḷadaha-tīraŋ netvā *Kuṇāḷajātaka*-desanāya[2] itthīnaŋ dosa-vibhāvanena kāmesu ādīnavaŋ pakāsetvā, kammaṭṭhāne niyojitā, tadā ayam pi kammaṭṭhānaŋ anuyuñjanto vipassanaŋ vaḍḍhetvā, arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 163)[3]:

Padumuttaro nāma jino loka-jeṭṭho narâsabho
Mahato jana-kāyassa deseti amataŋ padaŋ . . . *pe* . . .

Arahattaŋ pana patvā attano pahīna-kilese paccavekkhanto *sabbo rāgo* ti gātham abhāsi. Tattha *sabbo rāgo* ti, kāma-rāgâdi-ppabhedo, sabbo pi rāgo. *Pahīno* ti, ariyamagga - bhāvanāya samuccheda - ppahāna - vasena pahīno. *Sabba-doso* ti, āghāta-vatthukâdi-bhāvena aneka-bheda-bhinno sabbo pi byāpādo. *Samūhato* ti, maggena samugghāṭito. *Sabbo me vigato moho* ti,[4] dukkhe aññāṇan ti ādinā vatthubhedena aṭṭha-bhedo[5] sankilesa-vatthu-vibhāgena anekabhedo, sabbo pi moho maggena viddhaŋsitattā mayhaŋ vigato. *Sītibhūto 'smi nibbuto* ti, evaŋ mūla-kilesa-ppahānena tad-ekaṭṭhatāya sankilesānaŋ samma-d-eva paṭippas-

---

[1] A. Vehanigame khattiya-kule; B. Devadeha°;
[2] *Cf.* JA. v, No. 536. A. Kuṇāḷaka-desanāya.
[3] *Under title* Sobhita.
[4] *Cf.* Vibh. 362; ItA. 48.
[5] C. aṭṭha-vibhāgo; S. aṭṭha°.

saddhattā anavasesa-kilesa-daratha-pariḷāhâbhāvato sīti-bhāvaŋ patto, tato eva sabbaso kilesa-parinibbānena parinibbuto aham asmi, bhavāmī ti, aññaŋ byākāsi.

Rakkhita-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

UGGA

Yaŋ mayā pakataŋ kamman ti, āyasmato Ugga-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave puññāni karonto ito ekatiŋse kappe Sikhissa Bhagavato kāle kula-gehe nibbattitvā, viññutaŋ patto ekadivasaŋ Sikhiŋ Bhagavantaŋ passitvā, pasanna-mānaso keṭaka-pupphehi[1] pūjaŋ akāsi. So tena puñña-kammena devaloke nibbattitvā, aparâparaŋ sugatīsu yeva saŋsaranto, imasmiŋ Buddh' uppāde Kosala-raṭṭhe Ugga-nigame seṭṭhiputto hutvā, nibbatti; Uggo tvev' assa nāmaŋ ahosi. So viññutaŋ patto, Bhagavati tasmiŋ nigame Bhaddârāme viharante, vihāraŋ gantvā, Satthu santike dhammaŋ sutvā, paṭiladdha-saddho pabbajitvā, vipassanāya kammaŋ karonto na cirass' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 164)[2]:

Vinatā-nadiyā[3] tīre pilakkho[4] phalito ahu;
Tâhaŋ[5] rukkhaŋ gavesanto addasaŋ lokanāyakaŋ . . .
pe . . .:

Arahattaŋ pana patvā attano vaṭṭa-ccheda-dīpanena aññaŋ byākaronto,

Yaŋ mayā pakataŋ kammaŋ appaŋ vā yadi vā bahuŋ,
Sabbam etaŋ parikkhīṇaŋ. N' atthi 'dāni punabbhavo ti

gātham abhāsi. Tattha *yaŋ mayā pakataŋ kamman* ti, yaŋ kammaŋ tīhi kamma-dvārehi,[6] chahi uppatti-dvārehi, aṭṭhahi

---

[1] A. keṭakī; C, S. keṭaka-pupphena.
[2] *Under title* Sudassana.
[3] A. Cinta°; B. Vinatādīy°; C, S. Vinatā; Ap. Vitthatāya; *vll.* Vittāya, Cittayātāya.
[4] A. pilakkhu; B. milakkha; S. pilakkha.
[5] A. taŋ 'haŋ; C. tâhaŋ (=taŋ ahaŋ).
[6] *Cf.* MA. iii, 105 (=kāya-vacī-mano); Asḷ. 82, 105. A. *omits second phrase.*

asaŋvara-dvārehi, aṭṭhahi asaŋvara-dvārehi pi pāpâdi-vasena dānâdi-vasena cā ti anekehi pakārehi anādimati-saŋsāre yaŋ mayā kataŋ, upacitaŋ abhinibbatti-vipāka-kammaŋ.[1] *Appaŋ vā yadi vā bahun* ti, tañ ca vatthu-cetanā-payoga-kilesâdīnaŋ dubbala-bhāvena, appaŋ vā tesaŋ balava-bhāvena abhiṇha-pavattiyā ca bahuŋ vā. *Sabbam etaŋ parikkhīṇan* ti, sabbam eva c' etaŋ kammaŋ kamma-kkhaya-karassa maggassa adhigatattā parikkhayaŋ gataŋ. Kilesa-vaṭṭa-ppahānena hi kamma-vaṭṭaŋ pahīnam eva hoti, vipāka-vaṭṭassa anuppādanato. Ten' āha *n' atthi 'dāni punabbhavo* ti; āyatiŋ punabbhavâbhinibbatti mayhaŋ n' atthī ti attho. Sabbam p' etan ti[2] pi pāṭho, sabbam pi etaŋ ti pada-vibhāgo.

Ugga-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

Aṭṭhama-vagga-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

SAMITIGUTTA

Yaŋ mayā pakataŋ pāpan[3] ti, āyasmato Samitigutta-ttherassa gāthā. So pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle kula-gehe nibbattitvā viññutaŋ patto Bhagavantaŋ passitvā, pasanna-citto jāti-sumana-pupphehi pūjaŋ akāsi. So tena puñña-kammena yattha yattha bhave nibbatti, tattha tattha kula-rūpa-parivāra-sampadāya[4] aññe satte abhibhavitvā aṭṭhāsi. Ekasmiŋ pana attabhāve aññataraŋ pacceka-buddhaŋ piṇḍāya carantaŋ disvā, 'Ayaŋ muṇḍako kuṭṭhi,[5] maññe; tenâyaŋ paṭicchādetvā vicaratī' ti nuṭṭhubhitvā pakkāmi. So tena apuñña-kammena bahuŋ kālaŋ niraye paccitvā Kassapassa Bhagavato kāle manussa-yoniyaŋ[6] nibbatto paribbājaka-pabbajjaŋ upagato ekaŋ sīlâcāra-sampannaŋ upāsakaŋ disvā, dos' antaro hutvā, 'Kuṭṭha-rogī bhaveyyāsī' ti akkosi. Nahāna-titthe[7] ca manussehi

---

[1] A. anibbittha; B. abhinippattitaŋ; C. anibbatta-v. dhammaŋ.
[2] C. sabbam ev' etaŋ; S. sabbam etan ti.
[3] A, B. kammaŋ; S. ayaŋ . . . pāpaŋ.
[4] B. parivāsaŋ padāya.
[5] A. kuṭi; B. kuṭṭhi; C. kuṇī; S. kuṭī *alt. to* kuṇī.
[6] B. -loke.
[7] A. mahatahana°; B. nhānatitte.

ṭhapitāni nahāna-cuṇṇāni[1] dūsesi. So tena kammena puna niraye nibbattitvā, bahūni vassāni dukkhaŋ anubhavitvā, imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ aññatarassa brāhmaṇassa putto hutvā nibbatti; Samitigutta ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So vayappatto Satthu dhamma-desanaŋ sutvā, paṭiladdhasaddho pabbajitvā, suvisuddha-sīlo hutvā viharati.

Tassa purima-kamma-nissandena kuṭṭhi-rogo uppajjati. Tena tassa sarīrâvayavā yebhuyyena chinna-bhinna hutvā paggharanti. So gilāna-sālāyaŋ sayati.[2] Ath' ekadivasaŋ Dhammasenāpati gilāna-pucchaŋ gantvā, tattha tattha gilāne bhikkhū pucchanto taŋ bhikkhuŋ disvā, 'Āvuso, yāvatā khandha-ppavatti nāma sabbaŋ dukkham eva. Vedanā-kkhandhesu pana asantesu yeva n' atthi dukkhan' ti vedanā-vipassanā-kammaṭṭhānaŋ kathetvā agamāsi. So therassa ovāde ṭhatvā vipassanaŋ vaḍḍhetvā chaḷabhiññā sacchâkāsi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 120)[3]:

Jāyantassa Vipassissa āloko vipulo ahu,
Paṭhavī ca pakampittha sasāgarā[4] sapabbatā . . .
pe . . .

Chaḷabhiñño pana hutvā pahīna-kilesa-paccavekkhanāmukhena[5] etarahi anubhuyyamāna-roga-vasena purimajātīsu attanā kataŋ pāpa-kammaŋ anussaritvā, tassa idāni sabbaso pahīna-bhāvaŋ vibhāvento,

Yaŋ mayā pakataŋ pāpaŋ pubbe aññāsu jātisu
Idh' eva taŋ vedaniyaŋ, vatthu aññaŋ na vijjatī ti[6]

gātham abhāsi. Tattha *pāpan* ti, akusala-kammaŋ; taŋ hi lāmak' aṭṭhena pāpan ti vuccati. *Pubbe* ti, purā. *Aññāsu jātisu* ti, ito aññāsu jātīsu, aññesu atta-bhāvesu. Ayaŋ h' ettha attho: Yadi pi mayā imasmiŋ attabhāve tādisaŋ pāpaŋ kataŋ atthi, idāni pana tassa sambhavo yeva n' atthi; yam pana ito aññāsu jātīsu kataŋ atthi, *idh' eva taŋ vedanīyaŋ*; tahiŋ idh' eva imasmiŋ attabhāve vedayitabbaŋ anubhavitabbaŋ phalaŋ. Kasmā? *Vatthu aññaŋ na vijjati*; tassa kammassa vipaccan' okāso añño khandha-ppabandho n'

---

[1] A, C. nānā°. *Cf.* JA. ii, 403.
[2] B. vasati.
[3] *Under title* Jātipūjaka.
[4] B. sasamudda.
[5] B. -vekkhanena.
[6] =*v.* 346.

atthi. Ime pana khandhā sabbaso upādānānaŋ pahīnattā, anupādāno viya jāta-vedo carimaka-citta-nirodhena appaṭisandhikā nirujjhantī ti aññaŋ byākāsi.

Samitigutta-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

KASSAPA

Yena yena subhikkhānī ti, āyasmato Kassapa-ttherassa gāthā. Ayaŋ kira Padumuttarassa Bhagavato kāle brāhmaṇa-kule nibbattitvā tīsu vedesu aññesu ca brāhmaṇa-sippesu nipphattiŋ gato. So ekadivasaŋ Bhagavantaŋ disvā, pasanna-mānaso sumana-pupphehi pūjaŋ akāsi; pūjaŋ karonto ca Satthu samantato upari ca puppha-muṭṭhiyo khipi. Buddhânubhāvena pupphāni pupphâsanâkārena sattâhaŋ aṭṭhaŋsu. So taŋ acchariyaŋ disvā bhiyyoso-mattāya pasanna-mānaso ahosi. Aparâparañ ca puññāni karonto kappa-sata-sahassaŋ sugatīsu yeva saŋsaranto, imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ aññatarassa udicca-brāhmaṇassa putto hutvā nibbatti; Kassapo ti 'ssa nāmaŋ ahosi.

Tassa dahara-kāle yeva pitā kālam akāsi; mātā taŋ paṭijaggati. So ekadivasaŋ Jetavanaŋ gato, Bhagavato dhammadesanaŋ sutvā, hetu-sampannatāya tasmiŋ yeva āsane sotâpanno hutvā, mātu santikaŋ gantvā, anujānāpetvā pabbajito. Satthari vuṭṭha-vasse pavāretvā janapada-cārikaŋ pakkamante, ayam[1] pi Satthārā saddhiŋ gantu-kāmo āpucchituŋ mātu santikaŋ agamāsi. Mātā vissajjentī ovādavasena,

Yena yena subhikkhāni sivāni abhayāni ca
Tena, puttaka, gacchassu. Mā sokā pahato bhavā ti

gātham abhāsi. Tattha *yena yenā* ti, yattha yattha. Bhumm' aṭṭhe hi etaŋ karaṇa-vacanaŋ; yasmiŋ yasmiŋ disābhāge ti attho. *Subhikkhānī* ti, sulabha-piṇḍāni raṭṭhānī ti adhippāyo. *Sivānī* ti, khemāni, arogāni. *Abhayānī* ti, corabhayâdīhi nibbhayāni; roga-dubhikkhâbhayāni[2] pana subhikkhāni sivānī ti pada-dvayen' eva gahitāni. *Tenā* ti, tasmiŋ

[1] C. sayam. [2] A. dukkha°; C. niroga°.

tasmiŋ disā-bhāge ti attho. *Puttakā* ti, anukampantī taŋ ālapati.[1] *Mā* ti, paṭisedh' aṭṭhe nipāto. *Sokā pahato* ti, vutta[2]-guṇa-rahitāni raṭṭhāni gantvā, dubhikkhā-bhayâdi-janitena sokena upahato.[3] *Mā bhavā* ti, mā hohī ti attho.

Taŋ sutvā thero, ' Mama mātā mayhaŋ soka-rahita-ṭṭhāna-gamanaŋ āsiŋsati. Handa mayā sabbaso accantam eva soka-rahitaŋ ṭhanaŋ pattuŋ yuttan ' ti ussāha-jato vipassanaŋ paṭṭhapetvā, na cirass' eva araññe vasanto arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 155)[4]:

Ajjhāyako manta-dharo tiṇṇaŋ vedānaŋ pāragū
Abbhokāse[5] ṭhito santo addasaŋ loka-nāyakaŋ . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā ' idam eva mātu-vacanaŋ arahatt' uppattiyā[6] aŋkusaŋ jātan ' ti, tam eva gāthaŋ paccudābhāsi.

Kassapa-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

SĪHA

Sīh' appamatto viharā ti, āyasmato Sīha-ttherassa gāthā. So kira purima-buddhesu katâdhikāro ito aṭṭhārasa-kappa-satta-matthake Atthadassissa Bhagavato kāle Candabhāgāya nadiyā tīre kinnara-yoniyaŋ nibbattitvā, puppha-bhakkho puppha-nivāsano[7] hutva viharanto, ākāsena gacchantaŋ Atthadassiŋ Bhagavantaŋ disvā, pasanna-citto pūjetu-kāmo añjaliŋ paggayha aṭṭhāsi. Bhagavā tassa ajjhāsayaŋ ñatvā, ākāsato oruyha, aññatarasmiŋ rukkha-mūle pallankena nisīdi. Kinnaro candana-sāraŋ ghaŋsitvā, candana-gandhena ca pupphehi ca pūjaŋ katvā, vanditvā, padakkhiṇaŋ katvā pakkāmi.

So tena puñña-kammena deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Malla-raṭṭhe Malla-rāja-kule nib-

[1] B. ālabhati; C. anukampitaŋ.
[2] A. vuttaŋ; B. putta°. [3] A. asahato; B. upahato; C, S. pahato.
[4] *Under title* Sereyyaka. [5] A, C. ajjhokāse.
[6] A. uppattiyā; B. uppiyā; C. -pattiyā.
[7] A. nivāsano; C. vasano; B. nivasano.

batti; tassa Sīho ti nāmaŋ ahosi. So Bhagavantaŋ disvā pasanna-mānaso vanditvā, ekamantaŋ nisīdi. Satthā tassa ajjhāsayaŋ oloketvā dhammaŋ kathesi. So dhammaŋ sutvā paṭiladdha-saddho pabbajitvā kammaṭṭhānaŋ gahetvā araññe viharati. Tassa cittaŋ nānârammaṇesu vidhāvati,[1] ekaggaŋ na hoti, sak' atthaŋ[2] nipphādetuŋ na sakkoti. Satthā taŋ disvā ākāse ṭhatvā,

Sīh' appamatto vihara; rattindivam atandito,
Bhāvehi kusalaŋ dhammaŋ; jaha sīghaŋ samussayan ti

gātham abhāsi. So gāthā-vasena vipassanaŋ vaḍḍhetvā arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 165)[3]:

Candabhāga-nadī-tīre ahosiŋ kinnaro tadā;
Puppha-bhakkho câhaŋ āsiŋ puppha-nivāsano tadā . . . *pe* . . .

Yā pan' assa Bhagavatā ovāda-vasena vuttā *sīh' appamatto* ti gāthā; Tattha *Sīhā* ti, tassa therassa ālapanaŋ. *Appamatto viharā* ti, satiyā avippavāse na pamāda-virahito, sabb' iriyāpathesu sati-sampajañña-yutto hutvā viharā ti. Idāni taŋ appamāda-vihāraŋ saha-phalena[4] sankhêpato dassetuŋ, rattindivam atandito ti ādi vuttaŋ. Tass' attho: Ratti-bhāgañ ca divasa-bhāgañ ca cankamena nisajjāya āvaraṇiyehi dhammehi cittaŋ parisodhehī ti vutta-nayena catu-sammappadhāna-vasena atandito akusīto āraddha-viriyo *kusalaŋ* samatha-vipassanā-*dhammañ* c' eva lokuttara-*dhammañ* ca *bhāvehi*, uppādehi, vaḍḍhehi[5] ca. Evaŋ bhāvetvā ca *jaha sīghaŋ samussayan* ti; tava[6] samussayaŋ, attabhāvaŋ paṭhamaŋ tāva tappaṭibandha-chanda-rāga-ppahānena sīghaŋ jaha, na cirass' eva pajaha. Evaŋ-bhūto ca pacchā carimaka-citta-nirodhena anavasesato ca pajahissatī ti. Arahattaŋ pana patvā thero aññaŋ byākaronto tam eva gāthā paccudābhāsi.

Sīha-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

[1] A, B. ārammaṇe vidh°. [2] B. sakkattaŋ nibb°.
[3] *Under title* Candana-pūjaka.
[4] A. sahabalena; B. sataphalena.
[5] B. vagheti ca. [6] A. bhagavā (!); B. tañ ca; C, S. tava.

NĪTA

[13] *Sabbarattiŋ supitvānā* ti, āyasmato Nīta-ttherassa gāthā. Ayaŋ kira Padumuttarassa Bhagavato kāle Sunando nāma brāhmaṇo hutvā, aneka-sate brāhmaṇe mante vācento vāja-peyyaŋ[1] nāma yaññaŋ yaji. Bhagavā taŋ brāhmaṇaŋ anukampanto yañña-ṭṭhānaŋ gantvā ākāse cankami. Brāhmaṇo Satthāraŋ disvā pasanna-mānaso sissehi pupphāni āṇāpetvā ākāse ṭhapetvā[2] pūjaŋ akāsi. Buddhânubhāvena taŋ ṭhānaŋ sakalañ ca nagaraŋ puppha-paṭa-vitānakaŋ viya chāditaŋ ahosi. Mahājano Satthari uḷāraŋ pīti-somanassaŋ paṭisaŋvedesi. Sunando brāhmaṇo tena kusalamūlena deva-manussesu saŋsaranto, imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ aññatarassa brāhmaṇassa putto hutvā nibbatti; Nīto ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So viññutaŋ patto, 'Ime samaṇā Sakyaputtiyā sukha-sīlā sukha-samācārā, subhojanāni bhuñjitvā nivātesu senâsanesu viharanti. Imesu pabbajitvā sukhena viharituŋ sakkā' ti sukhâbhilāsāya[3] pabbajitvā va Satthu santike kammaṭṭhānaŋ gahetvā, katipāham eva manasikaritvā, taŋ chaḍḍetvā, yāva-d-atthaŋ udarâvadehakaŋ bhuñjitvā, divasā-bhāgaŋ sangaṇikârāmo tiracchāna-kathāya vītināmeti; ratti-bhāge pi thīna-middhâbhibhūto sabba-rattiŋ supati. Satthā tassa hetu-paripākaŋ oloketvā, ovādaŋ dento,

Sabba-rattiŋ supitvāna, divā sangaṇike rato,
Kudāssu nāma dummedho dukkhass' antaŋ karissatī ? ti

gātham abhāsi. Tattha *sabba-rattin* ti, sakalaŋ rattiŋ. *Supitvānā* ti, niddāyitvā. 'Rattiyā paṭhama-yāmaŋ cankamena nisajjāya āvaraṇiyehi dhammehi[4] cittaŋ parisodhehī' ti (A. i, 114) ādinā vuttaŋ, jāgariyaŋ ananuyuñjitvā kevalaŋ rattiyā tīsu pi yāmesu niddaŋ okkamitvā ti attho. *Divā* ti, divasaŋ; sakala-divasa-bhāgan ti attho. *Sangaṇike* ti, sangaṇike rato vihāro sangaṇiko[5] ti; tiracchāna-kathikehi

[1] B. vāpajeyyaŋ; *the rest* vāja-peyyaŋ. *Cf.* S. i, 76; SA. i, 147; It. p. 21; ItA. i, 93; It. (vācā-p. =piya-vācā); SA. (vājam ettha pivanti).
[2] A, S. ṭhapetvā; B. ṭhatvā; C. khipitvā.
[3] B. abhilābhāya.
[4] A. ācariyehi dhammehi; B. āvaraṇiye ti.
[5] B. *omits phrase*; A. sadhamma-gato vihāro; S. sangaṇikā.

kāya-daḍḍhi[1]-bahulehi puggalehi sannisajja, tasmiŋ[2] sanga-ṇike rato; tattha avigata-cchando[3] sangaṇike rato, abhirato ti vutto. Sangaṇikā rato ti pi pāli. *Kudāssu nāmā* ti, kudā nāma. *Sū* ti nipāta-mattaŋ; kasmiŋ nāma kāle ti attho. *Dummedho* ti, nippañño. *Dukkhassā* ti, vaṭṭa-dukkhassa. *Antan* ti, pariyosānaŋ; accantam eva anuppādaŋ kadā nāma karissati? Edisassa dukkhass' anta-karaṇaŋ n' atthī ti attho. Dummedha dukkhass' antaŋ karissasī ti pi pāli. Evaŋ pana Satthārā gāthāya kathitāya (thero) saŋvega-jāto vipassanaŋ paṭṭhapetvā na cirass' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 166)[4]:

Sunando nāma nāmena brāhmaṇo manta-pāragū
Ajjhāyako yāja-yogo[5] vāja-peyyam ayājayiŋ[6] . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā thero aññaŋ byākaronto tam eva gāthaŋ paccudābhāsi.[7]

Nīta-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

SUNĀGA

Cittanimittassa kovido ti, āyasmato Sunāga-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ kusalaŋ upacinanto, ito ekatiŋse kappe Sikhissa Bhagavato kāle brāhmaṇa-kule nibbattitvā, vayappatto tiṇṇaŋ vedānaŋ pāragū hutvā, araññâyatane assame vasanto tīṇi brāhmaṇa-sahassāni mante vāceti. Ath' ekadivasaŋ tassa Satthāraŋ disvā lakkhaṇāni upadhāretvā lakkhaṇa-mante parivattentassa, 'Īdisehi lakkhaṇehi samannāgato ananta-jino ananta-ñāṇo Buddho bhavissatī' ti Buddha-ñāṇaŋ ārabbha uḷāro pasādo uppajji. So tena citta-ppasādena devaloke nibbattitvā, aparâparaŋ deva-

---

1 A, B, C. daḷhi°; S. -duṭṭha.
2 B. santitajjasmiŋ; S. santisajjatasmiŋ.
3 A. tattha adhigacchanto; S. gata-avigata-chando.
4 *Under title* Puppha-cchadanīya.
5 A. Ap. B. yāca-.
6 A. vājaññe; S. vājapeyyañ ca āvasiŋ.
7 A. *omits all.*

manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Nāḷaka-gāme aññatarassa brāhmaṇassa putto hutvā nibbatti; Sunāgo ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So Dhammasenāpatissa gihī-sahāyo therassa[1] santikaŋ gantvā, dhammaŋ sutvā, dassana-bhūmiyaŋ patiṭṭhito pabbajitvā, vipassanaŋ paṭṭhapetvā, arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 166)[2]:

Himavantass' avidūre Vasabho nāma pabbato;
Tasmiŋ pabbata-pādamhi assamo āsi māpito . . . *pe* . . .

Arahattaŋ pana patvā bhikkhūnaŋ dhamma-desanā-padesena aññaŋ byākaronto

Cittanimittassa kovido paviveka-rasaŋ vijāniya
Jhāyaŋ nipako paṭissato adhigaccheyya sukhaŋ nirāmisan ti

gātham abhāsi. Tattha *citta-nimittassa kovido* ti, bhāvanā-cittassa nimitta-ggahaṇe kusalo; 'imasmiŋ samaye cittaŋ paggahetabbaŋ; imasmiŋ sampahaŋsitabbaŋ; imasmiŋ ajjhûpekkhitabban' ti[3] evaŋ paggahaṇâdi-yogyassa citta-nimittassa gahaṇe cheko. *Paviveka-rasaŋ vijāniyā* ti,[4] kāya-vivekassa saŋvaḍḍhitassa[5] citta-vivekassa rasaŋ sañjānitvā viveka-sukhaŋ anubhavitvā ti attho; 'paviveka-sukhaŋ pitvā' ti (Dhp. *v.* 205)[6] hi vuttaŋ. *Jhāyan* ti, paṭhamaŋ ārammaṇ' ūpanijjhānena, pacchā lakkhaṇ' ūpanijjhānena jhāyanto. *Nipako* ti, kammaṭṭhāna-pariharaṇe kusalo. *Paṭissato* ti, upaṭṭhita-sati. *Adhigaccheyya sukhaŋ nirāmisan* ti, evaŋ samatha-nimittâdi-kosallena labbhe citta-viveka-sukhe patiṭṭhāya sato sampajāno hutvā, vipassanā-jhānen' eva jhāyanto kāmâmisa-vaṭṭâmisehi asammissatāya nirāmisaŋ nibbāna-sukhaŋ phala-sukhañ ca adhigaccheyya, sambhuyyā[7] ti attho.

Sunāga-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

1 C. Satthu.
2 *Under title* Rahosaññaka.
3 *Cf.* S. v, 69; VM. i, 135, *etc.*
4 *Cf.* VM. 73.
5 B. *omits*; A. paviditassa; C, S. saŋvaḍḍhitassa.
6 A, C. pivitvā; Dhp. p. rasaŋ pitvā; S. viveka-sukhaŋ viditvā ti.
7 A. samuyyāti; B. sambhuyya; C. samupagaccheyya; S. pāpuṇeyya.

NĀGITA

Ito bahiddhā puthu-añña-vādinan ti, āyasmato Nāgitattherassa gāthā. Ayaŋ kira Padumuttarassa Bhagavato kāle Nārado nāma brāhmaṇo hutvā ekadivasaŋ mālake nisinno Bhagavantaŋ bhikkhu-sanghena purakkhataŋ gacchantaŋ disvā, pasanna-mānaso tīhi gāthāhi abhitthavi. So tena puñña-kammena devaloke nibbattitvā, aparâparaŋ puññāni katvā, deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Kapilavatthu-nagare Sakyarāja-kule nibbatti; Nāgito ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So Bhagavati Kapilavatthusmiŋ viharante *Madhu-piṇḍika-suttaŋ* (M. i, 108) sutvā, paṭiladdhapasādo pabbajitvā, vipassanaŋ vaḍḍhetvā, arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 168)[1]:

Visāḷa-māle[2] āsīno addasaŋ loka-nāyakaŋ
Khīṇâsavaŋ balappattaŋ bhikkhu-sangha-purakkhataŋ
. . . *pe* . . .

Arahattaŋ pana patvā Satthu avitatha-desanataŋ[3] dhammassa ca niyyānikataŋ nissāya sañjāta-pīti-somanasso pītivegena vissaṭṭhaŋ[4] udānaŋ udānento,

Ito bahiddhā puthu-añña-vādinaŋ
Maggo na nibbāna-gamo yathā ayaŋ;
Iti ssu sanghaŋ Bhagavânusāsati
Satthā sayam pāṇi-tale 'va dassayan ti

gātham abhāsi. Tattha *ito bahiddhā* ti, imasmā Buddhasāsanā bāhiraka-samaye. Ten' āha *puthu-añña-vādinan* ti, nānā-titthiyānan ti attho. *Maggo nibbāna-gamo yathā ayan* ti, yathā ayaŋ ariyo aṭṭhangiko maggo. Ekaŋsena nibbānaŋ gacchatī ti *nibbāna-gamo*, nibbāna-gāmī eva; nibbāna-gamo maggo titthiya-samaye n' atthi, asammā-sambuddha-paveditattā añña-titthiya[5]-vādassa. Ten' āha Bhagavā: 'Idh' eva, bhikkhave, samaṇo, idha dutiyo samaṇo, idha tatiyo,

---

[1] *Under title* Attha-sandassaka. *Cf.* Ap. No. 64 *for the refrain* (ko disvā na pasīdati).
[2] Ap. B, C. Visāḷa; A. vihāra; S. visadamālo.
[3] A, C. Satthārā adhigata-desanaŋ; S. desanataŋ.
[4] A, C. visiṭṭhaŋ; B. pavissaṭṭhaŋ; S. vissaṭṭhaŋ.
[5] B. -dattiya-.

idha catuṭṭho samaṇo. Suññā parappavādā samaṇehi aññe' ti (M. i, 63). *Itī* ti, evaŋ. *Sū* ti nipāta-mattaŋ. *Sanghan* ti, bhikkhu-sanghaŋ; ukkaṭṭha-niddesoyaŋ yathā 'Satthā deva-manussānan' ti. Sanghan ti vā samūhaŋ; veneyya-janataŋ ti adhippāyo.[1] *Bhagavā* ti, bhāgyavantâdīhi kāraṇehi bhagavā. Ayaŋ ettha sankhepo; vitthāro pana *Paramatthadīpaniyaŋ Itivuttaka-vaṇṇanāyaŋ*[2] vutta-nayena veditabbo. *Satthā* ti, diṭṭha-dhammika-samparāyika-param' atthehi yathârahaŋ satte[3] anusasatī ti, Satthā. *Sayan* ti, sayam eva. Ayaŋ h' ettha attho: 'Sīlâdi-kkhandhattāya sangaho sammā-diṭṭhi-ādīnaŋ aṭṭhannaŋ angānaŋ vasena, aṭṭhangiko; nibbāna-gāmī ariya-maggo yathā mama sāsane atthi, evaŋ bāhiraka-samaye maggo nāma n' atthī' ti sīhanādaŋ nadanto amhākaŋ Satthā Bhagavā *sayam* eva, sayambhū-ñāṇena ñāṇī[4]; *sayam* eva vā mahākaruṇāya sañcodito hutvā attano desanā, vilāsa-sampattiyā[5] hattha-tale āmalakaŋ viya dassento, bhikkhu-sanghaŋ veneyya-janataŋ anusāsati, ovadatī ti.

Nāgita-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

PAVIṬṬHA

Khandhā diṭṭhā yathā-bhūtan ti, āyasmato Paviṭṭha-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ puññaŋ karonto Atthadassissa Bhagavato kāle Kesavo[6] nāma tāpaso hutvā, ekadivasaŋ Satthāraŋ upasankamitvā, dhammaŋ sutvā, pasanna-mānaso abhivādetvā, añjaliŋ paggayha, padakkhiṇaŋ katvā pakkāmi. So tena puñña-kammena devaloke nibbattitvā, aparâparaŋ puññāni katvā, deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Magadha-raṭṭhe brāhmaṇa-kule uppajjitvā anukkamena viññutaŋ patto nekkhamma-ninn' ajjhāsayatāya paribbājakaŋ pabbajjaŋ pabbajitvā, tattha sikkhitabbaŋ

[1] *Cf.* UdA. 241, 288. [2] ItA. i, 5.
[3] *Cf.* UdA. 267, 404. *All omit* satte.
[4] A. ñāṇa; B. ñātaŋ; C. ñāṇaŋ; S. jānī.
[5] B. -pattiyā. [6] B. Kassapa.

sikkhitvā vicaranto Upatissa-Kolitānaŋ Buddha-sāsane pabbajita-bhāvaŋ sutvā, 'Te pi nāma mahāpaññā yattha[1] pabbajitā tad eva maññe seyyo' ti Satthu santikaŋ gantvā, dhammaŋ sutvā, paṭiladdha-saddho pabbaji; pabbajitassa Satthā vipassanaŋ ācikkhi. So vipassanaŋ ārabhitvā na cirass' eva arahattaŋ sacchâkāsi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 168)[2]:

Nārado iti nāmena, Kesavo iti maŋ viduŋ,
Kusalâkusalaŋ esaŋ[3] agamaŋ Buddha-santikaŋ . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā, aññaŋ byākaronto,

Khandhā diṭṭhā yathā-bhūtaŋ, bhavā sabbe padāḷitā;
Vikkhīṇo jāti-saŋsāro; n' atthi 'dāni punabbhavo ti

gātham abhāsi. Tattha *khandhā* ti, pañcûpādāna-kkhandhā; te hi vipassan' upalakkhaṇato sāmaññ' upalakkhaṇato[4] ca ñāta-pariññâdīhi parijānana-vasena vipassitabbā. *Diṭṭhā yathā-bhūtan* ti, vipassanā-paññā-sahitāya magga-paññāya 'idaŋ dukkhan' ti ādinā aviparītato diṭṭhā. *Bhavā sabbe padāḷitā* ti, kāma-bhavâdayo sabbe kamma-bhavā uppatti-bhavā ca magga-ñāṇa-satthena bhinnā, viddhaŋsitā; kilesa-padālanen' eva hi kamm' uppatti[5]-bhavā padāḷitā nāma honti. Ten' āha, *vikkhīṇo jāti-saŋsāro; n' atthi 'dāni punabbhavo* ti. Tass' attho heṭṭhā[6] vutto yeva.

Paviṭṭha[7]-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

AJJUNA

Asakkhiŋ vata attānan ti, āyasmato Ajjuna-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ kusalaŋ upacinanto Vipassissa

[1] B. tattha; C. yattha kattha; A. tattha tattha.
[2] *Under title* Ekadaŋsaniya.
[3] S. Kesaro . . . -kusale cheko.
[4] A. vipassanā pahāya lak°; C. vip. upaga-bhava-lak°; S. uppanna-salakkh°.
[5] A, B, S. kammopapatti.
[6] *Supr. v.* 67.
[7] B. Saviya.

Bhagavato kāle sīha-yoniyaŋ nibbatto ekadivasaŋ araññe aññatarasmiŋ rukkha-mūle nisinnaŋ Satthāraŋ disvā, 'Ayaŋ kho imasmiŋ kāle sabba-seṭṭho purisa-sīho' ti pasanna-mānaso supupphita-sālá-sākhaŋ bhañjitvā Satthāraŋ pūjesi. So tena puñña-kammena deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ seṭṭhi-kule nibbatti; Ajjuno ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So viññutaŋ patto nigaṇṭhehi[1] kata-paricayo hutvā, 'Evâhaŋ amataŋ adhigamissāmī' ti vivaṭṭ' ajjhāsayatāya dahara-kāle yeva nigaṇṭhesu pabbajitvā, tattha sāraŋ alabhanto Satthu yamaka-pāṭihāriyaŋ disvā, paṭiladdha-saddho sāsane pabbajitvā, vipassanaŋ ārabhitvā, na cirass' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 139)[2]:

Miga-rājā tadā āsiŋ abhijāto sukesarī;
Giri-duggaŋ gavesanto addasaŋ loka-nāyakaŋ . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā, anuttara-sukhâdhigama-sambhūtena pīti-vegena udānaŋ udānento,

Asakkhiŋ vata attānaŋ uddhātuŋ udakā thalaŋ;
Vuyhamāno mahoghe 'va saccāni paṭivijjh' ahan ti

gātham abhāsi. Tattha *asakkhin* ti, sakkosiŋ.[3] *Vatā* ti, vimhaye nipāto; ativimhayanīyaŋ h' etaŋ yadidaŋ sacca-paṭivedho. Ten' āha, 'Taŋ kiŋ maññatha, Ānanda?[4] Katamaŋ nu kho dukkarataraŋ vā durabhisambhavataraŋ vā, yo vā . . . yo vā[5] . . . satadhā bhinnassa vāḷassa koṭiyā koṭiŋ paṭivijjheyyā' ti ādi (S. v, 454). *Attānan* ti, niyak' ajjhattaŋ sandhāya vadati. Yo hi paro na hoti, so attā[6] ti. *Uddhātun* ti, uddharituŋ. Uddhatan[7] ti pi pāṭho. *Udakā* ti, saŋsāra-mahogha-sankhātā udakā. *Thalan* ti, nibbāna-thalaŋ. *Vuyhamāno mahoghe vā* ti, mahaṇṇave vuyhamāno viya. Idaŋ vuttaŋ hoti; Yathā nāma gambhīra-vitthate[8] appatiṭṭhe mahati udak' oghe vegasā vuyhamāno puriso

---

[1] B. nigandh°.
[2] *Under title* Sāla-puppha-dāyaka.
[3] A. sakkoti; B. sakkosesiŋ.
[4] MSS. bhikkhave.
[5] MSS. yaŋ.
[6] A. so attho; C. so hi . . . so attā.
[7] B. uddhattaŋ.
[8] B. vattato. *Cf.* UdA. 424 (atigambhīra-vitthataŋ saŋsāra-mahaṇṇavaŋ).

kenaci attha-kāmena upanītaŋ piyâritta-sampannaŋ daḷhaŋ nāvaŋ labhitvā, sukhen' eva tato attānaŋ uddharituŋ sakkuṇeyya, pāraŋ pāpuṇeyya, evam evâhaŋ saŋsāra-mahoghe kilesâbhisankhāra-vegena vuyhamāno Satthārā upanītaŋ samatha-vipassanânupetaŋ ariya-magga-nāvaŋ labhitvā, tato attānaŋ uddharituŋ, nibbāna-thalaŋ pattuŋ aho asakkhin' ti. Yathā pana asakki, taŋ dassetuŋ, *saccāni paṭivijjh' ahan* ti āha. Yasmā ahaŋ dukkhâdīni cattāri ariya-saccāni pariññā-pahāna-sacchikiriya-bhāvanā-paṭivedhena paṭivijjhiŋ, ariya-magga-ñāṇena aññāsiŋ, tasmā 'asakkhiŋ vata attānaŋ uddhātuŋ udakā thalan' ti yojanā.

Ajjuna-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

DEVASABHA (A)

Uttiṇṇā pankā-palipā ti, āyasmato Devasabha-ttherassa gāthā. So purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ puññaŋ upacinanto Sikhissa Bhagavato kāle pārāpata[1]-yoniyaŋ nibbatto ekadivasaŋ Satthāraŋ disvā pasanna-mānaso piyāla-phalaŋ upanesi. Satthā tassa pasādaŋ saŋvaḍḍhan' atthaŋ taŋ paribhuñji. So tena ativiya pasanna-citto hutvā, kālena kālaŋ upasankamitvā, vanditvā cittaŋ pasādeti. So tena puñña-kammena devaloke nibbatto aparâparaŋ puññāni katvā, devamanussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde aññatarassa maṇḍalika[2]-rañño putto hutvā nibbatto, taruṇa-kāle yeva rajje patiṭṭhito rajja-sukham anubhavanto, vuḍḍho[3] Satthāraŋ upasankami. Tassa Satthā dhammaŋ desesi. So dhammaŋ sutvā paṭiladdha-saddho saŋvega-jāto rajjaŋ pahāya, pabbajitvā vipassanāya kammaŋ karonto, na cirass' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i. 169)[4]:

Pārāpato tadā āsiŋ para-pāṇ' ūparodhako[5];
Pabbhāre seyyaŋ kappemi avidūre Sikhi-satthuno . . .
pe . . . .

---

[1] B. Skt. pārāvata. [2] A. paṇḍita°.
[3] A. puṭṭho; B. buddho; C, S. *omit.* [4] *Under title* Phaladāyaka.
[5] Ap. parodhako . . . paramānuparodhako; A. parāgato . . . paramān°; B, C. *as above.*

Arahattaŋ pana patvā pahīna-kilesa-paccavekkhanā-vasena uppanna-somanasso udānaŋ udānento,

Uttiṇṇā pankā-palipā pātālā parivajjitā;
Mutto oghā ca ganthā ca, sabbe mānā visaŋhatā ti

gātham abhāsi. Tattha *uttiṇṇā* ti, uttaritā, atikkantā.[1] *Pankā-palipā* ti, pankā ca palipā ca. Pankaŋ vuccati pakati-kaddamo; palipā ti,[2] gambhīra-puthulo-mahākaddamo. Idha pana panko viyā ti panko, kāma-rāgo; asuci-bhāvâpādanena cittassa makkhanato[3] palipo viyā ti, palipo; putta-dārâdi-visayo bahalo chanda-rāgo; vutta-nayena sammakkhanato duruttaraṇato ca. Te mayā anāgāmi-maggena sabbaso atikkantā ti āha ' uttiṇṇā pankā-palipā ' ti.

Pātālā[4] ti, pātâlayan ti pātālā; mahāsamudde ninnatā padesā. Keci pana nāga-bhavanaŋ pātāla ti vadanti. Idha pana agādha-duravagāha-duruttaraṇ' aṭṭhena pātālā viyā ti pātālā, diṭṭhiyo. Te ca mayā paṭhama-maggâdhiga-men' eva sabbathā vajjitā,[5] samucchinnā ti āha ' Pātālā pari-vajjitā ' ti. *Mutto oghā ca ganthā*[6] *cā* ti, kāmoghâdi-oghato abhijjhā-kāma-ganthâdi-ganthato ca tena tena maggena mut-to, parimutto; puna anabhikiraṇa-aganthana-vasena vā atik-kanto ti attho. *Sabbe mānā visaŋhatā* ti, nava-vidhâpi mānā[7] agga-maggâdigamena visesato sanghāṭaŋ vināsaŋ āpāditā, samucchinnā. Māna-vidhā hatā ti keci paṭhanti; māna-koṭṭhāsā ti attho. Māna-visā ti apare; tesaŋ pana mānā ca visassa dukkhassa phalato māna-visā ti attho daṭṭhabbo.

Devasabha-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

[1] A. abhikkantā.
[2] *Cf.* MA. i, 193.
[3] A. makkhaṇa-ratā.
[4] *Cf.* SA. iii, 75. A. pātāyānaŋ . . . ninnakā; B. pātālayānilaŋ (?-yanikā); C. pātāyalaŋ (*for* pātâlayaŋ) . . . ninnatara-padeso; S. dinnatāra-padesā. [Skt. *deriv. is* pāta-ālaya.] SA. pātassa alaŋ pari-yatto (? pariyanto) n' atthi. *Cf. also* ṬhagA. *on v.* 1104: *pātāla-khittaŋ* . . . pātāya alaŋ pariyattan ti . . . yojana-satikâdi-bhedāni samuddassa anto paṭhaviyā tīra-ṭṭhānāni, yesu kānici nāgâdīnaŋ vasanta-ṭṭhānāni honti, *etc.*
[5] B. vijjitā.
[6] B. (*as above*) gandhā.
[7] *Cf.* Vibh. 389; SA. i, 51.

SĀMIDATTA

Pañca-kkhandhā pariññātā ti, āyasmato Sāmidatta-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro Atthadassissa Bhagavato kāle kula-gehe nibbattitvā viññutaŋ patto Satthari parinibbute tassa thūpe pupphehi chattâtichattaŋ[1] katvā pūjaŋ akāsi. So tena puñña-kammena devaloke nibbattitvā, aparâparaŋ puññāni katvā, devamanussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Rājagahe aññatarassa brāhmaṇassa putto hutvā nibbatti; Sāmidatto ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So anukkamena viññutaŋ patto Buddhânubhāvaŋ sutvā, upāsakehi saddhiŋ vihāraŋ gantvā, Satthāraŋ dhammaŋ desentaŋ disvā, pasanna-mānaso ekamantaŋ nisīdi. Satthā tassa ajjhāsayaŋ oloketvā tathā dhammaŋ desesi yathā saddhaŋ paṭilabhi saŋsāre ca saŋvegaŋ. So paṭiladdha-saddho saŋvega-jāto pabbajitvā, ñāṇassa aparipakkattā katipayaŋ kālaŋ ālasya[2]-bahulī vihāsi. Puna Satthārā dhamma-desanāya samuttejito vipassanāya kammaṭṭhānaŋ gahetvā, tattha yutta-payutto viharanto na ciren' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 170)[3]:

Parinibbute Bhagavati Atthadassī-naruttame
Chattâtichattaŋ[4] kāretvā thūpamhi abhiropayiŋ . . .
pe . . .

So aparabhāge bhikkhūhi, 'Kiŋ tayā, āvuso, uttari-manussa-dhammo adhigato?' ti puṭṭho, sāsanassa niyyānika-bhāvaŋ attano ca dhammânudhamma-paṭipattiŋ tesaŋ pavedento aññaŋ byākaraṇa-vasena

Pañca-kkhandhā pariññātā, tiṭṭhanti chinna-mūlakā;
Vikkhīṇo jāti-saŋsāro; n' atthi 'dāni punabbhavo ti

gātham abhāsi. Tattha *pañca-kkhandhā pariññātā* ti, mayā ime pañcûpādāna-kkhandhā 'idaŋ dukkhaŋ, ettakaŋ dukkhaŋ, na tato bhiyyo' ti[5] tīhi pariññāhi paricchinditvā ñātā viditā paṭividdhā.[6] *Tiṭṭhanti chinna-mūlakā* ti, tathā pariñña-

---

[1] Ap. chattâdhi°; MSS. chattâti°.
[2] A. ālasaŋ; B. ālasa; C. ālaya.
[3] *Under title* Aticchattiya.
[4] Ap. -âdhi°; B. chattāhi°.
[5] *Cf.* Nidd. ii, 197.
[6] B. -laddhā.

tattā[1] yeva mūla-bhūtassa samudayassa sabbaso pahīnattā te idāni yāva carimaka-citta-nirodhā tiṭṭhanti chinna-mūlakā; carimaka-citta-nirodhena pana appaṭisandhikā va nirujjhanti. Ten' āha 'vikkhīṇo jāti-saŋsāro; n' atthi 'dāni punabbhavo ti. Tass' attho heṭṭhā[2] vutto yeva.

Sāmidatta-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

Navama-vagga-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

PARIPUṆṆAKA

Na tathā-mataŋ satarasan ti, āyasmato Paripuṇṇaka-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro Dhammadassissa Bhagavato kāle kula-gehe nibbattitvā, viññutaŋ patto, Satthari parinibbute, Satthu cetiye pupphâdīhi ulāra-pūjaŋ akāsi. So tena puñña-kammena devesu nibbattitvā, aparâparaŋ puññāni katvā, sugatīsu yeva saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Kapilavatthusmiŋ Sakya-rāja-kula-gehe nibbattitvā, viññutaŋ patto paripuṇṇa-vibhavatāya Paripuṇṇako ti paññāyittha. So vibhava-sampannatāya sabba-kālaŋ sata-rasaŋ nāma āhāraŋ paribhuñjanto Satthu missakâhāra-paribhogaŋ sutvā, 'Tāva sukhumālo pi Bhagavā nibbāna-sukhaŋ apekkhitvā yathā tathā yāpeti, kasmā mayaŋ āhāra-giddhā hutvā āhāra-suddhikā bhavissāma? Nibbāna-sukham eva pana amhehi pariyesitabban' ti saŋsāre jāta-saŋvego gharâvāsaŋ pahāya Satthu santike pabbajitvā, Bhagavato kāya-gatā-sati-kammaṭṭhāne niyojito, tattha patiṭṭhāya paṭiladdha-jjhānaŋ pādakaŋ katvā, vipassanāya kammaŋ karonto, vipassanaŋ vaḍḍhetvā, arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 171)[3]:

Nibbute loka-cakkhumhi Dhammadassī narâsabhe
Āropesiŋ[4] ujuŋ thambhaŋ Buddha-seṭṭhassa cetiye . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā dhamma-gārava-bahumānena pīti-

---

[1] B. pariññā tattha. [2] *Supr. on v.* 87.
[3] *Under title* Thambharopaka.
[4] Ap. aropesiŋ; B. aṭṭhapesiŋ; S. ārocesiŋ.

vegena pīti-vega-vissaṭṭhaŋ[1] udānaŋ udānento, *na tathā-mataŋ sata-rasan* ti gātham abhāsi.

Tattha *na tathā* ti, tena pakārena. *Matan* ti, abhimataŋ,[2] *Sata-rasan* ti, sata-rasa-bhojanaŋ. Satarasa-bhojanaŋ nāma sata-pāka-sappi-ādīhi abhisankhata-bhojanan ti vadanti. Atha vā anek' aṭṭho *sata*-saddo; sataso sahassaso ti ādīsu viya; tasmā yaŋ bhojanaŋ aneka-sūpaŋ aneka-byañjanaŋ, taŋ aneka-rasatāya sata-rasan ti vuccati. Nānā-rasa-bhojanan ti attho. *Sudhannan* ti, sudhā eva so annaŋ; sudhā-bhojanaŋ, devānaŋ āhāro. *Yaŋ may' ajja paribhuttan* ti, yaŋ mayā ajja anubhuttaŋ; yaŋ mayā paribhuttan ti ca idaŋ sata-rasaŋ. Sudhannan ti etthâpi yojetabbaŋ. Idaŋ vuttaŋ hoti: Yaŋ mayā ajja, etarahi, nirodha-samāpatti-samāpajjana-vasena phala-samāpatti-samāpajjana-vasena ca accantam eva santaŋ paṇītaŋ nibbāna-sukhaŋ paribhuñjiyamānaŋ, taŋ yathā-mataŋ abhimataŋ sambhāvitaŋ; tathā rāja-kule mayā paribhuttaŋ sata-rasa-bhojanaŋ devatta-bhāve paribhuttaŋ sudhannañ ca na mataŋ nâbhimataŋ. Kasmā? Idaŋ hi ariyehi sevitaŋ nirāmisaŋ kilesānaŋ avatthu-bhūtaŋ, taŋ pana puthujjana-sevitaŋ sâmisaŋ kilesānaŋ vatthu-bhūtaŋ; taŋ imassa sankham pi kalam pi kala-bhāgam[3] pi na upetī ti. Idāni *yaŋ may' ajja paribhuttan* ti vutta-dhammaŋ desento, *aparimita-dassinā Gotamena Buddhena desito dhammo* ti āha. Tass' attho: Aparimitaŋ aparicchinnaŋ uppāda-vayâbhāvato santaŋ[4] asankhata-dhātuŋ sayambhū-ñāṇena passi, aparimitassa ananta-parimeyyassa ñeyyassa dassāvī ti; Tena aparimita-dassinā, Gotama-gottena Sammāsambuddhena: 'Khayaŋ virāgaŋ amataŋ paṇītaŋ' (Sn. v. 225), 'madanimmadano pipāsa-vinayo' (A. ii, 34), 'sabba-sankhāra-samatho' (S. i, 136) ti ca ādinā Satthārā suṭṭhu desito dhammo. Nibbānaŋ mayā ajja paribhuttan ti yojanā.

Paripuṇṇa-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

---

[1] B. visāṭṭha. [2] A, B. atimataŋ; C, S. abhi° *as below.*
[3] B. kabhāgaŋ.
[4] A. anattaŋ; B. santaŋ; C. S. anantaŋ.

VIJAYA

[14] *Yass' āsavā parikhīṇā* ti,[1] āyasmato Vijaya-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro Piyadassissa Bhagavato kāle vibhava-sampanne kule nibbattitvā, viññutaŋ patto Satthari parinibbute tassa thūpassa ratana-khacitaŋ vedikaŋ kāretvā, tattha uḷāraŋ vedika-mahaŋ kāresi. So tena puñña-kammena aneka-sate attabhāve maṇi-obhāsen' eva vicari. Evaŋ deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ brāhmaṇa-kule nibbatti; Vijayo ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So vayappatto, brāhmaṇa-vijjāsu nipphattiŋ gato, tāpasa-pabbajjaŋ pabbajitvā, araññâyatane jhāṇa-lābhī hutvā viharanto, Buddh' uppādaŋ sutvā, uppanna-pasādo Satthu santikaŋ upasankamitvā, Satthāraŋ vanditvā, ekamantaŋ nisīdi. Tassa Satthā dhammaŋ desesi. So dhammaŋ sutvā, pabbajitvā, vipassanaŋ paṭṭhapetvā, na cirass' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 171)[2]:

Nibbute lokanāthamhi Piyadassī-naruttame
Pasanna-citto sumano ratana[3]-vedim akās' ahaŋ . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā aññaŋ byākaronto, *yass' āsavā parikkhīṇā* tigātham abhāsi. Tattha *yass' āsavā parikkhīṇā*[4] ti, yassa uttama-puggalassa kāmâsavâdayo cattāro āsavā sabbaso khīṇā, ariya-maggena khepitā. *Āhāre ca anissito* ti, yo ca āhāre taṇhā-diṭṭhi-nissayehi anissito, agathito,[5] anajjhāpanno. Nidassanā-mattaŋ āhāra-sīsen' ettha cattāro pi paccayā gahitā ti daṭṭhabbaŋ; paccaya-pariyāyo vā idha *āhāra*-saddo veditabbo. *Suññato animitto cā* ti, ettha appaṇihita-vimokkho pi gahito yeva; tīṇi pi c' etāni nibbānass' eva nāmāni. Nibbānaŋ hi rāgâdīnaŋ abhāvena suññaŋ; tehi suññā vimutti cā ti, suññatā-vimokkho. Tathā rāgâdi-nimittâbhāvena sankhāra-nimittâbhāvena ca animittaŋ; tehi vimuttañ cā ti animitta-vimokkho; rāgâdi-

---

[1] *Cf.* Dhp. *v.* 93 (Anuruddha). [2] *Under title* Vedikāraka.
[3] Ap. Buddha°. [4] DhpA. ii, 175.
[5] A. agatito; B. agadhito; S. anadhigato.

paṇidhīnaŋ abhāvena appaṇihitaŋ; tehi vimuttañ cā ti appaṇihito *vimokkho* ti vuccati. Phala-samāpatti-vasena taŋ ārammaṇaŋ katvā viharantassa ayam pi tividho vimokkho.

Yassa gocaro ākāse va sakuntānaŋ padaŋ tassa durannayan ti, yathā ākāse gacchantānaŋ sakuṇānaŋ imasmiŋ ṭhāne pādehi akkamitvā gatā idaŋ ṭhānaŋ sīsena, idaŋ urena[1] paharitvā, idaŋ pakkhehī ti na sakkā ñātuŋ,[2] evam eva eva-rūpassa bhikkhuno niraya-ppadâdīsu iminā nāma padena gato ti paññāpetuŋ va na sakkā ti.[3]

Vijaya-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Nitthitā.

ERAKA

Dukkhā kāmā, Erakā ti, āyasmato Eraka-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle kula-gehe nibbattitvā, viññutaŋ patto ekadivasaŋ Satthāraŋ disvā, pasanna-mānaso Satthu kiñci dātabba-yuttakaŋ alabhanto, 'Handâhaŋ kāya-ssāraŋ[4] puññaŋ karissāmī' ti Satthu gamana-maggaŋ sodhetvā samaŋ akāsi. Tena tathā kataŋ Satthā taŋ maggaŋ paṭipajji.[5] So tattha Bhagavantaŋ disvā, pasanna-mānaso vanditvā, añjaliŋ paggayha, pasanna-citto yāva dassan' ūpacāraŋ samatikkamā Buddhârammaṇaŋ pītiŋ avijahanto aṭṭhāsi. So tena puññakammena devaloke nibbatto aparâparaŋ puññāni katvā, sugatīsu yeva saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ sambhāvaniyassa kuṭumbikassa putto hutvā nibbatto; Erako ti 'ssa nāmaŋ ahosi, abhirūpo, dassanīyo, pāsādiko, iti-kattabbatāsu[6] paramena veyyattiyena samannāgato.

Tassa mātā-pitaro kulena rūpena ācārena vayena kosallena ca anucchavikaŋ dārikaŋ ānetvā vivāha-kammaŋ

---

[1] C, S. udarena. [2] A, C. paññāpetuŋ.
[3] *As at* DhpA. ii, 175.
[4] *Cf.* UdA. 100 (*Mucalinda*); =kāya-veyyā-vacca.
[5] *For this* B. *has* Tena Tathāgato sattâhaŋ m. paṭipajji.
[6] *So* B, S., *as at* JA. ii, 179; A. kattatāsu; C. kattabbâkattabbesu.

akaŋsu.[1] So tāya saddhiŋ saŋvāsena gehe vasanto pacchima-bhavikattā kenaci-d-eva saŋvega-vatthunā saŋsāre saŋvigga-mānaso Satthu santikaŋ gantvā, dhammaŋ sutvā, paṭiladdha-saddho pabbaji. Tassa Satthā kammaṭṭhānaŋ adāsi. So kammaṭṭhānaŋ gahetvā katipaya-divasâtikkamena ukkaṇṭhâbhibhūto vihāsi. Atha Satthā tassa cittappavattiŋ ñatvā ovāda-vasena *dukkhā kāmā, Erakā* ti gātham abhāsi. So taŋ sutvā, 'Ayuttaŋ mayā kataŋ,[2] yo 'haŋ evarūpassa Satthu santike kammaṭṭhānaŋ gahetvā, taŋ vissajjetvā[3] micchā-vitakka-bahulo vihāsin' ti saŋvegajāto vipassanāya yutta-ppayutto na cirass' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 173)[4]:

Uttaritvāna nadikaŋ vanaŋ gacchati cakkhumā;
Tam addasāsiŋ[5] Sambuddhaŋ Siddatthaŋ vara-lakkhaṇaŋ . . . *pe* . . .

Arahā pana hutvā aññaŋ byākaronto:

Dukkhā kāmā, Eraka; na sukhā kāmā, Eraka.
Yo kāme kāmayati, dukkhaŋ so kāmayati, Eraka.
Yo kāme na kāmayati, dukkhaŋ so na kāmayati, Erakā ti

gātham abhāsi. Tam eva Bhagavatā vutta-gāthaŋ paccudhābhāsi.

Tattha *dukkhā kāmā* ti, ime vatthu-kāma-kilesa-kāmā dukkha-vatthutāya vipariṇāma-dukkha-saŋsāra-dukkha-sabhāvato ca dukkhā; dukkhā kāmā[6] dukkha-nipphaṭikā. Vuttaŋ h' etaŋ: 'Appassādā kāmā . . . bahu-dukkhā bahûpāyāsā, ādīnavo ettha bhiyyo' ti (M. i, 133) ādi. *Erakā* ti, paṭhamaŋ tāva Bhagavā taŋ ālapati; pacchā pana thero attānaŋ nāmena katheti. *Na sukhā kāmā* ti, kāmā nām' ete jānantassa sukhā na honti; ajānantassa pana sukhato upaṭṭhahanti. Yathâha: 'Yo sukhaŋ dukkhato adda, dukkham adakkhi sallato' ti (S. iv, 207) ādi.

Yo kāme kāmayati dukkhaŋ so kāmayati ti, yo satto kilesakāme vatthu-kāme kāmayati, tassa taŋ kāmānaŋ sampati

[1] B. agantvā vihāra-kammaŋ. [2] B. kataŋ mogha.
[3] A. vissajjetvā; B. visajjento; C. vissajitvā; S. vivajjetvā.
[4] *Under title* Maggadāyaka.
[5] B. tam addasi. [6] B. dukkhamā; S. dukkākamā.

aparilābhatāya[1] āyatiŋ apāya-dukkha-hetutāya ca vatta-dukkha-hetutāya ca dukkhaŋ; vatthu-kāmā pana dukkhassa vatthu-bhūtā iti so dukkha-sabhāvaŋ dukkha-nimittaŋ dukkha-vatthuñ ca kāmayatī ti vutto. Itaraŋ paṭipakkha-vasena c' eva vatthuŋ[2] ñāpetuŋ vuttaŋ; tasmā tass' attho vutta-vipariyāyena veditabbo.

Eraka-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

METTAJI

Namo hi tassa Bhagavato ti, āyasmato Mettaji-ttherassa gāthā. So kira Anomadassissa Bhagavato kāle kula-gehe nibbattitvā, viññutaŋ patto sāsane abhippasanno hutvā, bodhi-rukkhassa iṭṭhakāhi vedikaŋ cinitvā[3] sudhā-parikammaŋ kāresi. Satthā tassa anumodanaŋ akāsi. So tena puñña-kammena devaloke nibbattitvā, aparâparaŋ puññāni katvā, deva-manussesu saŋsaranto, imasmiŋ Buddh' uppāde Magadha-raṭṭhe aññatarassa brāhmaṇassa putto hutvā nibbatti; Mettajī ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So vayappatto kāmesu ādīnavaŋ disvā, tāpasa-pabbajjaŋ pabbajitvā, araññe viharanto Buddh' uppādaŋ sutvā, pubba-hetunā codiyamāno Satthu santikaŋ gantvā, pavatti-nivattiyo[4] ārabbha pañhaŋ pucchitvā, Satthārā pañhe vissajjite paṭiladdha-saddho pabbajitvā, vipassanaŋ paṭṭhapetvā, arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 173)[5]:

Anomadassissa Bhavato bodhi-vedim akās' ahaŋ
Sudhāya[6] piṇḍaŋ datvāna pāṇi-kammam akās' ahaŋ
. . . *pe* . . .

Arahattaŋ pana patvā Satthāraŋ thomento,

Namo hi tassa Bhagavato Sakyaputtassa sirīmato,
Ten' ayaŋ agga-pattena agga-dhammo sudesito ti

---

[1] A. sampatti aparilāhatāya; B. sappatisaparilāhatāya; S. sampatti samparilāha-kāmatāya; C. *as above*.
[2] A. vaca vatthuŋ; B. tam ev' attaŋ.
[3] A. vinitvā. *Cf.* JA. vi, 432.
[4] A, C. *omit* nivattiyo, *but cf.* UdA. 106, *and infr. v.* 97.
[5] *Under title* Anuloma-dāyaka (*read* Anulepa°). [6] B. sudhāyi.

gātham abhāsi. Tattha *namo* ti, namakkāro. *Hī* ti, nipāta-mattaŋ. *Tassā* ti, yo so Bhagavā samatiŋsa-pāramīyo pūretvā sabba-kilese bhañjitvā[1] anuttaraŋ sammā-sambodhiŋ abhisambuddho. *Sakyaputtassa sirīmato* ti; Sakyarājassa putto ti Sakyaputto; anañña-sādhāraṇāya puñña-sampattiyā ca sambhāvito uttamāya rūpa-kāya-siriyā dhamma-kāya-siriyā ca samannāgatattā sirimā; tassa Bhagavato Sakyaputtassa sirīmato namo atthu; taŋ namāmī ti attho. *Tenā* ti, tena Bhagavatā. *Ayan* ti, tassa dhammassa attano paccakkhatāya vadati. *Agga-pattenā* ti, aggaŋ sabbaññutaŋ sabbehi vā guṇehi agga-bhāvaŋ, seṭṭha-bhāvaŋ pattena. *Agga-dhammo* ti, aggo, uttamo nava-vidha-lokuttara-dhammo suṭṭhu aviparītaŋ desito pavedito ti.

Mettaji-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

CAKKHUPĀLA

Andho 'haŋ hata-netto 'smī ti, āyasmato Cakkhupāla-ttherassa gāthā. So purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave puññāni karonto Siddhatthassa Bhagavato kāle kula-gehe nibbattitvā, viññutaŋ patto Bhagavati parinibbute thūpa-mahe kayiramāne ummā[2]-pupphaŋ gahetvā, thūpaŋ pūjesi. So tena puñña-kammena devaloke nibbattitvā, aparâparaŋ puññani katvā, deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ Mahāsuvaṇṇassa nāma kuṭumbikassa putto hutvā nibbatti; tassa Pālo ti nāmaŋ akaŋsu. Mātā tassa ādhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇa-kāle aññaŋ puttaŋ labhati; tassa mātā-pitaro Cūḷapālo ti nāmaŋ katvā, itaraŋ Mahāpālo ti vohariŋsu. Atha te vayappatte ghara-bandhanena bandhiŋsu.

Tasmiŋ samaye Satthā Sāvatthiyaŋ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikass' ārāme. Tattha Mahāpālo Jetavanaŋ gacchantehi upāsakehi saddhiŋ Satthu santike dhammaŋ sutvā, paṭiladdha-saddho kuṭumba-bhāraŋ kaniṭṭha-bhātikass' eva bhāraŋ katvā, sayaŋ pabbajitvā, laddh' upasampado ācariy'

---

[1] A. sussitvā (!). [2] A, C. *omit* ummā.

upajjhāyānaŋ santike pañca-vassāni vasitvā, vuṭṭha-vasso pavāretvā, Satthu santike kāmmaṭṭhānaŋ gahetvā, saṭṭhimatte sahāya-bhikkhū labhitvā, tehi saddhiŋ[1] bhāvanânukūlaŋ vasana-ṭṭhānaŋ pariyesanto aññataraŋ paccantagāmaŋ nissāya gāma-vāsikehi upāsakehi kāretvā dinnāyaŋ araññâyatane paṇṇa-sālāyaŋ vasanto samaṇa-dhammaŋ karoti. Tassa akkhi-rogo uppanno; vejjo bhesajjaŋ sampādetvā adāsi. So vejjena vutta-vidhānaŋ na paṭipajji. Ten' assa rogo vaḍḍhi. So 'akkhi-roga-vūpasamanato kilesa-roga-vūpasamanam eva mayhaŋ varan ti' akkhi-rogaŋ ajjhūpekkhitvā vipassanāyaŋ yeva yutta-payutto ahosi. Tassa bhāvanaŋ ussukkāpentassa apubbaŋ acarimaŋ akkhīni c' eva kilesa ca bhijjiŋsu. So sukkha-vipassako arahā ahosi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 172)[2]:

Nibbute loka-mahite[3] āhutīnaŋ paṭiggahe
Siddhatthamhi Bhagavati mahāthūpa-maho ahū . . .
pe . . .

Atha there akkhi-rogena vihāre ohīne[4] gāmaŋ piṇḍāya gate bhikkhū disvā upāsakā, 'Kasmā thero nâgato?' ti pucchitvā, tam atthaŋ sutvā, sokâbhibhūtā piṇḍapātaŋ upanetvā, 'Bhante, kiñci mā cintayittha; idāni mayam eva piṇḍapātaŋ āṇetvā upaṭṭhahissāmā' ti tathā karonti. Bhikkhū therassa ovāde ṭhatvā na cirass' eva arahattaŋ patvā, vuṭṭha-vassā pavāretvā, 'Satthāraŋ vandituŋ Sāvatthiŋ gamissāma, bhante' ti āhaŋsu. Thero, 'Ahaŋ dubbalo acakkhuko, maggo ca sa-upaddavo. Mayā saddhiŋ gacchantānaŋ tumhākaŋ parissayo bhavissati. Tumhe paṭhamaŋ gacchatha; gantvā Satthāraŋ mahāthere ca mama vandanāya vandatha. Cūḷapālassa mama pavattiŋ vatvā, akkhamaŋ kathetvā, kañci purisaŋ peseyyathā' ti āha.

Te puna pi yācitvā gamanaŋ alabhantā, 'Sādhū' ti paṭisuṇitvā senâsanaŋ saŋsāmetvā, upāsake āpucchitvā, anukkamena Jetavanaŋ gantvā, Satthāraŋ mahāthere ca tassa vandanāya ca vanditvā, dutiya-divase Sāvatthiyaŋ piṇḍāya

---

[1] B. tehi suddhi-bh°. [2] *Under title* Ummā-pupphiya.
[3] *So* Ap. B, A. -nāthamhi *altered to* mahite.
[4] A. ohito.

carantā, Cūḷapālitassa taŋ pavattiŋ vatvā,[1] 'Ayaŋ, bhante, mayhaŋ bhāgineyyo, Pālito[2] nāma; pesissāmi nan' ti vutte, 'maggo saparissayo; na sakkā etena[3] gahaṭṭhena gantuŋ; tasmā pabbājetabbo' ti, taŋ pabbājetvā pesesuŋ.

So anukkamena therassa santikaŋ gantvā, attānaŋ tassa ārocetvā, taŋ gahetvā, āgacchanto antara-magge aññatarassa gāmassa sāmantā arañña-ṭṭhāne ekissā kaṭṭha-hāriyā gāyantiyā saddaŋ sutvā, paṭibaddha-citto hutvā, yaṭṭhi-koṭiŋ vissajjetvā, 'Tiṭṭhatha, bhante, muhuttaŋ yāvâhaŋ āgacchamī' ti vatvā, tassa santikaŋ gantvā, tattha sīla-vippattiŋ pāpuṇi. Thero, 'idāni m' eva itthiyā gīta-saddo sutto. Sāmaṇero cirāyati. Nanu sīla-vipattiŋ patto[4] bhavissatī?' ti cintesi. So pi āgantvā, 'Gacchāma, bhante' ti āha. Thero, 'Kiŋ! Pāpo jāto 'sī?' ti pucchi. Sāmaṇero tuṇhī hutvā puna pucchito pi na kathesi. Thero, 'Tādisena pāpena mayhaŋ yaṭṭhi-gahaṇa-kicchaŋ n' atthi. Gaccha tvan' ti vatvā; puna tena, 'Bahu-parissayo maggo. Tumhe ca andho. Kathaŋ gamissathā?' ti vutte pana, 'Bāla, idh' eva me nipajjitvā marantassâpi aparâparaŋ pavattentassâpi tādisena gamanaŋ nāma n' atthī' ti imam atthaŋ dassento,

Andho 'haŋ hata-netto 'smi, kantār' addhāna pakkhanno,[5]
Sayamāno pi gacchissaŋ na sahāyena pāpena ti

gātham abhāsi. Tattha *andho* ti, cakkhu-vikalo. *Hatanetto* ti, vinaṭṭha-cakkhuko, Etena payoga-vipatti-vasenâhaŋ upahata-nettatāya andho; na jaccandha-bhāvenā ti yathā-vuttaŋ andha-bhāvaŋ viseseti. Atha vā *andho* ti; idaŋ 'andhe jiṇṇe mātā-pitaro posemī[6]' ti (M. ii, 48) ādīsu viya maŋsa-cakkhum eva vekalla-dīpanaŋ. 'Sabbe pi 'me paribbājakā andhā acakkhukā' (Ud. 67).[7] 'Andho ekacakkhu, dvi-cakkhū' ti (A. i, 128) ādīsu viya, na paññācakkhu-vekalla-dīpanan ti dassetuŋ *andho 'haŋ, hata-netto 'smī* ti vuttaŋ. Tena mukhyam eva andha-bhāvaŋ dasseti.

---

[1] B. pattiŋ patvā.
[2] B. Pāliko.
[3] B. ekena.
[4] A. vipatto; B. -pattipatto.
[5] A, C. pakkanto.
[6] MSS. poseti.
[7] *Cf.* UdA. 341.

Kantār' addhāna pakkhanno[1] ti, kantāre vivane[2] dīgha-maggaŋ anupaviṭṭho, na jāti-kantārâdi-gahaṇaŋ saŋsār' addhānaŋ paṭipanno ti adhippāyo. Tādisaŋ hi kantār' addhānaŋ ayaŋ thero samatikkamitvā ṭhito. *Sayamāno* ti, sayanto pi pādesu avahantesu urena jaṇṇukāhi ca bhūmi-yaŋ sayanto[3] parivattento pi na gaccheyyaŋ. *Na sahāyena pāpenā* ti, tādisena pāpa-puggalena sahāya-bhūtena saddhiŋ na gacchissan ti yojanā.

Tan sutvā itaro saŋvega-jāto, 'Bhāriyaŋ vata mayā sāhasika-kammaŋ katan' ti bāhā paggayha pakkandanto vana-saṇḍaŋ pakkhanno va ahosi. Atha therassa sīla-tejena paṇḍu-kambala-silâsanaŋ uṇhâkāraŋ dasseti.[4] Tāya Sakko taŋ kāraṇaŋ ñatvā, therassa santikaŋ gantvā, Sā-vatthi-gāmi-purisaŋ viya attānaŋ ñāpetvā yaṭṭhi-koṭiŋ gaṇ-hanto maggaŋ sankhipitvā tadah' eva sāyanhe Sāvatthiyaŋ theraŋ netvā, tattha Jetavane Cūḷapālitena kāritāya paṇṇa-sālāya phalake nisīdāpetvā, tassa sahāya-vaṇṇena therassa āgata-bhāvaŋ jānāpetvā, pakkāmi. Cūḷapālito taŋ yāva-jīvaŋ sakkaccaŋ upaṭṭhāsī ti.

Cakkhupāla-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

KHAṆḌASUMANA

Ekapupphaŋ cajitvānā ti, āyasmato Kaṇḍasumana-tthera-ssa gāthā. So kira Padumuttarassa Bhagavato kāle kula-gehe nibbattitvā viññutaŋ patto Satthari parinibbute tassa thūpaŋ samantato candana-vedikāya parikkhipitvā ma-hantaŋ pūjaŋ akāsi.[5] So tena puñña-kammena deva-manus-sesu uḷāra-sampattiŋ anubhavanto Kassapassa Bhagavato kāle kuṭumbika-kule nibbatto, Satthari parinibbute kanaka-thūpaŋ uddissa raññā puppha-pūjāya kayiramānāya pup-phāni alabhanto ekaŋ khaṇḍa-sumana-pupphaŋ disvā, ma-

[1] A, C. pakkanto.
[2] A, C. viya vane; B. vivane; S. vivarena.
[3] B. saŋsanto; A. pasappanto; S. sampanno.
[4] A. -silâyaŋ . . . dassitāya Sakko; C. dasseti. Tena Sakko. . . .
[5] C. *mixes up the first two* §§.

hatā mūlena taŋ vikkiṇitvā, gaṇhanto cetiye pūjaŋ karonto, uḷāraŋ pīti-somanassaŋ uppādesi. So tena puñña-kammena devaloke nibbattitvā asīti vassa-koṭiyo sagga-sukhaŋ anubhavitvā, imasmiŋ Buddh' uppāde Pāvāyaŋ Malla-rāja-kule nibbatti. Tassa jāta-kāle gehe khaṇḍa-sakkharā sumana-pupphāni ca ussannāni[1] ahesuŋ. Ten' assa Khaṇḍa-sumano ti nāmaŋ akaŋsu. So viññutaŋ patto Bhagavati Pāvāyaŋ Cundassa ambavane viharante upasankamitvā, dhammaŋ sutvā, paṭiladdha-saddho pabbajitvā, vipassanāya kammaŋ karonto na cirass' eva chaḷabhiñño ahosi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 172)[2]:

Padumuttaro nāmo jino loka-jeṭṭho narâsabho
Jalitvā aggi-kkhandho 'va sambuddho parinibbuto
. . . *pe* . . .

Arahattaŋ pana patvā attano purima-jātiŋ anussaranto tattha attano sumana-puppha-pariccāgassa sagga-sampatti-nimittakaŋ[3] nibbān' ūpanissayatañ ca disvā, udāna-vasena tam atthaŋ pakāsento,

Ekapupphaŋ cajitvāna asīti vassa-koṭiyo
Saggesu paricāretvā sesaken' amhi nibbuto ti

gātham abhāsi. Tattha *ekapupphan* ti, ekaŋ kusumaŋ, taŋ pana idha sumana-pupphaŋ adhippetaŋ. *Cajitvānā* ti, Satthu thūpa-pūja-karaṇa-vasena pariccajitvā, paricāga-hetu. *Asīti vassa-koṭiyo* ti, manussa-gaṇanāya vassānaŋ asīti koṭiyo; accanta-saŋyoge c' etaŋ upayoga-vacanaŋ. Idañ ca chasu kāma-saggesu dutiye aparâpar' uppatti-vasena vuttan ti veditabbaŋ. Tasmā *saggesū* ti, Tāva-tiŋsa-sankhāte sagga-loke; punappunaŋ uppajjana-vasena h' ettha bahu-vacanaŋ. *Paricāretvā* ti,[4] rūpâdīsu ārammaṇesu indriyāni paricāretvā, sukhaŋ anubhavitvā, dev' accharāhi vā attānaŋ

---

[1] C, S. uppannāni.

[2] *Under title* Saparivāriya (*also ascribed to v.* 25).

[3] A. nimittata; B. nimittataŋ; S. nimittaŋ.

[4] A. parivār°; *cf.* PvA. 58 (dibbesu kāmaguṇesu attano indriyāni ito c' ito ca yathā sukhaŋ cārenti); UdA. 365 (kāme paribhuñjantā indriyāni paricārentā); *ib.* 334 (indriyāni samantato cāressanti, kīḷā-pessanti).

paricāretvā, upaṭṭhapetvā. *Sesaken' amhi nibbuto* ti, puppha-pūjāya vasena pavatta-kusala-cetanāsu bhava-sampatti-dāyaka-kammato sesena[1]; yaŋ tattha vivaṭṭ' ūpanissaya-bhūtaŋ, taŋ sandhāya vadati. Bahavo tattha pubbâpara-vasena pavattā cetanā. *Sesakenā* ti, tass' eva[2] kammassa vipākâvasesena saha[3]-parikkhīṇe yeva tasmiŋ kamma-vipāke nibbuto amhi; kilesa-parinibbānena parinibbuto 'smi. Etena yasmiŋ attabhāve ṭhatvā attanā arahattaŋ sacchi-kataŋ, so pi carim' attabhāvo tassa kamma-vipāko ti dasseti; yādisaŋ sandhāya aññathâpi tass' eva kammassa vipā-kâvasesenā ti vuttaŋ.

Khaṇḍa-sumana-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

TISSA (B)[4]

Hitvā satapalaŋ[5] *kaŋsan* ti, āyasmato Tissa-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro Vipassissa Bhagavato kāle yāna-kāra-kule nibbattitvā viññutaŋ patto ekadivasaŋ Bhagavantaŋ disvā, pasanna-mānaso candana-kkhaṇḍena phalakaŋ katvā Bhagavato upanāmesi. Tañ ca Bhagavā paribhuñji. So tena puñña-kammena devaloke nibbattitvā, aparâparaŋ puññāni katvā, deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Roruva[6]-nagare rāja-kule nibbatti. So vayappatto pitari kālaŋ kate rajje patiṭ-ṭhito Bimbisāra-rañño adiṭṭha-sahāyo hutvā, tassa maṇi-mutta-vatthâdīni paṇṇâkārāni pesesi. Tassa rājā Bimbi-sāro puññavantataŋ sutvā, paṭipābhataŋ pesento citta-paṭe *Buddhacaritaŋ*, suvaṇṇa-patte ca *Paṭicca-samuppādaŋ* likhā-petvā pesesi. So taŋ disvā purima-buddhesu katâdhikā-ratāya pacchima-bhavikatāya ca citta-paṭe dassentaŋ Bud-dhacaritaŋ suvaṇṇa-pattake likhitaŋ paṭicca-samuppāda-kam-

[1] A. sesaŋ tattha; B. sese yaŋ; S. sesenâyaŋ.
[2] A. itarass' eva. [3] B. pāpaparikk°.
[4] =*v.* 862.
[5] A. pākaŋ; B. balaŋ; C. palaŋ; S. phala°.
[6] A, C, S. Roruva (=Niraya; *cf.* SA. i, 81); B. Roguva, Roruka (*later* Roruva), *cap. of* Sovīra (*Buddhist India*, p. 38).

mañ[1] ca oloketvā, pavatti-nivattiyo sallakkhetvā, sāsanakkamaŋ hadaye ṭhapetvā, sañjāta-saŋvego. 'Diṭṭho mayā Bhagavato veso sāsana-kkamo ca eka-padesena ñāto; bahudukkhā kāmā bahûpāyāsā. Kiŋ 'dāni mayhaŋ gharâvāsenā?' ti rajjaŋ pahāya, kesa-massuŋ ohāretvā, kāsāyāni vatthāni acchādento Bhagavantaŋ uddissa pabbajitvā, mattikā-pattaŋ gahetvā, Rājā-Pukkusāṭi viya mahājanassa paridevantass' eva nagarato nikkhamitvā, anukkamena Rājagahaŋ gantvā, tattha Sappasoṇḍika[2]-pabbhāre viharantaŋ Bhagavantaŋ upasankamitvā, vanditvā, ekamantaŋ nisīdi. Satthā dhammaŋ desesi. So dhamma-desanaŋ sutvā, vipassanāya kammaṭṭhānaŋ gahetvā, yutta-payutto viharanto vipassanaŋ ussukkāpetvā arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 174)[3]:

Yāna-kāro pure āsiŋ dāru-kamme susikkhito;
Candane[4] phalakaŋ katvā adāsiŋ Loka-bandhuno . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā udāna-vasena attano paṭipattiŋ kathento,

Hitvā sata-palaŋ[5] kaŋsaŋ sovaṇṇaŋ sata-rājikaŋ,
Aggahiŋ mattikā-pattaŋ; idaŋ dutiyâbhisecan ti

gātham abhāsi. Tattha *hitvā* ti, pariccajitvā. *Sata-palan* ti, sataŋ palāni yassa,[6] taŋ sata-palaŋ, sata-pala-parimāṇaŋ. *Kaŋsan* ti, kaŋsa-tālaŋ.[7] *Sovaṇṇan* ti, suvaṇṇa-mayaŋ. *Sata-rājikan* ti, vibhatti-vicittatāya[8] ca aneka-rūpa-satarāji-vicittatāya[9] ca aneka-lekhā-yuttaŋ. *Aggahiŋ mattikāpattan* ti, evarūpe mahârahe bhājane pubbe bhuñjitvā, Buddhānaŋ ovādaŋ karonto idānâhaŋ taŋ chaḍḍetvā mat-

---

[1] A. pādanukkamaŋ.
[2] A, B. Sabba°; S. Sappi°; *cf.* Vin. ii, 76; D. ii, 116; S. iv, 40.
[3] *Under title* Phalaka-dāyaka.
[4] B. candanena.
[5] A. dasabalaŋ; B. satabalaŋ; S. sata-phala.
[6] A, B. yassa satabalaŋ.
[7] A. pālaŋ.
[8] A, B. bhittivicittakāya; C, S. vibhattacittatāya. *Cf. for* vibhatti JA. vi, 432. *For* satarājika, *cf.* JA. vi, 510 (kaŋse sovaṇṇe satarājike).
[9] A. rājinittatāya; B. rājacittatāya; C. aneka-rūpa-rājinī vicitt°; S. rājitic°. *Cf.* VvA. 277 (aneka-satāhi rājīhi lekhāhi cittitā . . . imā ca nābhyo sata-rājicittitā).

tikā-mayaŋ pattaŋ aggahesiŋ, 'Aho sādhu mayā kataŋ Ariya-vataŋ[1] anuṭṭhitan' ti bhājana[2]-kittanâpadesena rajja-pariccāgaŋ pabbajj' ūpagamanañ[3] ca anumodento vadati. Ten' āha *idaŋ dutiyâbhisecanan* ti; paṭhamaŋ rajjâbhisecanaŋ upādāya, idaŋ pabbajj' ūpagamanaŋ mama dutiyaŋ abhisecanan ti. Taŋ hi rāgâdīhi sankiliṭṭhaŋ sāṭikasadisaŋ kammaŋ[4] anattha-saŋhitaŋ dukkha-paṭibandhaŋ nihīnaŋ. Idaŋ pana taŋ vipariyāyato uttamaŋ paṇītan ti adhippāyo.

Tissa-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

ABHAYA (B)[5]

Rūpaŋ disvā sati muṭṭhā ti, āyasmato Abhaya-tttherassa gāthā. So pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ puññaŋ upacinanto Sumedhassa Bhagavato kāle kula-gehe nibbattitvā, viññutaŋ patto ekadivasaŋ Sumedhaŋ Bhagavantaŋ disvā, pasanna-citto salaḷapupphehi pūjam akāsi. So tena puñña-kammena devesu nibbattitvā aparâparaŋ puññāni katvā sugatīsu yeva saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ brāhmaṇa-kule nibbattitvā Abhayo ti laddha-nāmo, viññutaŋ patto hetusampattiyā codiyamāno, ekadivasaŋ vihāraŋ gato Satthu dhamma-desanaŋ sutvā, paṭiladdha-saddho pabbajitvā kata-pubba-kicco vipassanāya kammaŋ karonto viharati. Ath' assa ekadivasaŋ gāmaŋ piṇḍāya paviṭṭhassa alankatapaṭiyattaŋ mātugāmaŋ disvā, ayoniso manasikāra-vasena tassa rūpaŋ ārabbha chanda-rāgo uppajji. So vihāraŋ pavisitvā, 'satiŋ vissajjitvā olokentassa rūpârammaṇe mayhaŋ kileso uppanno. Ayuttaŋ mayā katan' ti attano cittaŋ niggaṇhanto tāva-d-eva vipassanaŋ vaḍḍhetvā, arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 174)[6]:

---

[1] A. ariyantaŋ. [2] S. bhatta-bhājana°.
[3] A. pabb. agamanaŋ. [4] A, S. sāsankhaparisanka kammaŋ.
[5] *Another at v.* 26. *Cf. v.* 794; S. iv, 73.
[6] *Under title* Vaṭaŋsakiya.

Sumedho nāma nāmena sayambhū aparājito
Vivekam anubrūhanto ajjhogāhi mahāvanaŋ . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā attano kiles' uppatti-nidassanena kilese anuvattentassa 'vaṭṭa-dukkhato na tveva sīs' ukkhipanaŋ[1]; ahaŋ pana te nânuvattin' ti dassento,

Rūpaŋ disvā sati muṭṭhā piya-nimittaŋ manasikaroto[2]
Sāratta-citto vedeti tañ ca ajjhosa tiṭṭhati,
Tassa vaḍḍhanti āsavā bhava-mūlopagāmino[3] ti

gātham abhāsi. Tattha *rupan*[4] ti, rajanīya-rūpâyatanaŋ; taŋ pan' ettha itthi-rūpaŋ adhippetaŋ. *Disvā* ti, cakkhunā disvā; cakkhu-dvārânusārena nimittânubyañjana-salakkhaṇa[5]-vasena taŋ gahetvā; tassa vā tathā gahaṇa-hetū ti attho. *Sati muṭṭhā* ti, asubha-bhāve kāye asubhaŋ tveva pavattanaka-sati naṭṭhā. Yathā pana rūpaŋ disvā sati naṭṭhā, taŋ dassento āha *piya-nimittaŋ manasikaroto* ti; yathā upaṭṭhitaŋ ārammaṇaŋ subhaŋ sukhan ti ādinā piya-nimittaŋ katvā ayoniso manasikārena manasikaroto sati muṭṭhā ti yojanā.

Tathā tato ca[6] *sāratta-citto vedetī* ti, suṭṭhu ratta-citto hutvā taŋ rūpârammaṇaŋ anubhavati, abhinandati; abhinandanto pana tañ ca ajjhosa[7] tiṭṭhati, ajjhosāya taŋ ārammaṇaŋ gilitvā,[8] pariniṭṭhapetvā vattati c' eva. Evaŋbhūtassa ca tassa *vaḍḍhanti āsavā bhava-mūlopagāmino* ti; bhavassa saŋsārassa mūla-bhāvaŋ kāraṇa-bhāvaŋ upagamana[9]-sabhāva kāmâsavâdayo cattāro pi āsavā tassa puggalassa uparupari vaḍḍhanti yeva, na hāyanti. Mayhaŋ pana paṭisankhāne ṭhatvā, vipassanaŋ vaḍḍhetvā, saccāni paṭivijjhantassa magga-paṭipātiyā te cattāro pi āsavā anavasesato pahīnā, parikkhīṇā ti adhippāyo.

Abhaya-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

---

[1] C, S. ukkhepanaŋ.
[2] A. samuṭṭhā *and* manasikaronto *throughout.*
[3] C. bhavamūla bhavagāmino.
[4] *Cf.* ThagA. *on v.* 794 *ff.*
[5] A, C. upalakkhaṇa.
[6] B. tathābhūto vā.
[7] =ajjhosāya.
[8] *As at* SA. ii, 384.
[9] A upakaraṇa.

UTTIYA (B)

Saddaŋ sutvā sati muṭṭhā ti, āyasmato Uttiya-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ puññaŋ upacinanto Sumedhassa Bhagavato kāle kula-gehe nibbattitvā, viññutaŋ patto ekadivasaŋ Satthāraŋ disvā pasanna-citto goṇakâdiatthataŋ sa-uttaracchadaŋ Buddhârahaŋ pallankaŋ gandhakuṭiyaŋ paññāpetvā adāsi. So tena puñña-kammena devamanussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Kapilavatthusmiŋ Sakyarāja-kule nibbatti; tassa Uttiyo ti nāmaŋ ahosi. So vayappatto Satthu ñāti-samāgame Buddhânubhāvaŋ disvā paṭiladdha-saddho pabbajitvā, samaṇa-dhammaŋ karonto, ekadivasaŋ gāmaŋ piṇḍāya paviṭṭho antarāmagge mātugāmassa[1] gīta-saddaŋ sutvā, ayoniso manasikāra-vasena tattha chanda-rāge uppanne paṭisankhānabalena taŋ vikkhambhetvā, vihāraŋ pavisitvā, sañjātasaŋvego divā-ṭṭhāne nisīditvā, tāva-d-eva vipassanaŋ vaḍḍhetvā, arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 175)[2]:

Sumedhassa Bhagavato loka-jeṭṭhassa tādino
Pallanko hi mayā dinno sa-uttara-cchad' atthato[3]
. . . *pe* . . .

Arahattaŋ pana patvā attano kiles' uppatti-nidassanena[4] kilese ajigucchantassa n' atthi vatta-dukkhato sīs' ukkhipanaŋ, 'ahan pana te jigucchim evā' ti dassento,

Saddaŋ sutvā sati muṭṭhā piya-nimittaŋ manasikaroto,
Sāratta-citto vedeti, tañ ca ajjhosa tiṭṭhati;
Tassa vaḍḍhanti āsavā saŋsāram upagāmino ti[5]

gātham abhāsi. Tattha *saddan* ti, rajanīyaŋ saddârammaṇaŋ, *Saŋsāram upagāmino* ti,

Khandhānañ ca paṭipāti dhātu-āyatanānañ ca
Abbocchinnaŋ vattamānaŋ, saŋsāro ti pavuccatī ti.[6]

---

[1] C, S. aññatarāya itthiyā.
[2] *Under title* Pallankadāyaka.
[3] A. uttarassa sacchado; B, Ap. uttarasapacchado; S. sauttaracchado.
[4] A. nissandena.
[5] *Cf.* *vv.* 796-7.
[6] *Cf.* *on v.* 67.

Evaŋ vuttaŋ saŋsāra-vaṭṭa-kāraṇaŋ hutvā upagamentī ti, saŋsāram upagāmino. Saŋsār' upagāmino ti vā pāṭho; sesaŋ anantara-gāthāya vutta-nayam eva.

Uttiya-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

DEVASABHA (B)

Sammappadhāna-sampanno ti, āyasmato Devasabhassa therassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ kusalaŋ upacinanto Sikhissa Bhagavato kāle kula-gehe nibbattitvā, viññutaŋ patto ekadivasaŋ Sikhiŋ Bhagavantaŋ disvā, pasanna-mānaso bandhujīvaka-pupphehi pūjaŋ akāsi. So tena puñña-kammena deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Kapilavatthusmiŋ Sakya-rāja-kule nibbatti; tassa Devasabho[1] ti nāmaŋ ahosi. So vayappatto cumbaṭa-kalahavūpasam' atthaŋ Satthari gate,[2] Buddhânubhāvaŋ disvā, pasanna-mānaso saraṇesu patiṭṭhito, puna Nigrodhârāme Satthari viharante, Satthāraŋ upasankamitvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā, kata-pubba-kicco vipassanāya kammaŋ karonto na cirass' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 175)[3]:

Candaŋ va vimalaŋ suddhaŋ vippasannam anāvilaŋ
Nandi-rāga[4]-parikkhīṇaŋ tinnaŋ loke visattikaŋ . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā, attanā adhigataŋ vimutti-sukhaŋ nissāya uppanna-pīti-somanasso udāna-vasena,

Sammappadhāna-sampanno satipaṭṭhāna-gocaro
Vimutti-kusuma-sañchanno parinibbissaty anāsavo ti

gātham abhāsi.

Tattha *sammappadhāna-sampanno* ti, sampanna-catubbidha-sammappadhāno; tehi kattabba-kiccaŋ sampādetvā ṭhito ti attho. *Satipaṭṭhāna-gocaro* ti, kāyânupassanâdayo

[1] A. vasabho.
[2] *Cf.* JA. v, 413; Vin. iii, 140; VinA. iii, 555; VvA. 73; SA. ii, 145.
[3] *Under title* Bandhujīvaka. [4] Ap. B. bhava.

satipaṭṭhāna-gocaro pavattiṭṭhānaŋ etassā ti, sati-paṭṭhāna-gocaro; catusu satipaṭṭhānesu supatiṭṭhita-citto ti attho. Guṇa-sobhena-parama-sugandhā vimutti yeva, kusumāni; tehi sabbaso samma-d-eva sañchanno, vibhūsito, alankato ti, *vimutti-kusuma-sañchanno. Parinibbissaty anāsavo* ti, evaŋ sammā paṭipajjanto bhikkhu na cirass' eva anāsavo hutvā parinibbissati, sa-upādisesāya anupādisesāya ca nibbāna-dhātuyā ti attho. Idam eva ca therassa aññā-byākaraṇaŋ ahosi.

Devasabha-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

Dasama-vagga-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

BELAṬṬHĀNIKA.

[15] *Hitvā gihī tvaŋ anavositatto* ti ādikā āyasmato Belaṭṭhānika[1]-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro ito ekatiŋse kappe Vessabhussa Bhagavato kāle brāhmaṇa-kule nibbattitvā, vayappatto brāhmaṇa-sippesu nipphattiŋ patvā, gharâvāsaŋ pahāya, isi-pabbajjaŋ pabbajitvā, isīhi parivuto vicaranto ekadivasaŋ Vessabhuŋ Bhagavantaŋ disvā, pīti-somanassa-jāto Satthu ñāṇa-sampattiŋ nissāya pasanna-mānaso ñāṇaŋ uddissa pupphehi pūjaŋ akāsi. So tena puñña-kammena deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ brāhmaṇa-kule nibbattitvā, Belaṭṭhāniko ti laddha-nāmo viññutaŋ patto Satthu dhamma-desanaŋ sutvā, paṭiladdha-saddho pabbajitvā, kammaṭṭhānaŋ gahetvā, Kosala-raṭṭhe araññe viharanto alaso kāya-daḍḍhi[2]-bahulo pharusa-vāco ahosi; samaṇa-dhamme cittaŋ na uppādesi. Atha naŋ Bhagavā ñāṇa-paripākaŋ oloketvā,

Hitvā gihī tvaŋ anavositatto
Mukha-nangalī odariko kusīto
Mahāvarāho 'va nivāpa-puṭṭho
Punappunaŋ gabbham upeti mando ti[3]

[1] A, B, C. *thus*; S. Belaṭṭhakānika; *Text*, Belaṭṭhakāni.
[2] A. *omits*; C. daḷhi°. [3] Dhp. *v*. 325; *cf*. *supr*. *v*. 17.

imāya obhāsa-gāthāya[1] saŋvejesi. So Satthāraŋ purato nisinnaŋ viya disvā, tañ ca gāthaŋ sutvā, saŋvega-jāto ñāṇassa paripākaŋ gatattā vipassanaŋ paṭṭhapetvā, na cirass' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 167)[2]:

Kaṇikāraŋ va jotantaŋ nisinnaŋ pabbat' antare
Obhāsentaŋ[3] disā sabbā osadhī viya tārakaŋ . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā Satthu ovādaŋ paṭipūjento byatireka-mukhena ca aññaŋ byākaronto tam eva gāthaŋ paccudābhāsi. Tattha *hitvā gihī tvan* ti, gahaṭṭha-bhāvaŋ pariccajitvā; pabbajitvā ti attho. *Anavositatto* ti, anurūpaŋ na vositatto; yad atthaŋ sāsane pabbajantassa anurūpa-paṭiññâdīnaŋ[4] ataritattā apariyosita-bhāvo; akata-karaṇīyo ti attho. Athavā *anavositatto* ti, anu-avosita-sabhāvo; visuddhīnaŋ maggānañ ca anupaṭipātiyā vasitabba-vāsassa akatāvī, dasasu ariya-vāsesu[5] avasitavā ti attho.

Mukha-sankhātaŋ nangalaŋ imassa atthī ti, *mukha-nangalī*; nangalena viya paṭhaviŋ paresu[6] pharusa-vācā-ppayogena attānaŋ khaṇanto ti attho. *Odariko* ti, udare pasuto, udara-posana-tapparo. *Kusīto* ti, alaso, bhāvanaŋ ananuyuñjanto; evaŋ bhūtassa nipphattiŋ dassento āha

Mahāvarāho 'va nivāpa-puṭṭho
Punappunaŋ gabbham upeti mando ti.

Tass' attho heṭṭhā vutto yeva.[7] Ettha ca yathā pabbajitvā anavositâdi-sabhāvatāya punappunaŋ gabbham upeti mando, na evaŋ mādiso paṇḍito: tabbiparīta-sabhāvatāya pana sammā-paṭipattiyā matthakaŋ pāpitattā parinibbāyatī ti byatireka-mukhena aññaŋ byākāsī ti daṭṭhabbaŋ.

Belaṭṭhānika-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

[1] A, C. obhāsa (*cf.* olārika-obhāsa); B. ovāda.
[2] *Under title* Campaka-pupphiya..
[3] A, B, C. obhāsantaŋ.
[4] MSS. pariññā°.
[5] A. vādesu.
[6] A. padasesu; B. padesu.
[7] *On v.* 17.

SETUCCHA

Mānena vañcitāse ti, āyasmato Setuccha-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ puññaŋ upacinanto Tissassa Sammāsambuddhassa kāle kula-gehe nibbattitvā, viññutaŋ patvā ekadivasaŋ Tissaŋ Bhagavantaŋ disvā, pasanna-mānaso sumadhuraŋ panasa-phalaŋ abhisammataŋ[1] nāḷikera-sāḷavaŋ[2] adāsi. So tena puñña-kammena devaloke nibbattitvā, aparâparaŋ deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde aññatarassa maṇḍalika-rañño[3] putto hutvā nibbatti; Setuccho ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So pitari mate rajje patiṭṭhito ussāhasampattīnaŋ[4] abhāvena rāja-kiccāni virādhento rajjaŋ parahattha-gataŋ katvā, dukkha-ppattiyā saŋvega-jāto janapadacārikaŋ carantaŋ Bhagavantaŋ disvā, dhammaŋ sutvā, paṭiladdha-saddho pabbajitvā, parisakkanto[5] tadah' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 182)[6]:

Tissassa kho Bhagavato pubbe phalam adās' ahaŋ,
Nāḷikerañ ca pādāsiŋ khajjakaŋ abhisammataŋ . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā kilese garahanto,

Mānena vañcitāse sankhāresu sankilissamānāse
Lābhâlābhena mathitā[7] samādhiŋ nâdhigacchantī ti

gātham abhāsi. Tattha *mānena vañcitāse* ti, 'seyyo 'ham asmin' ti ādi-naya-pavattena mānena att' ukkaŋsana-paravambhanâdi-vasena kusala bhaṇḍa-cchedanena vippaladdhā. *Sankhāresu sankilissamānāse* ti, ajjhattika-bahiresu cakkhâdīsu c' eva rūpâdīsu ca sankhata-dhammesu sankilissamānā; 'etaŋ mama, eso 'ham asmi, eso me attā' ti taŋ nimittaŋ[8] taṇhā-gāhâdi-vasena sankilesaŋ āpajjamānā. *Lābhâlābhena*

---

[1] A. panaphalaŋ; MSS. abhisankhataŋ (*but see* Ap.).
[2] A, C. phala-sāluvanaŋ; B. sāḷavaŋ; S. sālavanaŋ.
[3] B. maṇḍala°.
[4] A. ussānassa sampattīnaŋ; B. ussāha-satthīnaŋ; C. ussāhanassa-samp°; S. ussāhanaya-samp°.
[5] A, B. paripakkanto; C. parikammaŋ karonto; S. parisankanto.
[6] *Under title* Khajjaka-dāyaka.
[7] B. matikā. [8] B. nipattaŋ; S. nimmitaŋ.

mathitā ti, patta-cīvarâdīnañ c' eva vatthâdīnañ ca lābhena taŋ nimittaŋ uppannehi anunaya-paṭighehi mathitā, madditā, abhibhūtā. Nidassana-mattañ c' etaŋ; avasiṭṭha-loka-dhammānaŋ p' ettha sangaho daṭṭhabbo. *Samādhiŋ nâdhigacchantī* ti, te evarūpā puggalā samādhi-samatha-vipassanā-vasena citt' ekaggataŋ kadāci pi na vindanti, na paṭilabhanti, na pāpuṇanti, samādhi-saŋvattanikānaŋ dhammānaŋ abhāvato itaresañ ca bhāvato. Idhâpi yathā mānâdīhi abhibhūtā te aviddasuno samādhiŋ nâdhigacchanti; na evaŋ viddasuno. Te pana mādisā tehi[1] anabhibhūtā samādhiŋ adhigacchant' evā ti byatireka-mukhena aññā-byākaraṇan ti veditabbaŋ.

Setuccha-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

BANDHURA[2]

Nâhaŋ etena atthiko ti, āyasmato Bandhura-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro Siddhatthassa Bhagavato kāle aññatarassa rañño antepura-gopako hutvā, ekadivasaŋ Bhagavantaŋ saparisaŋ rājangane[3] gacchantaŋ disvā, pasanna-citto kaṇavera-pupphāni gahetvā sasanghaŋ lokanāyakaŋ pūjesi. So tena puñña-kammena devaloke nibbattitvā aparâparaŋ sugatīsu yeva saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Sīlavatī-nagare seṭṭhi-putto hutvā nibbatti; Bandhuro[4] ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So viññutaŋ patto kenacid-eva karaṇīyena Sāvatthiyaŋ gato upāsakehi saddhiŋ vihāraŋ gato Satthu dhamma-desanaŋ sutvā, paṭiladdha-saddho pabbajitvā, na cirass' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 182)[5]:

Siddhattho nāma Bhagavā loka-jeṭṭho narâsabho
Purakkhato sāvakehi nagaraŋ paṭipajjatha . . . *pe* . . .

Arahattaŋ pana patvā kataññu-bhāve ṭhatvā attano upakārakassa[6] rañño paccupakāraŋ kātuŋ Sīlavatī-nagaraŋ

---

[1] B. mādisā lābhehi.
[2] A. Chanda.
[3] B. yājanganena.
[4] A. Candaro.
[5] *Under title* Kaṇavera-pupphiya.
[6] B. upakarañ c' assa.

gantvā, rañño dhammaŋ desento saccāni pakāsesi. Rājā sacca-pariyosāne sotâpanno hutvā attano nagare Sudassanaŋ nāma mahantaŋ vihāraŋ kārāpetvā, therassa niyyādesi; mahālābha-sakkāro ahosi. Thero vihāraŋ sabbañ ca lābha-sakkāraŋ sanghassa niyyādetvā, sayaŋ purima-niyamen' eva piṇḍāya caritvā yāpento katipāhaŋ tattha vasitvā Sāvatthiŋ gantu-kāmo ahosi. Bhikkhū, 'Bhante, tumhe idh' eva vasatha. Sace paccayehi vekallaŋ, mayaŋ taŋ paripūressāmā' ti āhaŋsu. Thero, 'Na mayhaŋ, āvuso, uḷārehi paccayehi attho; itarîtarehi paccayehi yāpemi. Dhamma-rasen' ev' amhi titto' ti[1] dassento.

Nâhaŋ etena atthiko, sukhito dhamma-rasena tappito;
Pitvāna rasaggam uttamaŋ na ca kāhāmi visena santhavan ti

gātham abhāsi.

Tattha *nâhaŋ etena atthiko* ti; yena maŋ tumhe tappetu-kāmā, paripūressāmā ti vadatha, etena āmisa-lābhena paccayâmisa-rasena nâhaŋ atthiko. Mayhaŋ etena attho n' atthi. Santuṭṭhi paramaŋ sukhan ti,[2] itarîtareh' eva paccayehi yāpemī ti attho. Idāni tena anatthika-bhāve padhāna-kāraṇaŋ dassento āha, *Sukhito dhamma-rasena tappito* ti; satta-tiŋsa-bodhi-pakkhiya-dhamma-rasena c' eva nava-vidha-lokuttara-dhamma-rasena ca tappito, pīṇito,[3] sukhito; uttamena sukhena suhito[4] ti attho. *Pitvāna rasaggam uttaman* ti, sabba-rasesu aggaŋ seṭṭhaŋ tato yeva uttamaŋ yathā-vuttaŋ dhamma-rasaŋ pitvā ṭhito. Ten' āha 'Sabbaŋ rasaŋ dhamma-raso jinātī' ti (Dhp. *v.* 354). *Na ca kāhāmi*[5] *visena santhavan* ti, evarūpaŋ ras' uttamaŋ dhamma-rasaŋ pivitvā ṭhito visena visa-sadisena visassa[6] rasena santhavaŋ, saŋsaggaŋ, na karissāmi; tathā karaṇassa karaṇaŋ n' atthī ti attho.

Bandhura-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

---

[1] C. atthiko.
[2] *Cf.* Dhp. *v.* 204 (dhanaŋ).
[3] A. pītito; C. pīto.
[4] A. sahito; B. suhito; S. sukhito.
[5] A. gāhāmi.
[6] B. visaya.

KHITAKA

Lahuko vata me kāyo ti, āyasmato Khitaka-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle yakkha-senāpati hutvā nibbatto, ekadivasaŋ yakkha-samāgame nisinno Satthāraŋ aññatarasmiŋ rukkha-mūle nisinnaŋ disvā, upasankamitvā, Satthāraŋ vanditvā, ekamantaŋ nisīdi. Tassa Satthā dhammaŋ desesi. So dhammaŋ sutvā uḷāraŋ pīti-somanassaŋ pavedento apphoṭhento uṭṭhahitvā, Satthāraŋ vanditvā, padakkhiṇaŋ katvā pakkāmi. So tena puñña-kammena deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ brāhmaṇa-kule nibbattitvā, Khitako ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So viññutaŋ patto Mahāmoggallāna-ttherassa mahiddhika-bhāvaŋ sutvā, 'Iddhimā bhavissāmī' ti pubba-hetunā codiyamāno pabbajitvā, Bhagavato santike kammaṭṭhānaŋ gahetvā, samatha-vipassanāsu kammaŋ karonto na cirass' eva chaḷabhiñño ahosi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 181)[1]:

Padumo nāma nāmena dipadindo narâsabho
Pavanā[2] abhinikkhamma dhammaŋ deseti cakkhumā
. . . *pe* . . .

Arahattaŋ pana patvā visesaŋ iddhīsu vasī-bhāvena anekavihitaŋ iddhi-vidhaŋ paccânubhavanto iddhi-pāṭihāriyena ca anusāsanī-pāṭihāriyena ca sattānaŋ anuggahaŋ karonto viharati. So bhikkhūhi, 'Kathaŋ tvaŋ, āvuso, iddhiŋ valañjesī?' ti puṭṭho, tam atthaŋ ācikkhanto,

Lahuko vata me kāyo, phuṭṭho ca pīti-sukhena vipulena
Tulam iva eritaŋ mālutena pilavati[3] va me kāyo ti

gātham abhāsi; udāna-vasenā ti pi vadanti yeva.

Tattha *lahuko vata me kāyo* ti, nīvaraṇâdi-vikkhambhanena cuddasa-vidhena citta-paridamanena caturiddhi-pāda-bhāvanāya suṭṭhu ciṇṇa-vasī-bhāvena ca me rūpa-kāyo sallahuko vata, yena dandhaŋ[4] mahābhūta-paccayam pi nāma[5] imaŋ

[1] *Under title* Supīricariya. [2] B. pavarā.
[3] A, B. puṭṭho *and* sīlavatī. [4] A, B. dandhaŋ; C. ahañ ca.
[5] A. ca nāma; B. vinā; C, S. pi nāma.

karaja-kāyaŋ citta-vasena pariṇāmemī ti adhippāyo. *Phuṭṭho ca pīti-sukhena vipulenā* ti, sabb' atthakam eva pharantena[1] mahatā uḷārena pīti-sahitena sukhena phuṭṭho ca me kāyo ti yojanā. Idañ ca yathā kāyo lahuko ahosi, taŋ dassan' atthaŋ vuttaŋ. Sukkha-saññokkamanena hi saddhiŋ yeva lahu-saññokkamanaŋ hoti; sukhassa pharaṇañ c' ettha taŋ samuṭṭhāna-rūpa-vasena daṭṭhabbaŋ. Kathaŋ pana catuttha-jjhāna-samangino pīti-sukha-pharaṇaŋ samatikkanta-pīti-sukhaŋ hitan ti sammataŋ ?[2] Idam pana na catuttha-jjhāna-lakkhaṇa-vasena vuttaŋ, atha kho pubba-bhāga-vasena. *Pīti-sukhenā* ti pana pīti-sahita-sadisena sukhena upekkhā hi idha santa-sabhāvatāya ñāṇa-visesa-yogato ca sukhan ti adhippetaŋ. Tathā hi vuttaŋ: 'Sukha-saññañ ca lahu-saññañ ca okkamitvā' ti (S. v, 283; Pṭs. ii, 209)[3]; pādaka-jjhānârammaṇena [rūpa-kāyârammaṇena vā] iddhi-cittena saha-jātaŋ sukha-saññañ ca okkamati, pavisati, phusati,[4] sampāpuṇātī ti (VM. 404). Ayaŋ hi tattha attho.

Tatha c' āha *Aṭṭhakathāyaŋ*[5]: 'Sukha-saññā nāma upekkhā-sampayuttā saññā; upekkhā hi santaŋ sukhan ti vuttā. Sā yeva ca saññā nīvaraṇehi c' eva vitakkâdi-paccanīkehi ca vimuttattā lahu-saññā ti pi veditabbā. Taŋ okkantassa pan' assa karaja-kāyo pi tūla-picu viya sallahuko hoti. So evaŋ vāta-kkhitta-tūla-picunā viya sallahukena adissamā-nena[6] dissamānena ca kāyena brahma-lokaŋ gacchatī' ti.

Ten' āha *tūlam iva eritaŋ mālutena pilavati*[7] *va me kāyo* ti. Tass' attho: Yadâhaŋ brahma-lokaŋ aññaŋ vā iddhiyā gantu-kāmo homi, tadā mālutena, vāyunā, eritaŋ, khittaŋ tūla-picu viya ākāsaŋ langhanto yeva me kāyo hotī ti.

Khitaka-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

---

[1] A, B. parantena.
[2] A. tanti saccam etaŋ; B. tanti ca s. e.; C, S. sammataŋ.
[3] *Cf.* SA. iii, 261; PṭsA. i, 345.
[4] C. passati (!).
[5] *Comy. does not refer to* VM., *nor does* VM *quote source.*
[6] C. *and* VM *omit* adiss. kāy°.
[7] A, B. silavati.

MALITAVAMBHA

Ukkaṇṭhito ti, āyasmato Malitavambha[1]-ttherassa gāthā. Ayaŋ kira Padumuttarassa Bhagavato kāle Himavantato avidūre aññatarasmiŋ jāta-ssare sakuṇo hutvā nibbatti. Padumuttaro Bhagavā taŋ anuggaṇhanto[2] tattha gantvā jāta-ssara-tīre cankamati. Sakuṇo Bhagavantaŋ disvā pasanna-mānaso sare kumudāni gahetvā Bhagavantaŋ pūjesi. So tena puñña-kammena deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Bhārukaccha[3]-nagare aññatarassa brāhmaṇassa putto hutvā nibbatti; Malitavambho ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So viññutaŋ patto Pacchābhū-mahāttheraŋ upasankhamitvā, tassa santike dhammaŋ sutvā, paṭiladdhasaddho pabbajitvā, vipassanāya kammaŋ karonto viharati. Tassa ca ayaŋ sabhāvo: yattha bhojana-sappāyo dullabho itare sulabhā, tato na pakkamati. Yattha pana bhojanasappāyo sulabho, itare dullabhā, tattha na vasati, pakkamat' eva. Evaŋ viharanto ca hetu-sampannatāya mahāpurisajātikatāya ca na cirass' eva vipassanaŋ vaddhetvā arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 180)[4]:

Himavantass' avidūre mahājātassaro ahu
Padum' uppala-sañchanno puṇḍarīka-samotato[5] . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā attano paṭipattiŋ paccavekkhitvā udānento,

Ukkaṇṭhito pi na vase, ramamāno pi pakkame;
Na tvevânattha-sahitaŋ vase vāsaŋ vicakkhaṇo ti

gātham abhāsi. Tattha *ukkaṇṭhito pi na vase* ti; yasmiŋ āvāse vasantassa me bhojana-sappāyâlābhena adhikusalesu dhammesu ukkaṇṭhā, anabhirati uppajjati, tattha ukkaṇṭhito pi vase, vasāmi yeva. Itara-sappāya-lābhena[6] na pakkame, na pakkamāmī ti. *Na vase* ti, ettha *na*-kārenâpi 'pakkame' ti padaŋ sambandhitabbaŋ. *Ramamāno pi pakkame* ti,

---

[1] A. Malikamanga (*right below*).
[2] A. anugaṇh°; B. anukkaṇhanto.
[3] A. Tarukaccha; B. Kurukaccha; C. Bhāruk°.
[4] *Under title* Kumuda-dāyaka.
[5] A, C, S, Ap. -otato; B. -otthaṭo. [6] A. *omits whole line.*

yasmiŋ pana āvāse vasantassa me paccaya-vekallâbhāvena n' atthi ukkaṇṭhā, añña-d-atthu abhiramāmi; evaŋ abhiramamāno pi avasesa-sappāyâlābhena tato pakkame, na vaseyyaŋ. Evaŋ paṭipajjanto vâhaŋ na cirass' eva sak' atthaŋ paccapādin ti. Ayaŋ c' ettha att' attha[1]-paṭipatti paccavekkhanāyaŋ yojanā. Parassa ovāda-dāne pana vaseyya, na pakkameyyā ti vidhāna-vasena yojetabbaŋ.

Na tvevânattha-sahitaŋ vase vāsaŋ vicakkhaṇo ti, yasmiŋ āvāse paccayā sulabhā samaṇa-dhammo na pāripūriŋ gacchati, yasmiñ ca āvāse paccayā dullabhā samaṇa-dhammo pi pāripūriŋ na gacchati; evarūpo āvāso idha anattha-sahito nāma, avaḍḍhi-sahito ti katvā,[2] evarūpaŋ vāsaŋ vicakkhaṇo viññu-jātiko sak' atthaŋ paripūretu-kāmo na tveva vaseyya; yattha pana pañcanga-samannāgato āvāso labbhati, satta pi sappāyā labbhanti, tatth' eva vaseyyā ti attho.

Malitavambha-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

SUHEMANTA

Satalingassa atthassā ti, āyasmato Suhemanta-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ puññaŋ upacinanto, ito dvānavute kappe Tissassa Bhagavato kāle vana-caro hutvā vane vasati. Taŋ anuggaṇhituŋ Bhagavā araññaŋ pavisitvā, tassa āsanne ṭhāne aññatarasmiŋ rukkha-mūle nisīdi. So Bhagavantaŋ disvā pasanna-citto sugandhāni punnāga-pupphāni ocinitvā Bhagavantaŋ pūjesi. So tena puññakammena devaloke nibbattitvā aparâparaŋ puññāni katvā deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde pariyanta-dese vibhava-sampannassa brāhmaṇassa putto hutvā nibbatti; Suhemanto ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So viññutaŋ patto Sankassa-nagare migadāye viharantaŋ Bhagavantaŋ upasankamitvā, dhammaŋ sutvā, paṭiladdha-saddho pabbajitvā, tepitako hutvā, vipassanaŋ paṭṭhapetvā, na cirass' eva

[1] A. attha *only*; B. atthi; C. atta-p.; S. atta-paṭipattiyā.
[2] C. *by changing prefixes and omitting* na *alters the sense.*

chaḷabhiñño paṭisambhidā-patto ahosi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 180)[1]:

Kānanaŋ vanam ogayha vasāmi; luddhako ahaŋ.
Punnāgaŋ pupphitaŋ disvā Buddhaseṭṭhaŋ anussaraŋ
. . . *pe* . . .

Arahattaŋ pana patvā evaŋ cintesi: Mayā kho yaŋ yaŋ sāvakena pattabbaŋ, taŋ taŋ anuppatto.[2] Yannūnâhaŋ idāni bhikkhūnaŋ anuggahaŋ kareyyan? ti. Evaŋ cintetvā pabhinna-paṭisambhidatāya akilāsataya[3] ca attano santikaŋ upagate bhikkhū dhammaŋ kathento, yathârahaŋ ovadanto anusāsanto kankhaŋ chindanto,[4] kammaṭṭhānaŋ niggumbaŋ[5] nijjaṭaŋ katvā, ācikkhanto viharati. Ath' ekadivasaŋ attano santikaŋ upagatānaŋ bhikkhūnaŋ viññūnañ ca puggalānaŋ visesaŋ ācikkhanto,

Sata-lingassa atthassa sata-lakkhaṇa-dhārino
Ekanga-dassī dummedho sata-dassī ca paṇḍito ti

gātham abhāsi. Tattha *sata-lingassā* ti, līnam atthaŋ[6] gamentī ti, lingāni; atthesu saddassa pavatti-nimittāni. Tāni pana sataŋ anekāni lingāni etassā ti, sata-lingo. Anek' attho hi idha *sata*-saddo; 'na tathā sataŋ[7] sahassan' ti ādīsu viya, na sankhā-vises' attho; tassa sata-lingassa.

Atthassā ti, ñeyyassa. Ñeyyaŋ hi ñāṇena araṇīyato attho ti vuccati.[8] So ca eko pi aneka-lingo, yathā Sakko, Purindado, Maghavā ti, paññā, vijjā, medhā, ñāṇan ti ca. Yena lingena pavatti-nimittena Tāvatiŋsâdhipatimhi Inda-saddo pavatto, na tena tattha Sakkâdi-saddo pavattā; atha kho aññena. Tathā yena sammā-diṭṭhimhi paññā-saddo pavatto, na tena vijjâdi-saddā. Tena vuttaŋ sata-lingassa atthassā ti.

Sata-lakkhaṇa-dhārino ti, aneka-lakkhaṇa-vato.[9] Lakkhīyati etenā ti, lakkhaṇaŋ. Paccaya-bhāvino atthassa attano phalassa paccaya-bhāvo. Ten' āha, 'so ayaŋ imassa kāraṇan' ti lakkhīyati; so ca ekass' eva atthassa aneka-ppabhedo

---

[1] *Under title* Punnāga-pupphiya.
[2] A. anupattiŋ; B. anuppattaŋ.
[3] A, B. kilāsutāya.
[4] B, S. bhindanto.
[5] B. -ṭṭhānigumbhaŋ.
[6] A, C. līnamatthaŋ; B. -mattaŋ (*cf. Childers*, līn' attho).
[7] B. *omits* na tathā; A. sata-rasaŋ.
[8] *Cf.* VibhA. 386; ItA. i, 85.
[9] A, C. vato; B. gato; S. vatto.

upalabbhati. Ten' āha sata-lakkhaṇa-dhārino ti. Atha vā lakkhīyantī ti, lakkhaṇāni.[1] Tassa tassa atthassa lakkhaṇâdayo pakāra-viseso. Te pana atthato avatthā-visesā veditabbā.[2] Te ca pana tesaŋ aniccatâdi-sāmañña-lakkhaṇaŋ linganti, ñāpentī ti lingānī ti ca vuccanti. Tass' ime ākārā yasmā ekassâpi atthassa anekā upalabbhanti; tena vuttaŋ sata-lingassa atthassa sata-lakkhana-dhārino ti. Ten' āha āyasmā Dhammasenāpati: 'Sabbe dhammā sabbâkārena Buddhassa Bhagavato ñāṇa-mukhe āpāthaŋ āgacchantī' ti (Nid. ii, 451).[3]

Ekanga-dassī dummedho ti, evaŋ aneka-linge aneka-lakkhaṇe atthe yo tattha ekanga-dassī aputhu-paññatāya ekalinga-mattaŋ ekalakkhaṇa-mattañ ca disvā attanā diṭṭham eva 'idam eva saccan' ti abhinivissa 'mogham aññan' ti itaraŋ paṭikkhipati, hatthi-dassanaka-andhā viya[4] ekanga-gāhī dummedho duppañño; tattha vijjamānānaŋ yeva pakāra-visesānaŋ ajānanato micchâbhinivesanato ca.

Sata-dassī[5] *ca paṇḍito* ti, paṇḍito pana tattha vijjamāne aneke pi pakāre attano paññā-cakkhunā sabbaso passati; yo va tattha labbhamāne aneke paññā-cakkhunā attanā vipassati, aññesam pi te dasseti, pakāseti, so paṇḍito vicakkhaṇo atthesu kusalo nāmā ti.

Evaŋ thero ukkaŋsagataŋ attano paṭisambhidā-sampattiŋ bhikkhūnaŋ vibhāvesi.

Suhemanta-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

DHAMMASAVA

Pabbajiŋ[6] *tulayitvānā* ti, āyasmato Dhammasava-ttherassa gāthā. Ayaŋ kira Padumuttarassa Bhagavato kāle Suvaccho[7] nāma brāhmaṇo hutvā, tiṇṇaŋ vedānaŋ pāragū gharâ-

---

[1] *Cf.* UdA. 42-3.
[2] *For* avattha *cf.* UdA. 40; A. atthavicisesa.
[3] *Sāriputta-sutta-n.*
[4] *Cf.* UdA. 342-3.
[5] A, C. sahaya-dassī (*confused with next sentence*).
[6] B, S. pabbajī.
[7] A. Vaccho; B. Suvacchano; S. Suviccho.

vāse dosaŋ disvā, tāpasa-pabbajjaŋ pabbajitvā, araññâyatane pabbat' antare assamaŋ kāretvā, bahūhi tāpasehi saddhiŋ vasi. Ath' assa kusala-bījaŋ ropetu-kāmo Padumuttaro Bhagavā assama-samīpe ākāse ṭhatvā iddhi-pāṭihāriyaŋ dassesi. So taŋ disvā pasanna-mānaso pūjetu-kāmo nāga-pupphāni ocināpesi. Satthā, 'alaŋ imassa tāpasassa ettakaŋ kusala-bījan' ti pakkāmi. So pupphāni gahetvā, Satthu gamana-maggaŋ okiritvā, cittaŋ pasādento añjaliŋ paggayha aṭṭhāsi. So tena puñña-kammena devaloke nibbattitvā, aparâparaŋ sugatīsu yeva saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Magadha-raṭṭhe brāhmaṇa-kule nibbatti; Dhammasavo ti laddha-nāmo. Viññutaŋ patto hetu-sampattiyā codiyamāno gharâvāse ādīnavaŋ pabbajjāya ānisaŋse ca disvā, Dakkhiṇagirismiŋ viharantan Bhagavantaŋ upasankamitvā, dhammaŋ sutvā, paṭiladdha-saddho pabbajitvā, vipassanāya kammaŋ karonto na cirass' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 179)[1]:

Suvaccho nāma nāmena brāhmaṇo manta-pāragū
Purakkhato sasissehi[2] vasati pabbat' antare . . . *pe* . . .

Arahattaŋ pana patvā attano paṭipattiŋ paccavekkhitvā somanassa-ppatto udāna-vasena

Pabbajiŋ[3] tulayitvāna agārasmā anagāriyaŋ;
Tisso vijjā anuppattā, kataŋ Buddhassa sāsanan ti

gātham abhāsi. Tattha *pabbajiŋ tulayitvānā* ti; 'sambādho gharâvāso rajâpatho' ti (S. v, 350, *etc.*) ādinā gharâvāse, 'appassādā kāmā bahu-dukkhā bahûpāyāsā' ti (M. i, 130) ādinā kāmesu ādīnavaŋ, tappaṭipakkhato nekkhamme ca ānisaŋsaŋ tulana-bhūtāya paññāya vicāretvā, vīmaŋsitvā ti attho. Sesaŋ heṭṭhā[4] vutta-nayam eva. Idam eva ca therassa aññā-byākaraṇaŋ ahosī ti.

Dhammasava-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

---

[1] *Under title* Nāga-pupphiya.
[2] A. ca siss°; B. va siss°; Ap. C, S. sasiss°.
[3] A. pabbajituŋ labhitvā.
[4] *Cf.* v. 55.

DHAMMASAVA-PITĀ

Savīsaŋ vassasatiko ti, āyasmato Dhammasava[1]-pitu-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro Buddha-suññe loke kula-gehe nibbattitvā, viññutaŋ patto Bhūtagaṇe nāma pabbate viharantaŋ Pacceka-sambuddhaŋ disvā, pasanna-mānaso tiṇa-sūla-pupphehi pūjaŋ akāsi. So tena puñña-kammena devaloke nibbattitvā, aparâparaŋ sugatīsu yeva saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Magadha-raṭṭhe brāhmaṇa-kule nibbattitvā, viññutaŋ patto dāra-pariggahaŋ katvā, Dhammasavaŋ nāma puttaŋ labhitvā, tasmiŋ pabbajite sayam pi vīsaŋ vassa-satiko hutvā, 'Mama putto tāva taruṇo pabbaji; atha kasmā nâhaŋ pabbajissāmī?' ti sañjāta-saŋvego Satthu santikaŋ gantvā, dhammaŋ sutvā, pabbajitvā, vipassanaŋ paṭṭhapetvā, na cirass' eva arahattaŋ sacchākāsi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 179)[2]:

Himavantass' avidūre Bhūtagaṇo nāma pabbato;
Vasat' eko jino tattha sayambhū loka-nissaṭo . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā attano paṭipattiŋ paccavekkhitvā sañjāta-somanasso udānaŋ udānento,

Savīsaŋ vassa-satiko pabbajiŋ anagāriyaŋ;
Tisso vijjā anuppattā, kataŋ Buddhassa sāsanan ti

gātham abhāsi. Tattha *savīsaŋ vassa-satiko* ti, so vīsaŋ vassa-satiko. So ahaŋ jātiyā vīsâdhika-vassa-satiko samāno *pabbajin* ti, pabbajjaŋ upagacchiŋ. Sesaŋ vutta-nayam eva. Idam eva ca imassa therassa aññā-byākaraṇaŋ ahosi.

**Dhammasava-pitā-thera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.**

SANGHARAKKHITA

[16] *Na nūnâyaŋ paramahitânukampino* ti, āyasmato Sangharakkhita-ttherassa gāthā. So purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave puññāni upacinanto ito catunavute kappe kula-gehe nibbattitvā, viññutaŋ patto ekadiva-

---

[1] A. Dhammapavana; S. Dhammasavassa.
[2] *Under title* Tiṇasūlaka.

saŋ pabbata-pāde vasante satta Pacceka-sambuddhe disvā, pasanna-mānaso kadamba-pupphāni gahetvā pūjesi. So tena puñña-kammena devaloke nibbattitvā, aparâparaŋ puññāni katvā, sugatīsu yeva saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ ibbha-kule[1] nibbatti. Tassa Sangharakkhito ti nāmaŋ ahosi. Viññutaŋ patto paṭiladdha-saddho pabbajitvā, kammaṭṭhānaŋ gahetvā, aññataraŋ bhikkhuŋ sahāyaŋ katvā, araññe viharati. Therassa vasana-ṭṭhānato avidūre vana-gumbe ekā migī[2] vijāyitvā taruṇaŋ chāpaŋ rakkhantī, chātajjhattā[3] pi putta-sinehena dūre gocarāya na gacchati, āsanne ca tiṇodakassa alābhena kilamati. Taŋ disvā thero, 'Aho vatâyaŋ loko taṇhā-bandhana-baddho[4] mahādukkhaŋ anubhavati. Na taŋ chindituŋ sakko' ti saŋvega-jāto tam eva ankusaŋ katvā, vipassanaŋ vaḍḍhetvā, arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i. 178)[5]:

Himavantass' avidūre Kukkuṭo nāma pabbato;
Tamhi pabbata-pādamhi satta Buddhā vasanti te[6] . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā attano dutiyakaŋ bhikkhuŋ micchā-vitakka-bahulaŋ viharantaŋ ñatvā, tam eva migiŋ upamaŋ karitvā, taŋ ovadanto,

Na nūnâyaŋ paramahitânukampino
Raho-gato anuvigaṇeti sāsanaŋ;
Tathā h' ayaŋ viharati pākat' indriyo
Migī yathā taruṇa-jātikā vane ti

gātham abhāsi. Tattha *na nūnâyan* ti; *na* iti paṭisedhe nipāto; *nūnan* ti, parivitakke; na nūnaŋ ayan ti pada-cchedo. *Paramahitânukampino* ti, paramaŋ, ativiya, paramena vā anuttarena hitena satta-anukampana-sīlassa Bhagavato. *Raho gato* ti, rahasi-gato, suññâgāra-gato; kāya-viveka-yutto ti attho. *Anuvigaṇetī* ti; ettha *na nūnan* ti pada-dvayaŋ ānetvā sambandhitabbaŋ; nânuvigaṇeti na nūnan ti, na cinteti maññe, nânuyuñjatī ti vitakketī ti attho. *Sāsanan* ti, paṭipatti-sāsanaŋ; catu-sacca-kammaṭṭhāna-bhāvanan ti

[1] A, B. ibbha°; C. iddhe k.; S. iddha-kula-gehe.
[2] C, S. *insert* puttaŋ.
[3] B. tatajjhutta; S. jatajjhatta.
[4] *All* bandho.
[5] *Under title* Kadamba-pupphiyo.
[6] Ap. vasantike.

adhippāyo. *Tathā hī* ti, ten' eva kāraṇena Satthu sāsanassa anuyuñjanato eva. *Ayan* ti, ayaŋ bhikkhu. *Pākat' indriyo* ti, mana-cchaṭṭhānaŋ indriyānaŋ yathāsakaŋ visayesu vissajanato[1] sabhāva-bhūta-indriyo; asaŋvuta-cakkhu-dvārâdiko ti attho; yassa taṇhā-sangassa acchinnatāya so bhikkhu pākat' indriyo viharati. Tassa upamaŋ dassento, *migī yathā taruṇa-jātikā vane* ti āha. Yathā ayaŋ taruṇa-sabhāvā migī putta-snehassa acchinnatāya vane dukkhaŋ anubhavati, na taŋ anuvattati, evam ayaŋ bhikkhu sangassa acchinnatāya pākat' indriyo viharanto vaṭṭa-dukkhaŋ nâtivattatī ti adhippāyo.

Taruṇa-vijātikā ti pi pāṭho; abhinava-ppasūtā[2] bāla-vacchā ti attho. Taŋ sutvā so bhikkhu sañjāta-saŋvego vipassanaŋ vaḍḍhetvā na cirass' eva arahattaŋ pāpuṇi.

Sangharakkhita-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

USABHA

Nagā nag' aggesu[3] susaŋviruḷhā ti, āyasmato Usabha-ttherassa gāthā. Ayaŋ purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayāni puññāni karonto ito ekatiŋse kappe Sikhissa Bhagavato kāle devaputto hutvā nibbatto, ekadivasaŋ Satthāraŋ disvā, pasanna-mānaso dibba-pupphehi pūjaŋ akāsi. Sā puppha-pūjā sattâhaŋ puppha-maṇḍapâkārena[4] aṭṭhāsi. Deva-manussānaŋ mahāsamāgamo ahosi. So tena puñña-kammena deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Kosala-raṭṭhe ibbhakule[5] nibbatti; tassa Usabho ti nāmaŋ ahosi. So viññutaŋ patto Jetavana-paṭiggahane Satthari laddha-saddho pabbajitvā kata-pubba-kicco araññe pabbata-pāde viharati.

Tena ca samayena pāvusa[6]-kāle meghe abhippavuṭṭhe pabbata-sikharesu rukkha-gaccha-latāyo ghaṇa-saṇḍa-saṇḍa-

---

[1] C, S. vijjamānato. [2] A. -paŋsuta; B. abhinivapp°.
[3] A. navagg°; B. naggesu; S. naganamagg°.
[4] B. paṇḍavâ°. [5] C. iddhe.
[6] A. paccūsa°; C. pavussa°, *as below.*

cārino[1] honti. Ath' ekadivasaŋ thero leṇato nikkhamitvā taŋ vana-rāmaneyyakaŋ pabbata-rāmaneyyakañ ca disvā yoniso manasikāra-vasena, 'Ime pi nāma rukkhâdayo acetanā utu-sampattiyaŋ vuḍḍhiŋ pāpuṇanti; atha kasmā nâhaŋ utu-sappāyaŋ labhitvā guṇehi vaḍḍhiŋ pāpuṇissāmī?' ti cintento

Nagā nag' aggesu susaŋ viruḷhā
Udagga-meghena navena sittā.
Viveka-kāmassa arañña-saññino
Janeti bhiyyo Usabhassa kalyatan ti

gātham abhāsi. Tattha *nagā* ti, rukkhā; nāgā ti keci paṭhanti. Nāga-rukkhā ti attho. *Nag' aggesū* ti, pabbata-sikharesu. *Susaŋviruḷhā* ti, suṭṭhu samantato viruḷha-mūlā hutvā parito upari ca samma-d-eva sañjāta-sākh' agga-pallava-sākhā ti attho. *Udagga-meghena navena sittā* ti, paṭham' uppannena uḷārena mahatā pāvusa-meghena abhippavuṭṭhā. *Viveka-kāmassā* ti, kilesa-vivittaŋ[2] citta-vivekaŋ icchantassa. 'Arañña-vāsena tāva[3] kāya-viveko laddho; idāni upadhi-vivekâdhigamassa nissaya-bhūto citta-viveko laddhabbo' ti taŋ patthayamānassa jāgariyaŋ anuyuñjantassā ti attho.[4] Ten' āha *arañña-saññino* ti. Arañña-vāso nama Satthārā vaṇṇito,[5] thomito; so ca kho yāva-d-eva samatha-vipassanā-bhāvanā-pāripūriyā; tasmā sā mayā hattha-gatā katabbā ti. Evaŋ arañña-gata-saññino nekkhamma-sankappa-bahulassā ti attho. *Janetī* ti, uppādeti; puthutte hi idaŋ eka-vacanaŋ; keci pana janentī ti paṭhanti. *Bhiyyo* ti, uparûpari. *Usabhassa*[6] ti, attānam eva paraŋ viya vadati. *Kalyatan* ti, kalya-bhāvaŋ; cittassa kammaññataŋ bhāvanā-yogyataŋ. Svâyam attho heṭṭhā vutto yeva. Evaŋ thero imaŋ gāthaŋ vadanto yeva vipassanaŋ ussukkāpetvā arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 178):

---

[1] B. paṇṇasaṇḍino; C. saṇḍasañcārino; S. saṇḍasaṇḍino.
[2] B. kilesa-vipattiŋ; A. -vicittaŋ.
[3] A. vasanāma; C. vasatāvā.
[4] *Cf.* Nidd. i, 26-7; UdA. 231 (tayo vivekā).
[5] *Cf.* MA. iv, 151: A. iv, 344.
[6] A, C. *substitute* ñāyassā ti attho (!).

Devaputto ahaŋ santo pūjesiŋ Sikhi-nāyakaŋ;
Dibba-mālaŋ[1] gahetvāna Buddhassa abhiropayiŋ . . .
pe . . .

Ayam eva ca therassa aññā-byākaraṇa-gāthā ahosī ti.

Usabha-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.
Ekādasama-vagga-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

JENTA

Duppabbajjaŋ ve duradhivāsā gehā ti, āyasmato Jenta-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ kusalaŋ upacinanto Sikhissa Bhagavato kāle devaputto hutvā nibbatti. So ekadivasaŋ Satthāraŋ disvā pasanna-citto kinkirāta[2]-pupphehi pūjaŋ akāsi. So tena puñña-kammena deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Magadha-raṭṭhe Jenta-gāme ekassa maṇḍalika-rājassa putto hutvā nibbatti. Jento ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So viññutaŋ patto dahara-kāle yeva hetu-sampattiyā codiyamāno pabbajja-ninna-mānaso hutvā puna cintesi: Pabbajjā nāma dukkarā, gharā pi durāvāsā, dhammo ca gambhīro, bhogā ca durâdhigamā. Kin nu kho kattabban? ti. Evaŋ pana cintā[3]-bāhulo hutvā vicaranto ekadivasaŋ Satthu santikaŋ gantvā dhammaŋ suṇi. Suta-kālato paṭṭhāya pabbajjâbhirato hutvā, Satthu santike pabbajitvā, kammaṭṭhānaŋ gahetvā, vipassanaŋ vaḍḍhetvā, sukhāya paṭipadāya khippabhiññāya arahattaŋ sacchākāsi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 177):

Devaputto ahaŋ santo pūjesiŋ Sikhi-nāyakaŋ;
Kinkirāta[4]-pupphaŋ paggayha Buddhassa abhiropayiŋ
. . . *pe* . . .

Arahattaŋ pana patvā attano paṭipattiŋ paccavekkhanto, 'asakkhiŋ vata 'haŋ ādito mayhaŋ uppanna-vitakkaŋ chin-

[1] *So all, but* Ap. mandāravena pupphena, *with title* Mandārava-pūjaka.
[2] A. kinkirāti; B. kikirāta; C. kinkirāta; S. kinkirāga: paggahetvāna.
[3] A. citta; B. vanta; C, S. cintā.
[4] *Here* Ap. kakkāru (Ap. i. 177); A. kankirāta.

ditun ' ti, somanassa-jāto vitakkassa uppannâkāraŋ tassa ca samma-d-eva chinnataŋ[1] dassento,

Duppabbajjaŋ ve, durâdhivāsā gehā,
Dhammo gambhīro, duradhigamā bhogā;
Kicchā vutti no itarîtaren' eva;
Yuttaŋ cintetuŋ satatam aniccatan ti

gātham abhāsi. Tattha *duppabbajjan* ti, appaŋ vā mahantaŋ vā bhoga-kkhandhaŋ c' eva ñāti-parivattañ ca pahāya, imasmiŋ sāsane uraŋ datvā pabbajantassa dukkarattā dukkhaŋ pabbajanaŋ, dukkarā[2] pabbajjā ti, duppabbajjaŋ. *Ve* ti nipāta-mattaŋ; daḷhato[3] va pabbajjā dukkhā ti. Gehañ ce āvaseyya, duradhivāsā gehā, yasmā gehaŋ adhivasantena raññā rāja-kiccaŋ, issarena issara-kiccaŋ, gahapatinā gahapati-kiccaŋ kātabbaŋ hoti; parijano c' eva samaṇa-brāhmaṇā ca sangahetabbā. Tasmiŋ tasmiñ ca kattabbe kayiramāne pi gharâvāso chidda-ghaṭo[4] viya mahāsamuddo viya ca duppūro; tasmā gehā nām' ete adhivasituŋ āvasituŋ dukkhā dukkarā ti katvā *duradhivāsā*, durāvāsā ti dukkhā dukkarā ti katvā duradhivāsā. Pabbajjañ ce anutiṭṭheyya,[5] *dhammo gambhīro*: yadatthā pabbajjā so pabbajitena adhigantabbo paṭivedha-saddhammo gambhīro, gambhīra-ñāṇa-gocarattā duddaso, duppaṭivijjho dhammassa gambhīra-bhāvena duppaṭivijjhattā. Gehañ ce āvaseyya, *duradhigamā bhogā*; yehi vinā na sakkā gehaŋ āvasituŋ, te bhogā dukkhena kasirena adhigantabbatāya duradhigamā. Evaŋ sante gharâvāsaŋ pahāya pabbajjaŋ yeva anutiṭṭheyyaŋ. Evam pi *kicchā vutti no itarîtarena*, imasmiŋ Buddha-sāsane itarîtarena yathāladdhena paccayena amhākaŋ vutti, jīvikā, kicchā dukkhā; gharâvāsānaŋ duradhivāsatāya bhogānañ ca duradhigamatāya gehe itarîtarena paccayena yāpetabbatāya kicchā kasirā vutti amhākaŋ.

Tattha kiŋ kātuŋ vaṭṭatī? ti. *Yuttaŋ cintetuŋ satataŋ aniccataŋ* sabba-kālaŋ, divasaŋ, pubba-rattâpara-rattañ ca tebhummaka-dhamma-jātaŋ aniccatan ti. Tato uppāda-

[1] A. chindantuŋ; B. chinnitaŋ.
[2] A. pabbajantassa dukkarantā dukkhaŋ; B. pabbajjaŋ na dukkarā.
[3] A. dullabbhatto; B. daḷhattho; S. daḷhatto.
[4] A. jiṇṇagato.
[5] A. anutīreyya.

vayavantato[1] adhivattanato[2] tāva-kālikato ca na niccan ti, aniccan ti cintetuŋ, vipassituŋ yuttaŋ; aniccânupassanāya siddhāya ittarânupassanā[3] sukhen' eva sijjhantī ti aniccânupassanā va ettha vuttā, aniccassa dukkhânattatānaŋ abyabhicaraṇato[4] sāsanikassa sukha-gahanato ca. Ten' āha: 'Yad aniccaŋ taŋ dukkhaŋ; yaŋ dukkhaŋ tad anattā' ti (S. ii, 53, *etc.*); 'yaŋ kiñci samudaya-dhammaŋ sabbaŋ taŋ nirodha-dhammaŋ; vaya-dhammā sankhārā' ti ca tadaminā evaŋ aññamaññaŋ paṭikkhepa[5]-vasena aparâparaŋ uppanne vitakke niggahetvā aniccatā-mukhena vipassanaŋ ārabhitvā, idāni 'kata-kicco jāto' ti dasseti. Tena vuttaŋ attano paṭipattin ti ādi. Idam eva therassa aññā-byākaraṇaŋ ahosi.

Jenta-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

VACCHAGOTTA

Tevijjo 'haŋ mahājhāyī ti, āyasmato Vacchagotta-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ kusala-bījaŋ ropento Vipassissa Bhagavato kāle Bandhumatī-nagare kula-gehe nibbattitvā viññutaŋ patto ekadivasaŋ raññā nāgarehi saddhiŋ Buddha-pūjaŋ katvā, tato paraŋ deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Rājagahe vibhava-sampannassa brāhmaṇassa putto hutvā nibbatti. Tassa pitu Vacchagottatāya Vacchagotto tveva samaññā ahosi. So viññutaŋ patvā, brāhmaṇa-vijjāsu nipphattiŋ gato vimuttiŋ gavesanto, tattha sāraŋ adisvā, paribbājaka-pabbajjaŋ pabbajitvā vicaranto Satthāraŋ upasankamitvā, pañhaŋ pucchitvā,[6] tasmiŋ vissajjite pasanna-mānaso, Satthu santike pabbajitvā, vipassanāya kammaŋ karonto, na cirass' eva chaḷabhiñño ahosi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 177)[7]:

---

[1] B. vayantato.
[2] A, C. anicattā; B. ādianavantato; S. ādhiyantañ ca.
[3] *Cf.* PvA. 60. [4] *Cf.* UdA. 138.
[5] A, B. paṭikkhepa°; C, S. paṭipakkha°.
[6] M. i (*Nos.* 71-3).
[7] *Under title* Vīthisammajjaka.

Udentaŋ sata-raŋsī 'va sita[1]-raŋsī 'va bhāṇumaŋ
Paṇṇarase[2] yathā candaŋ nīyantaŋ loka-nāyakaŋ . . .
pe . . .

Chaḷabhiñño pana hutvā attano paṭipattiŋ paccavekkhitvā somanassa-jāto udāna-vasena,

Tevijjo 'haŋ mahājhāyī ceto-samatha-kovido
Sadattho me anuppatto; kataŋ Buddhassa sāsanan ti

gātham abhāsi. Tattha *tevijjo 'han* ti, yadi pi maŋ pubbe tiṇṇaŋ vedānaŋ pāraŋ gatattā brāhmaṇo tevijjo ti sañjānanti, tam pana samaññā-mattaŋ vedesu vijja-kiccassa abhāvato. Idāni pana pubbe-nivāsa-ñāṇâdīnaŋ tissannaŋ vijjānaŋ adhigatattā paramatthato tevijjo ahaŋ, mahantassa anavasesassa samudaya-pakkhiyassa kilesa-gaṇassa jhāpanato, mahantena magga-phala-jhānena mahantassa uḷarassa paṇītassa nibbānassa jhāyanato *mahājhāyi*.

Ceto-samatha-kovido ti, citta-sankhobha-karānaŋ sankilesadhammānaŋ vūpasamanena cetaso samādahane kusalo. Etena tevijja-bhāvassa kāraṇam āha. Samādhi-kosalla-sahite hi āsava-kkhayena tevijjatā, na kevalena. *Sadattho* ti, sakattho; *ka*-kārass' āyaŋ *da*-kāro kato, anuppatta-sad-attho ti ādīsu viya. Sadattho ti ca arahattaŋ veditabbaŋ. Taŋ hi att' upaṇibandh' aṭṭhena[3] attānaŋ avijahan' aṭṭhena attano paramatth' aṭṭhena ca attano atthattā, sakattho ti vuccati. Svâyaŋ sadattho me mayā anuppatto adhigato; etena yathā vuttaŋ mahājhāyī-bhāvaŋ sikhāpattaŋ katvā dasseti. Sesaŋ vutta-nayam eva.

Vacchagotta-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

VANAVACCHA (B)

Acchodikā puthusilā ti, āyasmato Vanavaccha-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ kusala-bījaŋ ropento Vipassissa Bhagavato kāle kula-gehe nibbattitvā, viññutaŋ patto, parassa

[1] B. pitaraŋsī; S. sataraŋsī. [2] A. P. pañcadese; B. pañcadase.
[3] C. attapaṭib°.

kammaŋ katvā jīvanto, tassa kiñci[1] aparādhaŋ katvā, maraṇabhayena tajjito palāyanto antarā-magge bodhi-rukkhaŋ disvā, pasanna-mānaso tassa mūlaŋ sammajjitvā, piṇḍībandhehi asoka-pupphehi pūjaŋ katvā, vanditvā, bodhiŋ adhimukho namassamāno pallankena nisinno māretuŋ āgate[2] paccatthike disvā, tesu cittaŋ akopetvā, bodhim eva āvajjanto sata-porise papāte papati. So tena puñña-kammena devaloke nibbattitvā, aparâparaŋ puññāni katvā, devamanussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Rājagahe vibhava-sampannassa brāhmaṇassa putto hutvā nibbatti; Vaccho ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So vayappatto Bimbisārasamāgame paṭiladdha-saddho pabbajitvā arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 176)[3]:

Parakammâyane yutto aparādhaŋ akās' ahaŋ;
Vajjha-ppatto[4] tadā 'hosiŋ bhaya-bhera-samappito . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā, vivekâbhiratiyā vane yeva vasi. Tena Vanāvaccho ti samaññā udapādi. Atha kadāci thero ñāti-janânuggah' atthaŋ Rājagahaŋ gato tattha ñātakehi upaṭṭhiyamāno katipâhaŋ vasitvā gamanâkāraŋ sandassesi. Taŋ ñatakā, 'Bhante, amhākaŋ anuggah' atthaŋ dhuravihāre vasatha. Mayaŋ upaṭṭhahissāmā' ti yāciŋsu. Thero tesaŋ pabbata-rāmaneyya-kittanā padesena vivekâbhiratiŋ nivedento,

Acchodikā puthusilā gonangula-migâyutā
Ambu-sevāla-sañchannā te selā ramayanti man ti

gātham abhāsi. Tattha *acchodikā* ti, acchaŋ abahalaŋ sukkhumaŋ udakaŋ etesū ti, acchodikā. Acchodakā ti vattabbā. Linga-vipallāsena acchodikā ti vuttaŋ. Etena tesaŋ udaka-sampattiŋ dasseti. *Puthū* ti, puthulā vitthatā mudu-sukha-samphassā silā etesū ti, *puthu-silā*. Etena nisajjana-ṭṭhāna-sampattiŋ dasseti. Gunnaŋ viya nangulaŋ nanguṭṭhaŋ etesan ti,[5] gonangula-kāḷa-makkatā pakati-makkatā

[1] A, C, S. kassaci. [2] A, C. āgacchante.
[3] *Under title* Tambapupphiya.
[4] A, B. vajjappatto; Ap. vanantaŋ atidhavissaŋ.
[5] *Cf.* JA. v, 72 (gunnaŋ nanguṭṭha-sadisa-nanguṭṭho).

ti vadanti yeva. Gonangulehi ca pasadâdikehi[1] ca tahaŋ tahaŋ vicarantehi āyutā missitā ti, *gonagula-migâyutā*; etena tesaŋ amanuss' ūpacāritāya arañña-lakkhaṇ' ūpetaŋ dasseti. *Ambu-sevāla-sañchannā* ti, pasavanato pavāḷaŋ[2] paggharamāna-salilatāya tahaŋ tahaŋ udaka-sevāla-sañchāditā. *Te selā ramayanti man* ti, yathâhaŋ vasāmi te edisā selā pabbata-vivekâbhiratiyā maŋ ramayanti, tasmā tatth' evâhaŋ gacchāmī ti adhippāyo. Idam eva therassa aññā-byākaraṇaŋ ahosi.

Vanavacchagotta-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

ADHIMUTTA

Kāya-duṭṭhulla-garuno ti, āyasmato Adhimutta-ttherassa gāthā. So kira Padumuttarassa Bhagavato kāle brāhmaṇa-kule nibbattitvā viññutaŋ patto brāhmaṇa-vijjāsu nipphattiŋ gato kāmesu ādīnavaŋ disvā, gharâvāsaŋ pahāya, pabbajjaŋ pabbajitvā, araññe viharanto Buddh' uppādaŋ sutvā, manuss' ūpacāraŋ upagantvā, Satthāraŋ bhikkhu-sangha-parivutaŋ gacchantaŋ disvā, pasanna-mānaso attano vāka-cīraŋ Satthu pada-mūle santhari. Satthā tassa ajjhāsayaŋ ñatvā tasmiŋ aṭṭhāsi. Tattha ṭhitaŋ Bhagavantaŋ kāḷânusārena gandhena pūjetvā, 'Samuddharas' imaŋ lokan' ti[3] ādikāhi dasahi gāthāhi abhitthavi. Taŋ Satthā, 'Anāgate ito sata-sahassa-kappa-matthake Gotamassa nāma Sammāsambuddhassa sāsane pabbajitvā chaḷabhiñño bhavissasī' ti byākaritvā pakkāmi.

So tena puñña-kammena devaloke nibbattitvā, tato yāvâyaŋ Buddh' uppādo deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ brāhmaṇa-kule nibbattitvā, Adhimutto ti laddha-nāmo, viññutaŋ patto brāhmaṇa-vijjāsu nipphattiŋ gantvā, tattha sāraŋ[4] apassanto pacchima-bhāvikattā nissaraṇaŋ gavesanto Jetavana-paṭiggahane Buddhânubhāvaŋ disvā, paṭiladdha-saddho Satthu santike pab-

[1] A. sadāpadādi; C. catuppadâdi.
[2] A. pasataŋ; B. pavāhaŋ; S, C. satataŋ.
[3] *As at vv.* 6-15 *of* Ap. [4] A. satthāraŋ.

bajitvā vipassanaŋ paṭṭhapetvā, na cirass' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 323)[1]:

Kanikāraŋ va jotantaŋ dīpa-rukkhaŋ va ujjalaŋ
Osadhī va virocantaŋ vijjutaŋ gagane yathā . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā attanā saha-vasante kāya-daḍḍhi[2]-bahule bhikkhū ovadanto,

Kāya-duṭṭhulla-garuno hiyyamānamhi jīvite
Sarīra-sukha-giddhassa kuto samaṇa-sādhutā ti

gātham abhāsi. Tattha *kāya-duṭṭhulla-garuno* ti, duṭṭhullaŋ asubha-yogyatā kāya-duṭṭhullaŋ; kāya-duṭṭhullaŋ garu-sambhāvitaŋ[3] yassa, so kāya-duṭṭhulla-garu. Anissaraṇa-pañño hutvā kāya-posana-pasuto kāya-daḍḍhi-bahulo ti attho; tassa kāya-duṭṭhulla-garuno.

Hiyyamānamhi jīvite ti, kunnâdīnaŋ udakaŋ viya jīvita-sankhāre lahuso[4] khiyyamāne. *Sarīra-sukha-giddhassā* ti, paṇītâhārâdīhi attano kāyassa sukhena gedhaŋ āpannassa. *Kuto samaṇa-sādhutā* ti, evarūpassa puggalassa samaṇa-bhāvena sādhutā susamaṇatā kuto, kena kāraṇena siyā ? Ekaŋsato pana kāye jīvite ca nirapekkhassa itarîtara-santosena santuṭṭhassa āraddha-viriyass' eva samaṇa-sādhutā ti adhippāyo.

Adhimutta-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

MAHĀNĀMA

Es' āvahiyyase pabbatenā ti, āyasmato Mahānāma-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave puññāni upacinanto Sumedhassa Bhagavato kāle brāhmaṇa-kule nibbattitvā brāhmaṇa-vijjāsu nipphattiŋ gato, gharâvāsaŋ pahāya aññatarāya nadiyā tīre assamaŋ kāretvā, sambahule brāhmaṇa-mante vācento viharati. Ath' ekadivasaŋ Bhagavā taŋ anuggaṇhituŋ tassa assama-padaŋ upagañchi. So Bhagavantaŋ disvā pasanna-citto āsanaŋ pañ-

---

[1] *Under title* Sabbakittika. [2] *Cf.* UdA. 268 *n.*
[3] A. garu-sankuṭikaŋ; B. g. sankuṭithaŋ; C, S. sambhāvitaŋ.
[4] A, C, S. bahuso.

ñāpetvā adāsi. Nisinne Bhagavati sumadhuraŋ madhuŋ upanāmesi. Taŋ Bhagavā paribhuñjitvā heṭṭhā Adhimuttatthera-vatthumhi vutta-nayena anāgataŋ byākaritvā pakkami.

So tena puñña-kammena devaloke nibbattitvā aparâparaŋ sugatīsu yeva parivattanto[1] imasmiŋ Buddh' uppāde Sāvatthiyaŋ brāhmaṇa-kule nibbattitvā, Mahānāmo ti laddhanāmo viññutaŋ patto Bhagavato santikaŋ upasankamitvā, dhammaŋ sutvā, paṭiladdha-saddho pabbajitvā, kammaṭṭhānaŋ gahetvā, Nesādake nāma pabbate viharanto kilesapariyuṭṭhānaŋ vikkhambhetuŋ asakkonto, 'Kiŋ me iminā sankiliṭṭha-cittassa jīvitenā?' ti attabhāvaŋ nibbindanto uccakaŋ[2] pabbata-sikharaŋ abhirūhitvā, 'Ito pātetvā taŋ māressāmī' ti attānaŋ paraŋ viya niddisanto,[3]

Es' āvahiyyase pabbatena bahu-kuṭaja-sallakikena
Nesādakena girinā yasassinā paricchadenā ti

gātham abhāsi. Tattha *es' āvahiyyase* ti, eso tvaŋ, Mahānāma, avahiyyase, parihāyasi. *Pabbatenā* ti, nivāsa-ṭṭhānabhutena iminā pabbatena. *Bahu-kuṭaja-sallakikenā*[4] ti, bahūhi, kuṭajehi indasāla-rukkhehi vā sallakīhi indasāla-rukkhehi vā samannāgatena. *Nesādakenā* ti, evaŋ nāmakena, *girinā* ti, selena. Selo hi sandhi-sankhātehi pabbehi ṭhitattā pabbato ti; pasavanâdi-vasena jalassa[5] sāra-bhūtānaŋ bhesajjâdi-vatthūnañ ca giri-karaṇato[6] girī ti vuccati. Tad ubhayattha-sambhavato pan' ettha pabbatenā ti patvā girinā ti ca vuttaŋ. *Yasassinā* ti, sabba-guṇehi[7] vissutena pakārena[8] *paricchadenā* ti, nānā-vidha-rukkha-gaccha-laṭāhi samantato channena; vasana-ṭṭhānatāya vā tuyhaŋ paricchada[9]-bhūtena.

Ayaŋ h' ettha adhippāyo: 'Mahānāma, yadi kammaṭṭhānaŋ vissajjetvā vitakka-bahulo hosi, evaŋ tvaŋ iminā chāyūdaka-

[1] MSS. parivattento.
[2] A. uttukkaŋ; B. uccakaŋ; C. uccaŋ; S. uggataŋ.
[3] A, C. dīpento; B. niddisanto; S. viniddisanto.
[4] A, S. sallarikena; B. sallakikena; C. sallakitena.
[5] C. jalāsaya.
[6] A, C. giraṇato.
[7] A. sabba-bhūtehi; C, S. pabbata-guṇehi.
[8] C, S. pakāsena.
[9] A, S. pariccheḍ°.

sampannena sappāyena nivāsana-ṭṭhāna-bhūtena Nesādaka-girinā parihāyasi. Idāni 'haŋ taŋ ito pātetvā māressāmi. Tasmā na labbhā vitakka-vasikena bhavitun' ti, evaŋ thero attānaŋ santajjento yeva vipassanaŋ ussukkāpetvā arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 325):

Sinduyā nadiyā tīre sukato assamo mama;
Tattha vācem' ahaŋ sisse[1] Itihāsaŋ salakkhaṇaŋ . . .
pe . . .[1]

Ayam eva ca therassa aññā-byākaraṇa-gāthā ahosi.

Mahānāma-tthera-gāthā-vaṇṇanā
Niṭṭhitā.

PĀRĀPARIYA (A)

[17] *Cha phassâyatane hitvā* ti, āyasmato Pārāpariya[2]-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave puññāni upacinanto Piyadassissa Bhagavato kāle nesāda-yoniyaŋ nibbattitvā, tassa viññutaŋ pattassa vicaraṇa-ṭṭhāne aññatarasmiŋ vana-saṇḍe Piyadassī Bhagavā taŋ anuggaṇhituŋ nirodha-samāpattiŋ samāpajjitvā nisīdi. So ca mige pariyesanto taŋ ṭhānaŋ gato Satthāraŋ disvā, pasanna-mānaso Bhagavantaŋ antokatvā, kataŋ sākha-maṇḍapaŋ paduma-pupphehi kuṭâgārâkārena sañchādetvā, uḷāraŋ pīti-somanassaŋ paṭisaŋvedento sattâhaŋ namassamāno aṭṭhāsi; divase divase ca milāta-milātāni apanetvā abhinavehi chādesi.

Satthā sattâhassa accayena nirodhato vuṭṭhahitvā bhikkhu-sanghaŋ anussari. Tāva-d-eva asīti sahassa-mattā bhikkhū Satthāraŋ parivāresuŋ. 'Madhuraŋ dhamma-kathaŋ sunissāmā' ti devatā sannipatiŋsu; mahāsamāgamo ahosi. Satthā anumodanaŋ karonto tassa deva-manussesu bhāviniŋ sampattiŋ imasmiŋ Buddh' uppāde savaka-bodhiñ ca byākaritvā pakkāmi. So tena puñña-kammena deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Rājagahe brāhmaṇa-kule nibbattitvā, viññutaŋ patto tiṇṇaŋ vedānaŋ pāragū

---

[1] S. sīhase (Ap. *title* Madhudāyaka).
[2] A. Pāripariya; B. Pāranpariya; C. Pārāsariya; S. Pārāpariya.

hutvā, Pārāpare[1] gottatāya Pārāpariyo[2] ti laddha-samañño hutvā bahū-brāhmaṇe mante vācento Satthu Rājagaha-gamane Buddhânubhāvaŋ disvā, paṭiladdha-saddho pabbajitvā, vipassanāya kammaŋ karonto na cirass' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 326)[3]:

Piyadassī nāma Bhagavā sayambhū loka-nāyako
Viveka-kāmo Sambuddho samādhi-kusalo . . . *pe* . . .

Arahattaŋ pana patvā, attano paṭipattiŋ paccavekkhitvā, sañjāta-somanasso udāna-vasena

Cha-phassâyatane hitvā gutta-dvāro susaŋvuto
Agha-mūlaŋ vamitvāna patto me āsava-kkhayo ti

gātham abhāsi. Tattha *cha-phassâyatane hitvā* ti, cakkhu-samphassâdīnaŋ channaŋ samphassānaŋ uppatti-ṭṭhānatāya phassâyatanānī ti laddha-nāmāni cakkhâdīni cha-ajjhattikâyatanāni tappaṭibaddha-sankilesa-ppahāna-vasena pahāya. *Gutta-dvāro susaŋvuto* ti, tato eva cakkhu-dvārâdīnaŋ guttattā; tattha pavattanakānaŋ abhijjhâdīnaŋ pāpa-dhammānaŋ pavesana-nīvaraṇena sati-kavāṭena suṭṭhu pi hitattā gutta-dvāro susaŋvuto. Atha vā mana-cchaṭṭhānaŋ channaŋ dvārānaŋ vutta-nayena rakkhitattā gutta-dvāro; kāyâdīhi suṭṭhu saŋyatattā susaŋvuto ti, evam ettha attho veditabbo. *Agha-mūlaŋ vamitvānā* ti, aghassa vaṭṭa-dukkhassa mūla-bhūtaŋ avijjā-bhava-taṇhā-sankhātaŋ dosaŋ, sabbaŋ vā kilesa-dosaŋ ariya-magga-sankhāta-vamana-yoga-mādanena[4] uggiritvā santānato bahikatvā bahi-karaṇa-hetu vā. *Patto me āsava-kkhayo* ti, kāmâsavâdayo āsavā ettha khiyanti; tesaŋ vā khayena pattabbo ti āsava-kkhayo nibbānaŋ arahattañ ca. So āsava-kkhayo patto adhigato ti udāna-vasena aññaŋ byākāsi.

Pārāpariya-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

---

[1] A. Parāpara; B. Pārāpare; C. Parāsara; S. Pārāsara.
[2] A, B, *Text*, Pārapariyo; C, S. Pārāsariyo.
[3] *Under title* Paduma-kuṭāgāriya.
[4] A, C. pānena; S. tathāgatena.

YASA

Suvilitto suvasano[1] ti, āyasmato Yasa-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayāni puññāni upacinanto Sumedhassa Bhagavato kāle mahânubhāvo nāga-rājā hutvā Buddha-pamukhaŋ bhikkhu-saṅghaŋ attano bhavanaŋ netvā, mahādānaŋ pavattesi, Bhagavantaŋ mahagghena ticīvarena acchādesi, ekam ekañ ca bhikkhuŋ mahagghen' eva pacceka-dussa-yugena sabbena samaṇa-parikkhārena. So tena puñña kammena deva-manussesu saŋsaranto Siddhatthassa Bhagavato kāle seṭṭhi-putto hutvā mahābodhi-maṇḍaŋ sattahi ratanehi pūjesi. Kassapassa Bhagavato kāle sāsane pabbajitvā, samaṇa-dhammaŋ akāsi. Evaŋ sugatīsu yeva saŋsaranto imasmiŋ amhākaŋ Bhagavato kāle Bārāṇasiyaŋ mahāvibhavassa seṭṭhino putto hutvā nibbatti, Yaso nāma nāmena parama-sukhumālo. 'Tassa tayo pāsādā' ti sabbaŋ *Khandhake* (Vin. i. 15) āgata-nayena veditabbaŋ.

So pubba-hetunā codiyamāno ratti-bhāge niddâbhibhūtassa parijanassa vippakāraŋ disvā, sañjāta-saŋvego suvaṇṇa-pādukârūḷho va gehato niggato devatāhi vivaṭena nagara-dvārena nikkhamitvā, Isipatana-samīpaŋ gato 'Upaddutaŋ vata bho! Upassaṭṭhaŋ vata bho!' ti āha. Tena samayena Bhagavatā Isipatane viharantena tass' eva anuggaṇhan' atthaŋ abbhokāse caṅkamantena 'Ehi, Yasa! Idaŋ anupaddutaŋ, idaŋ anupassaṭṭhan' ti vutte, 'Anupaddutaŋ, anupassaṭṭhaŋ kira atthī' ti somanassa-jāto suvaṇṇa-pādukā oruyha Bhagavantaŋ upasaṅkamitvā, ekamantaŋ nisinno Satthārā anupubbī-kathaŋ kathetvā, sacca-desanāya katāya, sacca-pariyosāne sotâpanno hutvā, gavesan' atthaŋ āgatassa pitu Bhagavato sacca-desanāya kayiramānāya arahattaŋ sacchākāsi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 333)[2]:

Mahāsamuddaŋ ogayha bhavanaŋ me sunimmitaŋ,
Sunimmitā pokkharaṇī cakkavāk' upakūjitā[3] . . .
pe . . .

---

[1] A. suvano. [2] *Under title* Sabbadāyaka.
[3] A. cakkavonapakujitā; B. cakkavākapakūjitā; C. -upakūjitā; S. -upakujjitā; Ap. -pākūjitā.

Atha Bhagavā āyasmantaŋ Yasaŋ dakkhiṇaŋ bāhuŋ pasāretvā, 'Ehi, bhikkhū' ti āha. Vacana-samanantaram eva dvangula-matta-kesa-massu aṭṭha-parikkhāra-dharo vassa-satika-tthero viya ahosi. So attano paṭipattiŋ paccavekkhitvā udānento ehi-bhikkhu-bhāvappattito purimâvatthā-vasena,

Suvilitto suvasano sabbâbharaṇa-bhūsito
Tisso vijjā ajjhagamiŋ[1]; kataŋ Buddhassa sāsanan ti

gātham abhāsi. Tattha *suvilitto* ti, sundarena kunkumacandanânulepanena vilitta-gatto. *Suvasano* ti, suṭṭhu mahaggha-kāsika-vattha-vasano. *Sabbâbharaṇa-bhūsito* ti, sīsûpagâdīhi sabbehi ābharaṇehi alankato. *Ajjhagamin* ti, adhigacchiŋ. Sesaŋ vutta-nayam eva.

Yasa-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

KIMBILA

Abhisattho va nipatatī ti, āyasmato Kimbila[2]-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave puññāni karonto Kakusandhassa Bhagavato kāle kula-gehe nibbattitvā viññutaŋ patto, parinibbute Satthari, tassa dhātuyo uddissa saḷaḷa-mālāhi maṇḍapâkārena pūjaŋ akāsi. So tena puñña-kammena Tāvatiŋse nibbattitvā aparâparaŋ deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Kapilavatthu-nagare Sākiyarājā-kule nibbatti; Kimbilo ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So vayappatto bhoga-sampattiyā sammatto[3] viharati. Tassa ñāṇa-paripākaŋ disvā saŋvega-janan' atthaŋ Anupiyāyaŋ viharanto Satthā paṭhama-yobbane ṭhitaŋ dassanīyaŋ itthi-rūpaŋ abhinimminitvā, purato dassetvā, puna anukkamena yathā jarā-roga-vippattīhi abhibhūtā dissati tathā akāsi. Taŋ disvā Kimbila-kumāro ativiya saŋvegaŋ pakāsento,

Abhisattho va nipatati vayo,
Rūpaŋ aññam iva tath' eva santaŋ;

[1] A. ajjhāgāmiŋ; B. ajjhāgamiŋ; C. ajjhagamiŋ; S. ajjabhāsi.
[2] B. Kimila.
[3] A, B. sammatto; S. pamatto; C. sampanno.

Tass' eva sato avippavasato
Aññass' eva sarāmi attānan ti

gātham abhāsi. Tattha *abhisattho vā* ti, 'tvaŋ sīghaŋ gaccha, mā tiṭṭhā' ti devehi anusiṭṭho āṇatto[1] viya. Abhisatto ti vā pi pāṭho; 'tvaŋ lahuŋ gacchā' ti, kenaci abhisāpakato[2] viya ti attho. *Nipatatī* ti, atipatati, atidhāvati,[3] na tiṭṭhati; khaṇe khaṇe khaya-vataŋ pāpuṇātī ti attho. *Vayo* ti, balya-yobbanâdiko sarīrassa avatthā-viseso. Idha pana yobbaññaŋ adhippetaŋ; taŋ hi 'ssa atipatantaŋ khiyantaŋ hutvā upaṭṭhitaŋ.

Rūpan ti, rūpa-sampadā ti vadati. Rūpan ti pana sarīraŋ; 'aṭṭhiñ ca paṭicca nhāruñ ca paṭicca maŋsañ ca paṭicca ākāso parivārito rūpaŋ tveva sankhaŋ gacchatī' ti (M. i, 190) ādīsu viya. *Aññam iva tath' eva santan* ti, idaŋ rūpaŋ yādisaŋ sayaŋ, tath' eva ten' evâkārena santaŋ, vijjamānaŋ, aññaŋ viya mayhaŋ upaṭṭhātī ti adhippāyo. Tad eva santan ti keci pi paṭhanti. *Tass' eva sato* ti, tass' eva me anaññassa sato samānassa. *Avippavasato* ti, na vippavasantassa. Cira-vippavāsena hi sato anaññam pi aññaŋ viya upaṭṭhāti; idam pi idha n' atthī ti adhippāyo. *Aññass' eva sarāmi attānan* ti, idaŋ mama attabhāvaŋ aññassa sattassa viya sarāmi, upadhāremi, sañjānāmī ti attho.

Tass' evaŋ aniccataŋ manasikarontassa daḷhataro saŋvego udapādi. So saŋvega-jāto Satthāraŋ upasankamitvā, dhammaŋ sutvā, paṭiladdha-saddho pabbajitvā, vipassanaŋ paṭṭhapetvā, na cirass' eva arahattaŋ pāpuṇi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (i, 333)[4]:

Nibbute Kakusandhamhi brāhmaṇamhi vusimati
Gahetvā saḷaḷaŋ mālaŋ maṇḍapaŋ kārayim ahaŋ . . .
pe . . .

Arahattaŋ pana patvā thero attano purim' uppannaŋ aniccatā-manasikāraŋ vibhāvento, tam eva gāthaŋ paccudābhāsi. Ten' etaŋ imassa therassa aññā-byākaraṇam pi ahosi.

---

[1] A. ānatho; B. ākaṭṭho; C, S. āṇatto.
[2] A. abhisankappa; B. abhisāmakato; C. abhilāsapito; S. abhilapaŋkato.
[3] A, C, S. abhidhāvati. [4] *Under title* Saḷaḷa-maṇḍapiya.

VAJJIPUTTA

Rukkhamūlagahaṇaŋ pasakkiyā ti, āyasmato Vajjiputtassa[1] gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ puññaŋ upacinanto ito catu-navute kappe ekaŋ pacceka-sambuddhaŋ bhikkhāya gacchantaŋ disvā, pasanna-mānaso kadali-phalāni adāsi. So tena puñña-kammena devaloke nibbattitvā, aparâparaŋ puññāni katvā, deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Vesāliyaŋ Licchavī-rāja-putto hutvā nibbatti; Vajjirāja-puttattā Vajji-putto tveva c' assa samaññā ahosi. So daharo hutvā hatthi-sikkhâdi-sikkhana-kāle pi hetusampannatāya nissaraṇ' ajjhāsayo hutvā, vicaranto Satthu dhamma-desanā-kāle vihāraŋ gantvā, parisa-pariyante nisinno dhammaŋ sutvā, paṭiladdha-saddho Satthu santike pabbajitvā, vipassanāyaŋ kammaŋ karonto na cirass' eva chaḷabhiñño ahosi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (ii, 445)[2]:

Sahassaraŋsī Bhagavā sayambhū aparājito
Vivekā vuṭṭhahitvāna gocarāyâbhinikkhami . . . . .
pe . . .

Chaḷabhiñño pana hutvā aparabhāge, acira-parinibbute Satthari, dhammaŋ sangāyituŋ[3] sanketaŋ katvā, madātheresu tattha tattha viharantesu, ekadivasaŋ āyasmantaŋ Ānandaŋ, sekhaŋ yeva samānaŋ, mahatiyā parisāya parivutaŋ dhammaŋ desentaŋ disvā, tassa upari-maggâdhigamāya ussāhaŋ jananto,[4]

Rukkha-mūla-gahaṇaŋ pasakkiya
Nibbānaŋ hadayasmiŋ opiya
Jhāya, Gotama, mā ca pamādo[5];
Kin te biḷibiḷikā[6] karissatī ti

gātham abhāsi. Tattha *rukkha-mūla-gahaṇan* ti, rukkhamūla-bhūtaŋ gahaṇaŋ.[7] Gahaṇaŋ hi atthi rukkha-mūlaŋ,

---

[1] *Cf.* S. i, 199.
[2] *Under title* Avaṭaphaliya.
[3] B. saŋvārituŋ.
[4] A. jananto; B. janento; C, S. jānento.
[5] Pamādo *aor.* 2 *of* pamajjati (*see Andersen, Gloss. P. Reader*).
[6] A. biḷinkink°; B, *Text*, C. biḷibiḷikā; S. biḷitā.
[7] B. h' enaŋ.

na rukkha-mūlañ ca atthi gahaṇaŋ. Tesu rukkha-mūla-gahaṇena ṭhānassa chāyā sampannatāya vātâtapa[1]-paris-sayâbhāvaŋ dasseti; gahaṇa-gahaṇena nivāta-bhāvena vā parissayâbhāvaŋ[2] jana-sambādhâbāvañ ca dasseti; tad ubhayena ca bhāvanânuyogyataŋ. *Pasakkiyā* ti,[3] upagantvā. *Nibbānaŋ hadayasmiŋ opiyā*[4] ti, evaŋ mayā paṭipajjitvā nibbānaŋ adhigantabban ti, nibbutiŋ hadaye ṭhapetvā, citte karitvā. *Jhāyā* ti,[5] lakkhaṇ' ūpanijjhānena jhāya; vipassanā-bhāvanā-sahitaŋ magga-bhāvanaŋ bhāvehi. *Gotamā* ti, Dhamma-bhaṇḍâgārikaŋ gottena ālapati. *Mā pamādo* ti, adhikusalesu dhammesu mā pamādaŋ āpajji.[6] Idāni yādiso therassa pamādo taŋ paṭikkhepa-vasena dassento, Kin te biḷibiḷikā karissatī? ti āha.

Tattha *biḷibiḷikā*[7] ti, viḷiviḷi-kiriyā: biḷibiḷī ti saddappavatti; yathā niratthakā, evaŋ biḷibiḷikā, parisā-jana-paññatti,[8] *kin te karissati*, kīdisaŋ atthaŋ[9] tuyhaŋ sādheti? Tasmā jana-paññattiŋ[10] pahāya sadattha-pasuto[11] hohī ti ovādaŋ adāsi. Taŋ sutvā aññehi vutta-vissa[12]-gandha-vāsana-vacanena[13] ca saŋvega-jāto, bahu-d-eva rattiŋ cankamena vītināmento vipassanaŋ ussukkāpetvā, senâsanaŋ pavisitvā, mañcake nippanna-matto arahattaŋ pāpuṇi.

Vajjiputta-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.

---

[1] A. āhata°; B. āvāsa; C. vātâtapa; S. vātāpana.
[2] B. nivāsa-bhāvena vā pariññayâbh°.
[3] *Cf.* SA. i, 292 (=pavisitvā).
[4] A, B. *Text* osiya; C, S. opiya (*P. Dict.* '*metric for* upiya').
[5] *Cf.* SA. iii, 111 (dvīhi jhānehi jhāyiko bhava).
[6] C. mā pamajji.
[7] SA. *s.v.* (ayaŋ gihīhi saddhiŋ biḷibiḷi-kathā).
[8] A, C. sadisā-jana-saññatti; B. parisā-jana-paññatti; S. sadisā-jana-saññatti.
[9] B. kiŋ divasaŋ atthaŋ.
[10] A, B, C. jana-paññattiŋ; S. jana-saññattiŋ.
[11] B. visuto; S. passato.
[12] A. vutti-vipassanā; C. vutta-vipassanā.
[13] B. vāyana; C. vāsana-pavanena.

ISIDATTA

Pañca khandhā pariññātā ti, āyasmato Isidatta-ttherassa gāthā. Ayam pi purima-buddhesu katâdhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭ' ūpanissayaŋ puññaŋ upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle kula-gehe nibbattitvā viññutaŋ patto eka-divasaŋ Bhagavantaŋ rathiyaŋ gacchantaŋ disvā, pasanna-mānaso madhuraŋ āmoda-phalaŋ adāsi. So tena puñña-kammena devaloke nibbattitvā, aparâparaŋ puññāni katvā, deva-manussesu saŋsaranto imasmiŋ Buddh' uppāde Avanti-raṭṭhe Vaḍḍhagāme[1] aññatarassa sattha-vāhassa putto hutvā nibbatti; Isidatto ti 'ssa nāmaŋ ahosi. So vayappatto Macchikāsaṇḍe Cittassa gahapatino adiṭṭha-sahāyo hutvā[2] tena Buddha-guṇe likhitvā, pesita-sāsanaŋ paṭilabhitvā, sāsane sañjāta-pasādo therassa Mahākaccānassa santike pabbajitvā, vipassanaŋ ārabhitvā, na cirass' eva chaḷabhiñño ahosi. Tena vuttaŋ *Apadāne* (ii, 447)[3]:

Suvaṇṇavaṇṇaŋ Sambuddhaŋ ahutīnaŋ paṭiggahaŋ
Rathiyaŋ paṭipajjantaŋ āmoda-phalam adās' ahaŋ[4] . . .
pe . . .

Chaḷabhiñño pana hutvā, 'Buddh' upaṭṭhānaŋ gamissāmī' ti theraŋ āpucchitvā, anukkamena Majjhima-desaŋ gantvā, Satthāraŋ upasankamitvā, vanditvā, ekam antaŋ nisinno, 'Kacci, bhikkhu, khamanīyaŋ? Kacci yāpanīyan?' ti ādinā Satthārā katapaṭisanthāro paṭivacana-mukhena, 'Bhagavā, tumhakaŋ sāsanaŋ upagata-kālato paṭṭhāya mayhaŋ sabba-dukkhaŋ apagataŋ; sabbo parissayo vūpasanto' ti pavedana-vasena aññaŋ byākaronto,

Pañca-kkhandhā pariññātā; tiṭṭhanti chinna-mūlakā;
Dukkha-kkhayo anuppatto; patto me āsava-kkhayo ti

gātham abhāsi. Tattha *pañca-kkhandhā pariññātā* ti, pañca pi me upādāna-kkhandhā vipassanā-paññā-sahitāya magga-paññāya 'idaŋ dukkhaŋ, ettakaŋ dukkhaŋ, na ito bhiyyo' ti sabbaso paricchijja ñātā; na tesu kiñci pi pariññātabbaŋ

[1] B. Vāḷugāme. [2] *Cf*. S. iv, 288.
[3] *Under title* Amoraphaliya (*cf*. ThagA. *on v*. 137).
[4] Ap. amoram adadaŋ phalaŋ; A. amoda-ph°.

atthī ti adhippāyo. *Tiṭṭhanti chinna-mūlakā* ti, sabbaso pariññātattā eva tesaŋ avijjā-taṇhâdikassa mūlassa samucchinnattā ariya-maggena pahīnattā yāva carima-citta-nirodhā te tiṭṭhanti. *Dukkha-kkhayo anuppatto* ti, chinnamūlakattā yeva ca nesaŋ vaṭṭa-dukkha-kkhayo anuppatto, nibbānaŋ adhigataŋ. *Patto me āsava-kkhayo* ti, kāmâsavâdīnaŋ sabbesaŋ āsavānaŋ khayatte[1] adhigantabbatāya āsavakkhayo ti laddha-nāmaŋ; arahattaŋ pattaŋ paṭiladdhan ti attho. Keci pana antimâyaŋ samussayo[2] ti paṭhanti; nibbānassa adhigatattā yeva ayaŋ mama samussayo, attabhāvo, antimo sabba-pacchimako; n' atthi 'dāni punabbhavo ti attho. Yam pana tattha avuttaŋ taŋ heṭṭhā vutta-nayattā uttānam evā ti.

Isidatta-tthera-gāthā-vaṇṇanā Niṭṭhitā.
Dvādasa-vagga-vaṇṇanā Niṭṭhitā.
Niṭṭhitā ca Paramaṭṭha-dīpaniyaŋ Theragāthā-vaṇṇanāyaŋ Visâdhika-sata-ttheragāthā paṭimanditassa Eka-nipātassa Aṭṭha-vaṇṇanā.

---

[1] MSS. khayante. [2] A. samutthassayo.

END OF VOL. I.